

PROTOKOLL

over forhandlingene
fra DNA's ordinære landsmøte
8.-11. mai 1977 i Oslo

Det
norske
Arbeiderparti

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

Protokoll

over forhandlingene

på DNAs ordinære landsmøte

8.-11. mai 1977

Referat ved

Björg Helle

1977

AKTIETRYKKERIET - OSLO

Innhold

	Side
Talerliste	7
<i>Landsmøtets åpning søndag 8. mai 1977</i>	9
Reiulf Steens minnetale	9
Partiformannens hilsningsstale	11
Gjestene hilser landsmøtet	14
Fullmaktene	16
Saklista	17
Arbeidsordningen	18
Landsmøtets funksjonærer	18
<i>Ettermiddagsmøtet søndag</i>	20
Statsminister Odvar Nordli: Den politiske situasjon	21
Debatten etter foredraget	37
<i>Formiddagsmøtet mandag 9. mai</i>	52
Fortsettelse av den politiske debatt	52
Odvar Nordlis sluttinnlegg	64
Innstilling om beretningen 1975—76	65
Lovendringer	69
Forslag til uttalelse om den politiske situasjon	71
Forslag til uttalelse om oljepolitikken	72
Partiformann Reiulf Steen: Arbeidsprogrammet 1978—81 ..	74

	Side
<i>Ettermiddagsmøtet mandag 9. mai</i>	89
Miljøvernminister Gro Harlem Brundtland: Oppgavene i byene	89
Industriminister Bjartmar Gjerde: Industripolitikken	98
Finansminister Per Kleppe: Den økonomiske politikken	105
Fortsatt debatt om lovendringer	111
Debatten om Arbeidsprogrammet	114
Levering av forslag	122
 <i>Formiddagsmøtet tirsdag 10. mai</i>	 141
Einar Gerhardsen gratuleres på 80-årsdagen	141
Fortsatt debatt om Arbeidsprogrammet	142
Revisjonsnemndas beretning	162
Reisefordelingskomitéens innstilling	162
 <i>Ettermiddagsmøtet tirsdag 10. mai</i>	 163
Reiulf Steen hilser Einar Gerhardsen	163
Tor Aspengren hilser Einar Gerhardsen	165
Willy Brandt hilser Einar Gerhardsen	168
Einar Gerhardsen takker	169
«Den demokratiske sosialisme i internasjonalt perspektiv» — foredrag av Willy Brandt	172
Uttalelse om internasjonalt arbeid	183
Innstilling om organisasjonssaker	184
Debatt om innstillingen	185

	Side
<i>Formiddagsmøtet onsdag 11. mai</i>	189
Ivar Leveraas: Partiarbeidet og stortingsvalget	189
Fortsatt debatt om organisasjonssaker	199
Valgkomitéens innstilling	203
Valgene	206
Fortsatt behandling av lovendringer	207
Arbeidsprogrammet — Redaksjonskomitéens innstilling, debatt og vedtak	208
Nytt punkt 6 i Prinsippprogrammet	245
Innstilling fra redaksjonskomitéen for politiske saker	246
Uttalelse om menneskerettighetene	249
Politisk uttalelse	249
Avslutning	251

Talerliste

- Agnalt, Svein O. 126, 138, 206
Andersen, Frank 112, 201
Andersen, Liv 60
Andersen, Tor 112
Andresen, Hans Petter 63, 124, 152
Andresen, Tor 150, 225
Aspengren, Tor 15, 165
Aune, Leif 116
Bakken, Anne-Lise 47, 123
Bakken, Lars 226
Becker, Harald 188, 216
Beitrusten, Tollef 61
Bekkevold, Arne Vidar 149
Berg, Jan 76, 139
Berge, Gunnar 144, 186, 200
Bergum, Kari 133
Berntsen, Thorbjørn 216
Berntzen, Peder 188
Bjørnflaten, Nils 58, 149
Bohlin, Kjell 54
Bolle, Eivind 43
Borgen, Kjell 60, 121
Brandt, Willy 168, 172
Bratteli, Trygve 71, 72, 114, 183, 219,
246, 248
Brundtland, Harlem Gro 89
Bruøygard, Steinar 131
Christiansen, Ragnar 53, 204
Christiansen, Svein 46
Dahl, Bjørn 202
Dahl, Eilif 114
Dahlheim, Erik 138
Dankertsen, Turid 47
Delviken, Kåre 148
Dokken, Ståle 41, 135
Dokken, Åse 151
Dørum, Anneliese 122, 157
Egeland, Kjølvi 145
Egeli, Hilmar 112, 150
Egrem, Jan 113
Eide, Ingrid 153, 210
Eik, Jarle 150
Engh, Odd 111, 187
Engstad, Rasmus 223
Eriksen, Gudmund 226
Erlander, Tage 251
Ersvær, Petter 123
Fossum, Stig 226
Frydenlund, Knut 48
Furberg, Petter 119, 229
Gerhardsen, Einar 141, 168, 252
Gerhardsen, Tove Strand 115
Geving-Hansen, Bjørn 154
Gjerde, Bjartmar 98
Grøndahl, Kirsti 62
Gulbrandsen, Thor-Eirik 117
Guttormsen, Kåre 188
Haldorsen, Jan 112, 124, 140, 187,
201, 246
Halvorsen, Inger 16
Halvorsen, Klaus 146
Halvorsen, Tor 208, 210, 215, 219,
227, 230, 245
Hansen, Guttorm 41, 141
Hansen, Johannes 131
Hansen, Odvar 220
Hansen, Olav Kyrre 120
Hansen, Rolf 55
Hanssen, Jan Terjer 149
Haugen, Åse Klundelien 121, 230
Havstein, Leiv 149
Helvik, Arne 143
Henden, Margot 65
Hildebrand, Rolf Tore 186
Holmsen, Olaf 113, 150
Holsen, Ragnhild 127
Hornes, Henry 135
Ingebrigtsen, Karl 139

- Jagland, Thorbjørn 38, 230, 232, 234, 240, 248
 Johannessen, Ole 123, 154, 207
 Johansen, Brit 157
 Johansen, Peder 114, 218
 Johansen, Thomas 72
 Joten, Ole 130, 215
 Jørgensen, Brit 70, 126, 148
 Kiil, Nina 134
 Kjøllmoen, Leiv 215
 Klausen, Eli 226
 Kleppe, Per 105, 158
 Kloster, Aksel 152
 Knapp, Ole 122, 218
 Kolberg, Martin 72, 73, 120
 Korsæth, Knut 59, 123
 Kristensen, Willie 202
 Kristiansen, Svein Erik 133
 Kristiansen, Bjørn Harald 124
 Kristoffersen, Ragnar 146
 Langseth, Rolf 71, 210
 Leiros, Asveig 125, 158
 Leveraas, Ivar 69, 187, 189
 Lognva, Målfrid 149
 Lorentzen, Annemarie 117
 Lundanes, Oddvin 62, 123, 152
 Lunde, Kåre 41, 73
 Løberg, Arve 129
 Løkken, Jan 127, 155
 Løkken, Terje 126, 156
 Laake, Olav 45
 Medhus, Osvald 137
 Mikkelsborg, Odd 157
 Mikkelsen, Georg 73, 228
 Morken, Ragnar Juell 206
 Myklevold, Kirsten 207
 Myrvang, Henning 124, 134, 217
 Myrvold, Kåre 185
 Meland, Anne Raastad 251
 Nordli, Odvar 21, 64, 217
 Nyberg, Arvid 115
 Nygaard, Johan 116
 Nyhamar, Jostein 37, 73, 215, 219
 Nymo, Steinar 220
 Odvold, Gustav 111, 123, 156, 201
 Olesen, Kjeld 14
 Olsen, Bjørn V. 37, 145
 Olsen, Per Gunnar 40, 73, 125, 151, 248
 Oslund, Einar 119
 Pedersen, Helga, Kleiva 136
 Pedersen, Inger 61, 225
 Ranheim, Egil 118
 Roaldsøy, Nordahl 123, 153
 Rogstad, Kirsten 59, 156
 Rolstad, Kari 142
 Rooth, Ronald 154, 162
 Ryste, Ruth 145, 228
 Rønbeck, Sissel 128, 235
 Sandvik, Oddrun 130
 Seim-Johansen, Solveig 123, 153, 243
 Sivertsen, Helge 52
 Skamsar, Embjørg Langleite 132
 Skau, Leif 161, 202
 Stangeland, Arne 125, 144
 Steen, Reiulf 9, 74, 144, 158, 163, 233, 253
 Strand, Tron 186
 Strandli, Svein Erik 132
 Strømsnes, Knut-Helge 113
 Stubberud, Liv 122, 155, 243
 Svindland, Aud Blegen 58, 143, 230
 Syrrist, Helga 126, 139
 Sæther, Birger 132, 211, 222
 Sørfjordmo, John 138
 Thorsen, Magne 9
 Torgersen, Rolf 201
 Tronsvang, Synnøve 142
 Traagstad, Jørgen 150
 Tveit, Einar 124, 151
 Tyssen, Arne B. 148, 215, 239
 Tønne, Kåre 129, 216
 Vangsnes, Peder 55
 Vågen, Helge 136
 Wivegh, Odd 118
 Waage, Per 153
 Ødegaard, Ivar 113, 124, 128
 Øen, Olaug 135
 Øverhaug, Bjarne 134
 Øvrebotten, Abraham 119, 217
 Aasland, Tertit 63, 68, 139

Landsmøtets åpning

Møtet tok til søndag 8. mai 1977 kl. 11 i Folkets Hus, Oslo.

Magne Thorsen, AOF, introduserte barn og ungdom fra Framfylkingen og AUF som med sang, viser og deklamasjon gav et bilde av partiet gjennom fortid og nåtid. «Gamlegrana» på 90 år fortalte ungekogen om den tid det var glissent rundt den, om grotid og gjenvekst.

Partiformannen, *Reiulf Steen*, takket de unge for den minneverdige åpning de hadde gitt partiets 46. landsmøte.

MINNETALE

Forsamlingen påhørte stående partiformannens minnetale over partifeller som var avgått ved døden i perioden:

Hver dag fins det mennesker over hele verden som slåss og dør i en kamp vi føler oss beslektet med, kampen for frihet, kampen mot undertrykkelse, kampen mot de sosiale urettene. Mange faller som ofre for den drepende sulten og den nakne nøden. Barn får aldri anledning til å vokse opp. Mennesker blir plaget til døde i torturkamre og fengselsceller.

Vi kjenner ikke navnene deres — de fleste er ukjente kjempere i en navnløs hær. Gjennom sin kamp minner de oss om at den internasjonale solidariteten må vokse seg sterkere og bli mer levende, og de minner oss om den forpliktelse vi har til å vise aktiv solidaritet med folkene i Asia, i Latin-Amerika og Afrika i deres kamp for menneskelige rettigheter — bl. a. den enkle rett å få mat.

Da Ernst Wigforss gikk bort i begynnelsen av året, kjente vi det som et tap i hele den nordiske arbeiderbevegelsen. Få har som han greidd å holde idéene levende og forbinde visjonene med virkeligheten. I mannsaldre var han aktiv i den praktiske politikken, og samtidig ble han en av de store idéskapere i nordisk sosialdemokrati. Han bevarte alltid drømmen i seg, men for ham betydde det ikke å

fjerne seg fra virkeligheten og hverdagen. Slik bevarte han i seg drømmen om framtidssamfunnet, samtidig som han i den praktiske politikken arbeidet for å virkeliggjøre den. Ernst Wigforss vil alltid ha en sentral plass i den nordiske arbeiderbevegelses historie.

Den 22. mai 1975 fikk vi beskjeden om Konrad Nordahls bortgang. Konrad Nordahl tilhørte generasjonen av de gamle kjemper i arbeiderbevegelsen. Det startet med ungdomsbevegelsen i Bergen, men det var den faglige bevegelse som mest skulle få nytte godt av hans arbeidskraft. Ungdoms erfaringer lærte ham at man ikke kan lefle med totalitære idéer. Han ble en overbevist humanist og en kompromissløs bekjemper av totalitære idéer.

Konrad Nordahl så alltid nødvendigheten av å forene den politiske og faglige kampen. Etter at han kom til Stortinget, ble han snart en av dem som Stortinget helst lånte øre til.

Sverre Løberg er død. Vi husker ham fra det forrige landsmøte der han med sin sprudlende replikkunst — og som alltid i det rette øyeblikk — besteg talerstolen. Legendariske var hans egne beretninger om hvordan han som typograf i den borgerlige avisa rettet på ledere han ikke likte, og det skjedde visst ofte. Legendarisk er også hans innsats fra Tyskland og de tyske konsentrasjonsleirene. Politikk var hans liv, og helt til sine aller siste dager var han aktiv i partiet i Telemark.

Ingrid Sandvik var landets første kvinnelige ordfører. I mange år var hun medlem av landsstyret i partiet. Hun slamret ikke med dørene, Ingrid Sandvik, men for en innsats hun rakk å gjøre. På sin stillferdige måte ble hun en av partiets fremste kommunepolitikere.

Da vi i påskedagene fikk meldingen om at Olaf Watnebryn var død, virket det som noe dypt meningsløst. Olaf Watnebryn befant seg midt oppe i en aktiv arbeidsdag der han fungerte både som fylkesordfører og fylkesmann. Det trivdes han med, og der brukte han sine krefter for å tjene det fylke han hadde tilhørt hele sitt liv.

Kristian Fjeld er en av de mest markerte landbruksministere vi har hatt. Han kom selv fra jordbruksfylket Hedmark, men Hedmark har som kjent ikke bare de brede gårder. Han kjente småbrukernes livs- og arbeidsvilkår bedre enn de fleste.

Alle som meldte seg til tjeneste for AUF etter den andre verdenskrigen, har levende minner om Rolf Aakervik. Gjennom hele livet bevarte han trofastheten mot de idealene han var vokst opp med i barnebevegelse og ungdomsbevegelse.

Thora Johansen — vår alles Thora — forlot oss den 9. desember 1975. Alltid engasjert i situasjonen til de svake, enten det var kvin-

nene på Rachel Grepp-heimen eller det var de lønnstakere som sto svakt.

Johan Ona var selve byggeren av norsk arbeiderpresse etter den andre verdenskrigen. Når vi i dag kan rose oss av å ha verdens sterkeste arbeiderpresse, var det i første rekke Ona som var byggmesteren.

Haakon Hoff var en av de mest særpregede redaktører i arbeiderpressen. Han forenet to sjeldne egenskaper: Evnen til å skrive med evnen til å tale. Tusener av mennesker over hele landet har gledet seg over hans glimrende kåserier.

Dagfin Rimestad ble borte, så altfor tidlig. Med sine sanger vil han leve med og blant oss i årene framover. Fagbevegelsen har mistet framtrepende tillitsmenn, Erling Johansen og Marius Trana. Heller ikke Olav Nordskog, mannen som i så mange år hadde den praktiske oppgave å binde sammen det faglige og politiske arbeidet, er lenger blant oss.

Opplysningsforbundet har mistet to av sine medarbeidere, John O. Berg og Odd Besserud. Den kjente veteranen Kirsten Brunvoll døde i april 1976. Nils Ødegaard er borte, det samme er Salve Salvesen, Peter Reinsnes, Ester Langhelle — for å nevne bare noen av dem som sto på forskjellige poster i langvarige oppdrag.

De fleste av dem som har gått bort, er ukjente for de fleste av oss. De gjorde sin uselviske innsats i partilag, fagforeninger, kvinnegrupper og ungdomslag.

Vi hedrer dem alle. Det gjør vi best gjennom å føre deres arbeid, deres kamp og deres livsverk videre.

FORMANNENS HILSNINGSTALE

Jeg hilser representanter og gjester velkommen til dette landsmøte. I løpet av fire dager skal vi meisle ut det politiske grunnlaget for valget den 12. september. Det blir landsmøtets viktigste politiske oppgave. Og igjen har vi muligheter for å tale realistisk om en valgseier. De tilløp til lammelse som vi kunne registrere valgnatta 1973, varte ikke lenge. Rundt omkring i hele landet spyttet partiets medlemmer i neven og tok fatt på jobben.

Det var en krevende oppgave. Det tok sin tid å lege sårene etter EF-striden. Dessuten hadde det helt enestående skjedd at Arbeiderpartiet tapte valget, men vant Regjeringen. Vi nølte heller ikke lenge med å finne fram til det politiske arbeidsgrunnlaget for den andre regjeringen Bratteli: Vi ønsket å samarbeide med Stortinget og Stor-

tingets organer uten å gå inn i formelle allianser av noe slag. Det har hersket bred enighet i partiet om denne hovedlinje for vårt arbeid.

Når vi skal summere opp, vil jeg føle meg temmelig sikker på at aldri har mindretallsregjeringer vært så arbeidsføre og løst så mange oppgaver som regjeringene Bratteli og Nordli. Enestående er det også at de i stor grad har kunnet arbeide på grunnlag av Arbeiderpartiets program og har gjennomført så mange av programsakene. Jeg synes landsmøtet skylder alle de som har arbeidet i de to regjeringene en takk, og jeg retter den takken til Trygve Bratteli og Odvar Nordli som representanter for de to kollegiene. Takken rettes også til stortingsgruppa for den jobb som den har gjort. Den har sannelig vært vanskelig nok.

Vi har bak oss en interessant periode siden vi sist var samlet til landsmøte. I løpet av kommunevalgekampen kunne vi kjenne at det løsnet, for å bruke et ord fra idrettsspråket. Hadde valgkampen fått anledning til å vare noe lenger, ville vi oppnådd et enda bedre resultat. For vi har heller ikke lov til å se bort fra skyggesidene ved det kommunevalgresultatet. I de fleste av våre største byer mistet vi flertallet. Landets hovedstad har fått Høyre-ordfører. Men framgangen for Arbeiderpartiet har fortsatt. Midt oppe i den forvirrende mengde av opinionsmålinger som vi etter hvert har fått, fins det en hovedlinje: Målingene bekrefter den framgang Arbeiderpartiet har kunnet registrere gjennom de to siste år. Men trass i denne betydelige framgangen er det klart at det stilles krav til krafttak fra oss alle. Vårt siktemål er helt klart: Flertall for Arbeiderpartiet alene på Stortinget, men seieren kommer ikke på ei fjøl. Vi er ikke alene på banen. Store ressurser mobiliseres imot oss. Selv om sonderingserklæringen er tynn, vurdert etter sitt politiske innhold, markerer den en felles vilje til å få Arbeiderpartiet ut av regjeringskontorene. Men det er skapt klare linjer: Vi vet hvem vi skal slåss imot, vi vet hva vi skal slåss for.

Det faller naturlig — ikke minst på bakgrunn av en debatt de siste dager — allerede ved åpningen av landsmøtet å si noen ord om forholdet mellom parti, regjering og stortingsgruppe. Lenge framstilte de borgerlige avisene og politikerne partiet med et Janus-ansikt. Etter hvert har denne påstanden blitt sterkt svekket av mangel på næring. Men stadig opplever vi likevel at motstandernes presseorganer forsøker å skyte kiler inn mellom oss. Etter hvert som valget stunder til, må vi regne med at den aktiviteten vil bli stadig økende, og den vil øke i grovhet. Det skal vi ta kaldt. Dersom vi ikke gjør det, vil hensikten bli oppnådd. Men la det her og nå, kort og enkelt, bli konstatert: Samarbeidet og samsillet mellom parti og regjering er meget godt. Det dreier seg ikke om et Janus-ansikt, men om mange

ansikter og mange mennesker som har vist evne til å samarbeide om utformingen av en felles politikk for partiet.

Mellom landsstyret og regjeringen hersker det bred enighet om forslaget til arbeidsprogram og regjeringens langtidsprogram. Mer enn det: Både arbeidsprogram og langtidsprogram er formet i nært samarbeid mellom parti og regjering. I arbeidsprogrammet og langtidsprogrammet stiller vi målene for fireårsperioden. Like klart er det at vi i arbeiderbevegelsen stiller målene ut over det. La oss aldri i det daglige arbeid glemme at det er visjonene som har gitt arbeiderbevegelsen kraft.

Vi har bak oss en aktiv reformperiode. La meg nevne noen skjellsettende eksempler: Lov om arbeidsmiljø, bedriftsdemokratiet, etableringsloven, banksaken. Nå skal disse reformene omstøpes i praktisk politikk. Vil ikke *det* innebære et aktivt reformarbeid?

Det er sagt at dette landsmøtet vil innvarsle en reformpause. Nei, det vil ikke bety det. For vårt parti vil det alltid reise seg nye oppgaver i samsvar med kravene om likestilling, solidaritet, frihet, demokrati og retten til arbeid. Men nettopp fordi vi ikke er et dogmatisk parti, fordi vi bekjenner oss til reformismen som idé og arbeidsmetode, vil vi også ha evnen til å studere det samfunn vi lever i her og nå, og på det grunnlag forme en politikk i nær kontakt med de store folkegruppene.

Våre svenske venner har fått erfare allerede så kort etter danselsen av en borgerlig regjering hvilke politiske krefter det er som representerer reformpause. Vi kjenner oss igjen fra Borten-perioden 1965—71.

Program kan aldri bli like fra periode til periode. Hver tid stiller nye oppgaver på dagsordenen. Det fins dem som har lagt programforslaget til dette landsmøtet ved siden av inneværende program, finlest hvor det er forandringer og hvor det ikke er det. Og så har de på et slikt grunnlag prøvd å finne ut om forslaget er mer «radikalt» eller mer «konservativt». For en formålsløs sysselsetting! Det er et *nytt* program for en ny tidsepoke.

Vi går fire travle dager i møte. Men alle som er her, har det til felles at de føler stolthet over å være på en så mektig mønstring av den politiske arbeiderbevegelsen i vårt land. Og så skal vi ikke glemme at dette er *hele* partiets landsmøte. Over hele landet sitter titusener av mennesker og håper at vi blir i stand til å smi det våpen som skal gi oss seier, og dermed plassere det politiske tyngdepunkt der det hører hjemme: I Arbeiderpartiet!

Jeg hilser igjen hver enkelt velkommen til denne inspirerende og ansvarsfulle oppgave.

GJESTENE HILSER LANDSMØTET

Følgende gjester var innbudt til landsmøtet:

Socialdemokratiet, Danmark: Kjeld Olesen, Søren Hansen og Frank Weiner.

Finlands socialdemokratiska parti: Pirkko Työläjärvi og Bärnti Vänänen.

Socialdemokraterna, Sverige: Sten Andersson, Kaj Axelsson, Tage Erlander, Lena Hjelm-Wallén, Olof Palme, Gunnar Sträng, Sören Thunell og Sven Dahlin.

Althýðuflokkurinn, Island: Kardar Arnarsson, Gylfi Th. Gislason, Bjarni Magnússon og Eyólfur Sigurdsson.

Socialist International: Willy Brandt.

P. S. I., Italia: Gino Bianco.

Videre presenterte han de norske gjester:

Landsorganisasjonen i Norge/Samarbeidskomitéen LO—DNA: Tor Aspengren, Odd Højdahl, Einar Strand og Otto Totland.

Arbeidernes Opplysningsforbund: Alf Frotjold, Rolf Kr. Larsen og Georg Lieungh.

Arbeidernes Edruskapsforbund: Johan Johansen og Tor Rønning.

Arbeidernes Ungdomsfylking: Anne-Lise Bakken og Martin Kolberg.

Arbeiderpressens Samvirke/Norsk Arbeiderpresse: Einar Olsen.

Arbeidernes Pressekontor: Olav Brunvand.

Framfylkingen: Haakon Pettersen og Even Rusten.

Norges Kristne Arbeideres Forbund: Johannes Hansen, Eigil Liane og Kjell Steinsvåg.

Personlig innbudte: Aase Bjerkholt, Ronald Bye, Einar Gerhardsen, Reidar Hirsti, Olav Larssen, Haakon Lie, Aase Lionæs, Anne-marie Lorentzen, P. Mentsen, Ivar Opsahl, Rakel Seweriin og Aksel Zachariassen.

Kjeld Olesen, nestformann i Socialdemokratiet, Danmark, hilste landsmøtet på vegne av de utenlandske gjester. I sin tale viste han bl. a. til at det samtidig med landsmøtet ble holdt et viktig møte i London hvor ledere for verdens store industrinasjoner skulle forsøke

å løse store problemer. — Man har oppdaget at gamle erfaringer ikke strekker til overfor vår tids problemer, at den 3. verden er begynt å kreve, at de oljeproduserende land er blitt en politisk og økonomisk maktfaktor. De vestlige industriland er blitt stanset i sin økonomiske vekst og det hersker en arbeidsløshet som ikke lar seg avskaffe med de tradisjonelle midler i de kapitalistiske samfunn. Han sa videre at Den tredje verden ser hen til Norden og ønsker å utvikle et samfunn som likner. Den demokratiske sosialisme representerer ikke en dogmatisk sosialisme, den sier nei til den kapitalistiske filosofi som bygger på den sterkestes rett. Han pekte videre på det nordiske samarbeid som hadde en spesiell misjon og måtte utvikles for å makte de nye politiske og praktiske oppgaver.

Tor Aspengren, LO, hilste på vegne av de norske gjestene og minnet om den viktige begivenhet det var også for fagbevegelsen da DNA ble stiftet for 90 år siden. De første kravene fra arbeiderbevegelsen var meget enkle. For fagforeningene gjaldt det først og fremst å bli anerkjent og å få opprettet tariffavtaler. Videre gjaldt det å få arbeidervernlov og en rimelig arbeidsdag. Politisk gjaldt kravet alminnelig stemmerett. Takket være arbeiderbevegelsens kamp og innsats er vårt velferdssamfunn opprettet. Vi er kommet så langt at vi har råd til å ofre miljøspørsmålene større oppmerksomhet. Det politiske regnskap viser hva som er oppnådd i perioden. Fra et faglig synspunkt er vi glad for å ha fått redusert arbeidstida. Arbeidstakere som er 60 år har fått en ukes ekstra ferie finansiert gjennom Folketrygden og det skal gis full lønn under sykdom fra 1. juli 1978. Opp-tjeningstida for arbeidsløshetsstrygd er opphevet og arbeidstakernes innflytelse er økt gjennom utvidet bedriftsdemokrati.

— Hendingene ute i Nordsjøen for få dager siden er dypt å beklage, sa LO-formannen videre. Vi har lært at uhell lett kan inntreffe og at vi må være best mulig rustet til å møte slike situasjoner. Vi har lært mye hva sikkerhet og vern angår, men også politisk. Også denne gang var det krefter som ville utnytte situasjonen, som i 1963. Ingen ting gir oss 100 prosent sikkerhet. Ulykker skjer i luftfarten, men medfører ikke stans i flytrafikken. Jernbaneulykker har hittil ikke ført til stans av jernbaner. Helikopterulykken som krevde tre menneskeliv ble nesten ikke nevnt en gang. Jeg tør nesten ikke tenke på hva som ville vært skrevet om Statoil hadde vært operatør på Ekofisk. Vi må ikke la oss skremme, true eller presse for å endre vedtak som er truffet.

— Det er viktig at dette landsmøtet legger forholdene til rette slik

at vi har en reell sjanse til å lede utviklingen også etter den 12. september, sa Tor Aspengren til slutt og ønsket lykke til med landsmøtet.

Saklistas punkt 1 a:

FULLMAKTER

Fullmaktskomitéen var oppnevnt av sentralstyret 25. april 1977 og hadde følgende medlemmer: Inger Halvorsen, Oslo, formann, Arne B. Tyssen, Akershus, Aud Juliussen, Hedmark, Roar Løver, Buskerud, Britt Johansen, Vestfold. Sekretær: Jakob Grava, Partikontoret.

Inger Halvorsen la fram følgende innstilling:

Komitéen har hatt møte 3. og 8. mai d. å. og har gjennomgått fullmaktene for 300 representanter.

Fordelingen av representanter ble foretatt av sentralstyret 28. februar d. å. etter fullmakt som ble gitt av landsstyret 25. januar. Fordelingen av representanter ble godkjent i landsstyrets møte 6. mai.

Følgende representanter har meldt forfall, vararepresentanter møter:

- Nr. 016 Odd Halvorsen, Østfold — Kari Olsen møter
- Nr. 032 Svein Svendsen, Akershus — Hans P. Pettersen møter
- Nr. 044 Nils Bjørn Voldmo, Hedmark, hadde meldt forfall, men er blitt frisk og møter
- Nr. 050 Simen Grindalen, Hedmark — Bjarne Øverhaug møter
- Nr. 052 Kristin Mathisen, Hedmark — Birger Pettersen møter
- Nr. 053 Anne Bergljot Nordahl, Hedmark — Bjarne Sandbæk møter
- Nr. 054 Irene Fosheim, Hedmark — Kåre Delviken møter
- Nr. 056 Sigbjørn Olav Dammen, Hedmark — Einar O. Skogholt møter
- Nr. 066 Kari Bergum, Oppland — Svein Erik Strandli møter
- Nr. 070 Ivar Bjørnsgård, Oppland — John Fredrikstad møter
- Nr. 089 Knut Brekke, Buskerud — Einar Sæther møter
- Nr. 115 Turid Varsi, Telemark — Solveig Sti møter
- Nr. 117 Olav Nystog, Telemark — Halvor Midtveit møter
- Nr. 143 Andreas Cappelen, Rogaland — Jan Dolmen møter
- Nr. 165 Gustav Røed, Hordaland — Henry Hornes møter
- Nr. 195 Kari Husby, Sør-Trøndelag — Ivar Strand møter
- Nr. 210 Knut Romstad, Nord-Trøndelag — Leif Havstein møter
- Nr. 213 Henry Tvedt, Nordland — Kåre Lunde møter
- Nr. 214 Sissel Eidissen, Nordland — Finn Jensen møter
- Nr. 237 Halvdan Berge, Finnmark — Aud Brox møter
- Nr. 264 Oddvar Bråthen, Oslo forfall søndag 8/5 — Kåre Fridén møter

Følgende representanter møter først mandag 9. mai, grunnet konfirmasjon:

- Nr. 114 Finn Kristensen, Telemark
- Nr. 141 Georg Mikkelsen, Rogaland
- Nr. 148 Leif Kjølmoen, Rogaland
- Nr. 244 Willie Christensen, Oslo

Fullmaktskomitéen anbefaler at disse innvilges permisjon for søndagens møter.

Sentralstyret vedtok i sitt møte 28/2 1977 å anbefale at 2 representanter fra Longyearbyen Arbeiderparti innbys til Landsmøtet, og at disse får stemmerett, under forutsetning av landsstyrets og Landsmøtets godkjenning. Dette innebærer at Landsmøtet vil bli sammensatt av 302 valgte representanter. På landsstyrets møte 6. mai ble sentralstyrets forslag tiltrådt.

Fullmaktskomitéen vil med dette anbefale at Longyearbyen Arbeiderpartis to representanter får stemmerett. Ved åpningen var det møtt fram 281 representanter. Fullmaktene anbefales godkjent.

Vedtak: Fullmaktskomitéens innstilling ble enstemmig godkjent.

Reiulf Steen ønsket deretter de to representanter fra partiavdelingen på Svalbard velkommen til landsmøtet med fulle rettigheter. De ble hilst med sterk applaus.

Saklistas punkt 1 b:

SAKLISTA

Formannen refererte landsstyrets forslag til sakliste:

1. Åpning og konstituering
  - a) Fullmakter
  - b) Sakliste
  - c) Arbeidsordningen
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstilling om beretningen.
3. Innberetning fra Revisjonsnemnda.
4. Innsendte forslag.
5. Lovendringer.
6. Den politiske situasjon
Innleder: Odvar Nordli.
7. Arbeidsprogrammet 1978—81
  - a) Hovedinnledning ved Reiulf Steen
  - b) Oppgavene i byene ved Gro Harlem Brundtland
  - c) Industripolitikken ved Bjartmar Gjerde
  - d) Den økonomiske politikken ved Per Kleppe.
8. Den demokratiske sosialisme i internasjonalt perspektiv
Innleder: Willy Brandt.
9. Partiarbeidet og stortingsvalget 1977
Innleder: Ivar Leveraas.
10. Valg.
11. Avslutning.

Vedtak: Saklista ble enstemmig godkjent.

Saklistas punkt 1 c: ARBEIDSORDNINGEN

Formannen refererte arbeidsordningen:

«Landsmøtet holdes over fire dager.

Landsmøtet er åpent for presse og kringkasting. Partimedlemmer har adgang til galleriet mot framvisning av spesielt adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg imellom avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til en av de andre ordstyrere. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om tidsbegrensning.

Det holdes to møter daglig. Formiddagsmøtet fra kl. 09.00 til kl. 13.00, og ettermiddagsmøtet fra kl. 15.00 til kl. 19.00.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nytt forslag framsettes.

Valgene foregår ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning foregår ved navneopprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutninger med angivelse av antall avgitte stemmer.

Den landsmøtevalgte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsorden, tilståes ikke mer enn 1 minutt taletid.»

Vedtak: Arbeidsordningen ble enstemmig godkjent.

Saklistas punkt 1 d:

VALG AV ORDSTYRERE, SEKRETÆRER OG KOMITEER

Formannen la fram landsstyrets innstillinger på ordstyrere, sekretærer og komiteer:

Ordstyrere:

Guttorm Hansen, Stortingsgruppa. Tor Aspengren, Sentralstyret. Bjørg Simonsen, Nordland. Jorunn Giske, Sør-Trøndelag.

Sekretærer:

Berit Nordby Magnussen, Østfold. Britt Schultz, Finnmark. Jan Egrem, Telemark. Bernt Midtbø, Hordaland.

Redaksjonskomité for arbeidsprogrammet:

Formann Tor Halvorsen, Akershus. Gro Harlem Brundtland, Sentralstyret. Bjartmar Gjerde, Sentralstyret. Oddvar Olsen, Østfold. Odd Wivegh, Oslo. Kirsten Myklevoll, Kvinnesekretariatet. Thorbjørn Jagland, AUF.

Bjarne Jensen, Finnmark. Aud Haukland, Rogaland. Målfrid Longva, Møre og Romsdal. Arvid Nyberg, Hedmark. Ole Kløv, Vestfold. Finn Kristensen, Telemark. Johan Nygaard, Oppland. Frøydis Fredriksen, Nord-Trøndelag. Sekretær: Bjørn Tore Godal, Partikontoret.

Redaksjonskomité for politiske saker:

Formann Trygve Bratteli, Sentralstyret. Aud Blegen Svindland, Kvinnesekretariatet. Gerd Gjosund Molnes, Møre og Romsdal. Gunnar Skaug, Østfold. Ella Sandnes, Nord-Trøndelag. Kirsti Grøndahl, Buskerud. Peder Esbjørnsen, Hedmark. Lars Bakken, Finnmark. Olav T. Laake, Rogaland. Peder Vangsnes, Hordaland. Rolf Nilssen, Troms. Liv Andersen, Aust-Agder. Håkon Blankenborg, Oppland. Sekretær: Kjell Kristensen.

Redaksjonskomité for organisasjonssaker:

Formann Gunnar Berge, Rogaland. Oddvar Berrefjord, Telemark. Kirsten Rogstad, Oslo. Ashild Hauan, Nordland. Anders Johansen, Vestfold. Jan Haldorsen, Oslo. Randi Sandvold, Sør-Trøndelag. Grethe Johansen, Sentralstyret. Alf Vee-Haugen, Sogn og Fjordane. Sekretær: Frank Andersen, Partikontoret.

Valgkomité:

Formann Ragnar Christiansen, Sentralstyret. Thorbjørn Berntsen, Oslo. Arnold Storvold, Landsstyret. Mona Holst, Hordaland. Jan Helland Olsen, Vest-Agder. Unni Fevang, Vestfold. Bjørg Bergh, Kvinnesekretariatet. Johs. Sundrønning, Nordland. Odlaug Kristiansen, Rogaland. Terje Granrud, Akershus. Lars M. Skytøen, Sentralstyret. Synnøve Tronsvang, Hedmark. Ole Knapp, Oppland.

Forslag nr. B 9. Landsstyrets forslag

Forslag fra fylkespartiene til valgkomitéen:

De fylkespartier som finner at de vil fremme forslag overfor Landsmøtets valgkomité om medlemmer og vararepresentanter til Landsstyret, er forpliktet til å la forslaget inneholde navn på like mange kandidater av hvert kjønn.

Reisefordelingskomité:

Formann Ronald Rooth, Oslo. Marit Berntsen, Akershus. Solveig Seim Johansen, Hordaland. Oddvar Hanssen, Troms. Bjørn T. Rogstad, Sør-Trøndelag. Sekretær: Rolf Jørgensen, Revisjonen.

Beretnings- og protokollkomité:

Formann: Margot Henden, Sogn og Fjordane. Ulf Guttormsen, Sør-Trøndelag. Eva Solbakk, Rogaland. Margit Røhne, Oppland. Per Gunnar Olsen, Troms. Sekretær: Kåre Myrvold, Partikontoret.

Vedtak: Samtlige forslag ble enstemmig tiltrådt.

Formiddagsmøtet ble hevet kl. 13.

Ettermiddagsmøtet søndag 8. mai 1977

Møtet ble satt kl. 15 med *Tor Aspengren* som dirigent. Sekretærer *Britt Schultz* og *Jan Egrem*. «Det ene lille ord» ble sunget unisont.

Saklistas punkt 4:

INNSENDTE FORSLAG

Dirigenten tok opp landsstyrets innstilling om å sende innsendte forslag videre slik:

I. Politiske saker:

A 1: Flerbruksplanen for Oslo-marka med tilknyttede spørsmål er til behandling i Regjeringen.

Forslaget oversendes Sentralstyret.

A 2—A 20 pluss tilleggsforslag til A 15 fra Birger Sæther, Ringebu: «Jordlova endres dit hen at det blir hjemlet adgang for det offentlige (kommunene) å erverve og fordele dyrkingsjord til små og lite bærekraftige bruksenheter.»

A 24—A 37, A 39—A 47, A 49, A 53—A 63, A 65, A 67—A 71, A 73—A 74, A 76, foreslås oversendt redaksjonskomitéen for arbeidsprogrammet.

A 21—A 23, A 38, A 48, A 50—A 52, A 64, A 66, A 72, A 75, A 77, A 78, foreslås oversendt redaksjonskomitéen for politiske saker.

II. Organisasjonssaker:

B 1—B 9, foreslås oversendt redaksjonskomitéen for organisasjonssaker.

Vedtak: Innstillingen ble enstemmig tiltrådt.

Saklistas punkt 6:

DEN POLITISKE SITUASJON, VED ODVAR NORDLI

Statsministeren ble hilst med voldsom applaus da han kom på talerstolen. Han holdt følgende tale:

Vi har bak oss en periode rik på begivenheter.

Når denne stortingsperioden ebber ut vil den føye seg inn i rekken av resultatfylte arbeidsår for partiet.

På landsmøtet for 4 år siden la Arbeiderpartiet den siste hånd på et omfangsrikt, framtidsrettet og krevende arbeidsprogram.

Grunnleggende forutsetninger for dette programmet var at vi skulle få en 4-årsperiode med fortsatt styrke i vår økonomi og at valget skulle gi Arbeiderpartiet den tilstrekkelige politiske oppslutning som var nødvendig for at programmet kunne settes ut i livet.

Valget for 4 år siden ga som kjent ikke Arbeiderpartiet flertall alene.

Da vi valgte å danne vår mindretallsregjering var det ut fra en inngående vurdering av den politiske situasjon valget skapte.

De 4 år som snart er gått viser at vi vurderte rett når vi ikke så noe alternativ til Arbeiderpartiets mindretallsregjering, og videre at denne regjering skulle bygge sitt arbeid på Arbeiderpartiets program.

Partifeller, ingen andre har heller i denne perioden funnet noe annet realistisk grunnlag for noen annen regjering.

Dette har vært de to Arbeiderparti-regjeringers styrke.

En mangel på politisk og parlamentarisk alternativ til Arbeiderpartiets regjeringer har kompensert det flertall vi ikke vant ved forrige valg.

Arbeiderpartiet bygde sitt program og sine mål for 4-årsperioden på en vurdering av at de økonomiske hovedtendenser som hadde preget det internasjonale samfunn og vårt eget samfunn i slutten av 60-årene og begynnelsen av 70-årene skulle strekke seg videre framover i 4 år.

Ingen maktet på det tidspunkt å se krisen i den internasjonale oljeforsyning som gav støtet til den dypeste og mest omfattende økonomiske krise den vestlige verden har stått overfor siden 30-årene.

Det er verd å minne hverandre om at vi på tross av et klart mindretall i Stortinget og en vanskelig økonomisk situasjon kan legge fram et politisk regnskap som syner at det program vi la fram for velgerne for 4 år siden i de aller vesentligste trekk er gjennomført.

Trygve Bratteli og hans regjering la i de første 2 år av perioden et solid grunnlag for dette.

Den nå sittende regjering har etter evne ført dette arbeid videre. Ved begynnelsen av denne valgperioden var de vestlige land inne i en utpreget høykonjunktur. Frykten for presset i økonomien førte til at mange land på det tidspunkt la om sin økonomiske politikk og foretok en reduksjon av etterspørselen.

Så kom den såkalte oljekrisen høsten 1973.

En flerdobling av oljeprisene og de betydelige virkninger dette fikk på prisnivået i den vestlige verden bidro ytterligere til å redusere kjøpekraft og etterspørsel.

I grove trekk var det disse tendenser som bidro sterkt til de omfattende tilbakeslagene i de vestlige lands økonomi.

Både i 1974 og 1975 gikk produksjonen i de vestlige land ned. Arbeidsledigheten kom opp i 15 millioner, og etter en viss nedgang våren 1976 er den igjen oppe på det samme nivå.

Selv om en nå er inne i en moderat konjunkturoppgang synes det å ta tid før arbeidsledigheten internasjonalt blir vesentlig redusert. I mange land ligger prisstigningen fortsatt for høyt.

Arbeiderpartiets regjeringer har i denne perioden sett det som en helt overordnet oppgave å sikre full sysselsetting.

Svikten i etterspørsel utenfra er blitt erstattet med økt innenlands etterspørsel, særlig i form av høye investeringer på mange samfunnsområder. Et omfattende sett av selektive tiltak har vært tatt i bruk for å stimulere sysselsettingen i distrikter, bransjer og bedrifter som har hatt betydelige problemer.

Vi må kunne konstatere at denne politikken har gitt vesentlige positive utslag.

Norge har som et av de ytterst få land i den vestlige verden kunnet opprettholde praktisk talt full sysselsetting gjennom hele perioden.

Arbeidsledigheten har vært og er lavere enn i noe annet europeisk land.

Brutto-nasjonalproduktet i OECD-området under ett har ikke vokst mer enn 8 %.

Viktige handelspartnere som Sverige, Danmark og Vest-Tyskland har ligget på dette lave nivå, og Storbritannia har ikke hatt vekst i det hele tatt fra 1973 til 1977.

I Norge har vi i denne perioden en vekst på til sammen nærmere 24 %.

Det at vi har maktet å holde arbeidsløshetsspøkelset utenfor landets grenser og samtidig økt våre felles inntekter har kommet alle i dette land til gode.

Etter en periode med til dels stagnasjon i utviklingen av lønns-takernes reelle inntekter, har vi i den siste 4-årsperioden økt disse

for den gjennomsnittlige lønnstakerfamilie med nærmere 20 %.

Vi har samtidig maktet å heve de reelle inntekter for våre trygdede og pensjonister, og vi har i perioden gjennomført en radikal nivåheving av inntektene for de mindre jordbrukere.

Men det er ikke bare skjedd en vesentlig heving av den enkeltes personlige inntekter.

Nærmere 36 % av våre felles inntekter er nyttet til å bygge ut vårt arbeids- og næringsliv.

Sammenliknet med investeringsnivået i 1973 har vi reelt sett i 4-årsperioden hatt investeringer på 40—50 milliarder kroner utover det tidligere nivå.

Det er investeringer i oljevirkosomhet, i skipsfart, i en modernisering og utbygging av det norske samfunn på et bredt felt.

Det er disse investeringer sammen med det internasjonale tilbakeslag som forklarer hvorfor vår gjeld til utlandet har vokst fra 20 til 75 milliarder i disse 4 årene.

Det er en politikk som har gitt slike resultater enkelte krefter i vårt land i dag står fram og kaller ansvarsløs og til dels farlig.

En politikk som har som mål å trygge full sysselsetting i dag og i framtida er en politikk som satser på menneskeverd, på menneskelig skaperevne og på alt hva det gir av muligheter i dag og i tida som ligger foran.

En regjering utgått fra Arbeiderpartiet må også i framtiden møte lignende situasjoner med den samme politikk.

Det betyr selvfølgelig ikke at en politikk med et slikt innhold er problemfri.

Den alvorligste oppgaven vi står overfor og som må løses bedre, er stigningen i våre kostnader og dermed den svekkelse dette kan innebære i vår evne til å konkurrere i et åpent økonomisk internasjonalt system.

En betydelig øking i lønnsutbetalingene sammen med et krevende sosialt utjæmningsystem har brakt oss opp på et omkostningsnivå der vi i dag bare kan sammenlikne oss med *ett* land i verden, nemlig Sverige.

Når vi hittil har maktet det internasjonale konkurranseklima så godt har dette blant annet sammenheng med en høyt utviklet produktivitet i vårt arbeidsliv.

Vi gjør imidlertid en feil dersom vi overser de problemer som omkostningsnivået i vårt produksjonsliv representerer i dag og i framtida.

Dette fordi vi her snakker om en faktor som har vesentlig betydning for vår mulighet til også på sikt å trygge norske arbeidsplasser og norsk sysselsetting.

Vi må søke å angripe dette problem fra en rekke kanter.

Det er ikke bare lønnsutbetalingene som er med og bestemmer kostnadsnivået i vårt land.

Men vi kan ikke overse den betydning de brede og omfattende inntektsoppgjørene har på utviklingen av kostnadsnivået og prisutviklingen i vår situasjon.

Norge vil i framtiden som i dag være avhengig av et allsidig næringsliv med konkurransedyktige industrier på et bredt felt. Oljevirkosomhet og oljeinntekter vil aldri kunne gjøre dette overflødig.

Derfor er det av viktighet i den økonomiske politikk å bedre den alminnelige konkurranseevne for norsk næringsliv.

Dette er bakgrunnen for at vi i 1976 og 1977 har gått inn i et samarbeid mellom Regjeringen og hovedorganisasjonene i arbeidslivet for å gjennomføre inntektsoppgjøret på en slik måte at vi har kunnet oppnå en reell inntektsøkning med den minst mulige vekst i de nominelle inntekter og kostnader.

Dette har vi som kjent oppnådd ved at staten har medvirket sterkere i inntektsoppgjørene enn ved tidligere anledninger. Inntektstakerne har fått en betydelig del av sin reelle inntektsbedring ved senking av skattene.

I 1976 virket dette etter forutsetningene.

De garantier og mål som ble lagt i det store inntektsoppgjøret ble nådd.

Vi har nå i hovedsak årets inntektsoppgjør brakt i havn.

Også denne gangen har dette latt seg gjøre gjennom en betydelig medvirkning fra Regjeringens side. Ikke minst gjennom en generell senking av skatter og avgifter.

Det er også denne gangen Regjeringens klare hensikt gjennom sin økonomiske politikk å trygge de reallønnsforbedringer som partene har kommet fram til gjennom frie forhandlinger.

Men dette betyr ikke at vi med *ett*, eller kanskje vi skal si *to* slag, har bedret vår konkurransedyktighet overfor utlandet.

Vi har imidlertid oppnådd ett resultat som er vesentlig. Vi har maktet å snu en tendens.

Verken i 1976 eller 1977 har vi fått noen ytterligere forverring i det norske konkurransenivået i forhold til de land vi handler med.

Men et fortsatt hardt arbeid for å bedre prisutviklingen og dermed stabilisere kostnadspresset i norsk økonomi vil måtte være prioriterte oppgaver for Regjeringen.

Dette har betydning for en rekke sider ved vår politikk, ikke minst når det gjelder den alminnelige utjammingspolitikk.

Det betydeligste problem i en situasjon med sterk prisstigning er

at den rammer hardest de grupper med de laveste inntekter og de minste muligheter til å bære prisstigningen.

Jeg tror neppe vi kan eller bør regne med at kombinerte inntektsoppgjør i nøyaktig samme form som den vi har gjennomført i 1976 og 1977 skal bli noen prinsipielt fastlagte lønns- og inntektsoppgjør.

I første rekke må det som hittil bli partene i arbeidslivet som avgjør dette vesentlige spørsmålet.

Men uansett hvilken form man velger for inntektsoppgjørene, de vil ha sin vesentlige innflytelse i hele det økonomiske liv i vårt samfunn.

Dette fører med seg behovet for en mer aktiv inntektspolitikk fra samfunnets side uansett formene for inntektsoppgjørene.

Dette er bakgrunnen for at Regjeringen i et eget dokument til Stortinget har skissert sine målsettinger for inntektspolitikken og skattepolitikken i tida framover.

I den aktuelle situasjon er det viktig at den størst mulige del av vår inntektsvekst kanaliseres til grupper med de laveste inntekter.

Regjeringen mener derfor at særlig de trygdede med de laveste pensjonene må gis en betydelig større prosentuell vekst i de reelle inntekter enn lønnsstakere og andre på et akseptabelt inntektsnivå.

Vi mener videre at barnefamilienes inntekter bør bedres.

Vi vil fortsette arbeidet med å heve de små bruks inntekter og styrke fiskerinerøringen.

Vi må gjennom en aktiv nærings- og distriktspolitikk heve inntektsnivået og mulighetene for inntektsskapende arbeid i distrikter som ennå ligger etter.

Dette gjelder særlig Nord-Norge, deler av Vestlandet og det indre Østlandet, der inntektsmulighetene ennå er for få og svake.

Vi må i en slik politikk vende oss til de inntektsgrupper og de distrikter som har hatt en betydelig øking av sine inntekter og inntektsmuligheter i den tiden vi nå har bak oss, med krav om reell samfunnsolidaritet.

Avdekkingen av de rike olje- og gassforekomstene på vår del av kontinentalsokkelen i Nordsjøen har i løpet av en 10-årsperiode reist nye perspektiver for norsk industriell utvikling og norsk økonomi.

Samtidig har vi fått en rekke nye og store oppgaver å løse.

Vi står her overfor en virksomhet som beveger seg på kanten av hva vår teknologi, viten og arbeidsevne kan løse.

For en 10—15 år tilbake eksisterte ikke den teknologi som i dag nyttes ved leting, boring og produksjon av olje og gass i Nordsjøen.

Som en liten nasjon står vi her overfor en av de største utfordringer vi har møtt i vår tekniske og økonomiske utvikling.

På tross av vansker og ennå uløste problemer må vi ikke som nasjon møte denne utfordringen med en tilbakeholdende reservasjon og frykt for det store og ukjente.

Oljevirkomheten ute i havet er kommet for å bli.

Den ligger der som en gigantisk utfordring til det beste i vår skapende teknologi, vitenskap og høyt kvalifiserte arbeidskraft.

Mange sider ved vårt moderne og høyt utviklede produksjonsliv bærer risiko og faremomenter i seg.

Produksjonsulykken ute på Ekofisk-feltet understreket på en tydelig måte at dette særlig er tilfelle for olje- og gassproduksjon i Nordsjøen.

Ingen som har hatt rimelig mulighet til å sette seg inn i denne virksomheten kunne være blind for at muligheten for slike uhell lå der.

De fleste av oss håpet vel imidlertid at vi skulle makte å gå klar av en slik risiko. Det gjorde vi altså ikke.

Gjennom de undersøkelser og granskninger som nå er i gang må alle sider ved det som her skjedde bringes på bordet så klart som mulig og så snart som mulig.

Det er Regjeringens hensikt å etterprøve de deler av norsk oljevirkomhet som blir berørt av det materialet som her etter hvert blir samlet inn.

Dersom konklusjonene blir at sikkerehetsnivået ytterligere bør heves og at en enda større del av investeringene må satses på beredskapsutstyr for å verne oss om ulykken skulle være ute, vil pålegg om dette bli gitt til de selskaper som driver og i framtiden skal drive oljevirkomhet på norsk side av kontinentalsokkelen.

Alle realistiske tiltak bør gjøres for å verne om de mennesker som har sitt arbeid ute på oljefeltene, og de verdifulle ressurser vi finner i havet.

De selskaper som skal ha sin virksomhet på våre oljefelter skal vite at bare det beste er godt nok når det gjelder sikkerhet og beredskap.

Men de hovedlinjer vi har bygd vår oljepolitikk på hittil ligger fortsatt fast.

Olje- og gassressursene på vår kontinentalsokkel er vårt felleseie.

Denne ressursen må utnyttes til beste for hele samfunnet og for hele befolkningen.

For å oppnå dette ser vi ikke noe alternativ til et sterkt samfunnsengasjement under demokratisk ledelse i alle deler av vår oljepolitikk.

Vi bygger vår oljevirkomhet på det syn at ressursene skal utnyttes i et moderat tempo.

Ressursene skal nyttes på en slik måte at sikkerheten for mennesker og miljø blir ivaretatt.

Vi må tilpasse oljevirkosomheten på en slik måte at den blir et styrkende tilskudd til vårt næringsliv og vår økonomi. Den må ikke utvikles slik at den hindrer oss i å bygge opp et mangesidig arbeids- og næringsliv og gjør det vanskelig å ta vare på de verdifulle grunnleggende trekk i vårt bosettings- og befolkningsmønster.

En utbygging og styrking av statens oljeselskap er for oss et spørsmål om å skaffe et redskap som kan sikre folkevalgt politisk og nasjonal kontroll over utnytting av denne ressurs.

Vi vet fremdeles lite om landets olje- og gassressurer.

Det vi vet er at de en gang tar slutt.

En vesentlig del av inntektene fra denne nye virksomheten må derfor kanaliseres over i utbygging av nye bedrifter, i styrking av våre grunnnæringer, og i det hele tatt å bygge opp noe bærekraftig og framtidsrettet som skal stå der og føre vårt samfunn videre når en gang i framtiden olje- og gassforekomstene er tømt.

Alt dette krever en styrking av samfunnets innflytelse på alle deler av oljevirkosomheten og ikke en svekkelse av denne innflytelse.

Produksjonsuhellet på Bravo-plattformen gav oss en rekke verdifulle erfaringer.

Vi har fått prøvd organisasjon og teknisk utstyr.

Erfaringene skal brukes til å gjøre tingene bedre i fremtiden.

Men begivenhetene gav oss også også muligheter til å få prøvd menneskemateriell på ulike plan i vårt samfunn.

En rekke mennesker i aksjonsledelse, i de ulike kommandosentraler som ble etablert på land, og de som gjorde sin krevende innsats ute på feltet gjorde en imponerende jobb disse døgnene. Vi står i dyp takknemlighetsgjeld til disse mennesker.

I løpet av få år vil Norge utvikle seg til å bli et land med en betydelig eksport av energi.

Dette skjer gjennom den økende produksjon av olje og gass ute på kontinentalsokkelen.

Dette reiser nye muligheter.

Det reiser imidlertid også nye oppgaver, i første rekke når det gjelder energiforsyningen til våre naboland i Norden og i Europa for øvrig.

På denne måten får vi et nytt skjebnefellesskap og nye bånd som knytter vårt samfunn til verden rundt oss.

Samtidig står vi i de kommende årene overfor viktige og langt-
rekkenende beslutninger i vår egen energiforsyning.

Dette springer ut av to forhold.

For det første nærmer vi oss slutten av den perioden som har vært preget av vannkraftutbyggingen i vårt land.

Vannkraften innledet en ny epoke i vår industrielle og økonomiske utvikling.

Epoken har vært rik på fremskritt for vårt samfunn.

Nå går vi mot slutten av denne epoken med raske skritt, og hva så?

For det andre vil vi i tiden framover mot århundreskiftet stå overfor en tiltakende global knapphet på energi. I første rekke vil dette gjelde olje.

Norge er det eneste land i verden som dekker hele sitt elektrisitetsbehov ved vannkraft. I de vest-europeiske industriland betyr vannkraften alt i alt mindre enn 10 % av deres elektrisitetsforsyning.

Den samlede teoretisk mulige vannkraftproduksjon i Norge er beregnet til ca. 550 milliarder kilowattimer pr. år. Dette er et høyst teoretisk tall hvor det er gått ut fra at all nedbør blir utnyttet for kraftproduksjon mellom nedslaget og havet.

Hvis vi anlegger en økonomisk målestokk på hva som er i prinsippet mulig å bygge ut, finner vi at om lag 1/4 av den samlede vannkraft kan være aktuell økonomisk sett for kraftutbygging.

Da er de vassdrag som inngår i verneforslagene holdt utenfor. De 25 % som er aktuelle for utbygging etter en økonomisk, ikke etter en vernemessig vurdering, utgjør ca. 130 milliarder kilowattimer pr. år.

I Regjeringens opplegg for energipolitikken fram mot 1990, slik denne kommer til uttrykk i langtidsprogrammet, er det bygd inn enkelte viktige forutsetninger:

1. Tildeling av ny energi til kraftintensive industrier begrenses til det som er nødvendig av hensyn til sysselsettingen på de industristeder som har et ensidig næringsliv og få muligheter til alternativ sysselsetting, samt til fullføring av vedtatte planer.
2. Det settes i verk en aktiv og mangesidig økonomiseringspolitikk for elektrisitet. Denne omfatter modernisering av eldre kraftverk, bedre linjenett for å redusere tap ved overføringer, diverse tiltak for å oppmuntre til bedre bygningsisolasjon m. v. Dertil vil det bli nødvendig å heve prisen på elektrisitet i forhold til andre priser.

På disse forutsetninger regner Regjeringen med at det samlede elektrisitetsforbruk i 1985 vil være ca. 94 milliarder kilowattimer og i 1990 rundt 106 milliarder kilowattimer. Dette innebærer igjen at man foreløpig sikter inn mot en samlet maksimal utbygging av vannkraft som tilsvarer en årsproduksjon på 106 milliarder kilowattimer.

I forhold til den økonomisk utbyggbare kraftreserve på ca. 130

milliarder kilowattimer er det muligheter både for å ta hensyn til rimelig energibehov og til rimelige vernebehov.

Vi må imidlertid være oppmerksom på at det hefter en betydelig grad av usikkerhet ved det tallmaterialet vi her nytter.

Enhver ansvarlig regjering må til enhver tid føre en slik energipolitikk at det ikke oppstår akutte mangler på elektrisk kraft.

Gjennom utbygging, økonomiseringstiltak med elektrisk kraft og et rimelig forbruk må det planlegges slik at det skapes en balanse.

Det vil ikke over lengre tid være akseptabelt å søke å løse akutte problemer i vår elektrisitetsforsyning med import av elektrisk kraft fra utlandet.

Det bør stå som en nasjonal sak for Norge med så god tilgang på energi selv å sørge for dekning av egne behov. Av mange grunner, av hensyn til vårt miljø, av hensyn til en riktig bruk av våre ressurser totalt sett, må vi i fremtiden satse på økonomisering med energi i et omfang som gir en betydelig virkning. Her står vi overfor en av de mest krevende oppgaver vi har å løse i tiden framover.

Det vil også her kunne bli spørsmål om å ta i bruk virkemidler som ikke umiddelbart vil bli oppfattet som populære.

Vi må videre i vår utbyggingspolitikk i tiden fremover være oppmerksom på at spørsmålet om energiforsyning varierer sterkt fra distrikt til distrikt.

Dette gjør at sterke distriktsinteresser her kommer inn når det gjelder spørsmålet om utbygging, og da i forbindelse med sikring av sysselsetting og utvikling av denne i de enkelte distrikter.

I denne sammenheng bør vi være oppmerksom på at vi i vår energipolitikk i dag og i framtiden står overfor viktige avveininger mellom sentrale beslutninger og desentraliserte distriktsinteresser. Vannkraftressurser oppfattes ofte som tilhørende de distrikter hvor de ligger. Mange av våre kraftverk ligger i tynt befolkede utkantdistrikter, og kraften føres ofte til de sentralt utbygde deler, i første rekke for å holde næringsliv og virksomhet der i gang. Ved mange av de gjenværende kraftutbyggingsprosjekter reises kravet om at kraften skal brukes for å styrke det økonomiske grunnlaget i de distrikter der de finnes.

Her møter vi én av de konflikter som vår energipolitikk inneholder så mange av.

Det må i vår energipolitikk og utbyggingspolitikk i tiden fremover være et rimelig krav at vi tar hensyn til de etterliggende distrikters behov.

Men vi må også være klar over at de verneinteresser vi her møter er reelle og må tillegges vekt.

Det er derfor nødvendig å se det slik at vi også her diskuterer ressurser av miljømessig karakter som er et felleseie.

Vi vil derfor ikke på dette feltet i vår energipolitikk komme vekk fra at overordnede sentrale organer vil måtte treffe beslutninger som kan komme i strid med lokale organers oppfatning.

På dette og andre felter er dette uunngåelig dersom vi skal løse den andre siden av denne store oppgaven, nemlig å verne om felles naturressurser og miljøverdier.

Det ligger en sterk oppfordring til såvel sentrale som lokale myndigheter å se dette problem og å bidra til gjennom forståelse å løse de vanskelige avveiiingsproblemer vi her står overfor.

All energiproduksjon medfører ulemper. Ulempen ved vannkraft er konflikten med naturverninteressene. Ulempene ved olje eller kullfyrte varmekraftverk er luftforurensninger og eventuelt utslipp av varmt vann. Ved kjernekraft er ulempen sikkerhetsproblemene og lagring av brukte radioaktive stoffer.

Jeg tror ikke at vi har sett slutten på menneskenes evne til å utvikle nye energibærere.

Ikke minst vil den brede forskning som nå settes i gang på bakgrunn av en truende energikrise sette fart i utviklingen av disse nye muligheter.

Men i vår energipolitikk i de kommende 5 til 10 år må vi bygge på de energibærere vi kjenner og som vi med rimelighet kan regne med står til rådighet for oss i denne sammenheng, korte perioden

Vi vil da i vår energipolitikk stå overfor den situasjon at vi må velge mellom ulike former for ulemper for å oppnå det som er nødvendig for oss, nemlig en realistisk balanse i vår elektrisitetforsyning.

Vi vil ikke i det kommende 4-års periode sette igang planlegging eller utbygging av atomkraftverk.

I det korte tidsperspektiv for vår energiforsyning som vi da diskuterer fra nå og fremover mot slutten av 80 årene kan vi derfor bare satse på to muligheter:

Fortsatt utbygging av vannkraft og/eller varmekraftverk fyrt med olje og kull.

Vi går mot slutten av vannkraftperioden i Norge. Det er i grenselandet mellom elektrisitet produsert gjennom vannkraft og elektrisitet produsert med varmekraftverk at vi i de nærmeste år skal treffe våre vanskelige avgjørelser.

Diskusjonen om enkelte utbyggingsprosjekter er viktige og vesentlige nok.

Men de har i stor utstrekning bidratt til at debatten om vår frem-

tidige energipolitikk i realiteten har beveget seg i desimalene av den oppgave vi står overfor å løse.

Vi må satse på en utbygging av våre resterende vannkraftkilder som i vesentlig grad tar hensyn til viktige verneverdier.

Vi må snarest mulig etablere konkret en politikk for de kommende år som gir muligheter for en betydelig økonomisering med elektrisk kraft.

Vi må i den kommende 4-års periode planlegge for utbygging vårt første varmekraftverk fyrt med olje eller kull i Norge.

Vi må hele tiden arbeide med denne politikk under det ansvar som ligger i å skape en realistisk mulighet for balanse mellom energi — forbruk og energi — produksjon.

Vi må sikre en politikk som ikke setter arbeidsplasser i fare eller går legitime distriktsinteresser for nær.

Vi må snarest mulig, ikke minst i vårt produksjonsliv, bruke vår evne til å utvikle produksjonsformer som krever mindre vekst i det alminnelige forbruk av elektrisitet.

Ikke i noen periode har utnyttelsen av våre naturressurser skjedd så raskt og vært så omfattende som i vårt århundre. Teknologiske, økonomiske og sosiale framskritt har brakt velstand til store befolkningsgrupper i vårt land. Utviklingen har også ført med seg uønskede ulemper i form av forurensning, støy og forsøpling. Utbygging av veier, boliger, industri og andre anlegg kan true etablerte miljøverdier. Usikkerhet om forekomstene og om virkningen av utnyttelse tilsier samtidig varsomhet i bruken av naturressursene.

På denne bakgrunnen ble det mot slutten av 60-årene og i begynnelsen av 70-årene lagt økende vekt på en miljøvernpolitikk. I 1972 ble Miljøverndepartementet opprettet.

5 hovedelementer for miljøpolitikken pekte seg ut:

- naturvern
- friluftsliv
- forurensningsvern
- regional planlegging og
- naturressursforvaltning.

For naturvernet er det et mål å sikre variasjonsrikdommen i dyreliv og plantelivet og bevare et utvalg av mest mulig urørte områder.

I perioden 1974—76 er det opprettet 2 nye nasjonalparker, 6 nye landskapsvernområder og en rekke naturreservater. Fredede våtmarkområder som Nordre Øyeren, Akersvika og Vikna, har særlig stor betydning for fuglelivet. På Svalbard er det tidligere opprettet 3 nasjonalparker, 2 større naturreservater og 15 fulglereservater.

Det er nær sammenheng mellom naturvern og de fysiske forutsetninger for utøvelse av friluftsliv.

I de siste 3—4 år har staten brukt ca. 45 mill. kroner til erverv av statlige eller kommunale friluftsområder.

Det er på det nærmeste gjennomført sikring av en skjærgårdspark på 11 000 dekar på Sørlandet.

I St.meld. nr. 44 (1975—76) om tiltak mot forurensninger har Regjeringen lagt fram en fullstendig redegjørelse for mål, prinsipper og tiltak mot forurensninger.

I 1974, 75 og 76 ble det investert ca. 660 mill. kroner i kommunale avløps- og renevasjonsanlegg. Staten har bidratt med finansiering av ca. 70 % av opprydningsinvesteringene.

I 1974 vedtok Stortinget et 10-årsprogram for tiltak mot forurensninger fra industrien. Samlede investeringer ved utgangen av 1976 beløper seg til ca. 1,4 milliarder kroner.

For å motvirke faren for helseskader for befolkningen nær utslippene og den økende forurensningen av elver og vann i Sør-Norge, er det gjennomført tiltak for å regulere bruk av svovelholdig olje. For ny industrivirksomhet er det i 9 fylker i Sør-Norge stillet krav om bruk av olje med 1 prosents innhold av svovel.

Allerede i dag vises klart reduksjoner av forurensende utslipp.

I 1973 besluttet Stortinget at hvert fylke skal utarbeide fylkesplan for samordning av statens, fylkeskommunens og kommunens planlegging. De fleste fylker har i løpet av 1976 vedtatt de første fylkesplaner.

I St.meld. nr. 50 for 1974—75 trakk Regjeringen opp mål og retningslinjer for en fremsynt disponering av våre naturressurser. Et strengt jordvernensyn er praktisert. Viktige politiske fremstøt er presentert i stortingsmeldingene om landbruket, vår ernæring og matforsyning og om vårt skogbruk. På fiskerisektoren peker grenseutvidelsen til 200 mil seg særlig ut. Dette er utvilsomt den viktigste enkeltsak Norge i de seinere år har stått overfor i forholdet til andre land. Den gir oss muligheter til å verne om ressursene på en helt annen måte enn tidligere, men pålegger oss samtidig et stort ansvar overfor andre land.

Miljøverndepartementet ble i 1974 styrket med en egen ressursavdeling. En ansvarlig forvaltning av våre naturressurser og vårt miljø, vil også i fremtiden være et hovedmål for Regjeringen og Arbeiderpartiet. Arbeid er i gang for å utvikle ressursregnskap og ressursbudsjetter. På grunnlag av en løpende oversikt over beholdning, tilgang og bruk av særlig viktige naturressurser, vil de politiske målsettinger og retningslinjer om framtidens ressursutnyttning kunne bli utformet på en sikrere måte.

En ny og samlet lov mot forurensninger vil foreligge i utkast om kort tid og vil innebære en betydelig forenkling og effektivisering

når det gjelder bekjempelsen av forurensninger. Dermed vil Arbeiderbevegelsens lovgivningsprogram for 1974—77 innenfor ressurs- og miljøpolitikken bli fullført. Forurensningslov, planleggingslov, produktkontroll-lov, etableringskontroll-lov og arbeidsmiljølov, vil tilsammen gi det nødvendige lovgrunnlag for å kunne gjennomføre våre ressurs- og miljøpolitiske målsettinger.

Om arbeidsmiljøloven vil jeg her gjerne si at den er et resultat av et intimt samarbeid mellom den faglige og den politiske arbeiderbevegelse. Den kommer til å bli et viktig hjelpemiddel i den innsats som nå skal gjøres for å bedre miljøet rundt om på arbeidsplassene i hele vårt land. Også dette praktiske oppfølgingsarbeid vil bli en fellesoppgave for den faglige og politiske bevegelse.

Det vil bli lagt fram et program for en bedre avfallsbehandling og forslag om et landsomfattende system for innsamling og utnyttelse av bilvrak og annet metallskrap. Ordningen med innsamling av returpapir vil bli styrket. Arbeidet med gjenvinning av verdifulle, utnyttbare stoffer i vårt avfall vil bli utvidet til å omfatte stadig flere felter.

Vi tar sikte på å fremme forslag om ny planleggingslov i 1978.

En fremtidsrettet ressurspolitikk skal sikre:

- en forsvarlig balanse mellom utnyttelse og vern
- en rettferdig fordeling av godene
- en utvikling av nye ressurser som grunnlag for fremtidig velferd og trivsel
- størst mulig valgfrihet for kommende generasjoner til å utforme sin egen livssituasjon.

Grunnleggende trekk i den teknologiske og økonomiske utvikling knytter menneskene i verden sterkere og sterkere sammen i skjebnefellesskap.

Kravet om internasjonalisme og vilje og evne til samarbeid nasjonene imellom er større enn noen gang før.

Et av de farligste trekk i vår nasjonale og internasjonale opinion er tendensene til nasjonalisme og proteksjonisme.

Vi vil svikte grunnleggende deler av vår ideologi dersom vi som sosialister ikke møter denne tendensen med kravet om konstruktivt arbeid for en større grad av samarbeid nasjonene imellom.

For oss er det naturlig å vende blikket mot våre nærmeste naboer.

En stadig utvikling og utdyping av det nordiske samarbeid er til beste for oss som nasjon, det er til beste for Norden og det er også til beste for Europa og et større internasjonalt samfunn.

Det bør være en hovedoppgave for oss i en rekke sammenhenger å utvikle dette nordiske samarbeid.

Arbeidet med å legge til rette for et energipolitisk og industripoli-

tisk samarbeid mellom Norge og de andre nordiske land bør derfor føres videre.

Norges sikkerhetspolitiske situasjon må til enhver tid sees i lys av det reelle maktforhold i vår del av verden og i lys av den internasjonale situasjon i sin alminnelighet.

Selv om utviklingen i verden har gått i retning av flere politiske økonomiske tyngdepunkter og mer sammensatte maktpolitiske konstellasjoner, er det fremdeles spenningsforholdet mellom Øst og Vest og utviklingen i forholdet mellom supermaktene som er avgjørende for Norges sikkerhetspolitiske situasjon.

Den avspenning og det interessefellesskap som i de senere år har utviklet seg mellom De forente stater og Sovjetunionen er av stor sikkerhetspolitisk betydning for Norge som ligger i et strategisk spenningsfelt mellom dem.

Norge har en direkte og konkret interesse i en fortsatt utvikling mot reell reduksjon av spenningsfaktorer mellom de to supermakter og i Øst/Vest-forholdet generelt.

På tross av tilbakeslag den senere tid er det sannsynlig at spenningsprosessen mellom Øst og Vest vil fortsette.

Det er nødvendig å slå fast at avspenningsprosessen generelt og de spesielle forhandlinger om rustningsbegrensninger og nedrustning hittil ikke har ført til noen reell senkning av rustningsnivået, — tvert imot.

Dette gjelder også for de geografiske områder som er av umiddelbar betydning for Norges sikkerhetspolitiske situasjon.

Den våpenteknologiske utvikling og den sovjetiske styrkekonsentrasjon i nord har understreket den strategiske betydning av norske farvann og nord-området.

Det er på denne bakgrunn viktig at det hersker klarhet om Norges sikkerhetspolitikk. Skulle Norge bli liggende uten troverdig evne til forsvar av norsk område, vil dette ikke bare skape usikkerhet for vårt eget land, men også i et geografisk mer omfattende område med muligheter for økt spenning.

Det er viktig at det ikke får oppstå tvil om hovedlinjene om norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Det gjelder først og fremst vår tilknytning til det forsvarspolitiske samarbeidet i NATO. Men vi må konsekvent understreke betydningen av NATOs dobbelte målsetting, sikkerhet og avspenning. Den sikkerhetsmessige garanti som forsvarssamarbeidet gir, har sammen med de politiske konsultasjoner om avspenningspolitikken dannet det nødvendige realpolitiske grunnlag for NATO-landenes aktive deltakelse i de senere års forhandlinger mellom Øst og Vest.

Det er samtidig viktig at det ikke oppstår tvil om hovedlinjene i

den praktiske utformingen av vår sikkerhets- og forsvarspolitik i den rammen av det vestlige forsvarssamarbeid. Det gjelder her særlig de begrensninger vi selv har pålagt oss i vår forsvarspolitik for å leve opp til ønsket om å holde et lavest mulig militært spenningsnivå i de følsomme grenseområder mot Sovjet og i Barentshavet. Disse begrensninger består først og fremst i vår basepolitikk. Videre står vi fast ved at atomvåpen ikke skal plasseres på norsk jord i fredstid.

Dessuten har vi pålagt oss selv visse restriksjoner når det gjelder alliert øvingsvirksomhet i områdene nær Sovjetunionen. I praksis betyr dette at landmilitære øvelser av NATO-karakter minst foregår i en avstand av flere hundre kilometer fra grensen mot Sovjetunionen.

Endelig må det nevnes at vi etterlever nøye Svalbard-traktatens bestemmelse om militær virksomhet på Svalbard.

Regjeringen er ukjent med at det foreligger noe slags press fra noen kant om å endre noen av hovedtrekkene i vår sikkerhetspolitikk.

Av og til ser det ut til å være nødvendig å minne om at siden vikingetiden har ikke norske våpen vært rettet mot andre enn de som har trengt seg inn på våre enemerker for å true vår frihet og selvstendighet.

Norge vil aldri tillate noen å nytte norsk territorium til aggresjon mot andre.

Vi ønsker å forsvare vår sikkerhet og selvstendighet.

Vi ønsker respekt for alle nasjoners frihet og integritet.

På et slikt grunnlag ønsker vi et godt forhold til alle våre naboland.

For Norge som er nabo til den ene av supermaktene og alliert med den annen, er forholdet til begge supermaktene av sentral betydning. På bakgrunn av naboskapet og den felles grense mot Sovjetunionen, har det vært og er det en naturlig sak å presisere som en hovedmålsetting i norsk utenrikspolitik, å utvikle og bevare et godt og korrekt naboforhold til Sovjetunionen.

Det er på bakgrunn av en reell vilje til vern om vårt eget demokrati, og et åpent og godt samarbeid med våre naboer, at vi skal gå inn i det internasjonale arbeid for avspenning og nedrustning.

Det er gjennom en innsats for å skape en fredelig kappestrid mellom ulike samfunnsystemer at vi skal søke å mobilisere opinionsmakt til i global sammenheng å bedre forholdene for menneskerettigheter.

Vi skal samtidig hele tiden ha det klart for oss at ved siden av de tradisjonelle Øst/Vest-problemer, er det stadig mer påtrengende å løse den vestlige verdens forhold til utviklingslandene.

Det er et skjebnesvangert feilgrep dersom vi ikke i de vestlige demokratier vil være i stand til å finne fram til en løsning, ikke bare

i spørsmålet om å øke den direkte pengehjelp til utviklingslandene, men også å realisere noe av det som ligger i begrepet «en ny økonomisk verdensordning».

Det er i disse spørsmålene at vår tids største utfordringer er å finne på den internasjonale arena.

I vår innenriks- som utenrikspolitikk står vi overfor store oppgaver å løse.

Opgavene krever klare politiske målsettinger og evne og vilje til politisk ledelse og styring.

Arbeiderpartiets regjering har lagt fram sitt langtidsprogram som gir beskjed om hvilke politiske hovedmål og hovedlinjer vi legger for den kommende 4-årsperiode.

Dette landsmøtet vil legge siste hånd på et partiprogram som på samme måten forteller om hvilke saker og hvilke mål Arbeiderpartiet setter seg for sin politikk i de 4 år som kommer.

Vi legger vårt alternativ klart på bordet. Hvor er de borgerlige partiers alternativ?

Det er selvfølgelig av akademisk interesse å studere Kristelig Folkepartis, Senterpartiets og Høyres program hver for seg.

Men de har jo bundet seg til å danne en regjering sammen, dersom valget skulle gi grunnlag for det.

Det vi da vet er at verken Kristelig Folkepartis, Senterpartiets eller Høyres program vil danne grunnlag for en slik regjerings politikk.

Det er denne borgerlige regjering, preget av et Høyre som er sterkere og mer konservativt enn på lang tid, som er alternativet til Arbeiderpartiets regjering og Arbeiderpartiets politikk.

Vi har allerede i lang tid vært inne i en valgkamp.

Men hittil er de borgerlige partiers regjeringspolitikk ikke bare like uklare, men sannsynligvis enda mer tåkelagt enn noen gang tidligere.

Valget blir et regjeringsvalg.

Men velgerne bør stå overfor klare politiske alternativer.

Vårt demokrati krever det.

Regjeringen har lagt fram sitt langtidsprogram som i sin politikk bygger seg opp omkring 8 hovedmålsettinger.

Vi sikter mot trygghet og gode levekår.

Vi vil bidra til å skape et samfunn med større solidaritet og likeverd.

Vi sikter mot en styrking av familie og lokalsamfunn.

Arbeid for alle er et hovedmål.

Vi ønsker gjennom en bevisst satsing å bedre betydelig arbeidsmiljøet i alle deler av vårt arbeidsliv.

Vi bygger vår økonomiske politikk på en forsvarlig forvaltning av naturressurser og miljø.

Vi ønsker å legge grunnlaget for en reell frihet gjennom demokrati og rettssikkerhet.

På den internasjonale arena vil vi satse Norges stemme på internasjonal solidaritet.

Som parti må vi ha tro på det samfunnet vi har bygd opp og det samfunnet vi skal forme videre til et medmenneskelig godt samfunn å leve i.

Vi må ha tro på det partiet vi representerer og den bevegelsen vi er en del av. Vi tror på den politikk vi står for.

Det er dette som skal gi oss seier ved valget den 12. september.

DEBATTEN

Bjørn V. Olsen, Hedmark: I hele etterkrigstida har vårt utdannings-system vært under kontinuerlig forandring og skal i teorien gi like muligheter for alle til å utvikle egne evner, anlegg og interesser. Men jeg tror dessverre at vi i dag lærer mindre på mange områder enn før. Vi vet mindre om arbeidslivet, om fagbevegelsen og lite eller ingenting om de lover og avtaler som gjelder i arbeidslivet. Tusenvis av ungdommer går uorganisert og underbetalt fordi mange vet å utnytte dette. Langslet og Lowzow tror samfunnet raser sammen hvis Arbeiderpartiet får gjennomført at karakterer ikke skal være kriterier for opptak til videregående skoler. De slåss for sine, de vet at dette er den letteste vei for mange å skaffe seg utdanning på, og utdanning gir makt. Men i et samfunn hvor evner og anlegg legges til grunn for videregående utdanning, trenger man ikke karakterer. Elevene har behov for en reaksjon, men skolen veiledning må være mye mer enn tørre karakterer. Læreren kan gi nødvendige opplysninger, ros, ris og positiv kritikk. Vurderingen må gis ut fra elevenes egne forutsetninger. Karaktergivning er en etterlevning fra den høyborgerlige skole som passer dårlig i et system hvor medmennesker gjør noe sammen for det felles beste.

Jostein Nyhamar, Akershus: Noe av det beste i det forslag til arbeidsprogram som er lagt fram, finner vi i avsnittene om energi og miljø, og best i det mest konkrete av de to alternative forslagene — det som uttrykkelig slår fast vern av Dagali og Veig.

La oss være klar over at vi i denne saken står overfor en avgjørelse med dypt politisk innhold. Det dreier seg om en verdiprioritering, om retningen for samfunnsutviklingen, dypest sett om hva slags samfunn vi vil forme.

Hardangervidda med Dagali og Veig er blitt en lakmusprøve for miljø- og ressursvernets gjennomslagskraft i Arbeiderpartiet. Makter

vi ikke nå, i programforpliktende vendinger å slå fast at Dagali og Veig skal vernes, da er alt snakk om miljøvern bare munnsvær. Jeg har liten sans til argumentasjonen hos de partifeller som hevder at vi får la Dagali og Veig gjennomgå den normale prosedyre, med vanlig konsesjonsbehandling.

Politikk programfester man, man innleverer den ikke til konsesjonsbehandling. Spørsmålet om vern av miljø og ressurser ble tragisk aktualisert av Ekofisk-ulykken nylig. Det er noen selvfølgelige konklusjoner å trekke av den, og det er allerede gjort fra ledende partihold. La meg bare si at en av konklusjonene går stikk i strid med den Tor Aspengren trakk med hensyn til boring nord for 62°.

Regjeringen fortjener honnør for sin innsats for å sikre sysselsettingen. I den konjunkturkrise som har rammet også vårt land, er det en kjennsgjerning at det først og fremst er regjeringens innsats som har sikret sysselsettingen, ikke næringslivet. Det er de statlige støtteordninger som har holdt hjulene i gang. Næringslivet har ikke hatt noe imot statlig innblanding i form av støtte gitt av våre felles skattemidler. Det private initiativs knapphullsblomst her i landet, rederinæringen, har alene gjennom Garantiinstituttet påført oss garantiansvar på flere milliarder kroner. Nå må vi ikke lenger nøye oss med at det offentlige skal være en passiv utleverer av penger i krisetider. Avgjørelser i næringslivet angår oss. Vi må få langt bedre kontroll med det og delaktighet i beslutningene. Spørsmålet om sysselsetting kan ikke overlates til et næringsliv som disponerer etter eget forgodtbefinnende og hvis avgjørelser ofte treffes på grunnlag av kriterier som ikke faller sammen med våre — fellesskapets — interesser. Vi må målbevisst gå videre når det gjelder å demokratisere bedriftslivet og bringe dets beslutninger under folkestyrets herredømme.

De såkalte rederskandaler aktualiserer kravet om kontroll også med denne næringen. Den stilling rederne har hatt, bør høre fortiden til — som den demokratiske anakronisme den er.

Thorbjørn Jagland, AUF: Statsministeren la stor vekt på full sysselsetting og trygge arbeidsplasser. AUF er glad for dette, og vil gjerne på ny rette oppmerksomheten mot den alvorlige ungdomsledigheten. Arbeidsledighetsproblemet blant ungdom må ikke angripes som et trygdeproblem. De som er ferdig med sin skolegang må sikres reelt arbeid. Vi arbeider sammen med regjeringen for å løse disse problemene.

Utviklingen i Vest-Europa de siste år har vist at det private næringsliv ikke kan sikre arbeidsplassene. Private bedriftseiere og enkelte av våre største redere har stått fram og bedt om lån, støtte og garantier. Regjeringen har rundhåndet og aktivt funnet seg til rette

i rollen som redningsmann. Dette har vært en riktig politikk. Men det jeg savner i statministerens redegjørelse og i den politikk som er blitt ført, er et perspektiv som peker utover den kortsiktige redningsrollen. Her påtar Staten seg et garantiansvar overfor rederinæringen på over 4 milliarder kroner. Tilsvarende skjer overfor store og mellomstore bedrifter, uten at folkevalgte organer kommer inn og betinger seg en viss styringsrett. Skal de store uttellingene i lengden forsvares, må ansatte sammen med folkevalgte representanter komme inn og få styring i næringslivet.

I Arbeiderpartiet må vi ikke vike tilbake for Høyres og Libertas sosialiseringshets. Vi slår oss ikke til ro med at bare 10 % av næringslivet er på statens hender. Vi må gå offensivt ut og snu sosialisme og solidarisering til fordel for oss. I dette perspektiv blir reformpause meningsløst. Det tok ikke lang tid før de fleste fant at etableringsloven og bedriftsdemokratiseringen var til alles beste. Hvis vi demokratiserer bankene og forsikringsselskapene og skaffer oss herredømme over viktige industrier, vil de aller fleste etter hvert oppdage at også dette er riktig. Arbeiderpartiets rolle ligger ikke i å administrere samfunnet, men å forandre det.

Statsministeren brukte mye tid på utenriks- og sikkerhetspolitikken. Nordli får ha meg unnskyldt, men jeg syns han på dette punkt uttrykte seg noe uklart og motsetningsfylt. Hans sterke understreking av et utvidet nordisk samarbeid er imidlertid AUF vel tilfreds med. Men han forsvarte indirekte et økt rustningskappløp med at avspenningen og de pågående rustningsforhandlingene ikke har ført til positive resultater. Selv om ingen kan si seg imponert over tempoet i nedrustningsforhandlingene, har det da vært en viss framgang, bl.a. i Salt-forhandlingene. Etter AUF's oppfatning rettferdiggjør ikke dette et økt rustningskappløp med Norge som aktiv deltaker. Hvilke aktive skritt har Regjeringen tatt for å bidra til en mer aktiv avspenningspolitikk i Europa? Arbeiderpartiet gikk i forrige arbeidsprogram inn for at NATO-alliansen ikke var noe mål i seg selv, men at blokkene skulle erstattes av et kollektivt sikkerhetssystem i Europa. Dette synes nå fullstendig forlatt i vår utenriks- og forsvarspolitik. Dette er beklagelig. Jeg skal konkretisere min kritikk på dette punkt noe: Regjeringen går nå inn for en gradvis økning av forsvarsutgiftene. Målsettingen later til å være den NATO-alliansen har satt, 4 prosent av det totale BNP skal gå til forsvaret. Jeg er også redd for at vi stadig mer vikler oss inn i den internasjonale våpenindustrien og våpenteknologien. Kjøpet av F-16 flyene bekymrer mange unge i dag. Det urøer oss også at en nå vurderer å lagre utenlandsk militærmateriell i Norge. Statsministeren la vekt på at vi i vår forsvarspolitik ønsker å opprettholde et lavest mulig spenningsnivå

i de følsomme grenseområdene mot Sovjet og Barentshavet. På denne bakgrunn fortoner den såkalte normaliseringen av forbindelsene på det militære plan til Forbundsrepublikken Tyskland seg enda mer uforståelig. Denne såkalte normalisering har gitt støtet til sterk uro i våre østlige naboland. Vi skal ikke spille på følelser hos folk i dette spørsmålet. Men mange av oss kan ikke forstå at vesttysk troppe-deltakelse i NATO-øvelser i Norge bidrar til fortsatt avspenning i nordområdene.

Per Gunnar Olsen, Troms: Slagordet «By og land — hand i hand» er like aktuelt i dag som dengang det ble lansert. Etter min mening har det ikke vært politisk vilje til å styre arbeidsplassutviklingen. Det er enighet om at utviklingen av arbeidsplasser skal følge bosettingsmønsteret, men ikke politisk vilje til å ta i bruk sterke nok virkemidler. Man ønsker en stabil bosetting samtidig som man «ønsker» et kapitalistisk næringsliv. Men det er et motsetningsforhold her. Etablering av et fritt næringsliv forutsetter at det kan planlegge fritt, etablere seg fritt, ekspandere fritt, rasjonalisere fritt osv. Når lønnsomheten skal styre utviklingen er det naturlig at næringslivet etablerer seg på tettstedene. Ønsker vi å beholde bosettingsmønsteret, må vi styre arbeidsplassene dit folk ønsker å bo. Jeg synes vi i altfor lang tid har latt næringslivet være utslagsgivende for det bosettingsmønster vi har fått. Vi har ikke greid å finne ut hvordan vi skal få bedre kontroll, om virkemidlene er gode nok og hvilke nye vi trenger. Nåværende virkemidler er stort sett passive: Det skal tas et privat initiativ, så skal et eller annet offentlig organ si ja eller nei. Distriktsutbyggingsfondet har hatt en viss betydning for arbeidsplassene i de største byer i Nord-Norge, men ikke i samme grad for distriktene. Også DUF driver etter lønnsomhetsmotivet og jeg synes vi skal revidere målsettingen for dette fondet. Det skal ikke bare tas bedriftsøkonomiske, men også samfunnsøkonomiske hensyn.

Det må slås fast som prinsipp at offentlige midler ikke bare gis som støtte til bedriftene, men like mye, kanskje mer, er en støtte til lokalsamfunnet og det bør derfor ha medbestemmelsesrett. Etableringsloven er et nytt virkemiddel, men også det et passivt. Den har ikke virket lenge nok til at en kan felle noen endelig dom, men innfrir den ikke forventningene, bør den strammes i og gjøres til et bevisst styringsmiddel.

Når det gjelder oljepolitikken synes jeg det må være riktig å følge den politikk vi har lagt opp til, kanskje stramme inn litt, kanskje slå fast at staten er den eneste som skal drive virksomheten og at det skal stilles strengere krav. Det har vist seg at risikoen for ulykker ikke er så liten som vi trodde og at beredskapen ikke er tilstrekkelig.

Den skepsis som har rådd om oljepolitikken er ikke blitt mindre etter det som har skjedd. Men det er galt å gjøre spørsmålet om boring nord for 62° til en diskusjon om årstall. Vi skal utvikle sikrere utstyr og så skal vi starte når det er på plass.

Kåre Lunde, Nordland: Statsministeren sa at vi står ved avslutningen av vår vannkraftepoke og det er vi enige i. Han sa videre at det vi har igjen av vannkraftressurser er vårt felles eie, at vi må ivareta dem på en fornuftig måte, avveid mot en rekke andre hensyn, og at en del av dem må gå til utbygging av distriktene. Vi fra Nordland er fra et fylke som i dag har den største vannkraftpotensial innen et fylke. Samtidig har vi også den største arbeidsledighet. Når vi i dag på landsbasis har ca. 1 prosent arbeidsløshet, ligger den i Nordland på mellom 2 og 3 prosent, hele året igjennom. La meg da sterkt få understreke at den vannkraftpotensial vi har i vårt fylke først og fremst må komme til gode de arbeidsplasser vi trenger i dette fylke og i denne landsdel. Videre må vi sørge for at landet blir en helhet i samkjøringsnett. Nordpå har vi ingen samkjøring som knytter oss sammen med det øvrige land.

Ståle Dokken, Buskerud: Hvert år strømmer tusenvis av ungdom ut i arbeidslivet. De er svært dårlig forberedt til å møte det yrkesaktive liv. Dette gjelder enten de kommer fra ungdomsskole, yrkeskole eller gymnas. Den undervisning som gis om LO er minimal. Hvis en er interessert i å få informasjon om LO er en henvist til bøker om samfunnskunnskap og historie og de er ikke gode. En Norgeshistorie for gymnas har f.eks. en side om LO, en lærebok i samfunnsfag for ungdomsskolen har sløffet alt. Den har 14 sider om arbeidslivet og nevner ikke LO med ett ord, mens f.eks. bonde- og næringslivsorganisasjonene er rikelig tilgodesett. Ikke bare ungdom har skralt med kunnskaper om LO. Ikke sjelden møter en folk på arbeidsplasser som ikke vet hva bokstavene LO står for. De mest elementære ting er ukjent. Vi kan ikke slå oss til ro før folk får tilfredsstillende informasjon på dette område. I mange landkommuner har LO en svak stilling. Det burde være en selvfølge at alle hadde kjennskap til arbeidslivets organisasjoner og avtaleverk. Den første grunnleggende opplæring må bli skolens ansvar. Jeg vil henstille til det nye sentralstyre å arbeide aktivt med sikte på å gi LO en plass i skolen som er i rimelig samsvar med organisasjonens styrke, betydning og ansvar.

Guttorm Hansen, Stortingsgruppa: Vi i Arbeiderpartiet skal i følge en del utsagn være et vekstparti i motsetning til de såkalte grønne partier. Vekstpartiet er det tydeligvis umoralsk og forkastelig å være.

Jeg har lyst til å gi noen historiske og noen aktuelle fakta om dette. Vår vekstpolitikk, vår utnytting av naturressursene har fra begynnelsen av dette hundreåret til i dag ført Norge fram fra å være det fattigste land i Vest-Europa til ett av de rikeste. Utnyttingen av vannkraftressursene i begynnelsen av dette århundre, industrireisningen, den sosiale utjevningpolitikk som etterhvert ble ført gjennom arbeiderbevegelsen, skapte det Norge vi lever i i dag.

Det er det historiske faktum om vekstpolitikken fram til i dag. Vi er nå framme ved et punkt der industrisamfunnets vekst og prisen for den blir mer og mer tydelig. Vi ser og erkjenner en rekke av de skyggesider som ligger i det moderne samfunn. Men Arbeiderpartiet er ingen sinke på dette området. Det er ikke Arbeiderpartiet som kommer etter de andre. Jeg ser at til og med yngre partifeller tror det er slik. De aller fleste initiativ som er tatt, nesten alle lover og organer som er opprettet for ressurs- og miljøvern i dette land, er tatt av Arbeiderpartiet. Det startet før 60-åra under Einar Gerhardsens regjering: En gammel naturfredningslov fra 1920 ble i 1959 avløst av en ny og moderne naturvernlov. En naturverninspektør ble ansatt i 1960, en friluftsløvslov ble gjennomført. Det ble laget landsplan for fredning av nasjonalparker. Helge Sivertsen fredet Rondane—Børgefjell nasjonalpark i 1964. De første verneplaner for vassdrag ble vedtatt i 1963. Den midlertidige strandlov av 1965 er et interessant politisk dokument. Da den ble behandlet, forlot de borgerlige partier Lagtinget i protest. Denne lov skulle oppheves ved borgerlige valgseier, lovt Bengt Røyseland.

Dette er den nære historie, partifeller. Vi møtte motstand og uvilje. Jeg har selv vært med i dette arbeidet helt fra 50-åra og vet hva jeg snakker om. Og nå bør vi ikke lenger ta imot all denne skittkjeften fra de borgerlige. Den finns ingen grunn til det. Vi har fortsatt arbeidet under to Bratteliregjeringer og nå under regjeringen Nordli. Og la meg si en ting: Naturvern er ikke vassdragsfredning alene. Natur- og miljøvern er en totalitet og må vurderes som en totalitet. La oss ikke glemme at miljøvern er alt som har med omgivelsene å gjøre, det er ikke bare spørsmål om å frede, men alt som har med menneskelige gjøremål og opplevelser å gjøre. Både gjøremål og opplevelser er knyttet til et sted og det er stedet, landskapet, lufta, trærne, jorda, vannet, som er miljø, og der folk tilbringer sin arbeidsdag.

Til slutt: Vi må ha klart for oss at alle som er med i norsk politikk i dag vil komme til å leve hele, eller deler av sitt aktive liv i et olje-produserende land. Det vi i dag ikke vet, må vi lære langsomt og kanskje smertefullt. Vi kan ikke rømme unna. Ulykken på Bravo-plattformen var en lærdom. Vi vet ennå ikke hvilke lærdommer vi

fikk. Men den gav oss grunnlag for å skaffe oss mer viten og vi vet også at den ikke kan bety slutten på den politikk vi skal drive i olje-landet Norge.

Eivind Bolle, regjeringen: I den senere tid har fiskeripolitikken stått i fokus. Som fiskerinasjon er vi blant de 4—5 største i verden. Som eksportør av fisk og fiskeprodukter ligger vi helt framme i teten.

Totalt sett kan fiskerinæringen likevel fortone seg av noe beskjedne betydning i det norske samfunn. Tar man for seg næringens bidrag til brutto nasjonalprodukt og dens andel av den totale sysselsetting, er tallene forholdsvis små.

Går man imidlertid ned på det regionale eller det lokale plan, får man et mer nyansert inntrykk. Spesielt i den nordige landsdel, men også i de fleste kystkommuner i de øvrige fylker, utgjør fiske og den virksomhet som er knyttet til utnyttelsen av havets ressurser et hovedgrunnlag for den økonomiske aktivitet. I de fleste kyststrøk har fiskerinæringen vært hovedgrunnlaget for sysselsettingen og dermed også for bosettingen — og slik vil det etter alt å dømme også være i overskuelig fremtid. Det vil derfor være av avgjørende betydning at utviklingen i fiskerinæringen styres med sikte på en størst mulig vedvarende avkastning av fiskebestandene, og en slik utnyttelse av disse ressurser at de kan danne basis for størst mulig stabilitet, gode arbeidsplasser og økonomisk trygghet for alle som er knyttet til næringen.

Det har vært bakgrunnen for at Regjeringen i den vanskelige konjunktursituasjonen som i 1974 også rammet omsetningen av fisk og fiskeprodukter særlig hardt, fant det nødvendig å tilføre næringen betydelige ekstraordinære midler. Formålet var i første rekke å bidra til å opprettholde en rimelig lønnsomt og brukbare produksjons- og avsetningsforhold i næringen for at den krisepregede situasjon ikke skulle medføre skadevirkninger som på sikt ville kunne fått meget uheldige konsekvenser både for bosettingsmønsteret og ellers i kystdistriktene. Man kan i dag konstatere at de ekstraordinære tiltak har vært av avgjørende betydning for å oppnå dette.

Men det har etter min oppfatning vært av særlig stor betydning at man etter hvert innen alle ledd i fiskerinæringen synes å ha fått en øket forståelse for nødvendigheten av en sterkere styring og koordinering mellom de ulike ledd samt behovet for mer langsiktig planlegging.

En rekke tiltak som åpenbart vil ha stor betydning for fiskerinæringen også på noe lengre sikt, er allerede gjennomført eller igangsatt. La meg i denne sammenheng nevne en del av disse i stikkordmessig form.

— Fra 1 januar 1977 er det opprettet en økonomisk sone på 200 n.

mil utenfor fastlandsområdet av vårt kongerike. I første rekke har dette betydning for å kunne gjennomføre høyst nødvendige regulerings tiltak til vern om fiskebestandene. Vi har med dette påtatt oss et stort ansvar ikke bare overfor de nasjoner som er med og beskatter fiskebestandene, men overfor en hel verden som er avhengig av en forsvarlig og fornuftig forvaltning av jordens matvareressurser.

Men opprettelsen av denne økonomiske sone vil også innebære en bedre ivaretagelse av våre interesser som kyststat. Når det gjelder havområdene utenfor Svalbard har Regjeringen under vurdering hvilke tiltak som bør gjennomføres.

De sosiale og økonomiske forhold for fiskerne er i løpet av de senere år blitt betydelig forbedret. Også når det gjelder fiskeindustriarbeiderne er det på disse områder skjedd en positiv utvikling.

I fiskeflåten er det konstatert et betydelig fornyelsesbehov. Gjennom utlånsvirksomheten i Statens Fiskarbank er det søkt å ta hensyn til dette, både ved retningslinjer som myndighetene fastsetter og ved en betydelig økning i de senere år i bankens utlånsramme. I perioden fra 1965 til 1972 lå utlånsrammen på ca. 100 mill. kroner pr. år mens den i år er på ca. 500 mill. kroner. Det er dessuten utbygget en egen stønadsordning gjennom Statens Fiskarbank med det siktemål å gi unge, aktive fiskere mulighet til å skaffe finansiering for anskaffelse av eget fartøy.

I fiskeforedlingsindustrien er det i de senere år lagt økende vekt på å stimulere til gjennomføring av tiltak som kan ha en råstoffutjevneende effekt og dermed til mer kontinuerlig sysselsetting i den enkelte bedrift. Over Fiskeridepartementets budsjett har det skjedd en økning på de poster som disponeres til fremme av slike tiltak. Dobbelfrysingsmetoden har etter hvert begynt å bli tatt i bruk i filetindustrien, langtidslagring av levende fisk synes å innebære store muligheter både for å redusere avtaksvansker for fiskerne og for å oppnå større råstoffutjevning for bedriftene, og føringsordninger med de samme formål begynner nå etter hvert å bli satt i system. Slike tiltak — sammen med utvikling av trålere som kan rundfryse fisken på feltet, og eventuelt også med mer systematiske opplegg for disponering av trålerfangstene — vil etter min oppfatning få stor betydning for den videre utvikling spesielt for å skape bedre arbeidsplasser i fiskeindustrien.

La meg også trekke fram et område som jeg legger stor vekt på, nemlig innsatsen på forskningsområdet innen fiskerinæringen. Man har hittil vært inne i en oppbyggingsfase når det gjelder forskningsinnsatsen i denne næring — bortsett naturligvis fra

havforskningen. Norges Fiskeriforskningsråd er imidlertid nå kommet godt i arbeid. Fiskeriteknologisk Forskningsinstitutt er i full gang på viktige områder. Dette gjelder fangst- og redskapsforskning, utvikling av nye og bedre fartøytyper, samt produktutvikling og bedre utnyttelse av råstoffet i foredlingssektoren. Bevilgningen til Norges Fiskeriforskningsråd har steget fra 5 mill. kroner i 1973 til 24 mill. kroner i år. Jeg anser det også som vesentlig at man hittil har klart å styre forskningsinnsatsen på en slik måte at hovedvekten er lagt på prosjekter av direkte praktisk karakter.

Kapasiteten og strukturen i fiskeflåten og i foredlingssektoren må tilpasses ressursgrunnlaget og også sees i sammenheng med bosettingsmålsettingen. I fiskeflåten er der som tidligere nevnt et betydelig fornyelsesbehov, og i foredlingsindustrien foreligger et omfattende behov for standardheving både på det produksjonstekniske område og når det gjelder arbeidsmiljøet. Når det gjelder omsetnings- og distribusjonssektoren er det også på dette område en del problemer, spesielt i torskefisksektoren, men det er også mulig gjennom en reorganisering av denne virksomhet å kunne gjennomføre tiltak som jeg tror vil ha stor stabiliserende effekt for hele næringen. I tillegg til dette vil det etter min oppfatning også være behov for en mer omfattende produksjonsplanlegging innen torskefisksektoren. I denne forbindelse anser jeg det nødvendig og riktig at både fiskernes og arbeidstakernes organisasjoner får en direkte innflytelse, og at man legger opp til samarbeidsordninger hvor også myndighetene får mulighet til å innvirke på utviklingen.

Dette er noen av de sentrale spørsmål som behandles i langtidsplan for fiskerinæringen.

Det er Arbeiderpartiet som gjennom tidene ved sin reformpolitikk har skapt bedre vilkår for kystbefolkningen, la det fortsatt være vårt mål.

Olav T. Laake, Rogaland, henstilte først til forsamlingen å begrense røykingen. Han kom så inn på oljepolitikken: — Jeg representerte Stavanger på en oljemesse i Houston, Texas i april, og kan bekrefte at det ble snakket og skrevet mye om utblåsing på Bravo-plattformen. I USA diskuterer man for tiden oljeutvinning på østkysten, og man var svært opptatt av hva den norske regjering ville gjøre som følge av utblåsing, fordi regjeringen i Norge var kjent for å stille strenge krav. Jeg snakket med miljøvernfolk da utblåsing var stoppet og de var fulle av ros over vår regjeringens politikk og den måte den hadde håndtert saken på. La oss ikke bebreide journalistene for deres

måte å behandle saken på, de har i hvert fall rettet søkelyset mot sentrale problemer som vi må forsøke å løse. Men jeg tror — og det gjorde de også der — at det som skjedde vil styrke kravet om økt nasjonal og statlig kontroll med oljevirkksomheten. Statsministeren sa at vi fikk prøvd menneskemateriellet under denne ulykken. Vi fikk også prøvd menneskemateriellet i vår regjering. Vi har grunn til å være stolte over den ro og sindighet som preget deres håndtering av saken. (Applaus) Men de politikerne som lot seg gripe av den stemning som var pisket opp, sitter igjen med skam.

Skal vi nedtrappe virksomheten? Etter mitt skjønn må dette landsmøte svare klart nei på det spørsmålet. Skal vi i dette landet kapitulere med en gang vi får problemer? Det vil være på høyde med det beste i norsk tradisjon at vi gjør noe for å løse problemene. Jeg vet at man på Den tekniske høyskole i Trondheim har utprøvd et lense-system som kan stenge og samle opp olje i ti meter høye bølger. La Stortinget gi de bevilgninger som er nødvendig og sett systemet i produksjon snarest mulig og la oljeselskapene bli pålagt å betale. Jeg håper dette landsmøte vil gi sin fulle tilslutning til regjeringens oljepolitikk. Personlig ber jeg om at det vises forsiktighet ved tildeling til utenlandske selskaper. En del av dem synes å verdsette tempo og penger høyere enn sikkerhet. En del har også en annen holdning til de ansattes rettigheter enn det som kan aksepteres i norsk arbeidsliv. La meg til slutt få gi partiledelsen og regjeringen uforbeholden honnør for klar holdning overfor krenkelser av menneskerettighetene, uansett hvor de skjer i verden.

Svein Christiansen, Oslo: Deltakelse av vesttyske soldater i NATO-øvelser på norsk jord har skapt uro i Norge og i våre naboland. For de fleste mennesker kom det som en overraskelse at vi 30 år etter tyskerne forlot Norge skal ha tyske soldater på norsk jord igjen. Dette har skjedd uten offentlig debatt. Først kom vesttyske fly med italienske soldater til NATO-øvelse i Norge. Det neste var vesttyske sanitetssoldater, så er vesttyske sambandsoldater med i øvelsene og deretter kommer fallskjermssoldater og kommandotropper. Men det er ikke slutt med det. Vi har forsvarsministerens ord for at det også kan bli forhåndslagring av tungt materiell på norsk jord. Dette er en politikk vi ikke har fått sjanse til å diskutere. De vesttyske soldater skulle listes stille gjennom bakdøra, men bakdøra knirket. Det var Kekkonen som tok saken opp. Finlands situasjon er vanskelig på grunn av vennskapspakten med Sovjet. I denne pakten er Tyskland spesielt nevnt som en trusel mot Finlands sikkerhet. Sovjet kan kreve kompensasjoner. Finland oppfatter ikke norske soldater som en trusel for landets sikkerhet, men når Vest-Europas sterkeste militærmakt

kommer til Nord-Norge, må vi skjønne at den finske president finner grunnlag for å protestere. Det er hensynsløst av Norge å skape en situasjon som legger Finland åpent for sovjetisk press. Som om det ikke var nok soldater, lot man den vesttyske forsvarsminister reise helt opp til den sovjetiske grense for at han skulle få skue inn i såkalt fiendtlig territorium. Hvem er det egentlig som tar disse beslutningene? Jeg håper dette landsmøte vil si et enstemmig nei til vesttyske soldater i Norge og til den forhåndslagring av tungt utstyr som nå planlegges.

Anne-Lise Bakken, AUF: 7 millioner unge er arbeidsledige i den vestlige del av verden. Sammenliknet med dette har Norge et lavt tall når det gjelder registrert ungdomsledighet. AUF har med tilfredshet hilst de tiltak som er satt inn for å skaffe ungdommen arbeid. Etter forslag fra AUF har regjeringen satt i gang en rekke ekstraordinære tiltak, men det bør være enighet om at arbeidsledigheten ikke bare må begrenses. Den må bekjempes. Ungdom som ikke får arbeid får følelsen av at samfunnet ikke har bruk for dem. Noen føler det som det ikke er plass til dem verken i skole eller arbeidsliv. For enkelte blir resultatet stoffmisbruk, kriminalitet og gjenger i drift. Enkelte ungdomsorganisasjoner har gjort arbeidsløshetsstrygd til et hovedspørsmål. I AUF mener vi dette er en lettvin og på sikt uklok måte å løse problemet på. Regjeringen skal i vår fremme en melding om sysselsettingspolitikk. I denne forbindelse stiller AUF et hovedkrav: Ingen unge skal gå på trygd. Samfunnet skal ha ansvar for å skaffe all ungdom enten plass i skolen, opplæring i arbeidslivet eller ordinært arbeid. Dette må regjeringen gjennomføre som et prinsipp, da er vi kommet et stykke på vei. Da må det gis nødvendige bevilgninger til utdanningssektoren og til arbeidsmarkedsetaten. Nye jobber må skapes ute i kommunene. Men det er ikke nok med bare offentlige tiltak. Når markedsmechanismene og det kapitalistiske samfunn spiller fallitt må Arbeiderpartiet vise i praktisk politikk at Norge er mer tjent med en planmessig økonomi. Arbeidsløshet blant ungdom kan først bli avskaffet ved omlegging av vårt økonomiske system. Dette må skje skrittvis, men skrittene retning og lengde er svært avgjørende.

Turid Dankertsen, Sentralstyret: DNA feirer i år 90 årsjubileum, 90 års stille revolusjon. Vi har oppnådd en levestandard og et velferdssamfunn som våre forfedre ikke ville trodd var mulig, og en sosial og økonomisk utjevning som ikke finnes andre steder i verden. Er dagens velferdssamfunn svaret på de krav vi gjennom tidene har arbeidet for? Er målet et samfunn med stadig stigende forbruk? Øker lykken i takt med den materielle velferd? Jeg tror de fleste vil svare

benektende. Ønsker vi velferden for dens egen skyld, eller ønsker vi noe utover et materielt behagelig liv? Vi søker et grunnlag for tilværelsen, en mening med vårt liv. Vi er ikke vant til å erkjenne dette. Vi søker åndelige verdier på det eneste område vi kjenner, nemlig det materielle plan. All den kraft som skulle gå inn i kulturlivet går i stedet inn i supermarkedet. Regjeringens langtidsprogram erkjenner at det må settes en grense for det private forbruk. Det går inn for et kvalitativt bedre samfunn, med større vekt på de myke verdier, definert som verdiene omkring familier, miljø og lokalsamfunn. Men dette er bare en begynnelse. Begrepet myke verdier kan ikke konkretiseres i detalj i et parti- eller regjeringsprogram. Hver og en av oss må være med å definere deres innhold. En viktig faktor er etter min mening vårt forhold til medmennesker, solidaritetstanken, ikke konkurranse og statusjag. Og ikke minst kreves det solidaritet med Den 3. verden. Også det å verne våre ressurser og vår natur kommer inn under myke verdier.

Et konkret spørsmål gjelder vern av Hardangervidda. Jeg håper vi ikke her skal møte den form for argumentasjon som går på at dette er en typisk Oslosak. I større grad må vi stille oss spørsmålet om vi løser arbeidsplassproblemet ved stadig utbygging av kraftkrevende industri. Framtidsforskere hevder at hvis den teknologiske utvikling får fortsette uhemmet, vil den stille så enorme krav til arbeidstakerne at store grupper ikke vil mestre dem. Arbeiderbevegelsen setter menneskets rett til arbeid i forgrunnen. Vi vil også at folk skal ha et meningsfylt arbeid. Det blir vår oppgave som en sosialistisk bevegelse å nå begge disse målene, samtidig som vi må arbeide for å bremse energiveksten som vi hittil har ansett nødvendig for utvikling av et velferdssamfunn.

Knut Frydenlund: Det er arbeidsprogrammet slik det ble vedtatt av Landsmøtet for 4 år siden som har vært retningsgivende for Regjeringens arbeid. Det gjelder også programmets internasjonale del.

Som medlem av Regjeringen vil jeg gjerne slå fast at de retningslinjer som er trukket opp i programmets internasjonale del og den filosofi som ligger bak, har vært en veldig støtte og styrke i det daglige arbeid. Og gjennomføringen av dette program har også ført til at Norge i dag har en internasjonal profil på viktige områder, som i forholdet til verdens fattige folk, som i arbeidet for menneskerettigheter, og for å nevne en konkret sak: i støtten til de demokratiske krefter i Portugal.

Det er ikke alle industrialiserte land som er like begeistret for Norges holdning f.eks. til de fattige lands krav om en ny økonomisk verdensorden. De mer kritiske mener at vi gjennom våre forslag

og vår holdning dolker dem i ryggen. Andre, som er mer velvillig innstilt, mener at vi er for idealistiske. Det er mulig de har rett.

Det er mulig at Norges linje ikke fører fram til de pågående forhandlinger mellom de rike og de fattige land, i et hvert fall ikke i første omgang. Men vi vil stå på denne linje. Det er et håndslag til verdens fattige folk, og det er i samsvar med programmets intensjoner. Jeg føler meg også overbevist om at dette landsmøtet vil at dette fortsatt skal være Norges holdning og Norges linje.

Denne holdning til det internasjonale fattigdomsprogram, til det internasjonale klassesamfunn og også til andre sentrale utenrikspolitiske spørsmål gjør at jeg personlig er stolt over å kunne representere et sosialdemokratisk parti i internasjonal sammenheng. Norge er et lite land med de begrensninger dette pålegger oss. Jeg mener å kunne konstatere at norsk arbeiderbevegelse, sammen med arbeiderbevegelsen i de andre nordiske land er en faktor i internasjonal sammenheng. Og jeg vil i denne forbindelse også gjerne nevne den rolle som Landsorganisasjonen i Norge sammen med meningsfeller i andre land spiller både når det gjelder holdninger og når det gjelder konkrete utspill.

Nå vil Rolf Hansen komme inn på det som er sagt av Svein Christiansen og Jagland om tyske soldater i Norge. Jagland etterlyste hvilke aktive skritt Regjeringen har tatt for avspenning og nedrustning og kritiserte at Odvar Nordli indirekte forsvarte rustningskappløpet.

Jeg skal innrømme at Norge tradisjonelt ikke har spilt noen spesiell rolle på nedrustningssektoren. Men jeg vil nevne at Regjeringen har tatt viktige skritt for å endre på dette. Vi har lagt fram for Stortinget en omfattende melding om Norges virksomhet på nedrustningssektoren, som konkluderer med tre punkter hvor innsatsen bør konsentreres.

Og jeg vil også nevne at Norge er blitt innvalgt både i den 52-lands gruppen og den 10 lands komite som skal forberede FN's ekstraordinære forsamling om nedrustning, og som Regjeringen legger stor vekt på. Vi ville vel ikke blitt valgt inn i disse forberedende komiteer, hvis vi internasjonalt ble betraktet som et land som ikke hadde forutsetninger for og vilje til å arbeide for nedrustning.

Odvar Nordli var i sitt foredrag inne på Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske situasjon. Og det er ingen tvil om at vi, siden Landsmøtet for 4 år siden, har stått overfor en veldig vekst i det jeg vil kalle næroppgaver for norsk utenrikspolitikk. Det er de utenrikspolitiske oppgaver som følger av oljeutvinningen, det gjelder forholdet til andre land som følge av etableringen av 200 miles økonomiske

soner, og sist — men ikke minst — utviklingen i nordområdene, omkring Svalbard og i Barentshavet. Alt dette dreier seg om oppgaver hvor Norge både har spesielle interesser og forutsetninger, og det vi gjør eller ikke gjør har virkninger og er av interesse for andre land.

Ikke minst gjelder dette for vårt forhold til Sovjetunionen. Det er i dag enkelte uløste problemer i forholdet mellom Norge og Sovjetunionen. Vi har hatt enkelte episoder som har belastet forholdet mellom de to land. Men trass i dette er naboforholdet godt. Det er også Regjeringens politikk at det så skal være. Vi mener det er et tilfredsstillende grunnlag til stede for å løse de utestående spørsmål gjennom forhandlinger. Det er også vår bestemte oppfatning at dette også er Sovjetunionens holdning.

Jeg har behov for å si dette.

Vi hører spekulasjoner om hvor dårlig forholdet til Sovjetunionen er blitt, og at denne forverring legger vansker i veien for løsningen av de utestående spørsmål. Dette er etter min vurdering en feilaktig og også skadelig framstilling. Det vi står overfor er reelle interesseforskjeller som består mellom to naboland. Men de vil kunne løses gjennom forhandlinger, fordi begge land har en saklig interesse i dette.

Så noen ord om *vår utenrikspolitikk og valgkampen*:

Vi har hatt valgkamper hvor utenrikspolitikken har vært brukt mot oss, og hvor intern uenighet om viktige utenrikspolitiske spørsmål har skapt problemer for oss.

Det skulle ikke være situasjonen i dag. Vi hadde for et par-tre år siden argumentasjonen om at Norge under Arbeiderpartiets ledelse var kommet i drift. Denne agitasjon er i dag forsvunnet. Det er ikke noe land i den vestlige verden som stiller spørsmålstegn ved Norges stilling. Et resultat av en bevisst politikk fra Regjeringens side. Dette har ikke vært utslag av taktiske betraktninger. Det er et grunnleggende behov hos det norske folk at det er ro og trygghet om vitale nasjonale spørsmål.

Vi skulle derfor ikke ha behov for å gå i forsvarsstilling når det gjelder utenrikspolitikken. Tvert om er grunnlaget til stede for å gå offensivt ut.

Arbeiderpartiet har en grunnleggende holdning til internasjonale spørsmål. Det er i dag ingen opprivende indre strid i Arbeiderpartiet. Splittelsen går i dag — også på utenrikspolitisk område — mellom de borgerlige partier, først og fremst mellom Høyre og Senterpartiet. Det er nok her å peke på holdningen til Norges spesielle tilknytningsform til IEA, etter Senterpartiets landsmøte. Den eneste sjansen de

har for å nå fram til en felles politikk er å lande på det standpunkt Regjeringen her har tatt. For det er den internasjonale del av det arbeidsprogram som dette landsmøte vedtar, som blir retningsgivende også for norsk utenrikspolitikk i de neste 4 år.

Søndagsmøtet ble nå hevet. Klokka var 17.40.

FORMIDDAGSMØTET MANDAG 9. MAI 1977

Møtet ble satt kl. 9 med *Guttorm Hansen* som dirigent. Sekretærer: *Bernt Midtbø* og *Berit Nordby Magnussen*. «Ta hverandre i handa og hold» ble sunget unisont. Beretnings- og protokollkomiteen innstilte på godkjenning av søndagens møteprotokoll.

Vedtak:

Protokollen godkjent.

Vedr. saklistas p. 4

INNSENDE FORSLAG

AI fra Oslo Arbeiderpartis Naturvernforening var dagen før oversendt Sentralstyret. Det ble foreslått å omgjøre vedtaket og i stedet sende det til redaksjonskomiteen for politiske saker.

Vedtak:

Forslag AI oversendes redaksjonskomiteen for politiske saker.

Dirigenten refererte telegram fra Lokomotivpersonalets landsstyremøte på Rapham som ønsket lykke til med landsmøtet og med vedtak som fører til fortsatt sosialistiske flertall i Norge.

Forts. av saklistas p. 6:

DEN POLITISKE SITUASOJN

Debatten etter Nordlis foredrag fortsatte.

Helge Sivertsen, Sentralstyret: Statsministeren var inne på den rolle NATO spiller i vår sikkerhets- og forsvarspolitik. Han understreket også den dobbelte målsetting NATO har og må ha, både i forsvar og avspenning. Det heter i vårt arbeidsprogram at Norge gjennom NATO skal arbeide for avspenning, rustningskontroll og nedrustning. Med den veldige fart vi nå har i det store våpen-

kappløpet blir nedrustning en av de store og vitale oppgaver i utenrikspolitikken. Regjeringen har tatt del i det avspenningsarbeid som førte til Helsingforsavtalen. Den har aktivt gått inn for at den rustningskontroll vi nå har i NATO skal programfestes, og har lagt fram en melding til Stortinget om rustningskontroll og nedrustning. Den fortjener honnør for det. Den er også aktiv i FN for å få en sesjon om nedrustning i 1978 i samsvar med det initiativ de alliansefrie land tok. I denne forbindelse må vi ikke knusle med personale og bevilgninger. Det er her en sjanse til å yte noe konstruktivt. Situasjonen er så alvorlig at dette ikke er et spørsmål på linje med andre saker. Trass i de resultat som er oppnådd gjennom forhandlinger, er rustningsnivået økt faretruende. Dette nivå innebærer et grotesk overforbruk av verdens ressurser. Vi bruker årlig over 1500 milliarder kroner til militære formål og nesten halvparten av verdens vitenskapsmenn arbeider med militære oppgaver. Det er verd å merke seg at vår regjering har pekt på sammenhengen mellom ressursforbruk og våpenkappløpet. Det er et problem at mange arbeidsplasser er avhengig av våpenproduksjon. I England og Frankrike er det stor diskusjon om dette. For oss må det være klart at den dag vi oppnår internasjonale avtaler på dette feltet, må vi satse det som skal til for å legge om til sivil produksjon.

Ragnar Christiansen, Regjeringen: Vekst og vern, demokrati og likestilling var Arbeiderpartiets program for inneværende periode. Med fire ord pekte vi her på helt sentrale oppgaver i det moderne samfunn. Dessverre kom debatten foran valget i stor grad til å dreie seg om andre ting. Vi gjorde den feil at vi lanserte mottoet trygghet for folket ved inngangen til valgkampen. I en situasjon med høykonjunktur var det ikke lett å få følelsen av utrygghet. Snarere tvert imot, folk følte at det hadde råd til å eksperimentere. La oss lære av det. Når vi nå går inn for et kvalitativt bedre samfunn, er spørsmålet om vekst og vern, demokrati og likestilling helt fundamentale for utviklingen av et kvalitativt bedre samfunn. Problemet med å verne natur og miljø springer direkte ut av den sterke økonomiske vekst som har preget den siste mannsalder i industrialiserte land. Produksjonsveksten har ført til forurensninger av luft, vann og jord. Samtidig har kortere arbeidstid og høyere inntekter ført til økt bruk av natur og friluftsområder. Spørsmålet om økonomisk vekst kontra natur- og miljøvern er satt i fokus. Noen synes å mene at svaret er et system med nullvekst. Det gjelder ofte folk som har langt bedre kår enn gjennomsnittsnordmannen. Det er direkte uanstendig av dem å si at vi nå har nådd et økonomisk nivå som gjør at vi ikke har behov for fortsatt vekst. (Applaus).

I etterkrigsåra var det spørsmål om vekst for å løse sentrale oppgaver, men heller ikke da gjaldt det vekst for vekstens skyld. I dag er vi enige om at økonomisk vekst ikke er noen målsetting i seg selv, men et nødvendig virkemiddel. Som sosialister spør vi ikke lenger bare om hvor mye som er produsert og hvordan det er fordelt, men hva som er produsert, og hvordan. Om vi makter å holde en vekst på to prosent pr. år, vil vi være ved århundreskiftet før en vanlig lønns-taker når det lønnsnivå en lektor i den høyere skole er på i dag. Økonomisk vekst er en forutsetning for å yte hjelp til u-land, og her hjemme vil den gjøre det lettere å gjennomføre inntektsutjamning. Vi vet hvor vanskelig det er å ta fra noen for å skape større likhet. Resultatet av veksten må heretter fordeles på en mer rettferdig måte. Vi skal ikke ha dårlig samvittighet for at vi ønsker fortsatt vekst, vi skal ha dårlig samvittighet om vi ikke makter å nyttiggjøre oss veksten på den beste måten.

Kjell Bohlin, Telemark: I all ressurs-resonnering er det en fare for at vi kan glemme vår viktigste ressurs: mennesket. Og enda verre, at vi glemmer de svakeste.

Nordli var inne på at en uheldig prisutvikling vil ramme de svakeste, bl.a. store pensjonistgrupper. De er fortsatt opptatt av sine levekår. Slik som vi alltid har vært innstilt på å gi våre lønnsoppgjør en lavprofil, må vi også i langt større grad enn tidligere gi vår sosialpolitikk, vår pensjonspolitik, en lavprofil.

Våre stønadsordninger og våre pensjonsordninger er et eneste stort infløkt konglomerat, som til og med vettuge mennesker har problemer med å forstå. Jeg tror tiden må være inne til at *vårt* parti tar initiativet til å rydde opp, kvitte oss med alle særordninger. Vekk med alle kronglete lovbestemmelser.

Det skulle være helt unødvendig å knytte bestemte vilkår eller betingelser til inntektsbortfall med rett til pensjon. Vårt land burde være modent til å innføre en ordning, meget enkel, nærmest en mekanisme, med *garantert* minsteinntekt for alle.

Intet land har maktet å innføre en *garantert* minsteinntekt. Det skader ikke om vi blir pionerer og foregangsmenn på nettopp dette området.

Landsmøtet skal være opptakten til valgseier 1977. Da må vi ikke bruke tid og krefter på å stille oss i en forsvarsposisjon. Vi må *angripe*, vi må forflytte oss, og da må vi av og til, ihvertfall, løfte et bein.

Et sosialistisk parti som vårt må alltid være på marsj, det ligger alltid nye oppgaver foran oss.

Vi har lagt bak oss en periode med sterk vekst. *Etter* vekst kommer

vern. Det behøver ikke å være noen motsetning mellom vekst og vern. Diskusjonen i vårt parti er uinteressant.

Vi er et *rødt* parti, men det må ikke være en hindring for at vi vil ha utsikt til noe som er grønt.

Nå må vi si klart fra at vi vil verne vår uberørte natur, inkludert Hardangervidda, Veig, Dagali. (Applaus) Sverre Løberg sa en gang til meg:

Det er på langt nær nok å ha den riktige politiske oppfatning, det er ikke nok å ha de riktige ideer og meninger, det skal du vite. Det er *helt* nødvendig at du har de riktige meninger til *riktig* tid.

Vårt parti *må nå* ta vernetanken alvorlig. Det riktige tidspunkt er *nå, dette landsmøtet.*

Peder Vangsnæs, Hordaland: Regjeringene Bratteli og Nordli har ført en ansvarlig og effektiv politikk. Bak seg har de hatt en samlet stortingsgruppe. Alle har bygd på det program vi kom fram til ved forrige stortingsvalg. Det vesentlige er at de aller fleste av Arbeiderpartiets programposter har latt seg realisere selv om vi har vært i mindretall i Stortinget. Arbeiderpartiets politikk har nådd folket i hverdagen. Vi har fått lokalsamfunnene til å fungere bedre, slik målsettingen har vært. Spørsmål som var vanskelige foran forrige stortingsvalg, er ikke like vanskelige denne gang. Skattepolitikken er mer håndterlig enn før. De nye partier er i ferd med å gli bort. De unge satser i dag på tiltak som har grobunn i lokalsamfunnene, og vi retter også våkne øyne mot byenes og tettstedenes problemer. Det er gjennom vår politikk vi i dag har fått en tilslutning som gjør det mulig å vinne valget. Arbeiderpartiets politikk har nådd folk i hverdagen. Store og økende ressurser gir oss større høve enn noen gang før til å fortsette utformingen av samfunnet i pakt med ideene i den demokratiske sosialismen.

Rolf Hansen, Regjeringen: Jeg skal ta for meg de spørsmål som er reist i debatten om vesttysk øvelsesvirksomhet i Norge. Det er noe underlig at denne debatten aktualiseres først nå. Det må ha vært klart at vi for mer enn et år siden hadde den første vesttyske avdeling med på øvelse i Nord-Norge. Det ble offentliggjort og foregikk meget stillferdig og ukomplisert. Den interesse som ble vist, var meget beskjeden. Det er først når saken aktualiseres på finsk og sovjetisk side og i noen av våre presseorganer at protestholdningene oppstår for alvor. *Det* er også ganske lærerikt.

Våre holdninger til vesttysk øvelsesvirksomhet har vært bestemt av de sterke antityske følelser i Norge etter krigen. Det er fortsatt mye følelser til stede i dette, og jeg skal vokte meg vel for å puste til

lidenskapene. Men jeg undres over at det i vesentlig grad er unge mennesker som er bærere av de fortsatte antityske holdningene. Vi som opplevde krigen i forholdsvis voksen alder, deltok i motstandskampen, opplevde tyske fengsler og mistet våre kjære, bærer jo noe i oss som vi vel aldri blir kvitt. Men vi har lært noe som er sterkere enn dette — nemlig at vi aldri mer må få en slik situasjon igjen. Ut fra dette overordnede hensyn var det vi ganske raskt etter krigen satte følelsene til side og innså at den eneste mulighet lå i å bringe Tyskland inn i den demokratiske, europeiske familien.

Dette er det underlig at unge, politisk interesserte mennsker ikke skjønner, og tar konsekvensene av. Hvis ikke forklaringen da er at de har andre overordnede hensyn — for eksempel at de er motstandere av vår alliansepolitikk. Men selv da bør det brukes noenlunde rimelige argumenter.

Det gjør imidlertid ikke Svein Christiansen i sitt innlegg her i går. I følge ham må regjeringens behandling av vesttysk øvelsesvirksomhet ha skjedd i mer eller mindre bevisstløs tilstand. Jeg kan forsikre at også denne beslutning er tatt etter en meget bred og inngående vurdering. For ordens skyld må jeg fastslå at det er norske myndigheter som helt suverent og ut fra norske interesser fastlegger forsvars- og sikkerhetspolitikken. Det er videre en klar forutsetning i vårt opplegg for forsvaret av Norge at vi skal få alliert støtte hvis krig truer eller oppstår. Det er også norske myndigheter som bestemmer i hvilken grad disse allierte styrker skal øves i Norge for å kunne fylle sin oppgave i en krisesituasjon. De land som med større styrker er antatt å forsterke forsvaret av Norge er Storbritannia, Canada og USA. Landene i Sentral- og Sør-Europa har mer enn nok med sine egne oppgaver. Det gjelder også Danmark og Vest-Tyskland.

Ett unntak gjelder for den mobile styrken som er organisert og står under direkte ledelse av øverstkommanderende i Europa, også i fredstid, det såkalte NATOs Brannkorps. Styrken er på 5—6000 mann og har vesttyske enheter på tilsammen 15—1600 mann. Denne mobile styrken øver vanligvis noen uker annet hvert år i Norge. Inntil 1976 ble alle tyske avdelinger skiftet ut med italienske avdelinger ved øvelser i Norge. I 1976 deltok et tysk sanitetskompani, og i 1978 vil ytterligere en sambandsavdeling og en helikopteravdeling delta. De tyske styrker kommer da opp i ca. 450 mann. Det er ikke tatt stilling til om den siste tyske enheten i NATO-styrken, en bataljon på 11—1200 mann skal delta i Norge. Til noen sammenlikning nevner jeg at den norske mobiliseringsstyrken er på ca. 27 000 mann. Jeg understreker at det ved denne NATO-styrkens øvelse i Norge ikke primært er spørsmål om å ha vesttyske avdelinger med. De er allerede i denne styrken. Spørsmålet er om de skal nektes å delta. Det er heller

ikke spørsmål om å øke øvelsesstyrken. Det er bare spørsmål om det skal være italienske eller tyske avdelinger.

Regjeringen har besluttet å normalisere det militære forholdet til Vest-Tyskland, d.v.s. å føre det på linje med det forholdet vi har til andre allianse-partnere. Den praktiske bakgrunn for dette ligger i det generelle forholdet mellom Vest-Tyskland og Norge, slik det utviklet seg etter krigen. Jeg vil be Landsmøtets deltakere være bevisst oppmerksom på dette. Det er i disse dager 32 år siden krigen sluttet. På alle andre områder er forholdet til Vest-Tyskland normalisert i handel og industri, idrett og friluftsliv, i politikk og organisasjonsliv. Ikke minst i arbeiderbevegelsens organisasjoner, i fagbevegelsen — også i Jern- og Metall, i partiet, ungdomsbevegelsen og barnebevegelsen har vi et nært og normalt samarbeid med vesttyske organisasjoner og venner. Vi godkjente at Vest-Tyskland ble medlem av NATO i 1954. Innenfor alliansen har Vest-Tyskland en meget betydelig rolle, ikke minst i forsvaret av Det baltiske området — og dermed vår sydflanke. Hele vår strategiske situasjon ville være ganske annerledes uten Vest-Tysklands innsats.

Men det viktigste er likevel den demokratiske utviklingen som har funnet sted i Vest-Tyskland etter krigen. Det var denne utviklingen de vestallierte satset på, og Vest-Tyskland har levd opp til denne målsettingen. Vest-Tyskland er i dag en hjørnestein for demokratiet i Europa og har også bidratt mer enn noen andre til avspenningen mellom Øst og Vest i Europa. De som søker å mane fram gamle spøkelser bør snarest bli klar over dette. Det dreier seg ikke lenger om Hitlers Tyskland og nazismens galskaper. Det dreier seg om Willy Brandts og Helmuth Schmidts demokratiske Tyskland. Vi bør huske denne sammenhengen når Willy Brandt seinere på dette landsmøtet skal innlede om den demokratiske sosialismen i internasjonalt perspektiv.

Svein Christiansen var opptatt av at den vesttyske forsvarsminister hadde vært på besøk i Finnmark, ja helt inne på grensen mellom Norge og Sovjetsamveldet. Jeg påtar meg ansvaret for denne — i Svein Christiansens øyne meget tvilsomme gjerning. Men den blir tvilsom bare når den settes i sammenheng med tvilsomme motiver. Det har ikke jeg hatt. Det er spilt med helt åpne og ærlige kort. Pressen var innbudt til rundturen og med på den. Forklaringen er heller ikke så dunkel som Svein Christiansens tanker, den er tvert imot meget enkel: Fagforbundsmannen, sosialdemokraten og forsvarsminister Georg Leber hadde nemlig flere ganger vært i Norge. Når han nå skulle hit igjen, ville han gjerne se Nord-Norge. Fra vår side har vi et bestemt ønske om å vise militære og politiske toppledere våre forutsetninger og oppgaver i Nord-Norge. Vi deltar i en forsvars-

allianse og det er av stor betydning at våre forhold blir kjent og kan tilgodeses innenfor samarbeidet. Dette fører til at vi har mange besøk ved våre avdelinger i Nord-Norge. Det skapes ingen konflikt om den ene eller den andre skuer inn i det vesle de kan se av Sovjet — heller ikke om Georg Leber gjør det. Om det medfører protester i sovjetisk presse, vet vi at det har med propaganda å gjøre — og ingen form for frykt. Tyske og andre topp-politikere kan se mye mer og viktig ved besøk i Sovjet enn de kan ved en hvilken som helst norsk grensestasjon. Heller ikke vil Sovjet ta det som noen demonstrasjon — de er vel vant med at nordmenn er et underlig folk i grensesammenheng. Nordmenn tillater nemlig hvem som helst å ferdes i sine grenseområder.

Noen vil kanskje mene at dette er lettferdige resonnementer av en forsvarsminister. Men jeg vil anbefale ikke å gjøre politikken vanskeligere enn den er. Det er mange nok alvorlige saker og situasjoner å bruke sitt alvor og sine bekymringer på. Georg Lebers besøk hører ikke til dem.

Nils Bjørnflaten, Telemark: Statsministeren var i går så vidt inne på de totalitære krefters svake stilling i vårt samfunn. Og bra er det. Promillepartiene bør ikke få så mye p.r. i våre massemedia. Men ulykker og ulovligheter later jo til å være godt stoff tross alt. Skolen er et problem når det gjelder de ytterliggående strømninger og innlegget om den manglende opplysning om arbeiderbevegelsen i skolen, var på sin plass. Jeg husker så godt fra min egen skolegang hvor vi bare lærte om konger, baroner og godseiere o.s.v. Er det så rart at de ytterliggående får fritt spill? Når det gjelder miljø- og ressursproblemer har Arbeiderpartiet lagt opp til en politikk som er forankret i virkeligheten. Vi vil ha et kvalitativt bedre samfunn og det er ikke bare kroner og ører som teller for å oppnå bedre levestandard. Når det gjelder Dagali og Veig: La oss vise hva vi mener med et kvalitativt bedre samfunn.

Aud Blegen Svindland, Sentralstyret: Statsministeren nevnte i går Arbeidsmiljøloven som en viktig del av vår samlede lovgivning mot forurensning. Jeg synes det er et godt utgangspunkt å se Arbeidsmiljøloven på denne måten. Det har vært sagt det blir lagt så stor vekt på det ytre miljø at det har gått ut over arbeidstakerne. Det er ikke sant. Tiltak som har bedret det ytre miljø, har også medført at nye produksjonsmåter er tatt i bruk, at en har samlet opp f.eks. partikkelforurensning og støv i arbeidslokalene slik at det indre miljø er blitt bedre. Arbeidsmiljøloven er en av de største og viktigste lover vi har fått på mange år. Den angår nesten en halv million arbeidstakere i in-

dustrien. Vi har årlig ca. 200 dødsfall som følge av arbeidsulykker og 21 000 alvorlige arbeidsskader ellers. Det har forbausset meg at folk så lenge har funnet seg i å ha et slikt arbeidsmiljø. Vi vet at halvparten av de ansatte i industrien plages av støy. 20—25 prosent har varige hørselskader. En annen viktig miljøfaktor er arbeidsstillingen, maskinenes forhold til den som skal passe dem. Det er vanlig at de ansatte får varige skader i muskulatur, ledder og skjelett. Den nye Arbeidsmiljøloven gir oss for første gang et lovverk som gjør at vi kan sette kraft bak de tiltak som må til i industrien. Før loven trer i kraft er det drevet en utstrakt kursvirksomhet i LO-regi for verneombudene og vernetjenestens folk. I mange distrikter er ca. 10 prosent av de ansatte med på dette — det rene folkeuniversitet. Skal det lykkes å bedre arbeidsmiljøet fullt ut, må vi få en liknende opplæring for helsepersonell for å bedre bedriftshelsetjenesten.

Kirsten Rogstad, Oslo: For samfunnet som helhet og store grupper av lønnstakere har inntektsoppgjøret kommet i havn på en tilfredsstillende måte, gjennom samarbeidet mellom regjeringen og arbeidslivets organisasjoner. Men vi har en liten gruppe som hører inn under det vi kaller lavtlønsgrupper, som heller ikke denne gang har fått sine rettferdige krav innfridd. Når de med en timelønn på 35—40 kroner får 27 øre og de som har fra 19—23 kroner får det samme, kan en begynne å ane de skjevheter som oppstår. Dette kan lønntakerne selv ikke være med å rette på. Når statsministeren hevder at det i framtida ikke skal være fastlagte rammer for oppgjørsformen og at det er de respektive parter i arbeidslivet som bestemmer dette, blir jeg mer beroliget. Det er nødvendig å påpeke sterkt at det er grupper i våre industrier som blir urettferdig behandlet. Den er ikke så stor, men vi må sørge for å hjelpe den. Inntektsoppgjøret er ikke tilfredsstillende løst for alle. Både hovedorganisasjonene og de politiske myndigheter er gjort oppmerksom på forholdet, men hittil er ingenting gjort. Det er grenser for hvor lenge disse lavtlønsgrupper skal vente. Den faglig-politiske arbeiderbevegelse må anstrenge seg for å løse disse problemer snarest mulig.

Knut Korsæth, Oppland: Arbeidsløstheten blant ungdom i de vestlige industriland har nådd rekordhøye tall — 7 millioner er nevnt. Norge har i noen grad vært spart, men tegn tyder på at forholdene blir verre også her. I en nylig utført undersøkelse som er foretatt av Lillehammer kommune i samarbeid med Distriktshøyskolen, viser det seg at ungdomsledigheten er 6,7 prosent — fire ganger mer enn landsgjennomsnittet. Jeg skal bare antyde noen hovedårsaker: Mange arbeidsgivere er tilbakeholdende med å ansette unge, utdannede med-

arbeidere. Videre har vi stor mangel på lærlingeplasser. Samfunnet satser ikke nok på arbeidsplasser for unge. Regjeringens tiltak er prisverdige, men de fleste er av midlertidig karakter. Jeg er redd den stadig økende ungdomsledighet ikke er av forbigående karakter. På samme måte som vi gjennomdrøfter vårt forsvar, burde vi også ta opp arbeidsløshetsproblemet. Forsvaret har sin forsvarskommisjon. Vi burde snarest mulig få vår arbeidsløshetskommissjon. Det er ikke noe tilbud å vise de unge til trygden. Med dagens automatisering er det realistisk å regne med fortsatt knapphet på arbeid.

Kjell Borgen, Hedmark: På Hedmark Arbeiderparits årsmøte var mange opptatt av at vi måtte få klare forpliktende uttalelser om miljøspørsmål. Selvsagt stod Mjøsa sentralt i debatten hos oss. Vi er glad for den handlekraft miljøvernministeren har lagt for dagen for å redde Mjøsa. Gjennom det program vi skal vedta kan vi vise at Arbeiderpartiet går foran ved å ta standpunkt der andre partier viker unna. Vi må bruke denne muligheten og gjør det ved å velge det alternativ i programutkastet som går lengst i retning av natur- og miljøvern. Så litt om arbeidsplasser: Vi skal ikke tvinge mennesker ut i arbeidslivet, men skal de få anledning til å velge, må vi skaffe flere arbeidsplasser enn vi har. Videre er det mange som føler sin stilling på arbeidsmarkedet truet. Rasjonalisering og sentralisering er blitt en trusel i skogbruket og mer mekanisering blir vurdert. Det burde tas menneskelige hensyn i skogbruket. Denne yrkesgruppen er blitt sterkt redusert og nå må vi vise den den solidaritet de ønsker.

Liv Andersen, Oppland: Odvar Nordli nevnte i går at langtidsprogrammet har satt en aktiv familiepolitikk i forgrunnen. Foreldrenes ansvar må understrekes i den forstand at barna ikke bare må prioriteres fra samfunnets side. Foreldre må bære det største ansvar som mennesker påtar seg når de setter barn i verden. Der denne ansvarsfølelse mangler må selvsagt samfunnet komme inn med sin støtte. Omsorg for barn må ses i sammenheng med alle andre omsorgsoppgaver. Vi trenger en klarere definisjon av familiebegrepet. En familie består ikke alltid bare av mor, far, barn, hytte, bil og fargefjernsyn. Dette kan lett bli det fulle livsinnhold og kan til slutt sprengte rammen omkring familiens samhörighet. Innsnevringen av kjernefamiliebegrepet er etter min mening en fare. Kontakt med andre i nærmiljøet åpner horisonten og beriker. Barn må oppdras til å forstå at hjem og familie kan være ulikt sammensatt.

I inneværende periode har vi en programpost om utredning av de ensliges stilling i samfunnet. Denne forelå i september og forteller at vi har 550 000 enslige over 30 år i dette land, altså 26 %. Tallet

på enslige i yrkesaktiv alder, mellom 30 og 67 år, er 325 000. Utredningen forteller også at situasjonen ikke alltid er så lystelig for mange av dem. De er ingen ensartet gruppe, men føler seg ofte diskriminert, f.eks. i boligforhold, skatte- og trygdesaker, støtte- og rabattordninger o.s.v. Jeg har et *forslag* som jeg ber om å få oversendt redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet:

«Utredningen (NOU 1976 57) om de ensliges økonomiske og sosiale stilling følges opp med konkrete tiltak for å bedre de ensliges livsvilkår.»

Vedtak:

Forslaget oversendes redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet.

Inger Pedersen, Nordland: Jeg likte godt det som ble sagt om oljepolitikken av statsministeren og LO-formannen. Det foreligger ingen grunn til å legge om oljepolitikken. De som sier nei til oljeboring nord for 62° har liten forståelse i vår landsdel. Når industriministeren sier at boring må utsettes av sikkerhetsmessige grunner, aksepterer vi det. Men ikke lenger enn nødvendig. Vi vil ikke trygdes i vår landsdel, vi vil ikke eksportere vår ungdom. Våre ressurser skal utnyttes i et moderat tempo så vi er sikret trygge arbeidsplasser og kan trygge bosettingen. En del mennesker mener det er mer sosialistisk og mer radikalt med nullvekst og ressursparing. De glemmer Arbeiderpartiets gamle slagord: Arbeid for alle. Jeg har liten sans for denne form for radikalisme.

Tollef Beitrusten, Oppland: Vårt parti har alltid stått sterkt i folks bevissthet på grunn av tillit og troverdighet. Solidaritetstanken har styrket oss her. I det siste er det dannet flere pressgrupper med spesielle ønsker. Dette bidrar til å så tvil og undergraver respekten for politisk arbeid. Arbeiderpartiet må ikke la seg rive med i dette uverdige spill. Vi må bevare ro og fatning og ha evne til å sette oss nye mål. Fortsatt har vi store sosiale ulikheter og mange uløste oppgaver, ikke minst i distriktene, hvor det er mangel på arbeidsplasser og et snevert næringsgrunnlag. Skal vi lykkes, må vi utnytte de naturressurser vi har. Vi må bruke det til noe nytt og aktivt uten å forbruke det, og vi vil være med å bestemme hvordan vi skal bruke det. Vi vil ikke akseptere at snevre pressgrupper, rekruttert av akademikere, skal dominere og bestemme. Vi merker arroganse og nedlatende holdning fra disse snevre grupper.

Elektrisk energi har vært med på å lage vårt velstandssamfunn. Utbygging er et middel til å bygge ut distriktene slik at jämstilling kan bli en realitet. I vinter er Oslo det eneste fylke som er selvforsynt

med kraft. Mitt eget fylke, med sin store vannkraftutbygging, ligger på fjerdeplass når det gjelder kjøp av statskraft. Oslo fikk på grunn av sitt framsyn og sine økonomiske muligheter bygget ut de rimeligste fossene i en tid da naturvern var et ukjent begrep, og nå vil samme by nekte utbygging i distriktene. Kraftutbyggingen har ikke ført ulykker over vårt land. Jeg er selv bosatt i et attraktivt fritidsområde med mye vasskraftutbygging. Fortsatt kan en oppleve urørt natur, men en må gidde å bevege seg utenfor alfarvei. Retten til meningsfylt arbeid for alle må ha et fundament. Vern om miljøet må ta omsyn til vår viktigste ressurs, menneskene. Trivselfaktoren i distriktene må settes i fokus. Livsgrunnlaget er av avgjørende betydning. Gode, trygge arbeidsplasser er derfor punkt 1. Distriktenes rett til å beholde en vesentlig del av nye vannkraftutbygginger sikrer dette.

Oddvin Lundanes, Akershus: Statsministeren understreket sterkt at vi må være på vakt mot nasjonalistiske tendenser. Dette er viktig. Men ordet nasjonalisme er ikke entydig. Vi må skille mellom aggressiv og defensiv nasjonalisme. Den defensive legger stor vekt på nasjonale verdier og sjølråderett, mens den er fullt klar over det avgjørende i å samarbeide med andre land og i handling vise solidaritet med andre folk. Vi må ikke forveksle disse formene og undertrykke gode nasjonale holdninger.

Vi er blitt minnet om at det kapitalistiske system ikke er i stand til å mestre de såkalte konjunkturproblemer vi står overfor internasjonalt. Det er viktig at vi minner hverandre om dette, og la oss håpe at vi alltid stiller oss kritisk til samarbeid med internasjonale organisasjoner som er tuftet på kapitalistiske ideer. Skal vi komme fram til en ny økonomisk verdensordning, må vi ta et antikapitalistisk standpunkt i alle organisasjoner der kapitalkreftene stiller seg på tvers. Det samme gjelder vårt arbeid for avrustning. En sentral oppgave for oss i NATO er å være en kritisk medlemsorganisasjon. Programutkastet pålegger oss nettopp dette. Når det gjelder spørsmålet om tyske soldater på norsk jord tror jeg det er viktig at det blir drøftet grundig på landsmøtet. Det rører ved sterke følelser og krever en varsom, fornuftig politikk. Jeg minner om § 25 i grunnloven.

Kirsti Grøndahl, Buskerud: Grunnskolen, og særlig ungdomsskolen, er ikke blitt som vi ville ha den. Ungdomsskolen har for mye av den gamle realskolen i seg. Teoretiske fag har fått større vekt enn praktiske. Dette forsterkes ved at kriteriene for opptak til videregående skoler stort sett baseres på teoretiske fag. Skoledemokratiet er formet av Arbeiderpartiet under motstand fra de borgerlige. Men hvilke elever og foreldre er det som deltar i elevråd og samarbeidsutvalg? Vi

finner ikke mange av våre partifeller i dem. Demokratiseringen må følges opp, ellers virker den mot sin hensikt. Vi er avhengig av lærerkraftene, skal vi få den skole vi ønsker. Arbeiderpartiets lærere som bygger på likeverdstanden, står ofte svakt i skolemiljøet. Høyre kjører hardt på for at de skoleflinke skal få beholde sine karakterer, og til og med partifeller reiser seg på foreldremøtene og spør hvorfor vi ikke skal ha karakterer. Hva gjør vi som parti for at lærere med vårt grunnsyn skal virke i skolen? De skal ikke drive partipolitisk virksomhet, men forsøke å endre innholdet i skolen. Overproduksjon av akademikere fører store grupper av disse inn i ungdomsskolen. Dermed forsterkes teoretiske verdier ytterligere.

Tertit Aasland, Oslo: Kameratene fra Svalbard forteller at de i 1. mai-toget hadde en transparent hvor det stod «Nei til rasediskriminering i Sør-Afrika». Er det slik at det som foregår der nede angår oss? Ja, det angår oss fordi menneskene der ikke behandles som mennesker, fordi deres menneskeverd ikke anerkjennes. Det angår oss som sosialister fordi menneskene blir utnyttet. Kapitalismen der er ikke den temmede kapitalisme som vi kjenner. Kapitalismen der har statens lover og statens politiske system i sin tjeneste. Disse mennesker har krav på solidaritet. Undertrykkerne får nemlig støtte utenfra. Det hvite mindretall kunne ikke klare seg uten den stadige tilgang på kapital og moderne teknologi fra Storbritannia, Vest-Tyskland og USA. Vi er også medansvarlig. Så lenge ikke vi stanser det økonomiske samkvem med Sør-Afrika, så lenge vi ikke øver press utover de relativt ineffektive sanksjoner.

Stadig hører vi at ja, Norge skal være med på sterke reaksjoner — på betingelse av at alle andre blir med. Vi kan ikke bære byrdene alene, heter det. Men Arbeiderpartiet reagerte ikke slik da det gjaldt undertrykte gruppe i vårt eget land. Vi kan ikke vente med alle aksjoner mot Sør-Afrika til alle andre er med på dem. Den dagen vil ikke komme. For mange av de store har utbytte av at disse regimer fortsetter. Vi kan bære byrdene, vi er ikke lenger et fattig land. Mosambik er et fattig land. Men det har likevel stengt sine grenser mot Rhodesia.

Hans Petter Andresen, Akershus: Voksenopplæringen er en av de mange saker som Arbeiderpartiet har vært fanebærer for. Den er et av de beste virkemidler vi har for bl.a. å realisere menneskers personlige ønsker og utvikling. Det er grunn til å minne om at voksenopplæringen i høyeste grad er et politisk instrument for å kunne virkeliggjøre noe av Arbeiderpartiets idegrunnlag. Men målsettingen må følges opp. Når man på riksplan instituerer et råd for voksenopplæ-

ring, må det være helt klart at det ikke er likegyldig hvordan dette råd blir sammensatt og hvilke mennesker som blir oppnevnt. Videre må likhetsprinsippet være en forutsetning. Det må arbeides for å kunne gjennomføre dette på lokalplanet i de enkelte kommuner. Et tredje sentralt spørsmål gjelder styringsorganene i kommuner og fylker. Det må være klart at det som Lov om voksenopplæring slår fast, skal være partiets politikk. For oss som arbeider med voksenopplæring til daglig er det lett å registrere at Høyre og Kristelig Folkeparti prøver å dempe veksten i voksenopplæring mest mulig.

Odvar Nordli avsluttet debatten: En rekke av de ting som har stått sentralt i denne politiske debatten, vil komme igjen i programdebatten seinere. En del skarpe politiske kommentatorer har funnet ut at en del av disse sentrale spørsmål har skapt debatt i partiet. Jeg håper inderlig at denne skarpe iakttagelse vil bli bekreftet under den videre programdebatt. Når det gjelder mer generelle politiske spørsmål vil jeg først ta for meg den debatt som har vært om vår utenriks- og sikkerhetspolitikk. Jeg viser til innleggene fra utenriks- og forsvarsministrene som i det vesentlige har skissert regjeringens politikk på disse områder. Jeg ser det som en hovedoppgave for vår regjering — som det må være for enhver annen regjering — å gjøre det som er mulig for at vi som et lite folk skal kunne føre en utenriks- og sikkerhetspolitikk som samler bredest mulig tilslutning i folket. Det er en forutsetning for at vi som nasjon skal bli hørt i det ofte harde internasjonale politiske klima at vi som representanter for Norge skal stå fram med den bredest mulige tilslutning til disse viktige deler av vår politikk. Det gjelder vår utenriks- og sikkerhetspolitikk, vår politikk når det gjelder menneskerettigheter og vår solidaritet med de fattige folk. På alle disse felter har den norske regjering hatt den styrke å kunne si at den representerer en bred opinion i Norge. La oss ta vare på denne styrke. Men dette betyr selvfølgelig ikke at vi har suspendert den politiske debatt om disse spørsmål. Det er helt naturlig at vi i den nåværende situasjon når mange ting endres og nye bryter fram, som en sosialistisk bevegelse har interessen rettet mot disse spørsmål. Det er en selvfølge for en norsk regjering at den ikke treffer viktige utenriks- og sikkerhetspolitiske beslutninger i et politisk vakuum. Det er gjennom det interessefellesskap som eksisterer mellom de nordiske land, mellom de europeiske land og i bredere sammenhenger at vi skal treffe våre beslutninger. Når det gjelder vår sikkerhetspolitikk må vi aldri slippe av syne at vi har til oppgave så langt det er mulig å etablere et realistisk og troverdig vern av vår sikkerhet og vårt demokrati. Vi har valgt å gjøre dette i samarbeid med andre demokratiske land i Vest-

Europa. Det har vært grunnleggende i vår sikkerhetspolitikk, og bør være det også i tida framover. Vi må opptre på en slik måte at vi her reelt tar vare på det verdifulle i slikt internasjonalt og europeisk samarbeid. La oss ikke bringe oss i den situasjon at det overhodet kan bli tvil om at det er norske myndigheter, Regjeringen og Stortinget — og det alene — som suverent treffer sine beslutninger. Kanskje bør det i sterkere grad enn tidligere gjøres klart at vår sikkerhetspolitikk for det første er forankret i det fysiske forsvar vi i samarbeid med våre NATO-allierte kan etablere omkring vårt eget land. Like klart må det være at små nasjoner for å verne sin fred og trygghet ikke har noe annet alternativ enn ved enhver anledning å bringe hele spørsmålet om avspenning og nedrustning videre framover. Her har de små nasjoner i større grad enn tidligere en stor, kanskje historisk oppgave å løse. Innenfor alle internasjonale organer og i hele det internasjonale samspill tegnes et stadig klarere bilde av de små nasjoner som en viktig faktor. Vi blir iaktatt i større grad enn før. Vi har sett det i forbindelse med nedrustningsspørsmålene og i forbindelse med vern av menneskerettighetene, og i vårt arbeid for å prøve å skape et realistisk innhold i det vi kaller en ny økonomisk verdensordning.

Når det gjelder våre ressurser, har vi en politikk som tar sikte på en situasjon der vi spør om innholdet i den økonomiske vekst. Ressursene disponeres ikke bare for å oppnå høye veksttall. Vi retter oppmerksomheten mot alle andre sider som må være medbestemmende, hvordan folk i vårt land skal leve, hvordan de skal utnytte sin fritid, hva som skal være deres livsstandard. Når vi diskuterer vern av ressursene beveger vi oss på et felt hvor konflikten er høyst iøynefallende. Dette har en del iakttagere av det politiske liv greid å oppfatte som en prestisjekamp mellom to av våre statsråder. Da vi i sin tid opprettet Miljøverndepartementet var det ikke fordi vi ønsket fred og fordragelighet på disse feltene — og det har vi da heller ikke fått. Det var fordi vi ønsket å etablere en administrasjon som med styrke og innsikt skulle gå inn i vårt statsapparat for å ta seg av vår politikk på dette området. La oss møte konfliktene og prøve å løse dem. Og la oss for all del ikke falle for den tro at dette er en prestisjekamp mellom to-tre medlemmer av den norske regjering.

Saklistas p. 2:

INNSTILLING OM BERETNINGEN 1975—1976

Beretnings- og protokollkomiteens formann, *Margot Henden*, la fram følgende innstilling:

Beretnings- og protokollkomiteen har gjennomgått partiets beretning for perioden 1975—1976 og fremmer følgende innstilling:

Beretningen er oversiktlig satt opp. Komiteen har kontrollert beretningen i forhold til protokollen for siste landsmøte, og vil peke på følgende feil:

Side 5, Innledningen, 7. avsnitt skal stemmetallet ved kommunevalget 14.—15. september 1975 være 732 311.

Side 8, siste avsnitt skal lyde: «I henhold til partiets lover valgte . . . » osv.

Side 9, Sentralstyret, 5. avsnitt, skal Per Brunvand, redaktør strykes.

Side 9, Sentralstyret, innføres: «Revisionsnemnda: Landsmøtet valgte følgende revisjonsnemnd: Formann Leif Skau. Medlemmer: Kåre W. Larsen, Signe Sulutvedt. Varamenn: Åse Bjerkholt, Harry Jørgensen.

Side 9, Sentralstyrets faste utvalg, siste setning, årstallet skal være 1977—1981.

Side 13, Faglig/politisk Utvalg, «Fra DNA: Finn Kristensen tiltrer fra Stortingsgruppa FPU. Knut Foss tiltrer fra AUF. Bjørn Bergh tiltrer fra DNAs Kvinnesekretariat.

Side 84, Kvinnebevegelsens beretning, tillegg i 3. linje: «og varamann Herlof Gjerde».

Side 85: «Representasjoner i komiteer og utvalg: Norsk forening for familieplanlegging, i Styret Karin Teigen i stedet for Aud Blegen Svindland.

Norsk Samband for Småbarnsoppfostring, Tillegg: I styret Anne Lise Steinbach.

Side 93, siste linje:

Nordisk Råds likestillingsseminar — utgår.

Side 109, redaktør i Namdal Arbeiderblad skal være Torgeir Winnberg.

Side 111, siste setning skal årstallet være 1975.

Komiteen konstaterer en god utvikling i organisasjonsarbeidet generelt og vil spesielt peke på følgende avsnitt:

a) Studievirksomheten har i følge beretningen hatt en god stigning. Det er grunn til spesielt å bemerke den bredde i engasjement omkring samfunnsspørsmål som «Solidaritet -77» har medvirket til. Komiteen vil peke på at studievirksomheten er en viktig organisasjonsmessig aktivitet.

I beretningsperioden er det skjedd en liten revolusjon innen politisk studiearbeid, idet Kommune-lovens § 23 og Fylkeskommune-lovens § 25 er opphevet og Lov om voksenopplæring er vedtatt.

Politisk skolering er etter dette likeverdig med annen opplæring.

b) Medlemstallet er i perioden økt med 13 445. Størst økning er det i individuelle medlemmer, men det har også vært en positiv utvikling i kollektivt medlemskap. Ca. 20 fagforeninger har sluttet seg til. Det er videre etablert en rekke med nye faglige partilag. Et frafall på ca. 10 000 medlemmer pr. år synes imidlertid stort, og det bør være en oppgave for partiet på alle plan å forsøke å redusere dette.

c) Statsstøtten til politiske partier ga DNA samlet for perioden kr. 10 943 000,—. Dette er en økning på 12,7 prosent i forhold til forrige periode. Det er i prinsipp også gitt statsstøtte til partienes ungdomsorganisasjoner fra 1976 gjennom partienes tilskott. Det viktigste som har skjedd for organisasjonsvirksomheten i perioden er gjennomføringen av støtte til kommune- og fylkespartiene. Dette bør gi grunnlag for økt organisasjonsmessig og politisk virksomhet.

d) Komiteen konstaterer at det faglig/politiske arbeidet er fulgt opp i tråd med landsmøtets vedtak om utbygging av faglig/politiske utvalg, kollektivt medlemskap og en bedret kontakt mellom stortingsgruppa og fagbevegelsen. 150 lokale FPU er organisert og geografisk plassert slik at de dekker ca. 80 prosent av de fagorganiserte. Ca. 20 nye kollektive fagforeninger. 19 konferanser mellom fagforbundene og stortingsgruppa er avholdt i tillegg til utvidet skriftlig informasjon. Sammen med avsnittet om Samarbeidskomiteen viser dette at det faglig/politiske samarbeidet er en viktig del av organisasjonen. Komiteen vil peke på at det faglig/politiske arbeidet lokalt varierer i organisasjonsmessig aktivitet. Det lokale arbeid må fortsatt ha høy prioritet, for å gi det faglig/politiske arbeidet et mer konkret innhold.

e) Bladet «Tillitsmannen» har i perioden kommet ut i nytt format. Komiteen vil gi uttrykk for at bladet har blitt et godt informasjonsorgan og at abonnementsutviklinga er positiv. Komiteen vil bemerke at abonnementsstallet er for lavt i forhold til det antall tillitsmenn partiet har i organisasjoner og folkevalgte organ.

f) Kvinnebevegelsen og Arbeidernes Ungdomsfylking har fyldige avsnitt i beretningen som viser god aktivitet. Spesielt er det grunn til å merke seg AUF's økende organisasjonsmessige styrke. Komiteen vil også peke på begge organisasjoners aktivitet i forbindelse med programutformingen. «Kvinner i utdanning og arbeid» og «Ungdom — ikke til salgs» er viktige innslag i samfunnsdebatten.

— — —
Ut over disse merknader vil komiteen henlede landsmøtets oppmerksomhet på følgende avsnitt:

a) Kommune- og fylkestingsvalget i 1975 er det grunn til å si seg fornøyd med — til tross for en tilbakegang på 3,7 prosent i forhold til kommunevalget i 1971. Resultatet må også ses i sammenheng med stortingsvalget i 1973. Det var bare 6 kommuner hvor partiet ikke stilte liste i 1975, en nedgang på 4 fra valget i 1971. Videre har komiteen inntrykk av at overgangen til direkte valg til fylkesting gikk bra for partiet i alle fylker.

b) Det internasjonale engasjement har i perioden økt betydelig. Arbeiderbevegelsens Internasjonale Støttekomité har i perioden formidlet flere millioner kroner til frigjøringsbevegelser, faglige organisasjoner og politiske bevegelser i en rekke land.

c) Arbeiderpresen har ved utgangen av perioden 43 aviser med 23,3 prosent av samlet opplagstall i landet. Lokalpressen har hatt en god

framgang og dekket i 1975 30,0 prosent av samlet opplag. I 1976 er hele A-pressen i offset.

d) Komiteen vil vise til den fyldige beretningen om Arbeiderpartiets stortingsgruppe og Regjeringene Bratteli og Nordlis virksomhet. Denne viser en god oppfølging av partiets program, og til tross for mindretall i Stortinget er det bare få saker hvor partiet har lidd nederlag. Komiteen vil på landsmøtets vegne gi honnør til regjeringene og stortingsgruppa for hadlekraftig opptreden i en såvel vanskelig politisk som parlamentarisk periode.

Med disse rettelser og kommentarer innstiller Beretnings- og Protokollkomiteen til landsmøtet at Det norske Arbeiderpartis beretning for perioden 1975—76 godkjennes.

Oslo, 8. mai 1977.

BERETNINGS OG PROTOKOLLKOMITEEN

Margot Henden

formann

Margit Røhne

Per Gunnar Olsen

Eva M. Solbakk

Kåre Myrvold

Ulf Guttormsen

DEBATTEN OM BERETNINGEN

Kirsten Ask, Sogn og Fjordane, pekte på den geografiske fordeling av medlemmer i Sentralstyrets faste utvalg og sa at for liten prosent var utpekt fra distriktene. Argumentet for denne skjeve fordeling har før vært at den økonomiske belastning ellers ville bli for stor. Det holder ikke nå når Norge er ett av de rikeste land i verden. På vegne av Sogn og Fjordane Arbeiderparti bad hun det nye sentralstyre alvorlig drøfte muligheten for å etterkomme et gammelt ønske fra distriktene om at Vest-Norge, Midt-Norge og Nord-Norge i større grad ble representert i Sentralstyrets faste utvalg. Flere kvinner må også med, for de fins!

Tertit Aasland, Oslo, fant avsnittet om politikk i forsvaret på s. 78 i beretningen utilstrekkelig. Det som skjedde var at Stortingsgruppa ikke støttet et forslag fra Regjeringen som søkte å realisere en post i Arbeidsprogrammet: «Vernepliktige og sivilarbeidere må i fritida ha full anledning til å drive politisk virksomhet og andre former for organisasjonsarbeid.» Denne programposten er ikke innfridd. — Mitt inntrykk er at punktet i beretningen er reservert for de som var imot Arbeiderpartiets reform på dette område.

Vedtak:

Innstillingen fra Beretningskomiteen ble enstemmig tiltrådt.

Saklistas p. 5:
LOVENDRINGER

Partisekretær *Ivar Leveraas*: Bare noen få ord om bakgrunnen for Landsstyrets forslag til lovendringer, B 4—B 8. (Forslagene er trykt i landsmøtehefte nr. 1, s. 33—36.) Forslag B 4 vedrørende redaktør i Arbeiderbladet har utgangspunkt i at forrige Landmøte ga Sentralstyret i oppdrag å regulere vedtektene i samsvar med det vedtak som ble gjort om at Arbeiderbladets redaktør skal ansettes av bladstyret. Når vi har valgt denne formulering av p. 2, er det fordi Arbeiderbladets styre er det organ hvor både partiet, fagbevegelsen og de ansatte i Arbeiderbladet er representert, men det kan selvsagt aldri ansette en redaktør Sentralstyret ikke kan akseptere.

Når det gjelder B 5 om faglig/politiske samarbeidsformer har også det bakgrunn i forrige Landsmøte. I det oppdrag vi fikk fra Landsmøtet var det forutsetningen at det her var snakk om medlemmer av kommunepartienes representantskap med fulle rettigheter. I Landsstyrets forslag snakkes det også om representanter med observatørstatus.

B 6 om retningslinjer for nominasjon til fylkestingsvalg, er nokså parallell med de som gjelder for stortingsvalg. De bygger på retningslinjer som Sentralstyret sendte ut foran siste stortingsvalg og som da ble brukt.

B 7 er på samme måte en videre oppfølging av retningslinjene for våre fylkestingsgrupper og er parallell med kommunestyregruppene. Vi fikk midlertidige retningslinjer for to år siden, og eventuelle justeringer av disse bør vi overlate redaksjonskomiteen.

Når det gjelder B 8 — om økt kontingent, vil jeg minne om et par forhold: De kontingentsatser vi nå har ble vedtatt av Landsmøtet i 1973 og har stått stille i 4 år. Videre er det grunn til å minne om at dette forslag i sin utforming gjenspeiler det forhold at det er til kommunepartiene, fylkespartiene og landspartiet vi har fått statlig støtte. Partiavdelingene har kommet dårligst ut, og derfor tar dette forslag sikte på å styrke partiavdelingenes inntekter. Men egenfinansieringen av partiets virksomhet var gått sterkt ned, og også av den grunn er det ønskelig å heve kontingenten. Forslaget åpnet muligheter for spesielle ordninger når det gjelder trygdede og pensjonister, men dette bør avgjøres på det lokale plan.

Forslag B 8c springer også ut av diskusjonen på forrige Landsmøte om det kollektive medlemskap og oppgjørsformene. Det sikter på et enkelt kontingentsystem som vil føre til nedgang i kontingenten for de avdelinger som har mange kollektive medlemmer. Forslaget i seg selv gir ikke svar på et spørsmål som er reist etter at det kom på

bordet, nemlig: Skal alle de som er kollektive medlemmer ta sin tilslutningsform opp til vurdering med sikte på å tilpasse seg dette? Vi bør eventuelt finne en overgangsordning som gjør at dette betraktes som en målsetting vi skal nå fram til over noen tid.

Forslagene er oversendt redaksjonskomiteen.

Jan Berg, Oslo: Det nye forslaget til faglig/politiske samarbeidsformer synes ikke helt enkelt å praktisere. Organisasjonsstrukturen i fagbevegelsen er noe forskjellig. Konsekvensen av landsstyrets forslag ville f.eks. være at Norsk Tjenestemannslag ville få to pr. fagforening. De har tilsammen 37 fagforeninger her i Oslo. Jern- og Metall med sine 18 000 medlemmer vil få to. Til Landsstyrets forslag 5 B p. 3 har jeg et alternativt forslag:

«Kommunepartiet kan vedta andre tilknytningsformer enn kollektivt medlemskap for de fagforeninger som ønsker representasjon i kommune-partiet.»

Vedtak:

Forslaget ble oversendt redaksjonskomiteen for org.saker.

Brit Jørgensen, Aust-Agder: Kontingentforhøyelse skaper alltid debatt. I andre organisasjoner er det vanlig med kontingenter både på 50 og 100 kroner i året. 50 kroner for medlemskap i Arbeiderpartiet er billigsalg. Ett av våre store problemer er at altfor mange av medlemmene er passive. Alle våre store fagforbund har sitt medlemsblad, og jeg er sikker på at det ville stimulere medlemmenes interesse om Tillitsmannen ble sendt dem automatisk. Jeg fremmer følgende forslag:

«Landsmøtet ber sentralstyret utrede hvordan Tillitsmannen kan gjøres til et medlemsblad som sendes ut til alle medlemmer. Abonnementsprisen inngår i kontingenten. Saken legges fram for Landsmøtet 1979 til realitetsbehandling.»

Vedtak:

Oversendes redaksjonskomiteen for organisasjonssaker.

Leif Håkensen, Akershus: Når det gjelder det kollektive medlemskap er det lagt opp til samme fremgangsmåte som for kollektivt hjemforsikring. Men en kan vel ikke sammenlikne politisk medlemskap med en forsikringsordning. Sett i sammenheng synes jeg de to forslagene er umulig å godta. Den ordningen vi har hatt hittil har gitt store resultater og det er ingen grunn til å legge om nå. Det som står på side 34 betyr en utvanning og det kan vi ikke gå med på. Jeg foreslår at vi beholder vår nåværende ordning.

Rolf Langseth, Oslo: Jeg er enig i at det må skje en viss justering av kontingenten, men synes den foreslåtte minstekontingent er for høy. Spørsmålet er om det egentlig er nødvendig å fastsette en minstekontingent for kommune- og fylkespartier og for partiavdelinger. Kan ikke hver enkelt selv bestemme dette? Jeg ber om at det overveies om man ikke kan si at vi fastsetter kontingenten til landspartiet og lar de andre organer selv bestemme om de vil forhøye eller ikke.

Dirigenten foreslo nå at debatten skulle utsettes til ettermiddagsmøtet og gav ordet til formannen i redaksjonskomiteen for politiske saker, *Trygve Bratteli*, som refererte følgende innstilling:

DEN POLITISKE SITUASJON

Landsmøtet slår fast at Norge har gjennomlevd en rik utviklingsperiode i de siste fire år. Dette har skjedd i en tid da verden omkring oss igjen har vært preget av alvorlige økonomiske kriser med stagnasjon, tilbakegang og massearbeidsløshet.

I Norge har arbeiderpartiet i denne perioden ført en politikk med full sysselsetting som det sentrale mål. Store midler har vært brukt for å trygge arbeidsplassene og bedre arbeidsmiljøet. Mer rettferdig fordeling har vært siktemålet for utnyttningen av den økonomiske veksten.

Landsmøtet gir sin tilslutning til denne politikken. Selv uten flertall i Stortinget har Regjeringen og Stortingsgruppa med aktiv støtte av arbeiderbevegelsens politiske og faglige organisasjoner meget langt maktet å løse de oppgaver Arbeiderpartiet stilte opp foran siste stortingsvalg.

Nå skal vi ta fatt på nye og store oppgaver. Med større muligheter enn før skal vi fortsette å forme samfunnet i samsvar med grunnideene i den demokratiske sosialisme:

Arbeid for alle, også for ungdom, for kvinner og eldre som søker arbeid og for delvis arbeidsføre. Bedre arbeidsmiljø, trygghet og gode kår for alle. Særlig innsats for grupper som ennå har svake vilkår. Utvikling av sterkere solidaritet og mer likeverd mellom mennesker, folkegrupper og distrikter. Bedre muligheter for familien og lokalsamfunnet. Forsvarlig forvaltning av naturressurser og miljø. Trygging av frihet, folkestyrer og rettssikkerhet. Utvidet solidaritet og samarbeide mellom nasjonene.

I arbeidsprogrammet for neste periode trekker Arbeiderpartiet opp retningslinjene for den praktiske politikk som skal realisere disse mål. Dette er et reelt og forpliktende regjeringsprogram som det norske folk kan ta standpunkt til ved valget i september. Det er også det eneste klart utformede regjeringsprogram velgerne da kan ta standpunkt til.

Landsmøtet vil understreke at utformingen av et moderne velferdssamfunn, bygd på solidaritet, forutsetter politisk planmessig styring under folkevalgt kontroll.

I Norge er vi sikret den folkevalgte kontroll. Men bare en bred samling om Arbeiderpartiet ved høstens valg kan gi den nødvendige politiske styring i neste periode.

Arbeiderpartiet legger fram et forpliktende alternativ med klare mål

og søker støtte til en aktiv regjering ledet av statsminister Odvar Nordli.
Martin Kolberg, AUF, foreslo følgende endring i 8. avsnitt:
«Første avsnitt strykes. Neste setning får denne ordlyd: Baren en bred samling om Arbeiderpartiet ved høstens valg kan gi den nødvendige folkevalgte og politiske styring i neste periode.»

Trygve Bratteli sluttet seg på komiteens vegne til dette forslag.

Thomas Johansen, Østfold, foreslo:
at tredje avsnitt, 4. linje, endres til «på en utmerket måte» og i siste avsnitt 1. setning at ordet alternativ byttes med program.

Trygve Bratteli frarådet disse endringer, og Johansen trakk sitt forslag nr. 1. Det ble votert over forslaget om å bruke ordet program i stedet for alternativ.

Vedtak:

Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt med stort flertall. Uttalelsen ble så enstemmig vedtatt med den endring Kolberg hadde foreslått.

FORSLAG TIL UTTALELSE OM OLJEPOLITIKKEN

Trygve Bratteli refererte følgende forslag fra en enstemmig redaksjonskomite:

Forekomster av olje og gass på kontinentalsokkelen vil gjøre Norge til et enda rikere land. Oppgaven for det norske folk blir å nytte disse ressurser slik at vi får et bedre samfunn å leve i.

Utvinning av olje og gass er en ny virksomhet i Norge. Den bør utvikles videre i tillit til at menneskene kan lære trygt å mestre de problemer som følger av denne prosessen.

Landsmøtet mener at forekomstene av olje og gass må forvaltes slik at de også kommer framtidige generasjoner til gode. De forpliktelser som forvaltningen av ressursene og disponeringen av inntektene pålegger oss i forholdet til det internasjonale samfunn må tillegges stor vekt.

Landsmøtet slutter seg til de retningslinjer som regjeringen har lagt til grunn for oljepolitikken. Et moderat utvinningstempo gir de beste muligheter for en harmonisk utvikling av norsk økonomi. Det gir også muligheter for en planmessig utbygging og trygging av arbeidsplasser i deler av landet som mest trenger det.

Oljevirkksomheten har allerede gitt oss en sterkere økonomi og skapt sysselsetting for 25 000 arbeidstakere. I Regjeringens opplegg ligger en sikring av arbeidsplasser og en jevn og stabil sysselsetting i år framover både ute på feltet og i den tilhørende virksomhet i landet. Det må også gis muligheter for at norske arbeidstakere kan delta på alle trinn i produksjonsprosessen.

Landsmøtet er tilfreds med at et nordisk samarbeid nå er under utvikling med grunnlag i forekomstene av olje og gass. Et utstrakt industri- og energisamarbeid kan gi resultater til beste for folkene i alle de nordiske

land. Dette samarbeid kan også åpne for en ny utvikling på Nordkalotten. En sterkere økonomi og trygge arbeidsplasser kan etableres i et av de svakest utbygde områder i Norden.

Det må være en forutsetning at virksomheten på kontinentalsokkelen foregår med tilfredsstillende beredskap og sikkerhet. Offentlig styring og kontroll med all virksomhet vil da være nødvendig. Både operatører og offentlige organer må satse sterkere på å utvikle effektivt utstyr for beredskap og sikkerhet.

Landsmøtet tar til etterretning at prøveboring ikke kan settes i gang nord for 62. breddegrad i 1978. Men når beredskap og sikkerhet er tilfredsstillende ordnet, må undersøkelsene ta til også i dette område.

Per Gunnar Olsen, Troms, foreslo at det i siste avsnitt ikke skulle hete:

«Landsmøtet tar til etterretning . . .», men «Landsmøtet mener . . .»

Trygve Bratteli: Dette er en politisk underbygging av den oljepolitikk Regjeringen har redegjort for i Stortinget for få dager siden. Det ble slått fast at en ikke kan regne med prøveboring nord for 62° i 1978. Derfor er uttrykket «tatt til etterretning» brukt.

Oddvin Lundanes, Akershus, foreslo følgende endring av siste setning i 7. avsnitt:

«Både operatørens og de offentlige organers ansvar når det gjelder beredskap og sikkerhet må lovfestes.»

Kåre Lunde, Nordland, foreslo følgende endring av siste avsnitt:

«Leteboring nord for den 62. breddegrad må settes i gang så snart det er etablert en tilfredsstillende beredskap slik at det totale sikkerhetsnivå kan aksepteres.»

Martin Kolberg, AUF, foreslo følgende tilføyelse til 3. avsnitt:

«I denne sammenheng har vi særlige forpliktelser overfor verdens fattige folk.»

Trygve Bratteli gjorde oppmerksom på at redaksjonskomiteen seinere ville legge fram forslag til uttalelse om internasjonale spørsmål.

Georg Mikkelsen, Rogaland, foreslo endring av nest siste avsnitt: slik at ordet «tilfredsstillende» i annen linje erstattes med «betryggende».

Jostein Nyhamar, Akershus, foreslo følgende tilføyelse:

«Det forutsettes at den norske stats eget oljeselskap, STATOIL» får en dominerende stilling og at ingen utenlandske oljeselskaper får adgang til oljevirkosomhet nord for 62. breddegrad.»

Trygve Bratteli: Dette er en ansvarlig forsamling og jeg må frarå å gjøre vedtak av denne art etter et benkeforslag. Jeg foreslår at

Nyhamars forslag oversendes det nye sentralstyre uten realitetsvotering.

Dirigenten foreslo å utsette den videre debatt og at de seks endringsforslag som var kommet ble oversendt redaksjonskomiteen for politiske saker.

Vedtak:

Enstemmig bifalt.

Saklistas p. 7:

ARBEIDSPROGRAMMET 1978—81

Dirigenten gav ordet til partiets formann, *Reiulf Steen*, som ble hilst med langvarig applaus fra en stående forsamling.

Reiulf Steen: Utformingen av et program for Det norske Arbeiderparti er en av de mest omfattende politiske prosesser som finner sted i vårt samfunn. Før dette landsmøtet på sin siste dag — og etter omfattende debatt i plenum og i redaksjonskomiteen — fastlegger hovedlinjene for partiets politikk i kommende fireårsperiode, har titusener av mennesker over hele landet i en periode over flere måneder deltatt i debatten om programmet. På den måten utøver vi den rett partimedlemskapet gir til å øve innflytelse på partiets politikk. Samtidig påtar vi oss den forpliktelse å arbeide for at programmet kan bli virkelighet ved å sikre partiets posisjoner i samfunnets styrende organer.

Allerede straks etter kommunevalget i 1975 startet arbeidet med utformingen av Arbeiderpartiets program for stortingsperioden 1978—81. Programkomiteen har bestått av Trygve Bratteli, Gro Harlem Brundtland, Ragnar Christiansen, Leif Haraldseth, Per Kleppe, Ivar Leveraas, Sissel Rønbeck, Torild Lien Utvik, Per Brundvand, Bjørn Tore Godal og med meg selv som formann. Komiteen begynte sitt arbeid med å gå gjennom grunnlagsdokumenter fra sentralstyrets sektorutvalg. Meget tidlig sendte vi ut et debattopplegg til deltakerne i den store studieaksjonen «Solidaritet 77». Høsten 1976 sendte vi ut debattopplegget «1978—81 — Hva skal gjøres?». Med utgangspunkt i landsstyrets programforslag er det kommet inn over 200 forslag til endringer og tilføyelser. Samlet har denne brede prosess gitt mange verdifulle reaksjoner og impulser i programarbeidet.

Vi må også under denne valgkampen forberede oss på en

debatt om frihet, demokrati og sosialisme på samme måte som vi hadde det under kommunevalgkampen, og på samme måte som vi har hatt den debatten under de siste valgkamper i Vest-Tyskland og Sverige.

Velmenende rådgivere har sagt til oss: Dere må unngå den debatten. Slutt å bruke ordet sosialisme. For min del vil jeg si: Det er vi som skal reise og føre debatten om sammenhengene mellom den enkeltes frihet, demokratiet som styreform og prinsippene i solidaritetssamfunnet. Det er vi som skal påpeke at demokratiet og frihet først og fremst er truet i samfunn der fellesskapet ikke føler ansvar for den enkelte, der de sosiale og økonomiske skillelinjene er store, og der den økonomiske virksomheten har fortjeneste som eneste motiv og formål. Hvis det virkelig er så at det fortsatt fins mennesker som lar seg skremme av den primitive propaganda av hva den demokratiske sosialismen står for, så må det være en spore til enda mer aktivt og enda mer overbevisende å framholde den demokratiske sosialismens idégrunnlag: Likestilling, solidaritet, frihet, demokrati og alles rett til arbeid. Det er disse prinsippene som er retningsgivende for Arbeiderpartiets praktiske politikk, og når man ser dem i sammenheng, er de gjensidige forutsetninger, ja, et program for en utvidelse av demokratiet og for det enkelte menneskets frigjøring og mulighet til selvutfoldelse. Det er også her vi finner den røde tråd i forslaget til nytt arbeidsprogram.

Ved mange anledninger skal vi i år markere Arbeiderpartiets 90-årsjubileum. Men også når vi nå står ved terskelen til 90-årsjubileet, vil det være naturlig å knytte dagens program til det program som ble vedtatt på partiets første landsmøte. Der het det:

«1. Almindelig Stemmeret.

2. Indførelse af en Arbejderbeskyttelseslov i Forbindelse med Normalarbejdsdag.

3. Al Told paa Nødvendighedsartikler ophæves, og direkte Skat indføres efter stigende Skala.

4. Arbejderorganisationen vil støtte berettigede og anerkjendte Arbejdsnedlæggelser.»

Det var ikke langt, og i dag vil vi neppe oppfatte det som sosialistisk. Men for sin tid var det et revolusjonært kampprogram som reiste krav av grunnleggende betydning for arbeidsfolks livsvilkår i dette landet. Det reiste krav til demokratiske rettigheter som i dag er en selvfølge i det norske samfunn, men som den gang var en åpen trussel mot den privilegerte makteliten. Under forskjellige arbeidsvilkår har arbeiderbevegelsen utviklet seg til den drivende kraft i

samfunnsutviklingen. Dersom vi sammenlikner programforslaget fra i dag med programmet fra 1887, gir det i seg selv et illustrerende bilde på den utvikling som har funnet sted.

Berettiget stolthet over denne innsatsen må likevel ikke forlede oss til mett selvtilfredshet. Heller ikke må den føre til manglende evne til selvkritikk. Ennå er det lang vei fram til det samfunn veteranene forestilte seg, og derfor må vi også ha evne til å se ut over den fireårsperioden vi nå utformer programmet for. Vi må ha evnen til å sette programmet inn i et langsiktig perspektiv og en videre sammenheng. Og som jeg bebudet igår, vil jeg her vende tilbake til hele diskusjonen om reformer og reformpause.

Norge er et av de land i verden som har oppnådd størst likestilling, sosialt og økonomisk. Norge er også av de land i verden der det er minst fattigdom. Men i Norge er det fortsatt stor sosial ulikhet, ulikhet som fortsatt viser seg å gå i arv fra generasjon til generasjon. Det er fortsatt diskriminering av kvinnene, og det står mye igjen før frihet for mange ikke bare er fravær av tvang, men også frihet til selvutfoldelse. Veien mot et reelt demokrati er ennå lang å gå. Og selv om det kan være et fåtall ledigmeldt på arbeidskontorene, vet vi at «Hele folket i arbeid» fortsatt er teori for alle de kvinner og den ungdom som ikke får arbeid. Å kjempe for likestilling, solidaritet, frihet og demokrati, for menneskets frigjøring, er en oppgave som aldri vil bli avsluttet. Vi vil alltid være underveis.

Når demokratiske reformforslag — med sikte på å gi folket økt innflytelse — skal gjennomføres, må vi regne med strid. Det har vi fått også i inneværende stortingsperiode. Kamp og strid behøver imidlertid ikke å svekke en politisk bevegelse. Tvert om. Det er i strid et parti lutres og styrkes. Vi begynte denne stortingsperioden som et parti preget av mismot og fikk et valgresultat i 1973 som var så dårlig at vi måtte tilbake til mellomkrigstiden for å finne noe liknende. I dag er vi et parti med $\frac{1}{3}$ større tilslutning enn tilfellet var for bare to år siden.

Dette bekrefter også at vi får tilslutning for virkningene av det vi *gjør*, og ikke for det vi unnlater å gjøre. Vi får tilslutning i den grad vi har evne og vilje til å drive fram en aktiv reformpolitikk, til å løse problemer som er påtrengende for folk flest. Ikke minst av den grunn skal vi ønske velkommen de utålmodige blant oss, og ikke vise dem unna. Det er i første rekke de som kan være den drivkraft som får oss på marsj framover og ikke lar oss bli stående på stedet hvil. Mister vi utålmodigheten, mister vi mye av kraften som en radikal reformbevegelse, og det skal vi være.

I denne stortingsperioden har vi gjennomført store og viktige reformer i raskt tempo. Nå er vi stilt overfor den store oppgave

det er å gi disse reformene et konkret innhold, slik at de kan bli til virkelighet i menneskenes hverdag. Arbeidsmiljøloven er et viktig dokument, men det forandrer i seg selv ikke arbeidssituasjonen for en eneste arbeidstaker. Det er gjennom fagbevegelsen og de fagorganisertes innsats vi nå må sørge for at arbeidsmiljøloven blir en levende realitet. På samme måte vet vi at den bankdemokratisering som vil bli vedtatt av Stortinget i løpet av vårsesjonen, stiller oss overfor store arbeidsoppgaver som bevegelse. Hvis de folkevalgte representantene i bankenes representantskap og styrer bare blir sandpåstrøere for ledelsens beslutninger, blir det ingen demokratisering. Det er vår oppgave å sørge for at så ikke skjer. Også når det gjelder bedriftsdemokratiet står vi på tilsvarende måte overfor viktige oppfølgingsoppgaver.

I programforslaget foreslår vi at bedriftsdemokratiet skal utdypes og føres videre til å omfatte nye tusener arbeidstakere. Vi foreslår at bedriftsdemokratiet skal utvikles til å omfatte personlig eide bedrifter og bedrifter med mindre enn 50 ansatte. Vi foreslår at bedriftsdemokratiet skal styrkes i de internasjonale og i de store nasjonale konsernene i Norge. Dette er bare noen eksempler på de oppgaver vi nå er stillet overfor i videreføringen av vår reformpolitikk. Det er oppgaver av et slikt omfang at det også vil kreve betydelige løft å bære dem fram.

Endringer i maktforholdene i samfunnet har verdi i seg selv som et ledd i en videre demokratisering. Men hva skal vi bruke endringene til? Regjeringen setter seg i sitt langtidsprogram det mål å utvikle et kvalitativt bedre samfunn. I forslaget til arbeidsprogram finner vi andre ord for det samme.

I løpet av etterkrigstiden har det foregått en rask vekst i den materielle levestandarden. Arbeiderpartiet har ledet utviklingen av det norske samfunnet fra å være et av de fattigste samfunn i Europas utkant, til å bli et avansert industrisamfunn med en materiell standard som kanskje er den høyeste som fins noe sted i verden. Vi har i dag til rådighet tre ganger så store økonomiske ressurser som i 1945. Det er færre fattige og større økonomisk likhet i Norge enn i noe annet land. Er det noen som tror at det ville skjedd uten en sterk arbeiderbevegelse? (Applaus.)

*

Velstandøkningen har slått ut på alle områder. Bilen er blitt allemannseie. Bostandarden har økt. I 1945 hadde en sjuendepart av alle boliger bad, mens tre fjerdedeler av alle boliger i dag har innlagt bad. I 1952 hadde bare fire prosent av befolkningen kjøleskap. I dag er prosenten 92. Det alminnelige velstandsnivå er nå slik at sterkt vekst i det materielle forbruk generelt sett ikke imøte-

kommer det som nå presser seg fram av påtrengende behov hos stadig større deler av befolkningen. I årene som kommer, må vi derfor fordele veksten slik at den settes inn der behovet er størst. Vi må styre veksten slik at den ikke i første rekke går med til økt privat forbruk, men til oppbygging av varige verdier og viktige fellesgoder.

Hva er vår situasjon? I europeisk sammenheng framtrer Norge som en grønn flekk med betydelig miljøkvaliteter, som mange andre har tapt i industrialismens og teknikkens kjølvann. Vi har greidd å kombinere dette med en av verdens høyeste levestandarder. Men også vi må vokte oss.

Norge er også et av de rikeste land når det gjelder naturressurser. Det pålegger oss et særlig ansvar. Jordas og havets ressurser må ikke utarmes, men gi grunnlag for varig produktiv utnyttelse og en spredt bosetting. Avsnittene om landbruks- og fiskeripolitikken i programforslaget avspeiler denne målsettingen.

Oljepolitikken står selvsagt sentralt i miljø og ressursmessig sammenheng. Økte krav til sikkerhet og miljø, et moderat utvinningstempo, en samfunnsstyrt oljeutvikling med særlig vekt på å bruke inntektene til å styrke distrikter og næringsliv og å trygge en kvalitativ opprustning av viktige fellesgoder og samfunnsstilbud: *Det er Arbeiderpartiets oljepolitikk* og den står et samlet Arbeiderparti bak. (Applaus.)

De såkalte grønne politikerne har valgt miljø- og ressurspolitikken som sitt hovedfelt, og det skorter ikke på gode målsettinger. Verre er det med viljen til å ta i bruk de nødvendige virkemidler for å nå dem. For vår del kan vi slå fast med sikkerhet at løsningen av miljø- og ressursproblemene ikke ligger i en blågrønn velsignelse av de frie krefters spill, men i det motsatte: En fortsatt samfunnsstyrt reformpolitikk. — Løsningene av miljø- og ressursproblemene ligger i demokratisering og styring over næringslivet og økonomien — de ligger i sterk vekt på fellesforbruket — de ligger i å la hensynet til fellesskapet være overordnet snevre økonomiske egeninteresser — og løsningen ligger i økt utjevning både i nasjonal og internasjonal målestokk.

I diskusjonen om miljø- og ressurspolitikken har særlig energispørsmålene stått i brennpunktet for interessen. Vi har ansvaret for å utvikle en energipolitikk som både trygger arbeidsplassene og en rimelig produksjonsutvikling, og som tar hensyn til verneinteressene. I disse avveiningene ligger det nå som før, kimer til strid. Landsstyret fant det riktig å formulere to alternativer for videre drøfting, og en rekke partiavdelinger og fylkespartier har uttalt seg på dette grunnlag. Mange har ikke gjort det. Svært

mange av innvendingene mot programfesting av vern av Hardangervidda med Dagali og Veig har gått på det formelle plan. Synspunktet har vært at det ikke kan være riktig å trekke ut et enkelt prosjekt av de mange som er under ordinær konsesjonsbehandling. Denne side av debatten, hvor det utvilsomt kan føres i marken argumenter både for det ene og det annet syn, skal jeg la ligge.

Det synes å være enighet om at vannkraftepoken under alle omstendigheter nærmer seg slutten. Det synes videre å være enighet om at vi ikke skal bygge ut alle gjenværende utbyggingsmulige vassdrag. Statsministeren nevnte i går tall som er illustrerende for situasjonen. 130 milliarder kilowatt-timer eller Twh er grensen for det som er mulig å bygge ut i vårt land. Regjeringens antydede ramme er 106 Twh utbygd vannkraft i 1990. Det gir 24 Twh som kan vernes, men som til nå ikke er vernet. Dagali og Veig representerer 2 Twh. Vi *har* derfor spillerom og armslag når det gjelder avveining mellom vekst og vern. Spillerommet er så pass stort at dette landsmøtet ikke nødvendigvis behøver å imøtekomme enkelte presseorganers uttrykte behov for hete og energikrevende landsmøteforhandlinger.

Kravet om arbeid for alle står sentralt i programforslaget. Arbeidsløshet og økonomisk nedgang er *ikke* naturfenomener som kommer og går uten at en kan gjøre noe med dem. Nøkkelen til arbeiderbevegelsens frammarsj i moderne tid ligger nettopp i evnen til planmessig og samfunnsstyrt sikring av trygge produksjonsforhold og en sikker inntektsutvikling. Jeg nøler ikke med å tillegge Regjeringens aktive sysselsettingspolitikk hovedæren for vår framgang gjennom de par siste år. Det er fortsatt mange i dette landet som av erfaring vet hvem som kan hanskens med arbeidsløshetsproblemene.

Selv om vi i Norge ikke står overfor noen eksplosjonsartet økning i antall meldte ledige ved arbeidskontorene, er det klart at vi har alvorlige problemer ut over hva den tradisjonelle statistikken kan fortelle oss.

Sysselsettingen i Norge har gått ned gjennom de senere år. Det har klart sammenheng med at flere er under utdanning over en lengre periode. Men det skyldes også at flere mottar trygd i stedet for å arbeide. I 1960 var det 124 000 mennesker mellom 15 og 69 år i vårt land som levde av trygd eller pensjon. I dag er tallet mer enn dobbelt så stort. Denne veldige økningen i antall trygdede forteller om en utvikling i arbeidslivet der stadig flere faller utenfor, og der det er stadig færre jobber for de som ikke kan gjøre toppinnsats. Denne situasjonen stiller krav til oss. Jeg nevner igjen arbeidsmiljøloven som et redskap for omstillinger i arbeidslivet som

gjør at den enkelte arbeidsplass tilpasses menneskene og menneskelig yteevne, og ikke omvendt.

Undersøkelser viser at $\frac{1}{3}$ av de kvinner som ikke er yrkesaktive, ønsker å gå ut i arbeidslivet. Tilbudet til kvinner er imidlertid meget begrenset. Særlig gjelder dette utkantstrøkene. Det trenges arbeidsplasser for kvinner, men det trenges også nye muligheter når det gjelder tilsyn med småbarn. Det trenges også muligheter til mer fleksible arbeidsavtaler og økt adgang til deltids- og korttidsarbeid. Prinsipielt kan arbeiderbevegelsen ikke tillate at arbeidslivet utelukker de krav som hensynet til barnas og familiens situasjon stiller.

Det mest alvorlige av problemene på arbeidsmarkedet er likevel arbeidsledigheten blant ungdom. Det skjer noe alvorlig med et ungt menneske som blir utestengt fra arbeidslivet, og det er ganske opplagt en sammenheng mellom ungdomsledigheten og en del av de mest alvorlige ungdomsproblemer vi har i vår tid. En undersøkelse som ble foretatt i 1975, konkluderte med at 15.000 unge under 20 år var ledige det året. Det gir en langt høyere arbeidsledighetsprosent enn det som er gjennomsnittet. Løsningene av arbeidsledighetsproblemet blant unge ligger både i kortsiktige, økonomiske tiltak og i en mer langsiktig politisk innsats for å sysselsette de som faller utenfor. Framfor alt ligger det i utdanningspolitikken, hvor det må legges en sterkt økende vekt på de praktisk orienterte utdanningsretninger i den videregående skole. Programforslaget reiser konkrete forslag i denne sammenheng. Det burde ikke være noen uoverkommelig arbeidsoppgave at samfunnet påtar seg ansvaret for ungdommens sysselsetting, i første omgang fram til 20 år. I Regjeringens bebudede melding om sysselsettingpolitikken vil en på bredt grunnlag ta opp det videre arbeidet med ungdomsarbeidsledigheten og de øvrige sysselsettingsproblemer.

Kravene om arbeid for alle og trygging av det menneskelige miljø kan ikke imøtekommes gjennom en borgerlig politikk. Ikke på noe punkt der vi møter framtidens utfordringer, finnes løsningene i eventyrenes og Høyres ideal om den enkelte som sin egen lykkes smed. Bare et samfunn med medmenneskelig ansvar og følelse, og vilje til å ta felles løft, kan møte utfordringen.

Forsvar for og videreføring av prinsippene i solidaritetssamfunnet er derfor en bærebjelke i utkastet til nytt arbeidsprogram. Dette forutsetter vilje til en politikk som setter samfunnet i stand til å løse de viktigste fellesoppgavene og til å overføre midler fra de som har mye, til de som har lite. Vi skal aldri tape av syne de enkle sannheter: Det nøytrale organet OECD viser at det er en klar sammenheng mellom beskatning og inntektsutjevning og mellom beskatning og omfanget av fattigdom. Mellom 30 til 40 prosent av de

offentlige inntektsoverføringer går til 20 prosent av de husholdningene som har lavest inntekt. Og hva mer er: Slike overføringer utgjør over halvparten av inntektene for dem med lavest inntekt. Derfor vil jeg gjenta og med all den fare det representerer for beskyldninger om å være skatteflåer, at dersom vi mener alvor når vi hevder at vi ønsker et samfunn med størst mulig likestilling og uten fattigdom, vil det være en umulig politikk å love en alminnelig og omfattende reduksjon i det alminnelige skattenivå. Men jeg vil i programforslagets ånd sterkt understreke at det i høy grad er behov for reformer som kan gi en mer rettferdig beskatning. Folk med innsikt i forholdene hevder at milliardbeløp hvert år unndras for skatter og avgifter i Norge. En fersk undersøkelse viser at man har funnet enkelte husholdninger som har et forbruk som er dobbelt så høyt som den oppgitte inntekt skulle gi muligheter for. Denne type opplysninger bekrefter selvsagt den mistanke vi har hatt lenge: Hvor kommer de fra, svømmebassengene i Holmenkollåsen og luksusbåtene som beferder våre kyster i sommermånedene?

I arbeiderbevegelsens historie har solidaritetsidéen ikke minst vært knyttet til en aktiv og omfattende sosialpolitikk. I vårt land har vi over 600.000 pensjonister og ca. 200.000 andre som har trygd som sin viktigste inntekt. Det store flertall av pensjonister har bare minstepensjonen å rutte med. At velstandsøkningen skal komme de trygdede til del, er selvsagt. Men vi må også ville midlene. En opptrappingsplan for minstepensjonen vil bety at de trygdedes inntekter vil øke raskere enn inntektene for andre grupper i samfunnet. Vi skal med andre ord minske avstanden i inntekt mellom de med minstepensjon på den ene side og de yrkesaktive og trygdede med relativt høye pensjoner på den annen side. Det er en kjempeoppgave som krever store økonomiske uttelling som nødvendigvis må betales av andre. Også dette er solidaritet i praktisk politikk. Vil vi vise denne solidaritet? Mitt svar er et ubetinget ja.

Nå, jeg nærer ingen tvil om at vi skal makte å føre videre en målrettet politikk for økonomisk likestilling. Det har vi handlag med. Mer utfordrende og krevende i arbeidet for å fremme solidaritet er alle de oppgaver som knytter seg til det nære miljø og som reises på bred front i landsstyrets forslag til arbeidsprogram. Når mange føler utrygghet i forhold til hva framtida vil bringe, har det blant annet sitt grunnlag i omstillinger i næringsliv og bosetting, i endringer i familiesituasjonen og i store krav til arbeidsinnsats, i økt belastning på miljøet og på menneskelige og materielle ressurser. Alt dette er stikkord for en samfunnsutvikling som vi vet skaper kontaktløshet og problemer for mange mennesker i deres nære miljø. Et stykke på vei lar disse problemene seg løse og forhindre

ved hjelp av bedre samfunnsmessig styring, blant annet i forholdet til disposisjoner i næringslivet. I vilkårene for familie, nærmiljø og lokalsamfunn slik de fastlegges av folkevalgte organer og næringslivet, har vi muligheter til å influere og styre. Men ut over dette stiller disse problemene oss også overfor kravet til innsikt, idérikdom og initiativ også fra den enkelte. Vårt grunnsyn og våre nedarvede verdier representerer i denne sammenheng ikke møllspiste sannheter som bare forsvarer sin plass i arkivene. Vi finner i dem hjelp til svar på de konkrete og jordnære spørsmål som preger hverdags-Norge i 70- og 80-årene. Mulighetene for kontakt med andre mennesker, trygghet og tillit i forhold til familien og lokalsamfunnet er bærende elementer i vår tids politikk for solidaritet og likestilling.

Når vi i Det norske Arbeiderparti bekjenner oss til solidaritetssamfunnet, er det ikke alene eller engang først og fremst fordi vi tror på et samfunn der det offentlige kan tre støttende til når den enkelte får problemer. Vi er tilhengere av solidaritetssamfunnet fordi det legger grunnlaget for at den enkelte kan utfolde seg, ikke på bekostning av andre, men i samspill med andre.

I solidaritetssamfunnet framstår det som naturlig at menneskene i nærmiljøet selv tar opp og løser sine problemer. Samfunnet skal legge til rette betingelsene for at det skal kunne skje. En større del av samfunnets ressurser må settes inn på det lokale plan, til rådighet for initiativ og oppgaveløsninger med utgangspunkt i det helt nære behov. Som eksempel nevner jeg forslaget om direkte støtte til lokalt initiativ for å sikre barnehager, lekeplasser og familiedaghjem. Prisen for å kunne honorere lokalt initiativ er nødvendigvis større toleranse overfor lokalt utformede løsninger. Her tror jeg vi har forsømt oss.

En aktiv innsats for å trygge barns og ungdoms oppvekstmiljø er et sentralt felt i tiden som kommer. Vårt samfunn gir nok barn og ungdom materiell trygghet, men mange mangler den trygghet som bare opplevelsen av tilhørighet og selvrespekt kan gi.

Spørsmålet om kvinnens rett til selv å treffe den endelige beslutning om svangerskapsavbrytelse i de første 12 uker av svangerskapet, står igjen sentralt i den politiske diskusjon.

Mange spør seg: Hvorfor skal vi bære fram denne saken? Og undersøkelser *har* vist at vi har tapt velgere på den. Likevel er jeg glad for å kunne konstatere overfor Landsmøtet at landsstyret etter omhyggelig vurdering og langvarig debatt enstemmig kom fram til at vi skulle gjenta det som er nedfelt i vårt nåværende program. Men vi skal nok enda en gang få oppleve hvordan kvinnens egen sak i en dypt vanskelig situasjon blir gjenstand for politi-

sering og demagogi. Vi har nå et års erfaring med den nye lov om svangerskapsavbrytelser som mange spådde ville åpne slusene på vidt gap. Tallenes tale er klar. Antallet søknader om svangerskapsavbrytelser har ikke økt, tvert imot er det en liten nedgang å spore. Bak tallene skjuler det seg imidlertid en skrikende forskjellsbehandling. Mens enkelte fylker har en innvilgelsesprosent på opp imot 100, ligger andre langt lavere. For meg fortøner det seg som fullstendig meningsløst at den enkelte kvinne i en vanskelig situasjon skal gjøres til gjenstand for slike regionale forskjeller med sterke moralske overtoner. Det fins ingen annen vei ut av dette enn at den enkelte kvinne må ha adgang til å treffe den endelige avgjørelse (applaus). Hun vil selv føle det tyngste ansvar. Kampen for kvinnes rettigheter på dette felt har utviklet seg til også å bli en kamp for menneskerett og menneskeverd. Vi har stor respekt for dem som med en dypt forankret etisk begrunnelse har et annet standpunkt enn det som er nedfelt i vårt program. Respekten er mindre for dem som med demagogiske virkemidler bruker denne saken for å skaffe seg verdslig makt.

*

Internasjonalt befinner vi oss i en overgangsfase. Det er ennå for tidlig å danne seg et sikkert bilde av hovedlinjene i Jimmy Carters politikk. Vi tilhører dem som hilser med glede den vekt han har lagt på menneskerettighetene. La oss huske at for millioner på millioner av mennesker er den viktigste menneskerett å få spise seg mett eller å ha et anstendig husvære, en helt elementær helse-tjeneste eller å få se sine barn vokse opp uten å bli drept av tæring.

Norge har mange nære oppgaver å ta vare på i sin utenriks- og sikkerhetspolitikk. Vi sier i programmet at de grunnleggende mål for sikkerhetspolitikken er å forebygge krig og å sikre Norges rett til å forme sin egen samfunnsutvikling. I den aktuelle situasjon må Norge følge to hovedlinjer i sin sikkerhetspolitikk. Det må arbeides aktivt for avspenning, nedrustning og styrking av internasjonalt samarbeid. Det må føres en sikkerhetspolitikk som ikke på noe hold gir grunnlag for uro, usikkerhet og økt spenning. Jeg vil gjerne repetere et par sentrale punkter i vårt sikkerhetspolitiske program:

- Gjennom fortsatt aktivt medlemskap i NATO skal Norge trygge nasjonal sikkerhet og selvstendighet.
- Norges basepolitikk, atompolitikk og de begrensninger som anvendes for allierte fellesøvelser, skal opprettholdes slik det er fastlagt av Regjering og Storting.

- Norge må medvirke til å sette Helsingfors-avtalens prinsipper ut i praktisk politikk ved å delta aktivt i arbeidet for avspenning og samarbeid, rustningskontroll og gjensidig reduksjon av rustningene. Det må stilles krav til at avtalens prinsipper blir etterlevd i alle land som har undertegnet den.

Men de nære oppgavene vil aldri få oss til å glemme den grunnleggende sannhet at verden er en. Vi kan heller ikke hvile på laurbærene når afrikanerne og FN's komite til bekjempelse av apartheid gir oss anerkjennelse for innsatsen i det sørlige Afrika. Tvert imot — selvfølgelig — det skal være en spore til forsterket innsats. Julius Nyerere sa ved en anledning at verden aldri har sett et raseskille verre enn i Sør-Afrika, ikke bare det, der er raseskillet nedfelt i landets lover, som en del av verdensordningen. I andre land med raseskille prøver de offisielle myndigheter i hvertfall å dekke over eller unnskyldte det. I Sør-Afrika-republikken er det lovfestet. Der er det ikke forbudt å bedrive rasediskriminering, det er i strid med loven å la være!

Selv om det ikke har med programmet å gjøre i og for seg, vil jeg bruke denne anledningen til å støtte den aksjon for det sørlige Afrika som hele arbeiderbevegelsen har stilt seg bak. Her kan vi vise et stykke praktisk solidaritet.

Den økonomiske krise i den industrialiserte verden har også alvorlige følger for den tredje verden. Inflasjon, betalingsproblemer og vanskelige handelsforbindelser mellom landene er nøkkelord i denne forbindelse. Et sentralt spørsmål vi er stilt overfor, er derfor: Hvordan kan vi ved hjelp av en kontrollert etterspørselspolitikk, ved hjelp av generelle og utvalgte metoder for styring av produksjonslivet og arbeidsmarkedet, oppnå en bedre utnyttelse av arbeidskraft og produksjonsutstyr og ved hjelp av slike metoder oppnå full sysselsetting og en relativ prisstabilitet? Et annet spørsmål er: En ny økonomisk verdensordning — er den bare i den tredje verdens interesse? Er ikke tiden inne til å fastslå at en ny økonomisk verdensordning er av felles interesse for de store masser av mennesker i den tredje verden, men også for flertallet av menneskene i den industrialiserte verden? Innholdet i denne nye økonomiske verdensordning kan vi diskutere, men er det ikke av felles interesse for oss å finne nye veier for løsning av problemer som vi hittil ikke har vært i stand til å løse? Det er derfor av mange grunner at Arbeiderpartiet støtter en ny økonomisk verdensordning. Men i første rekke, selvfølgelig, av hensyn til de fattige folkene.

Mange har i de senere år hevdet at det ikke egentlig lenger eksisterer reelle skillelinjer i norsk politikk. Når vi hevder at det gjør

det, er det ikke fordi vi har noe ønske om å søke etter skillelinjene for skillelinjenes skyld, men fordi de faktisk eksisterer som sosiale og økonomiske realiteter i vårt samfunn, som forskjeller mellom de som *ikke har* og de som *har*, mellom de privilegerte og de uprivilegerte.

Et av de interessante fenomener vi opplever nå om dagen, er at ingen vil vedkjenne seg ordet høyrepolitikk. Det svenske høyre tok for noen år siden konsekvensen av det, og kalte seg «Moderaterna». Det minner litt om da det norske Bondepartiet i sin tid vedtok at det ville hete Norsk Folkestyreparti (demokratene).

Da en gruppe kjente menn og kvinner for en tid siden tok initiativ til en støtteaksjon for Arbeiderpartiet, og lanserte den under mottoet «Nei til høyre-vri i norsk politikk», ble Høyre fornærmet. Med Høyre i regjeringsposisjon ville ikke en slik regjering nødvendigvis føre høyrepolitikk, ble det sagt. Men da må det være tillatt å spørre: Hvorfor ønsker så Høyre da plass i en regjering, hvis det ikke er Høyres politikk partiet ønsker å føre?

Erling Nordvik sa på et møte i Oslo her forleden at det fra Høyres side i beste forstand vil bli ført en sentrumspolitikk. Kanskje kunne det være en tanke for Høyre å følge Senterpartiets eksempel fra noen år tilbake og kalle seg Norsk Sentrumsstyreparti (samarbeidsdemokratene).

Men alt dette er selysagt bare kamuflasje. Høyre lever i pakt med historien — *med sin egen historie*. Høyre vil alltid være å stole på — for de privilegerte. Høyre vil alltid tre inn i forsvar for de som eier mye.

Arbeiderpartiet vedkjenner seg sitt navn, vi vedkjenner oss vårt idégrunnlag og vi er stolte av det. Også vi vil leve i pakt med vår historie, historien om forsvaret av og kampen for de underprivilegerte, de som eier minst og de som har minst makt i vårt samfunn. Vi sier ikke dermed at vi lever i et klassesamfunn av samme karakter som i 30-årene. Store forandringer har skjedd, og det er Arbeiderpartiet som er gått i bresjen for forandringene.

Jeg nevner dette i en presentasjon av programmet, for når vi nå skal avslutte behandlingen av vårt eget programforslag, er det viktig å understreke *vårt* alternativ, understreke de sakene og oppgavene som viser at vi ikke søker makt for maktens egen skyld, og — på den annen side — vise fram de kreftene som ønsker en annen maktfordeling fordi de ønsker andre løsninger og fordi de setter seg andre mål for samfunnsutviklingen. La oss se litt på noen av dem.

For det første hvordan Høyre forsøker å utvanne ansvaret for sysselsettingspolitikken. Det dette partiet går inn for, er at samfunnet bare skal ha et slags indirekte ansvar for at en så funda-

mental menneskerett som arbeid til alle blir oppfylt. Høyres viktigste virkemiddel på dette området er å la bedriftene slippe unna med mindre skatt. Da skal åpenbart sysselsettingsproblemene løse seg selv. Det fins mange land i Europa og i verden for øvrig som bruker Høyres modell. De har en arbeidsledighet som ville blitt oppfattet som katastrofe i Norge. Mot dette står Arbeiderpartiets grunnsyn og program: Arbeid til alle er alles ansvar, samfunnets ansvar. Og arbeid er en menneskerett for den enkelte. Derfor preges også vårt program av en sterk vilje til å ta *ansvaret for arbeid for alle*.

For det andre ser man hvordan Høyre kynisk utnytter noen av problemene i vårt undervisningssystem for å tvinge oss tilbake til konkurransejag og dyrking av enere. Mot dette står Arbeiderpartiets krav om et undervisningssystem fritt for nådeløst prestasjonspress, der alle gis like muligheter ut fra egne forutsetninger, og der det hersker toleranse og forståelse uavhengig av den intelligens den enkelte har fått i fødsels gave.

For det tredje hvordan Høyre — anført av Jan Syse og hans mørkeblå meningsfeller — maner fram hevnropet i kriminalomsorgen. Mot dette står Arbeiderpartiets program for behandling og tilbakeføring og en sosialpolitisk målsetting som på lang sikt vil forebygge kriminalitet.

For det fjerde hvordan Høyre gjennom sin oljepolitikk avslører seg selv. På den ene side forlanger de full offentlig kontroll med Statoil, mens de på den annen side er langt mer villig til å legge deler av havet åpent for private interessegrupper når det gjelder boring og utvinning. Opp mot dette står Arbeiderpartiets program. Vi bygger ut Statoil nettopp fordi det da blir mulig å holde politisk kontroll med oljeutvinningen. Statoil styres fra Stavanger og Oslo og gjennom valg hvert fjerde år av hele det norske folk. Phillipsgruppen styres fra et direksjonsrom i Oklahoma. Ingen av oljemagnatene som sitter der, stilles til politisk ansvar for det norske folk. Det gjør de som leder Statoil.

For det femte ser vi hvordan Høyre i sin maktiver er villig til å forkaste det de verbalt dyrker som sitt største ideal i kulturpolitikken — frihet — og underkaste seg Kristelig Folkepartis krav om retningslinjer og sensur. Vi har eksempler på dette fra den lokale kulturplan for Akershus og for kinodriften i Oslo. Opp mot dette står Arbeiderpartiets kulturpolitikk som skal utvikle solidaritet og fellesskap, og som har *demokrati* som sin basis og som vil åpne for den frie kulturutfoldelse og som kan utløse de skapende krefter hos kunstnerne.

Slik kan man på punkt etter punkt påvise det klare skille som eksisterer mellom vårt program og Høyres politikk. Og det er og

blir der vi finner motpolene i norsk politikk, og det er der den egentlige maktkamp vil finne sted. De grønne kanarifuglene, redaktør Anders Hagen i Østlendingen og ordfører Per Hagen på Tynset, vil nok fortsatt synge sine sanger, men makt i en eventuell borgerlig fellesregjering får de ikke. Og dersom de, imot alles formodning, skulle få det, kan vi fastslå at en felles borgerlig regjering vil være lammet fra det øyeblikk festtalene er avviklet.

Vi holder landsmøte ved inngangen til en valgkamp som vil bli lang og hard. Sterke krefter anført av Høyre og Libertas vil mobilisere for å fravriste arbeiderbevegelsen regjeringsmakten og initiativet. Om og om igjen vil vi få høre at Arbeiderpartiet uthuler demokratiet og angriper eiendomsretten, at sosialisme og demokrati ikke lar seg forene.

Aldri har så mange eiet så mye som nå, og det er sannelig ikke arbeidsgivernes og Høyres fortjeneste. Vi vil verge den form for eiendomsrett som gir økt valgfrihet for den enkelte. Men det går et klart skille mellom denne form for eiendomsrett som gir økt valgfrihet til den enkelte, og den form for eiendomsrett som gir små grupper av mennesker makt til å avgjøre spørsmål med virkninger for hele samfunnet og tusener av mennesker. Her står vi i virkeligheten ved forskjellen mellom den sosialistiske og den borgerlige oppfatningen av eiendomsrett og demokrati. I denne sammenhengen ser vi kommunenes rett til å be om representasjon i industribedrifter på ensidige industristeder, og i denne sammenhengen ser vi også kravet om en omfattende utredning av forsikringsbransjens framtid, med vekt på styrket samfunnsstyring og økt bedriftsdemokrati. Det er ikke noe «anslag» mot demokratiet når arbeiderbevegelsen krever reformer på disse feltene. Tvert om representerer reformene en utvidelse av demokratiet. Vi ønsker ikke at én form for makt-konsentrasjon — den private — skal erstattes med en annen. Derfor er alle de reformforslag som er reist av Arbeiderpartiet i denne sammenheng, preget av desentralisering og økt lokaldemokrati, *ikke* sentraldirigering og byråkratisering.

Folk skal vite hva de velger. Med alle de utfordringer og krav vi står overfor, vil tilbakevending til uklar sentrumpolitikk eller de umulige kompromisser med den «konservative framskrittspolitikk» i Høyres utgave — være et skritt tilbake. Med den styrken som et godt arbeidsprogram gir oss, skal vi tilbakevise det borgerlige angrep. Med den samme styrke skal vi vinne fortsatt regjeringsmakt for Det norske Arbeiderparti.

I første avsnitt av vårt prinsippprogram sier vi:

«Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn.

Dette er et samfunn der demokratiet hersker på alle områder, der det er likestilling mellom alle mennesker og grupper, og med størst mulig frihet for enkeltmennesket så lenge det ikke skader andre. For å nå disse mål og skape trygghet for den enkelte, må menneskene i fellesskap styre utviklingen. Denne målsettingen er internasjonal. Sammen med meningsfeller i andre land vil vi i arbeide for å virkeliggjøre den demokratiske sosialismens idéer.»

Arbeiderbevegelsen har en lang marsj bak seg for å nå disse mål. Men veteranene visste at også den lange marsjen måtte begynne med det første skritt. Vi har fortsatt en lang marsj foran oss, men vi vet at det er summen av de mange skritt som skal virkeliggjøre den demokratiske sosialismen.

Vi kjenner oppgaven.

Utfordringen er stor! Det er vår oppgave å ta imot den!

Dirigenten opplyste at det ville bli nødvendig med kveldsmøte fra kl. 20. Formiddagens møte ble hevet kl. 13.10.

Ettermiddagsmøtet mandag 9. mai 1977

Møtet ble satt kl. 15 med *Björg Simonsen* som dirigent. Sekretærer *Britt Schultz* og *Jan R. Egrem*.

Saklista p. 7 B

OPPGAVERNE I BYENE

Gro Harlem Brundtland, miljøvernminister og nestformann i DNA holdt dette innledningsforedrag:

I fjor høst oppnevnte sentralstyret i Det Norske Arbeiderparti et utvalg som fikk i oppgave å utforme en politikk for bedre og triveligere bysamfunn. I mandatet ble utvalget bl.a. pålagt å påvise de forhold i våre bysamfunn som påvirker trygghet, trivsel og menneskelig utfoldelse og bidrar til å skape samhold og følelse av tilhørighet.

Fra Utvalg for Bedre Bysamfunn foreligger et utkast til programskrift, trykket i *Tillitsmannen* nr. 2 for 1977. Gjennom dette programskrift inviterer vi til en bred debatt om mål og virkemidler for bedre bysamfunn. Vi har tro på bysamfunnets muligheter. Vi deler ikke den oppfatning at byen i seg selv er problemskapende, og at større og mellomstore byer nesten naturgitt byr folk dårligere livsbetingelser. Tvert imot slår vi fast at byen representerer en rik og naturlig livsform. Men vi kan gjøre byene bedre.

Vi må avslutte den sure og negative debatt om bymiljøer. *Det* er betingelse nr. 1 for at det kan gro og vokse i de lokalsamfunn det her er tale om. *Det* er betingelse nr. 1 for at folk selv skal kunne gjøre noe for å skape et bysamfunn som de holder av, som de bruker og som de trives i.

Opggaven har vært å kaste lys over våre bysamfunn, — deres behov og deres muligheter. $\frac{2}{3}$ av befolkningen bor på 0.3 % av landets areal. Selv i Norge — med sin relativt spredte bosetting — som er i særklasse blant moderne industriland — bor derfor et klart

flertall av befolkningen i byer og tettsteder. La oss ikke glemme dette. By-politikk er ikke Oslo-politikk. Den angår hele befolkningen, også den tredjedel som ikke bor i byer og tettsteder. By-miljøet skal møte de daglige behov for byens egne beboere. Men samtidig er det en gjensidig avhengighet mellom by og land. Distriktene og omegn trenger også byen eller tettstedet for sine behov. Byen er derfor *både* nærmiljø for sine egne og et viktig kultur- og service-tilbud for omegnskommunene.

Mens distriktspolitikken — med rette — i hele etterkrigsperioden har vært viet *stor* oppmerksomhet — og fortsatt vil bli det — har ikke bysamfunn på samme måte fått stå i fokus.

Det er ikke noe motsetningsforhold mellom en aktiv bypolitikk og vår distriktspolitikk. Det er bred enighet om at byenes vekst må holdes innenfor forsvarlige rammer. Dette er nødvendig både av hensyn til ønsket om å opprettholde hovedtrekkene i landets bosetting og av hensyn til at byene skal mestre sine oppgaver. Vår målsetting er et kvalitativt bedre samfunn. Vekstens innhold er like viktig som vekstens størrelse. Vår politikk må være å sikre kvalitative forbedringer framfor fortsatt rask vekst. Derfor må ikke økningen i folketall og arbeidsplasser være så stor at bykommunene ikke er i stand til å ivareta sitt miljø og sine oppgaver.

Slik ser vi at det er en sammenheng mellom byenes og distriktenes problemer. Likevel må bypolitikk være noe langt mer enn å dempe pressproblemene gjennom en effektiv innsats for distriktene.

La meg også understreke dette:

De problemer, oppgaver og målsettinger som må stå sentralt i utformingen av vår by-politikk, finner vi igjen i alle våre politiske hovedfelter, ikke minst vår familiepolitikk og miljøpolitikk i videste forstand.

Hele diskusjonen om kvalitet og livsstandard, hvilke reelle behov vi står overfor i vårt velstandssamfunn kom til å stå sentralt i utvalgets generelle debatt — og dannet mye av utgangspunktet for våre refleksjoner.

Vi er alle klar over at det fortsatt er store oppgaver å løse i det norske samfunn, at det fortsatt er grupper som er blitt liggende etter. Vi har fortsatt store oppgaver når det gjelder å bedre livsforholdene for de svakest stilte, men samtidig vet vi at Veien mot høyere levestandard i økonomisk og tradisjonell forstand er ikke uten videre den samme som veien mot økt livsstandard og en forbedring av menneskenes trivsel og miljø. Jeg tror vi kan slå fast at økt tilgang på materielle goder og stadig større valgfrihet i vårt forbrukersamfunn, ikke uten videre øker summen av menneskelig lykke og trivsel. I et tett befolket samfunn er mange mennesker

ensomme. Vårt familiemønster har på mange måter redusert menneskenes kontaktmuligheter. Mange foreldre lever i stadig utrygghet og engstelse for sine barns sikkerhet på grunn av økende trafikk og manglende friområder og lekemuligheter i nærheten av hjemmet.

Våre roller er i vårt samfunn ofte skarpt avgrenset og definert. Det er for lite rom for variasjon og fleksibilitet i arbeidslivet. Eldre og funksjonshemmede blir ofte henvist til en passiv tilværelse innenfor rammen av våre sosiale trygdeordninger. Selv i bysamfunn der mennesker lever tett opp til hverandre, vil de allikevel kunne savne nærhet, kontakt og fellesskap. Et høyt utviklet og teknisk komplisert samfunn har på mange måter skapt avstand mellom det enkelte menneske og miljøet omkring. Mange viker tilbake for å engasjere seg utenfor den snevre familierammen. Det er dessverre slik at mange mennesker lever en mer passiv tilværelse og velger å møte verden via TV-skjermen og massemedia.

Det er heller ikke tvil om at mange mistrives i passivitet og at det nå er grunn til mer bevisst å stimulere mulighetene for menneskelig kontakt og utfoldelsesmuligheter, ikke minst i lokalmiljøet.

Vi etterlyser fellesskap, medansvar og solidaritet, i tråd med vår bevegelses beste tradisjoner. Jeg tror at vi mangler en aktivisering av naboskapets idé, — av den solidaritet et engasjement i ens eget nære livsmiljø gir. Hvordan vi skal få til dette har stått helt sentralt i utvalgets arbeid.

Nærmiljøspørsmålene må bli en viktig del av vår bypolitikk. Det er en viktig politisk oppgave å gi lokalmiljøene muligheter. Vi må virkelig våge å gjennomføre en mer desentralisert styringsmodell. Lokalmiljøene må gis en rolle å spille i den demokratiske styring av vårt samfunn. Vi tror det må være en av forutsetningene for å bringe menneskene nærmere hverandre, nærmere sitt eget miljø, gi dem en følelse av at vi sammen kan yte noe og få til noe gjennom sosial, kulturell og politisk aktivitet i lokalmiljøene. Ikke minst kan dette være viktig i mange bysamfunn. Avstand menneskene imellom er et dårlig grunnlag for fellesskap, engasjement og trivsel...

Det nylig framlagte langtidsprogram for Regjeringen er også i sterk grad rettet mot det menneskelige miljø og oppgaver som gjelder familie og lokalsamfunn. Det heter i langtidsprogrammet at siktepunktet vil ofte være å styrke muligheten for kontakter mellom mennesker, innenfor familien og nærmiljøet. Jeg tror vi må erkjenne at ingen offentlige, sosiale og økonomiske ordninger kan erstatte menneskelig kontakt, aktivitet, ansvar og engasjement. Heller ikke spesialutdannet personale kan erstatte medmenneskelig ansvarsfølelse. Den type samfunnsmessige og miljømessige problemer som jeg har prøvd å beskrive kan ikke møtes bare gjennom et krav om

flere fagfolk og service-institusjoner. Først og fremst gjelder det nå å utløse de ideer, krefter og muligheter som finnes i befolkningen selv. Vi må styrke lokalsamfunnets evne til å løse sine egne problemer. Vi må motvirke byråkrati og minske avstanden mellom offentlige instanser og den enkelte. Vi må blant annet finne fram konkrete løsninger der vi gjør offentlig service også til den enkeltes, familiens og nærmiljøets praktiske ansvar. Faglig kompetanse er ikke mindreverdig fordi om den er ervervet gjennom praktisk innsats og egen handling. Slik ser vi at også for å skape gode lokalmiljøer er det nødvendig å føre med styrke og kraft igjennom våre utdanningspolitiske ideer.

I en del større byer er det opprettet bydelsutvalg. Et politisk organ som dette kan — sammen med det øvrige lokale organisasjonsliv — bidra til å sette i gang aktiviteter og tiltak som tjener lokalmiljøet.

Slike tiltak bør planlegges og utføres av den lokale befolkning, støttet av de sentrale, kommunale organer. Det er i dag behov for en sterkere lovhjæmmel for bydelsutvalg eller lokalutvalg. Vi må ikke overse at også byer består av en rekke lokalsamfunn, med grunnlag for å skape et miljø.

Det viktigste her er at vi makter å gi slike lokalutvalg myndighet i en rekke løpende forvaltningssaker når det gjelder sosialvesen, skolevesen, kultursaker og lokale bygningssaker. Bydelsutvalg må videre ta ansvar for trivsel- og service-tilbud samt fellestiltak.

Et rikere lokalmiljø forutsetter et mangfoldig og aktivt foreningsliv. Foreningslivet gir mulighet for å utvikle fellesskap og solidaritet mellom mennesker og mye av grunnlaget for et levende folkestyre. Det er det offentliges ansvar å sørge for at et mangfoldig foreningsliv har gode livsvilkår. Jeg tror at vi bare skal erkjenne at vi her gjennom mange år har forsømt oss.

Det hviler dessuten et spesielt ansvar på arbeiderbevegelsen i det enkelte lokalmiljø.

Etter krigen har vi gjennomlevet en periode med sterk vekst i våre byer og tettsteder. En vekst som falt sammen med utviklingen av servicenæringene. Samtidig har byenes utvikling vært sterkt preget av boligreising og mer enn 60 % av tettstedenes boliger stammer fra etterkrigstiden. En vekst som har foregått i byenes utkantområder mens bysentra er blitt preget av spesialisert næringsliv og offentlig virksomhet. I sum en utvikling som har ført til en sterk utvikling i avstander og transportbehov for tettstedenes befolkning. Samtidig har vi hatt en eksplosiv utvikling av biltrafikken og bil-tallet er tyve-doblet siden 1965. Selv om bilen har gitt menneskene økt frihet og økte utfoldelsesmuligheter, ser vi samtidig hvordan

biltrafikken er i ferd med å kvele våre byer og tettsteder. 500 drepte og 10.000 skadde i trafikken hvert år er en høy pris å betale. Syklistere og fotgjengere er sterkt utsatt. Vårt trafikkmiljø er ikke tilpasset de svakere grupperes muligheter og særlig problematisk er situasjonen som vi vet for barn og eldre. Arbeidet med å gi fotgjenger og syklisten erstatning for det veinett som er fratatt dem må være en høyt prioritert oppgave i åra framover. Den utrygghet og mentale belastning som trafikkkfaren i våre nærmiljøer innebærer for foreldre og barn er et alvorlig og bekymringsfullt trekk i hele denne utvikling.

En systematisk omforming av nærmiljøene for å sikre sentrale menneskelige behov for trygghet og utfoldelsesmuligheter for barn og voksne vil være sentrale oppgaver i miljøutviklingen av våre bysamfunn. Nærmiljøplanleggingens sentrale betydning illustreres også ved den klare stillingtagen både i partiprogrammet og i Regjeringens langtidsprogram som stiller familie og dens behov i fokus. I partiprogrammet uttrykker vi det på denne måten: «Gjennom en bredt utbygd familiepolitikk må familiens stilling og barnas trygghet sikres. Hensynet til familiens behov må innarbeides i samfunnsplanleggingen på alle områder. I langtidsprogrammet uttrykker Regjeringen en del sentrale målsettinger på dette området slik: En politikk for å styrke familien og forebygge sosiale problemer må omfatte både selve familien og miljøet omkring. Tiltakene vil være rettet mot større stabilitet i boligområder og lokalmiljø. Mer tid for samvær i familien og virksomhet i lokalmiljøet. Bedre boforhold og bomiljø. Samarbeid om fellesoppgaver i lokalsamfunnet. Desentralisering av offentlige tjenester. Bedre tilrettelegging for lokale tiltak innenfor kultur, idrett og friluftsliv osv. Familien, nærmiljøet og lokalsamfunnet er satt i fokus. Det dreier seg om vesentlige sider av begrepet: et kvalitativt bedre samfunn. Vi har nådd et høyt materielt velstands nivå i vårt samfunn. Enkelt kan det uttrykkes slik: vi har råd til å legge vekt på andre verdier. Vi vet at veien mot høyere levestandard i økonomisk og tradisjonell forstand ikke uten videre er den samme som veien mot økt livsstandard og en forbedring av menneskenes trivsel og miljø.

Vi har ikke bare fått råd til å legge vekt på de mykere verdier. Mange trekk i dagens samfunn forteller oss at vi ikke har råd til å la være.

Det har vært bred enighet om at økt tilgang på mat, klær, boliger, undervisning, helsetjenester og transport har gitt bedret velferd for brede folkegrupper.

Vi har på mange måter rett og slett ønsket å bryte med fortiden, vi har ønsket å lage noe nytt og bedre. Tankene om sosial rett-

ferdighet og de helsemessig funderte krav om lys og luft, har krevd sanering av gammel bolig- og bygningsmasse. Det samme gjelder bilenes og trafikkenes behov for plass. All oppmerksomhet har i denne perioden ligget i det nye, det moderne og det funksjonalistiske. Betydelig innsats og sterke virkemidler ble innrettet mot dette. Og de tekniske muligheter har ført til at programmet er blitt realisert nesten før vi fikk tenkt oss om. Nå begynner vi å se resultatene av dette programmet. Mye positivt er oppnådd, men en del ulemper er også åpenbare. En del av de fundamentale problemer som skulle løses er ikke blitt løst, samtidig som det er oppstått nye, — særlig trivsels- og miljøproblemer.

I dag er vi klar over at den fasen vi nå går inn i bl.a. i vår boligpolitikk, vil være preget av noe annet og mer enn nybygging. Vi skal ruste opp vår eksisterende boligmasse og våre eksisterende, ofte verdifulle boområder og nærmiljøer.

En ensidig prioritering av vern, løser ikke hovedproblemet når fremtidens miljø skal formes. Men vi skal være klar over at ønsker om tradisjon og tilhørighet ofte er reelle nok — og at det henger sammen med vesentlige menneskelige behov. Vi må legge en aktiv verneholdning til grunn når omdisponeringer foretas og videre utvikling planlegges.

Regjeringen vil legge stor vekt på å bedre det menneskelige miljø og har satt seg som et overordnet mål å skulle skape et kvalitativt bedre samfunn.

En forbedring av eksisterende by- og boligmiljøer og bygging av gode nye slike miljøer utgjør viktige elementer i vår målsetting.

Innholdet i planleggingen endret seg sterkt i løpet av de siste årene. Vi har beveget oss fra en sterk tro på berettigelsen av store endringer og omveltninger i våre fysiske omgivelser til en mer balansert oppfatning av at det både er mentalhygienisk sunt og ressursbesparende i større grad å bygge videre på det samfunnet vi har overtatt: å tilpasse det nye til det eksisterende: og noen ganger å reparere istedenfor å rive.

Dette synet har etter hvert fått stor gjennomslagskraft og inntar nå en bred plass i folks bevissthet. Vi merker det i synet på vern om naturressurser, vassdrag, fjell- og strandområder, jordbruksjord osv., i holdningen til forurensning som følger i storindustriens fotspor, og vi merker det også i holdningen til eldre bebyggelse.

Synet på by- og tettstedsmiljøer er spesielt preget av disse holdningsendringene. Mye av tradisjonell planleggingsfilosofi har nettopp vært knyttet til byplanleggingen. Kravet til lys og luft har ført til storstilte saneringsplaner. Boligstrøkene ble ansett som fremmedelementer i bykjernen, de skulle flyttes ut på landet. Mange «døde»

sentrumsområder må disse ideene ta ansvaret for. En tidsmessig miljø- og ressursvennlig byfornyelse innebærer nyanser; — harmonisering mellom gammelt og nytt. Rehabilitering måtte få en reell og sentral plass i bildet. Ved en lovendring er bl.a. slike hensyn ivaretatt.

Lovendringen betyr en vesentlig forbedring av kommunenes muligheter til å gå inn i et bevisst arbeid for utnyttelse av den eldre boligmasse, og for gode, trivelige bymiljøer.

Noen ord om viktige sider av forslaget til ny planleggingslov:

Trivsel og trygghet for enkeltmennesket i nærmiljøet er et vesentlig siktemål for all planlegging. Deltagelse og engasjement lokalt er derfor en viktig målsetting. Når det gjelder planer for konkret utforming eller omforming av nærmiljøene, legges det opp til at de lokale planleggingsmyndigheter skal gi mulighet til de som vil bli direkte berørt, til å delta i planleggingsprosessen på et tidlig tidspunkt. Dette for at myndighetenes vedtak skal kunne grunnes på en best mulig kunnskap om brukergruppenes behov, interesser og synspunkter. Når et nytt område tas under regulering, skal derfor bygningsrådet sørge for å gjøre formålet for reguleringen kjent for de interesserte. Ved regulering av områder med eksisterende bebyggelse, skal de som blir berørt kunne medvirke.

I denne forbindelse er det viktig at all oppmerksomhet nå ikke bare er rettet mot det nye som planlegges, men at lovforslaget tar i betraktning at reguleringsplaner også kan få betydning for områder med eksisterende bebyggelse og funksjoner som det bør tas vare på. Dette er en spesiell planleggingssituasjon som bør gi beboere og brukere særlige rettigheter. En nærmiljøplanlegging etter dette mønster vil stille kommunenes politikere og fagfolk overfor store utfordringer.

Lovutkastet gir kommunen muligheter for en detaljert styring av hvordan bebyggelsen i et bevarings- eller fornyingsområde utformes, og sikrer at det kan tas med bestemmelser om støyskjermende tiltak, om beplantning, terrengplanering og bevaring av vegetasjon. Dette har særlig betydning når man ønsker å bevare og utbedre eksisterende nærmiljøer.

Et annet forslag som har betydning for nye områder, går ut på å gi kommunene hjemmel til å bestemme rekkefølge og tempo i utbyggingen og stille krav om at skoler, barneinstitusjoner, lekeplasser m.v. skal være ferdig samtidig med boligene. Reguleringsplanenes verdi som redskap for miljøutforming blir betraktelig utvidet gjennom disse forslagene.

Å sikre alle grupper i befolkningen gode muligheter for friluftsliv, både til daglig bruk og i helger og ferier er viktige oppgaver også

i åra framover. I langtidsprogrammet gir Regjeringen uttrykk for den særlige betydning det har å sikre områdene rundt de større byer og tettsteder. For de store befolkningskonsentrasjoner i Oslo-området har debatten om sikring og vern av Oslo-marka stått i fokus. Oslo Arbeiderparti har gått særlig sterkt inn for en løsning som kan gi friluft- og naturverninteressene den plass de fortjener. Vi vet alle at saken har påkalt sterke følelser — og motstridende interesser. Vår oppgave er å finne løsninger som både kan trygge Oslo-marka — og samtidig kan hindre en opprivende kamp og splittelse. Det må da også være tillatt å si at sjelden har en sak vært så preget av en tilspisset og overdreven argumentasjon — som skjot langt over målet.

På bakgrunn av høringsrunden om flerbruksplanen og forslaget til egen lov om Oslo-marka, vil Miljøverndepartementet utarbeide et revidert forslag til flerbruksplan som er bygget på dens hovedprinsipper og målsettinger.

Etter en nøye vurdering også fra Justisdepartementets side er det ikke lenger noen tvil om at *ingen kombinasjon av eksisterende lover er tilstrekkelig for å sikre intensjonene i flerbruksplanen*. Regjeringen er derfor kommet til at et utvidet lovgrunnlag vil være nødvendig, — og at Miljøverndepartementet skal arbeide videre med løsningen av dette spørsmål. Samtidig må det snarest utarbeides midlertidige forskrifter om bygging av skogsbilveier — ut fra den hjemmel som skogloven foreløpig gir oss, slik at vi kan hindre uopprettelig skade mens Osloomarkasaken kan finne sin endelige avklaring.

Det er i dag et stigende ønske om et rimelig utvalg av *arbeidsplasser innen boligområdet* med sikte på både å skape et allsidig miljø og å gi sysselsettingsmuligheter på hel- eller deltid. Her står vi også overfor et viktig familie- og likestillingspolitisk virkemiddel. Hovedtanken er at det må skapes en bedre balanse i lokaliseringen av boliger og arbeidsplasser. Med utgangspunkt i det nåværende bosettingsmønster i de større byer, vil det bety at en i større grad legger vekt på å lokalisere arbeidsplasser i drabantbyene.

Ikke minst ville arbeidsplasser i egen bydel kunne gjøre at folk føler sterkere forankring til det stedet der de bor. Det vil være en styrke for lokalmiljøet at folk kjenner hverandre både fra arbeidslivet og fra boligens nære omgivelser.

Mange av de litt større byer er i dag preget av skoler, universiteter, service-virksomhet og offentlige kontorer. De tjenesteytende næringer er i spesiell vekst. I mange byer er det stans, svakere vekst eller nedgang i antallet industriarbeidsplasser.

Byene skal være til for folk i alle slags yrker. Et ensidig nærings-

liv kan gi et fattigere miljø. Dette betyr at vi må sikre et allsidig og variert arbeidstilbud til byenes innbyggere.

Det sier seg selv at vi her står overfor en vanskelig avveining i forhold til distriktspolitikken. Industrietablering i utkantstrøk har til nå vært et av de viktigste konkrete distriktpolitiske tiltak vi har hatt. Like fullt er det nødvendig å peke på den skjeve næringsutvikling mange byer er inne i. Vårt parti må også føle et ansvar på dette felt. Vi skal også ha i mente at flere av de aller største byer i virkeligheten er distrikter, i den forstand at avstandene er store og den interne dagpendling meget omfattende. Vi må unngå for rask vekst i arbeidsplasser i pressområdene, men vi må samtidig tilstrebe allsidighet i arbeidstilbudet.

Bilen er et viktig velferdsgode. Likevel må vi godta at det i mange sammenhenger er ulempene større enn fordelene. Målet er derfor å redusere omfanget av biltrafikken i byene. Vi må gjøre bruken av kollektive transportmidler mer tiltrekkende og bruk av privatbilen mindre tiltrekkende.

I programskriftet for bedre bysamfunn har det vært naturlig å ta opp spørsmålet om statens ansvar for trafikkproblemene i bysamfunn. Det er ikke rimelig at statens bidrag ensidig knyttes til veiutbygging. Det er også statens ansvar å bidra til å styrke kollektivtrafikken, trafiksikkerheten og arbeidet for å minske støy og forurensninger. Det gleder meg at vegplanutvalget for byer og tettsteder i sin innstilling er inne på liknende prinsipper.

De ulike miljøoppgaver er store og må ses i sammenheng. Det er en viktig oppgave å sikre den økonomi som er nødvendig for å løse oppgavene. Bykommunenes økonomi har krav på å bli vurdert i forhold til de oppgaver og funksjoner de skal ivareta.

Regjeringen har ved flere anledninger pekt på behovet å styrke *alle kommuners* økonomi. Dette blir understreket ikke minst nå i langtidsprogrammet. Det er nødvendig å vurdere alternativer for hvordan dette kan gjennomføres.

Isolert sett, er det ganske klart at byen har en del fordeler i forhold til andre kommuner. Det dreier seg bl.a. om et bredere tilbud på undervisningssektoren — det dreier seg om et rikere kulturtilbud. Det er også gjerne slik at i byen er et større antall stabile og godt betalte arbeidsplasser, og en rekke servicetilbud som andre kommuner ikke kan gi.

Men samtidig er det ganske klart at en rekke problemer har lett for å bli forstørret i store byer. En rekke trekk ved det moderne bysamfunn gjør at de samfunnsmessige kostnader blir forholdsmessig høyere her. Utgiftene til trafiksikring og miljøvern vil også bli større i bysamfunn. Samtidig er det slik at mange mennesker

arbeider i byen, men sover, bor og betaler skatt i omegnskommunene. Befolkningen i byene er ofte også eldre enn i kommunene omkring. Vi må nå være villige til å se bykommunenes økonomi i sammenheng med de funksjoner og oppgaver de er satt til å løse.

I forslaget til arbeidsprogram har vi gått inn for at partiet vil ha en omfattende utredning av de større byenes spesielle stilling og oppgaver. En slik offentlig utredning må avklare og konkretisere en del viktige spørsmål. Det er ikke mangel på ideer, forslag og tanker om bedre og triveligere bysamfunn. Derimot er det i aller høyeste grad behov for at disse spørsmål får en forvaltningsmessig forankring. Hvordan dette skal gjøres, blir et av de viktige spørsmål for et slikt utvalg. Bortsett fra et par forskningsinstitusjoner, finnes det i dag knapt noe organ innenfor den statlige administrasjon og forvaltning som spesielt og systematisk skal behandle byspørsmål. At et slikt apparat bygges opp er en viktig forutsetning for en aktiv bypolitikk fra statens side.

Det er viktig å finne forbindelseslinjer og kontaktpunkter mellom det lokale engasjement og initiativ på den ene side, og den offentlige planlegging på den annen side. Her står vi overfor viktige fellesoppgaver. Miljøet og miljøutviklingen i våre byer og tettsteder vil være sentrale oppgaver i arbeidet for et kvalitativt bedre samfunn.

Saklista, p. 7 C

INDUSTRIPOLITIKKEN

Industriminister *Bjartmar Gjerde* holdt dette foredrag:

Industrien er ryggraden i norsk næringsliv. Den sysselsetter $\frac{1}{4}$ av vår yrkesaktive befolkning og bidrar langt mer enn noen annen næring til utviklingen av vår økonomi, vår levestandard og vår velferd. Bedriftene er stort sett små og utnytter ofte lokale ressurser. Dette gjør at industrien også betyr svært mye når det gjelder å opprettholde et spredt bosetningsmønster.

Vesentlige deler av den industrielle utvikling i Norge har skjedd i etterkrigsåra. Arbeiderpartiet har i hele den periode partiet har sittet med regjeringsmakt, sett det som et mål å stimulere industriutbyggingen og å gi industrien gode arbeidsbetingelser. Vi har også gått direkte inn og etablert statlig industri for å utnytte nasjonale ressurser, for å skape nye arbeidsplasser, eller for å ivareta andre viktige samfunnshensyn. Vi er innstilt på å fortsette denne aktive industripolitikk, i erkjennelse av at bare industrien vil kunne skape den økonomiske vekst som vi også i framtida vil være avhengig av, og de nye arbeidsplasser vi trenger for å skape et godt og variert arbeidstilbud for alle grupper av arbeidstakere.

Fra krigens slutt og fram til 1973 hadde norsk industri en sterk og ubrutt vekstperiode. Produksjonen økte så sterkt at vi nå har 3 ganger så store produksjonsressurser som vi hadde i 1945. Fra 1973 av har vi imidlertid vært gjennom den lengste og vanskeligste nedgangsperiode i verdensøkonomien etter krigen. Regjeringen møtte denne situasjonen med omfattende tiltak for å holde hjulene igang. Det er satt inn et batteri av spesielle virkemidler for å sikre sysselsettingen, og vi har lyktes. Gjennom ordningene med likviditetslån, driftstilskott, rentestøtte og garantier er det grunn til å regne med at omlag 100 000 arbeidsplasser er sikret. Bare i løpet av 1976 og 1977 vil Staten ha gått inn med nærmere 4 milliarder for å hjelpe utsatte industribransjer og bedrifter.

I de vestlige industriland er det i dag ca. 15 millioner arbeidsløse. Arbeidsløsheten er igjen blitt det store problem i Vest-Europa. I denne situasjon har vi altså i Norge klart å opprettholde full sysselsetting. Dette har utvilsomt i noen grad gått ut over produktiviteten i norsk industri.

I den samme periode har vi hatt en sterkere reallønnsøkning enn i de fleste av våre konkurrentland. Samtidig har den kraftige motkonjunkturpolitikken bidratt til å holde den innenlandske etterspørsel på et høyt nivå. Dette har ytterligere presset prisene og kostnadene. Vi har fortsatt vår ærgjerrige politikk når det gjelder distriktsutbygging. Vi har satset de samme store beløp som før på utbygging av viktige fellesoppgaver. Og vi har meget sterkt trappet opp de offentlige overføringer bl.a. til jordbruket.

Alt dette har gjort at det norske kostnadsnivået steg for sterkt for fort. Dette har skapt betydelige problemer for store deler av vår konkurranseutsatte industri. Kronas styrkede stilling har forsterket problemene.

Når vi har kunnet føre denne aktive motkonjunkturpolitikk, skyldes det i stor grad oljeressursene i Nordsjøen. Vi har således allerede opplevd fordelene av de inntekter som oljen fra Nordsjøen vil skaffe vårt samfunn.

Vi er i dag inne i en konjunkturoppgang. Utsiktene peker i retning av fortsatt framgang, men ikke i det tempo som kunne være ønskelig. Derfor må vi nok belage oss på at viktige industrigrener vil stå overfor problemer også i åra som kommer.

Blant de tunge og tradisjonelle eksportindustriene er det i øyeblikket aluminium som har de beste utsikter. Her kan vi også på lang sikt vente vekst i etterspørselen. Det som av mange er en utskjelt industrigren, ser altså ut til å være en av de industrigrener som går best. Regjeringen gikk i statsråd sist fredag i prinsippet inn for ÅSV's planer om utbygging av Høyanger Verk som vil sikre

det lokalsamfunnet og sysselsettingen for nærmere 600 ansatte. Det er viktig at vi innen denne industrigren fortsetter arbeidet med videreforedling av aluminiumsprodukter, noe alle de norske aluminiumsprodusentene arbeider meget aktivt med.

Ferrosilisiumpulverindustrien er i betydelig grad rammet av vanskene i jern- og stålindustrien. Etterspørselen er dårlig, og prisene er lave. På sikt tror jeg likevel det er riktig å mene at de kraftintensive prosessindustriene totalt sett vil komme til å være av våre mest solide industrigrener. Vi vet at den kraftintensive industri spiller en vesentlig rolle, med mange sysselsatte og stor produksjons- og eksportverdi. I tillegg kommer at disse bedrifter ofte ligger på steder hvor næringsgrunnlaget forøvrig er svakt, og hvor det finnes få andre arbeidsmuligheter. Av erfaring vet vi at det er vanskelig og tidkrevende å bygge opp en konkurransedyktig *ny* industri på slike steder. Det er derfor fortsatt en oppgave å gjøre den kraftintensive industri så effektiv og konkurransedyktig som mulig. Vi er alle klar over at forutsetningene når det gjelder kraften er iferd med å endre seg, og at det neppe vil være mulig å imøtekomme industriens samlede kraftønsker. Vi bør ta sikte på å tildele den kraft som er nødvendig for å modernisere og effektivisere verkene på de ensidige industristedene. I 25 lokalsamfunn rundt omkring i landet er det 150 000 innbyggere som i meget stor grad er avhengig av disse bedriftene. Vi ønsker i størst mulig grad å se krafttildelingen til den kraftintensive i sammenheng, og dette har Regjeringen ment skal skje i forbindelse med at det legges fram en ny energimelding i 1979.

Jern- og stålindustrien opplever en dyptgående internasjonal krise, som også rammer våre egne jern- og stålverk og har ført til permitteringer og produksjonsinnskrenkninger. Internasjonalt drøfter man nå de langsiktige problemene som konkurransen fra Japan og nye produsentland vil bety for europeisk stålindustri.

Innen treforedling er avsetnings- og inntjeningsforholdene meget vanskelige. Denne industrigren sliter også med store strukturproblemer, som ikke bare er knyttet til produksjonsstrukturen, men også til underskudd på virke, transportvilkår, stor eksportavhengighet og strenge miljøkrav. Som kjent la Regjeringen for en uke siden fram forslag om bygging av en ny stor cellulosefabrikk på Tofte. Den løsning man her er kommet fram til, vil bety en vesentlig styrking av norsk treforedlingsindustri på litt sikt. Regjeringens målsetting er å opprettholde og trygge treforedlingsmiljøene og sysselsettingen både på Hurumlandet, i Sarpsborg, i Moss og på Ranheim.

Skipsindustriens problemer er velkjente. For å unngå et sammen-

brudd har Staten gått inn med svært omfattende tiltak. I alt er det satt inn 2,8 milliarder i løpet av et halvt år i form av direkte tilskott, lån og garantier til skipsverftene.

Regjeringen er innstilt på å gjøre det som er mulig for å opprettholde sysselsettingen i skipsindustrien. Ved offentlig bistand er verftene allerede tilført betydelige ordrer, slik at de kan få anledning til å planlegge og gjennomføre nødvendige omstillingstiltak. Avgjørende for skipsindustriens utvikling og framtid er industriens egen evne til tilpasning, dens initiativ, tekniske kunnen og markedsinnsikt.

Krisen i skipsindustrien er av internasjonal karakter. Norge støtter derfor meget sterkt det arbeid som gjøres på internasjonal basis for å tilpasse skipsindustriens kapasitet til etterspørselen og for å unngå usunne konkurranseforhold ved kontrahering av skip.

Store deler av verkstedsindustrien — som i dag er vår største industrigren — berøres av krisen innen skipsindustrien. Vi må ha lov til å tro at verkstedindustrien på litt sikt igjen vil kunne bli en vekstindustri. Ikke minst er det grunn til å regne med at det marked som åpner seg med leveranser til oljevirkosomheten i Nordsjøen, er en viktig vekstfaktor for verkstedindustrien.

Det er oppmuntrende å registrere at den norske andel av leveranser til oljevirkosomheten på norsk sokkel, økte fra 28 % i 1975 til 42 % i 1976. Dette gjelder kontrakter inngått i løpet av 1976. Til Statfjord A-plattformen har norsk industri levert 56 % av utstyret. Dette utgjør i verdi 3,3 milliarder.

Vår hjemmeindustri arbeider lettere enn de konkurranseutsatte industrigrener. Bransjer som tekstil, konfeksjon og møbel har i det siste opplevd en vesentlig bedring i markedssituasjonen. De omfattende støttetiltak som er satt inn overfor tekoindustrien synes å virke etter sin hensikt, slik at vi nå er i ferd med å stoppe den sterkt negative utvikling som denne bransjen har vært inne i i en årrekke. I en langsiktig politikk for tekoindustriene må vi prioritere de tiltak som reelt sett kan bidra til å styrke konkurransevnen. Regjeringen vil fremme forslag om slike tiltak i den tekomelding som vi vil legge fram i løpet av sommeren. Målet må være en tekoindustri med noenlunde det samme omfang som den vi har i dag, ikke minst av hensyn til denne bransjens distriktsmessige betydning og betydning som arbeidsplass for kvinner.

Vi må også i framtida innstille oss på løpende omstillinger i norsk industri. Dette innebærer at vi må godta at endel bedrifter legges ned. Industrien må være konkurransedyktig, og det betyr at noen industrier må bygges ned, mens andre ekspanderer. Men det er viktig at disse omstillingene styres, slik at det ikke skaper store problemer

for enkeltmennesker som plutselig mister arbeidet og for lokalsamfunn som mister en bedrift. Hovedansvaret må ligge hos industrien sjøl, men industrien må samarbeide med myndighetene og arbeidstakere på en slik måte at både de ansattes interesser og samfunnets interesser blir skikkelig ivaretatt. Myndighetene må også sjøl ta initiativet til næringsutvikling og løsning av omstillingsproblemer.

I nedgangstider vil behovet for offentlig innsats for å hjelpe bedrifter som kommer i vanskeligheter, være særlig stort. Det er dette vi har opplevd de siste åra med statlige redningsaksjoner i meget stort omfang. Da må vi ha selektive tiltak til rådighet som kan settes inn midlertidig der vitale interesser står på spill.

Dette er imidlertid en spesiell situasjon. Under mer normale konjunkturførhold står vi overfor omstillinger og tilpasninger som er en naturlig og alminnelig sak i en sunn bedrift og som er nødvendige for at bedriften skal kunne følge med i utviklingen. Slike omstillinger må bedriftene kunne møte på egen hånd.

Norsk industri er sårbar, og jeg tror erfaringene fra de siste vanskelige åra taler for at de konkurranseutsatte bransjer i norsk industri bør ha større egne reserver å stole på enn tilfellet har vært de aller siste åra. Det må være fornuftig for alle parter at de konkurranseutsatte bedriftene sjøl kan ta rimelige påkjenninger, i stedet for at Staten skal måtte gå inn med omfattende spesielle støtte-tiltak ved den minste konjunkturedgang. Holdningen må kort og godt være at vi må være velvillig innstilt overfor midler som samles opp i bedriftene, hvis disse midlene brukes til produktive investeringer og til å øke bedriftenes motstandskraft og økonomiske bæreevne.

Regjeringen ser det som en viktig oppgave å medvirke til at norsk industri har slike arbeidsbetingelser at den har en rimelig sjanse til å konkurrere med andre lands bedrifter på like vilkår. Det er imidlertid en rekke forhold, deriblant offentlige tiltak, som påvirker bedriftenes lønnsomhet og konkurranseevne, og dermed avgjør deres arbeidsbetingelser.

Vi vet at vi har et lite hjemmemarked. Dette gjør oss sterkt avhengig av samhandel med andre land. Eksporten er blitt en livsnerve for norsk industri, og denne livsnerven må styrkes gjennom å finne markedsnisjer, gjennom produktspesialisering, kvalitet og leveringsdyktighet. I denne sammenheng vil jeg også nevne den mulighet som ligger i å trekke norsk industri inn i utviklingshjelpen på en mer aktiv måte. På skipsbyggingssektoren vet vi i dag endel om hvilke muligheter som her foreligger. Det er viktig å styrke Norges Eksportråd som etter mitt skjønn gjør et meget godt arbeid for å fremme eksporten av norske industrivarer.

Vi vet også at vi kommer til å forbli et høykostland. Det blir en

viktig oppgave i vår økonomiske politikk å sørge for at vi kostnadsmessig ikke kommer i utakt med konkurrentene. Noe av det som gjør at vi bør kunne bære et høyt kostnadsnivå, er at vi har en arbeidskraft som er godt kvalifisert. Det er av stor betydning at arbeiderne i større grad får bruke sine evner og kunnskaper både i selve arbeidssituasjonen og gjennom demokratisering av bedriftene.

To vesentlige kostnadsfaktorer slår gunstig ut for norske bedrifter. Den ene er lånerenten og den andre er kraftprisen som begge ligger lavt hos oss sammenliknet med andre land. På den annen side har vi et relativt høyt skatte- og avgiftsnivå og et høyt kostnadsnivå generelt når det gjelder innsatsfaktorene. Dette gjør at vi nøye må vurdere de enkelte kostnadsfaktorene mot hverandre for å unngå at den samlede belastning på industrien blir for stor. Det er ingen tjent med.

Til konkurransefordelene for norsk industri hører de stabile og gode forhold som preger norsk arbeidsliv. Det er få konflikter, og det er godt samarbeid mellom partene. Dette er forhold som ikke direkte slår ut i den enkelte bedrifts regnskap, men som utvilsomt har sin målbare verdi når det gjelder konkurransestyrke.

Vi vet også at norsk industri i løpet av de siste 15 år har gjennomgått en bemerkelsesverdig sterk teknologisk utvikling. Det er helt avgjørende at denne utvikling stimuleres, slik at vi som et høykostland etter hvert kan vri produksjonen mot produkter som i større grad kan tåle høye kostnader. Det er derfor viktig å styrke det industrielle forsknings- og utviklingsarbeid.

I denne sammenheng må også den offentlige innkjøpspolitikk ses. Offentlige innkjøp utgjør ca. 10 milliarder kroner årlig. Denne størrelse på det offentlige marked og den struktur det har, tilsier at den offentlige innkjøpspolitikk kan og bør brukes som et viktig ledd både i industripolitikken og i distriktspolitikken. Regjeringen har lagt opp til dette i en stortingsmelding som ble fremmet i vår.

Jeg vil også peke på forslaget om opprettelse av et statlig forvaltningsselskap. Med den organisering av de statlige eierinteresser som der er foreslått, kan statsselskapene spille en enda mer aktiv rolle i omstillingen av viktige deler av norsk industri. Et statlig forvaltningsselskap vil også kunne utnyttes på en meget konstruktiv måte i distriktspolitikken, ved at selskapet kan samordne interessene til statlige bedrifter som kan knoppskyte i distriktene.

Regjeringen drøfter for tida et utvidet energi- og industrisamarbeid med flere land. Utgangspunktet er å styrke grunnlaget for norsk industri på bred basis. Det vi særlig ser oss om etter, er samarbeidspartnere som kan bidra med teknologi og kunnen, tilgang til nye markeder, sikring av råvarer og videreforedlingsmuligheter.

Hensikten er å sikre arbeidsplasser i norsk industri og også kunne gå inn i samarbeidsprosjekter, med sikte på videreutvikling av bedrifter eller bransjer. Vi skal ikke ha overdrevne forventninger til resultatene av disse drøftningene, men det foreligger reelle muligheter for konkret samarbeid som gir norsk industri fordeler.

Vårt utgangspunkt i disse drøftingene er ikke bare at vi har olje og gass å eksportere, men også at vi i 80-åra vil få stor tilgang på kapital fra oljevirksomheten i Nordsjøen — kapital som kan settes inn for å gi norske arbeidstakere det beste utstyr som finnes. På denne måte kan vi make en allmenn opprustning av norsk industri i retning av mer kapitalintensiv produksjon. De offentlige finansieringsordningene som nyttes i omstruktureringen av norsk industri må samordnes bedre, slik at kanaliseringen av tilgjengelig kapital kan skje på en mest mulig hensiktsmessig måte. Investeringene må fortsatt holdes på et høyt nivå. De siste åra har vi hatt en investeringslyst som avspeiler god tro på framtida blant industriens folk.

Ett spesielt forhold må vi være oppmerksom på. Det gjelder nyetableringene i industrien. Slike nyetableringer skjer enten ved knoppskyting fra større bedrifter, eller ved at nye mindre bedrifter opprettes. De mindre bedrifter er den underskog i vår industri som har avgjørende betydning for såvel bosetting som sysselsetting og som i tillegg har en stor egenverdi når det gjelder å skape ny vekstkraft.

I en stortingsmelding som Regjeringen vil legge fram før valget, vil vi vurdere de mindre bedriftenes situasjon og legge opp til virkemidler som kan styrke og videreutvikle disse bedriftene som gruppe. Gjennom en rekke tiltak har denne Regjering allerede vist at den legger stor vekt på de mindre bedrifter og deres arbeidsbetingelser.

Olje og gass er nye og viktige ressurser for norsk industri, som kommer inn i vår økonomi på et heldig tidspunkt. Det er åpenbart at oljen kan brukes for å løse endel av våre omstillingsproblemer. Mulighetene ligger dels i å søke å utnytte det nye marked som oljevirksomheten skaper. Jeg har allerede nevnt de store norske leveranser. Det er mulig å spre denne virksomheten gjennom et nettverk av underleverandører, og vi ser at dette skjer i gledelig utstrekning. Statoil har her en sentral rolle. Leveransene får på denne måte stor betydning for et stort antall mindre bedrifter.

En annen mulighet ligger i å bygge ut petroleumsbasert industri i Norge. Dette gjelder både petrokjemisk industri og annen industri som foredler petroleumsprodukter. Her kan også ringvirkningene være betydelige. Vi ser dette i tilknytning til utbyggingen i Bamble, og vi ser det gjennom knoppskytingen i mindre plastbedrifter osv.

En tredje mulighet ligger som nevnt i et utvidet energi- og industri-samarbeid med andre land.

Norsk industri har et godt grunnlag å bygge på. Men skal vi beholde vår posisjon som industrinasjon, kreves en målbevisst fornyelse og utbygging av industrien. Dette stiller store krav til industrien sjøl, men det stiller også krav om en aktiv industripolitikk. Vi vil ha lønnsomme og konkurransedyktige bedrifter. Bare på denne måte kan vi klare å skape et godt og variert arbeidstilbud for alle grupper av arbeidstakere. Av særlig betydning er det å skape arbeidsplasser for ungdom, for flere kvinner og for funksjonshemmede. Vi ønsker at disse arbeidsmulighetene skal finnes der folk bor og ønsker å bo. Dette betyr at vi må ha en variert bedriftsstruktur og at de distriktspolitiske tiltak må prioriteres høyt.

Vi stiller krav om at bedriftene skal være lønnsomme og effektive. På den annen side krever vi stadig mer av bedriftene når det gjelder å oppfylle samfunnsmessige mål. Dermed stiller vi industrien overfor meget krevende oppgaver. Da er det en betingelse at industrien har rimelige arbeidsvilkår.

Det er en betingelse også fordi at i en tid hvor de offentlige overføringene til landbruk, fiske og andre næringer stadig øker, blir det viktigere enn noen gang å styrke industriens stilling. Fortsatt vil det være slik at det er de produktive næringer som skal skape økte ressurser for å opprettholde og videreutbygge vårt samfunn. Som produktiv næring står industrien i en særstilling i vårt samfunn. Derfor må vi hele tida være opptatt av å føre en politikk som gjør norsk industri rustet til å møte utfordringene. En lønnsom og sterk industri er basis for vår velstand.

Saklista p. 7 D:

DEN ØKONOMISKE POLITIKKEN

Finansminister *Per Kleppe* holdt dette innledningsforedraget:

Blant de hovedspørsmål vi stilte opp for vår økonomiske politikk i 1950- og 60-årene var sterk økonomisk vekst blant de vi oftest nevnte. Det samfunn som er bygd opp under Arbeiderpartiets ledelse er i høy grad basert på de ressurser som på denne måten ble skapt. I 1970- og 80-årenes norske samfunn vil oppgavene være andre. Økonomisk vekst er ikke lenger stilt i forgrunnen, verken i arbeidsprogrammet eller i regjeringens langtidsprogram.

Den økonomiske politikk er et middel til å gjennomføre en lang rekke andre og overordnede mål. Verken høy eller lav vekst kan være noe mål i seg selv. Vi må sørge for at innholdet i den øko-

nomiske utvikling blir tilpasset de behov vi står overfor og at det i større grad enn før blir tatt hensyn til såkalte myke verdier.

Å sikre arbeid for alle er i høy grad avhengig av at det er en fortsatt produksjonsframgang. Det er mangelen på økonomisk stimulasjon som har ført til massearbeidsløshet i andre land. Samtidig må vi slå fast at den fortsatte utbygging av det norske samfunn som det nye partiprogram legger opp til med bedre utdanningstilbud, flere sykehjem, 100 000 barnehageplasser, og en betydelig innsats for å rense opp i vassdrag og for å skape et bedre arbeidsmiljø — at alle disse og andre viktige forbedringer vil kreve betydelige økonomiske ressurser.

Siden 1970 har industrilandene opplevd en sterkere prisstigning enn før. Det gjør det enda mer påtrengende, og vanskelig, for oss å forene kravene om flere arbeidsplasser og samfunnsmessige reformer av ulike slag med en dempning av pris- og kostnadsstigningen. Dette setter krav, ikke til retningen, men til tempoet i det brede reformarbeid vi er oppe i og som vi legger opp til i arbeidsprogrammet.

Innenfor denne rammen er det en hovedoppgave for den økonomiske politikken å trygge sysselsettingen og skape stadig flere arbeidsmuligheter, ikke minst i distriktene og for grupper som hittil har hatt spesielle vansker på arbeidsmarkedet. Kravet om *arbeid for alle* vil, sammen med vårt mål for bosettingsmønsteret, gjøre distriktpolitikken til en enda mer sentral og ressurskrevende del av den økonomiske politikken.

Samfunnets goder må fordeles mer rettferdig, slik at de svakere grupper får en større andel av det som står til rådighet. Det må bli en rimelig balanse mellom veksten i privat forbruk og det vi satser i fellesskap, gjennom statens og kommunenes virksomhet.

Dette er *retningslinjer* som vi har fulgt i den perioden som nå går mot slutten og som ligger til grunn for opplegget i arbeidsprogrammet. Før jeg går videre vil jeg kort summere opp hva disse retningslinjene har ført til i den fireårsperioden som er slutt, 1973—77. Resultatene burde gi et grunnlag for å vurdere vår økonomiske politikk også for kommende periode. For å gjøre framstillingen enklere, har jeg delt ut en del figurer.

I denne perioden er de vestlige industrilandene som gruppe blitt rammet av massearbeidsløshet og sterk inflasjon, samtidig som produksjon og investeringer i en rekke land har gått ned eller stagnert. Norge viser på de fleste områder et annet bilde. Som figur 1 viser vil vår produksjon i fireårsperioden stige med vel 23 pst., mot vel 8 prosent for OECD-område som helhet. Figur 2 viser hvordan produksjonen pr. innbygger har endret seg de senere årene.

Her spiller også endringer i valutakursene en rolle. Mens andre land har latt store ressurser ligge ubrukte, har vi bygget næringsliv og samfunn videre ut.

Vi har lykket med det vanskeligste og viktigste av oppgavene: å holde tilnærmet full sysselsetting, med en registrert ledighet på et klart lavere nivå enn andre land. Jeg viser til figur 3. I vinter har ledighetstallene steget i flere land, men vi har bedret vår situasjon fra måned til måned. Tallet kom i april ned i 15 600 registrerte ledige, 5 700 lavere enn for ett år siden. Det svarer til 0,9 pst. av sysselsettingen eller det samme som i april 1972 og 1973, før oljekrisen.

Selv om arbeidsmarkedet totalt sett er i ferd med å «normaliseres», har vi hatt og har betydelige problemer i en del bransjer som er særlig avhengig av utviklingen ute. Vi har satset og satser meget store midler på å hjelpe disse utsatte bransjene og bedriftene. Skulle vi i stedet brukt de midler som var til rådighet, til alminnelig skattelette for næringslivet ville vi fått alvorlige sysselsettingsproblemer.

Vi har i fireårsperioden fått en vekst i vanlige lønnstakers kjøpekraft på omlag 20 pst. Det mer enn oppveier stillstanden i kjøpekraft i den foregående perioden. Den etterspørsel som ble skapt på denne måten har hatt en gunstig virkning for å holde sysselsettingen oppe under lavkonjunkturperioden.

Det har skjedd en demping av beskatningen av vanlige inntekter. Dette er et brudd på den lange periode med stigende skatter. Som figur 4 viser har den direkte skatt for personer i klasse 2 med 60 000 kroner i inntekt 1977 gått ned fra 27,6 pst. i 1973 til 24,4 pst. i 1977, medregnet det forslag det nå er flertall for i Stortinget. Også for de litt høyere, men ganske vanlige inntekter viser figuren en tilsvarende utvikling.

Som figur 5 viser har vår prisstigning i perioden 1973—77 vært mindre enn i flertallet i OECD-land mens den i perioden 1965—71 lå over gjennomsnittet for OECD. Men om en også regner med veksten i den norske kronens verdi, har kostnadsutviklingen i Norge i 1974—76 vært klart ugunstigere enn i våre konkurrentland. Den ugunstige utviklingen kan isolert sett i hovedsak henføres til styrkingen av vår valuta, men det innebærer ikke at alle problemer ville vært løst om den norske krone ikke hadde steget i verdi. Da ville jo prisstigningen utenfra blitt langt sterkere. Vår valutakurspolitikk gir oss klare fordeler, spesielt om den omfatter begrensede kursjusteringer, slik vi hadde i fjor høst og i vår.

I 1977 regner vi med en kostnadsutvikling på linje med våre kon-

kurrenters, noe som i høy grad skyldes de kombinerte inntektsoppgjør.

Hovedvirkemiddelet mot kostnadsstigningen er og vil være former for inntektsoppgjør som gir vekst i kjøpekraft med minst mulig nominelle tillegg.

Våre motstandere sier vi låner for mye ute og at det ikke er riktig å «ta oljepengene på forskudd». Som figur 6 viser kan omlag halvparten av nettoopplåningen ute ved utgangen av 1977 henføres til oljevirkksomheten. Disse ca. 32 milliardene er i hovedsak penger oljeselskapene har lånt for å bygge opp et produksjonsapparat som etter hvert vil gi den mangedobbelte produksjonsverdi. Disse veldige investeringene kommer i stor grad på toppen av en på forhånd omfattende investeringsvirkksomhet. I fjor brukte vi over 37 pst. av vår totalproduksjon til investeringer, mer enn noe annet industriland. At det er uansvarlig å låne penger til en så lønnsom produksjon er vanskelig å hevde. Større problemer knytter seg til skipsfarten som ved utløpet av året vil ha en samlet gjeld på 25 milliarder. Men vi regner med at skipsfarten etter hvert vil komme over krisen og få igjen sin inntjeningssevne, slik at de kan begynne å betale lånene tilbake. Av den samlede utenlandsgjeld ved utgangen av 1977, faller omlag 15 milliarder på staten. I langtidsprogrammet har vi anslått statens inntekter av oljevirkksomheten i kommende fireårsperiode til 65—70 milliarder kroner. Bravoulykken ser ut til å koste staten under 300 millioner og selv om vi selvsagt må regne med produksjonstap også i framtiden, kan jeg ikke se at det har den størrelsesorden at det rokker ved hovedtrekkene i bildet. Vi går fra en kort periode med store underskudd til en lang periode med overskudd. Norge har da internasjonalt også en enestående kredittverdighet. En redusert opplåning ute ville betydd mindre sysselsetting, lavere inntektsvekst for store grupper og/eller lavere tempo i reformarbeidet.

Med den innsats vi har bak oss, har vi lagt et godt *grunnlag* for politikken i kommende fireårsperiode.

- De store investeringene som er utført i oljevirkksomheten vil gi betydelige inntekter i kommende periode. Det høye investeringsnivået i industrien har bidratt til økt produksjonsevne. Ved det krafttak vi har gjort har vi allerede bak oss omlag halvparten av de investeringer som trengs for å få bort industriens forurensninger av luft og vann.
- Vi har vist at det er mulig å få til et frivillig inntektspolitisk samarbeid mellom myndighetene og organisasjonene i arbeidslivet, som har dempet kostnadsveksten.

Selv om kommunikeet i går fra møtet i London for de store industrilandene inneholdt positive signaler, må vi realistisk regne med et hårdere internasjonalt økonomisk klima framover enn før oljekrisen. Arbeidsløsheten rundt om i landene vil fortsatt være høy. Vi må regne med en forholdsvis langsom øking i etterspørselen i verden og i en rekke land vil arbeidsløsheten presse ned veksten i lønninger og priser. I denne situasjonen skaper våre høye kostnader problemer som vi må legge særlig vekt på å løse. Greier vi det, blir det også lettere å sikre arbeidsplassene og skape nye, ikke minst i distriktene.

Arbeidsprogrammet og regjeringens langtidsprogram trekker opp en strategi for å sikre *arbeid til alle* i denne situasjonen. Den kan sammenfattes i fire hovedpunkter:

- For det *første*, må vi passe nøye på at den samlede etterspørselen ikke blir for stor og bidrar til prisstigning og lønnsglidning. Dette hensynet vil komme inn ved utformingen av budsjettene og inntektspolitikken. Når vi f.eks. strammer inn på bankenes utlån er det med dette for øye.
- For det *andre* må vi fortsatt søke å få i stand et inntektspolitisk samarbeid for å få begrenset kostnadsstigningen. Formene for dette samarbeidet må partene fordomsfritt drøfte igjennom, slik at de til enhver tid passer best mulig til situasjonen. Organisasjonene må beholde full frihet til å vurdere oppgjørsformen til enhver tid. Vi må også søke å få til en demping av lønnsglidningen — den kan sette en solidarisk lønnspolitikk i fare og er en viktig faktor bak den samlede kostnadsstigningen. Vi må aktivt bruke regulering av priser og avanser til å få bort urime-ligheter.
- For det *tredje*, må vi, på bakgrunn av den høykostsituasjonen vi i alle fall må regne å leve med, satse mer på investeringer i bedriftene, slik at de får bedre utstyr, teknikk og kunnskapsgrunnlag og en produktivitet som kan bære høye kostnader. Vi har internasjonalt sett allerede et høyt nivå for investeringer i industrin, men i Langtidsprogrammet er det lagt opp til ytterligere økning ut over dette.
- For det *fjerde*, må vi bygge ut industri- og arbeidsmarkedspoli-tikken. Vi trenger fortsatt en rekke kortsiktige hjelpetiltak for bransjer og bedrifter med særlige problemer, spesielt når de ligger på steder uten andre muligheter på kort sikt.

Men tiltakene må i økende grad ta sikte på utbygging og bedring av produktiviteten i *framtidens* virksomhet, ikke minst i distrik-

tene. Å virkeliggjøre kravet om «arbeid for alle» — også for grupper med særlige vansker på arbeidsmarkedet — krever en omfattende utbygging av spesielle tiltak.

Industrien krever lavere utgifter. Men arbeidsgiveravgiften og investeringsavgiften gir staten årlige inntekter på til sammen nær 20 milliarder kroner, mens den direkte statsskatten for personer gir omlag 6 milliarder. Store generelle avgiftslettelser for bedriftene ville lett føre til økte direkte skatter for lønnsakerne og gjøre det vanskeligere for staten å bidra i et inntektspolitisk samarbeid. Det en ville vinne i produksjonskostnader ved mindre avgifter ville høyst sannsynlig i neste omgang bli spist opp av økte lønninger.

På den annen side er det klart at industriens kostnadsproblemer også må få konsekvenser for skatte- og avgiftspolitikken. Vi bør vurdere om det er mulig å foreta tilpasninger på enkelte områder uten at dette fører til vanskeligheter i forhold til de mål vi ellers setter oss, f.eks. når det gjelder inntektsfordelingen. Vi ser det som et mål å få skilt ut selve næringsvirksomheten, slik at vi kan gi den en fordelaktig behandling uten at det skal havne i eiernes personlige lommer. Derfor legger vi stor vekt på å komme fram til en deling av skattene på næringsdrivende i en bedriftsdel og en persondel.

Om investeringene skulle svikte i forhold til det programmet vi har lagt opp — må vi være villig til å vurdere mulighetene for å gjøre noe med investeringsavgiften, kanskje spesielt for industrien. Men vi må selvsagt vurdere dette i sammenheng med skattepolitikken ellers på bakgrunn av utviklingen av industriens samlede kostnader.

Etter den sterke veksten i kjøpekraften for folk flest i denne perioden, tar vi sikte på en neddempet vekst i kommende periode. Det vil bl.a. gi plass for en særlig innsats for de trygdede og en god balanse mellom privat forbruk og fellesinnsatsen.

Vi tar sikte på et omtrent uforandret skattenivå i kommende periode. Vi vil fortsette arbeidet med å redusere de direkte skatter og progresjonen, men det må innebære økte skatter og avgifter på andre områder. Fordelingen av skatter for personer må gjøres rettferdig, slik at den baseres på den enkeltes virkelige evne. Dette er et stort og tidkrevende arbeid, men en hel del er allerede gjort og programmet innebærer at viktige skritt vil bli tatt i kommende periode.

Alle de oppgaver jeg har vært inne på, krever en effektivisering av det apparat som står til rådighet for den økonomiske politikken. Vi tar ikke sikte på å behandle flere enkeltsaker sentralt, tvert imot. Vi bygger på en *desentralisert* økonomisk system, der de fleste bedrifter fortsatt vil være privat eid. Vi vil innenfor rammen av de betingelser vi setter for næringslivet, gi mulighet for initiativ og innsats

for et meget stort antall mennesker. Men et desentralisert system betyr for oss *ikke* det samme som et tradisjonelt kapitalistisk produksjonsliv. Vi ønsker å skape et levende demokrati i hver enkelt økonomisk enhet, der de ansatte gjennom utbygging av bedriftsremokrati spiller en stadig økende rolle. For å avgrense markedskreftenes makt har vi i denne perioden fått vedtatt viktige rammelover, med etableringskontroll, produktkontroll, en ny arbeidsmiljølov m.m. Innenfor disse rammer vil den private eiendomsrett i betydelig grad få et nytt innhold.

Bank- og kredittvirksomhet forvalter milliarder av kroner — hele folkets felles sparekapital — ved sin utlånsvirksomhet over de betydelig innflytelse over samfunnsutviklingen.

Det er i strid med demokratiske prinsipper at disse sentrale institusjonene fortsatt skal domineres av en liten og forholdsvis snever gruppe. Kravet om en demokratisering av forretningsbankene har derfor vært en sentral sak i det demokratiprogram landsmøtet vedtok for 6 år siden som et handlingsprogram for 70-årene. Det forslag som nå ligger i Stortinget, er et eksempel på demokratisering innenfor et system der avgjørelsene er desentraliserte. Det er det motsatte av statsovertagelse. Reformen gir ikke Finansdepartementet større makt, men den vil gi oss bedre banker der langt flere mennesker får innflytelse.

Vi har ført en dristig økonomisk politikk. Den har gitt store resultater. Denne politikken vil vi føre videre, i former som vi vil gjøre stadig bedre, overfor oppgaver som også i kommende periode vil være store. Vi har midlene for å løse oppgavene.

FORTSATT DEBATT OM SAKLISTAS P. 5 — LOVENDRINGER

Taletida var nå 5 minutter.

Odd Engh, Oslo: De foreninger som har greid å ta vare på det kollektive medlemskap er forferdet over forslag B 5. Jeg er glad for forslaget fra Jan Berg som verner dette medlemskap og anbefaler dette.

Gustav Odvold, Hedmark: På bakgrunn av støtteordningen vi nå har til de politiske partier og de negative virkninger en kontingentforhøyelse vil få, synes det meningsløst at individuelle medlemmer skal ha høyere kontingent. På vegne av Hedmark-delegasjonen fremmer jeg følgende forslag:

«A) Koningenten for individuelle medlemmer beholdes som nå. b) Subsidiært: Koningenten for individuelle medlemmer forhøyes til kr. 40,—.»

Vedtak:

Oversendes redaksjonskomiteen for organisasjonssaker.

Jan Haldorsen, Oslo: Det er riktig at partiene får offentlig støtte, men vi som er medlemmer må også vise interesse. For min del kan jeg gjerne støtte Jan Bergs forslag, men det endrer ikke realiteten i saken. Det er ikke riktig at forslaget slår beina under det kollektive medlemskap. Forholdet er slik at f.eks. Samorg. i Oslo har 130 000 medlemmer som kunne vært kollektivt tilsluttet partiet. Vi har 30 000. 100 000 har ingen organisatorisk tilknytning til partiet. Dette er en alvorlig sak for partiet. Det er ikke nok å ha det kollektive medlemskap som et tilbud, for mange foreninger, særlig for funksjonærer, kunne ikke drømme om å melde seg inn. Skal vi ikke da prøve å få kontakt med dem på annen måte og snakke med dem i de organer som fatter vedtak?

Hilmar Egeli, Landsstyret: I Landsstyret i januar gikk jeg inn for forslag B 8c, men har senere drøftet det med fagforeningene på våre kanter. Det var liten stemning for det, det ville føre til kampvoteringer og kampsituasjoner, og vi kunne komme til å få mindre medlemmer enn i dag. Jeg fremmer derfor følgende forslag:

«B 8c — Den nåværende ordning opprettholdes.»

Vedtak:

Oversendt redaksjonskomiteen for organisasjonssaker.

Frank Andersen, Partikontoret: Landsstyrets forslag om faglig/politisk samarbeidsformer følger opp et vedtak som ble gjort på forrige landsmøte. Men selvsagt er dette landsmøte suverent om det ikke ønsker å slutte opp om det. Når det gjelder kontingentspørsmålet vil jeg understreke at dette faktisk ikke er innhenting av de kostnadsøkninger vi har hatt. Det er nødvendig å styrke partiavdelingenes økonomi. Mange betaler mer enn minstekontingenten fordi de er pålagt en ekstrakontingent til kommune- eller fylkespartiet. Jeg tror ikke et politisk medlemskap er så løst fundert at det lar seg rokke om man må betale noen kroner mer pr. år.

Totalt sett er 50 000 medlemmer kollektivt tilsluttet partiet, og foreningene melder ofte ikke mer enn $\frac{1}{3}$ av medlemsstokken inn når de gjør vedtak om å tilslutte seg.

Tor Andersen, Oslo: Punkt 8 c betyr i realiteten nedgang i en rekke foreningers kontingentbetaling til partiet. Men forslaget har også noe godt i seg, det vil øke det kollektive medlemskap i antall. Konkret

springer forslaget i B 5 ut fra et behov en del foreninger har for å få politisk kontakt og innflytelse. Hvis det tilbud som her foreligger resulterer i aktivitet fra disse 100 000 som står utenfor, er det bra. Men er det tvil om det, må spørsmålet løses på de respektive organisasjonsplan hvor de faglig hører hjemme, nemlig i de kommunale og fylkeskommunale instanser.

Jan Egrem, Telemark: Vi har nettopp hatt en vervekampanje og gått rundt og forklart hvor billig medlemskap i partiet er. Så går det bare et par måneder og denne kontingent blir forhøyd med nesten 100 prosent. Jeg advarer mot såvidt stor forhøyelse. Vi må gå inn for å finne andre måter å skaffe penger til bevegelsen på.

Egrem fremmet følgende forslag:

«Kontingenten for individuelle medlemmer økes til minst kr. 15,— til avdelingene, minst kr. 8,— til kommunepartiene, minst kr. 8,— til fylkespartiene og minst kr. 9,— til landspartiet. Tilsammen minst kr. 40,—»

Vedtak:

Oversendes redaksjonskomiteen for organisasjonssaker.

Knut Helge Strømsnes, Oslo: Jeg synes ikke Jan Haldorsens argumentasjon for forslag B 5 holder. Det er mulig å opprette faglige partilag. Jeg tillater meg å fremme følgende forslag:

«Der hvor det finnes lokale faglig/politiske utvalg, er deres behandling og vedtak retningsvisende for de enkelte kommunepartiers standpunkt i spørsmålet om andre foreninger enn de kollektivt tilmeldte fagforeningers deltakelse i kommunepartienes representantskap.»

Vedtak:

Forslaget oversendt redaksjonskomiteen for org.saker.

Ivar Ødegaard, Oslo: Jeg anbefaler landsmøtet å slutte opp om Jan Bergs forslag. Vi som var medlemmer av Leveraas-utvalget var opptatt av å styrke kontakten med fagbevegelsen og vi tror det også er nødvendig å søke kontakt på andre måter enn bare kollektivt medlemskap. Jeg er enig med Jan Haldorsen i at vi må finne andre former slik det er foreslått.

Olaf Holmsen, Oslo: Vår felles overordnede målsetting er å etablere kontakt med stadig flere grupper i arbeidslivet. Forutsetningen er selvsagt at foreningene er tilsluttet LO. Når vi nå forhåpentlig vedtar dette forslaget, må vi ikke la det bli noen sovepute og tro at vi har skapt den kontakt vi ønsker. Det er bare gjennom aktivt engasjement vi kan øke kontaktflaten.

Debatten var dermed avsluttet.

UTTALELSE OM OLJEPOLITIKKEN

Redaksjonskomiteen for politiske saker hadde gjennomgått bemerkningene til forslaget om oljepolitisk uttalelse. Formannen, *Trygve Bratteli*, sa at komiteen hadde gått inn for to endringer: Kolbergs forslag om tilføyelse til 3. avsnitt: «Dette gjelder særlig forholdet til verdens fattige land» hadde fått tilslutning. Videre gikk den inn for å endre ordet «tilfredsstillende» med «betryggende» slik Georg Mikkelsen hadde foreslått. Til forslaget fra Lundanes om lovfesting av operatørens ansvar for beredskapen, sa Bratteli at en spesiell lov om dette var vedtatt i 1973. Komiteen fastholdt ellers sine formuleringer. Nyhamars forslag burde behandles av redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet.

Vedtak:

Uttalelsen ble enstemmig vedtatt med disse endringer. Forslaget fra Jostein Nyhamar ble oversendt red.komiteen for programsaker.

DEBATTEN OM SAKLISTAS P. 7 — ARBEIDSPROGRAMMET

Dirigenten opplyste at 109 talere hadde tegnet seg og taletida ble satt til 5 minutter.

Eilif Dahl, landsstyret: I balansen mellom vekst og vern er det mange problemer som må løses. Da Miljøverndepartementet ble opprettet av en Arbeiderpartiregjering var det nettopp fordi man i Regjeringen skulle ha noen som forsvarte vernetanken. Jeg har vært på en rekke landsmøter hvor de som snakket vern ble sett rart på. Nå er vern blitt en hovedsak for arbeiderbevegelsen. Vi vet at vekst er et gode, men ikke under enhver omstendighet. Men mange hefter seg fortsatt ved det gamle bildet av Arbeiderpartiet. Spørsmålet om vern av Dagali og Veig er derfor blitt en prøvestein som skal bevise alvoret i vårt partis politikk. Om vi vedtar å verne, kan vi senere omgjøre vedtaket. Vi kan ikke omgjøre en utbygging.

Peder Johansen, Hordaland: Jeg har bodd i Eidfjord i 50 år og er vel kjent med kraftutbygging. Hva galt har vi gjort ved tidligere utbygging? Jeg bor like i utløpet, og ser de kolossale vannmengder som renner i havet til ingen nytte. Vannet fra Veig ville også tjene naturverninteressene, det vil bedre laksefisket i Eio. I dag kjøper vi dyr kraft fra Danmark, Sverige og Russland. Hva slags politikk er det? Hvor skal bygdefolket hente sin levestandardøkning hvis de ikke får bruke lokalsamfunnets ressurser. Blant de unge i dag som vil spare og verne er det vel ingen som vet hvordan det er å kjempe

for levebrødet i ressursfattige fjellbygder. Hardangervidda omkranses av flere fylker som har sagt tydelig fra at vi ikke skal ta standpunkt til verning nå. Det ville være rart om landsmøtet ikke lyttet til disse fylkene.

Tove Strand Gerhardsen, Oslo: Programmet tar opp flere forslag for å bedre kvinnes muligheter på arbeidsmarkedet. Jeg har et tilleggsforslag i denne forbindelse som gjelder voksenopplæringskursene. Videre bør vi i programmet forplikte oss til å skaffe unge jenter rett til å delta i alle yrker. Det er nødvendig å skaffe nye arbeidsplasser i distriktene, men dette bør ikke kobles sammen med utbyggingen av vassdrag. Mange kommuner har heller ikke noe å bygge ut. Veig og Dagali må holdes helt utenfor de berørte fylkers økonomiske situasjon. Heller ikke må spørsmålet om arbeidsplasser komme i konflikt med vårt ønske om en ny økonomisk verdensordning og nedrustningsprinsippet.

Hun fremmet følgende forslag:

Tilføyelse til 3. avsnitt under Vi vil i kapitlet Arbeid for alle: «. . . og for å sikre unge jenter adgang til alle yrker . . . Det gis økte muligheter for trinnvis oppbygging av faglige kvalifikasjoner gjennom yrkesopplæringskurs for voksne.»

Vedtak:

Forslaget oversendt redaksjonskomiteen for programmet.

Arvid Nyberg, Hedmark: Skogsarbeidernes organisasjoner har reist opprørsfanen mot den utvikling man står foran i skogbruket — med utvidet rasjonalisering og mekanisering. For landets 10—15 000 skogsarbeidere og for opprettholdelsen av de mindre bruk er denne utvikling av avgjørende betydning. Sterke kapitalkrefter vil nå inn i de norske skoger med store avvirkningsmaskiner som vil redusere de nåværende arbeidsplasser i skogbruket med to tredjedeler. Dette rammer distrikter med små muligheter for å skape alternative arbeidsplasser. Arbeiderpartiet har et spesielt ansvar for denne yrkesgruppe.

På vegne av Hedmark-delegasjonen fremmet Nyberg følgende forslag:

- I. Skogbrukspolitikken følges opp med de målsettinger, tiltak og virkemidler som er trukket opp i St.melding nr. 110 om tiltak for økt avvirkning i skogbruket.
- II. Innføring av de store avvirkningsmaskiner i skogbruket må ikke foregå før en etter en samlet og grundig samfunnsmessig vurdering finner det fordelaktig og forsvarlig å ta utstyret i bruk.

III. Det må enten ved avtaler mellom partene i skogbruket eller gjennom lovverk hindres at de store avvirkningsmaskiner blir tatt i bruk før en har fått tid til en slik vurdering.«

Vedtak:

Oversendes redaksjonskomiteen for programsaker.

Leif Aune, Regjeringen: Tross et stramt arbeidsmarked i klassisk forstand vil det være langt igjen før vi har oppfylt målet «Arbeid for alle». Denne målsetting innebærer at alle som ønsker det, skal være sikret et trygt og meningsfylt arbeid (slik som arbeidsmiljøloven foreskriver) på eller i nærheten av hjemstedet (slik vi forespeiler i våre distriktspolitiske retningslinjer). Det hersker neppe uenighet innen partiet og fagbevegelsen om denne målsetting. Heller ikke om at arbeidet mot målet full sysselsetting i denne utvidete fortolkning må gis meget høy prioritet i vårt politiske arbeid i tiden framover. Derimot kan det spørres om alle er fullt klar over hvilken pris vi må være innstilt på å betale.

Vi må oppprioritere meget sterkt innsatsen for å sikre arbeid til de grupper som tradisjonelt har hatt særlige problemer i denne sammenheng: funksjonshemmede i videste forstand, pensjonister, grupper av kvinner og ungdom, og jeg tror også folk med annen hudfarge. Uansett hvor raskt vi klarer å øke summen av arbeidsplasser i vårt land, vil en absorbering av disse på arbeidsmarkedet i et omfang som virkelig monner måtte skje i konkurranse med — eller i hvert fall med visse konsekvenser for — grupper og personer som på forhånd er vel etablert i arbeidslivet. Dette betyr samtidig at man må styrke konkurransesituasjonen for grupper som ennå ikke har hatt muligheter for å bli medlem av noen fagforening i forhold til de som har fagforeningsboka i orden. Det er akkurat her, når vi kommer inn til margen av problemene, at solidariteten blir satt på virkelig prøve. La oss arbeide sterkt for at vi som arbeiderbevegelse består prøven.

Johan Nygaard, Oppland: I Oppland er det full forståelse for vernetanken, men når vi ikke kan gå inn for det forslag som foreligger er det fordi det bare er bruddstykker av en større sak. I Oppland er omtrent halvparten av kraftkildene bygd ut. De største reserver er i Sjoavassdraget og Øvre Otta. Planene er alt betydelig redusert og både fylke og fylkesparti har truffet et entydig vedtak: Ingen vannføring vestover. Oppland Arbeiderparti har i sitt program slått fast at utbyggingen må foregå slik at det tas hensyn til naturvern og balanse i naturen. Oppland Arbeiderparti går inn for utbygging i Øvre Otta. Partiet har 30 av 55 representanter i fylkeskommunen. Vi

føler forpliktelse når det gjelder vårt program, og må følge opp det moderate utbyggingsforslaget.

Thor-Eirik Gulbrandsen, Akershus: Vi må akseptere at arbeidsløs ungdom får et økonomisk livsgrunnlag. Vi vet at ikke alle har hjem og foreldre som kan forsørge dem. Alternativet til trygd eller en støtteordning i Arbeidsformidlingens regi er sosialkontorene. Da er det bedre å knytte de økonomiske tiltak til en etat som har til oppgave å skaffe folk jobb.

Gulbrandsen oppfordret alle kommune- og fylkespolitikere i salen til å ta AUF's handlingsprogram opp til konkret behandling og fremmet videre følgende forslag:

«Til avsnittet: Arbeid for alle:

AP vil:

- Ta initiativet til at det igangsettes en bred forskning og utredning for å få økt innsikt i de problemer arbeidsløsheten blant ungdom skaper og muligheten for å løse disse problemer.
- Utarbeide et system for registrering av reell arbeidsløshet blant ungdom i Arbeidsformidlingens regi.
- Styrke arbeidsmulighetene for ungdom, kvinner, eldre og funksjonshemmede vesentlig.
- Sette Arbeidsformidlingen i stand til å fungere mer effektivt, drive utstrakt individuell behandling, oppsøkende virksomhet og særlig rettleiing av arbeidsløs ungdom, kvinner, eldre og funksjonshemmede.
- At målet må være at alle som ønsker det, skal ha muligheter til å skaffe seg trygt, inntektsgivende og meningsfylt arbeid på heltid eller deltid.

Til avsnittet «Likhhet under utdanning» — eventuelt «Arbeid for alle»:

AP vil:

- At orientering om arbeidsliv og fagbevegelse må bli en obligatorisk del av skole- og opplæringstilbudet. Ved landets skoler innføres som obligatorisk emne at representanter for LO/NAF og Arbeidsformidlingen orienterer om yrkesvalg, utdanningsmuligheter, rettigheter, plikter og arbeidsforhold i arbeidslivet.»

Vedtak:

Forslaget oversendes redaksjonskomiteen for programsaker.

Annemarie Lorentzen, Regjeringen: Snderingspartiene sier de setter familiepolitikken i forgrunnen. Men er det noen som har kjempet for familier og barn i dette land, så er det sannelig arbeiderkvinnene. Kampen er ført fra skanse til skanse år etter år, men det har ikke vært mye støtte å få fra de borgerlige. Våre forpliktende programmer har ført til konkrete tiltak. Bratteli-regjeringen la fram en melding om barnefamilienes levekår som ble fulgt av Lov om barnehager og

har ført til sterk utbygging av barnehager over hele landet. Landskvinnekonferansen vedtok i 1975 et handlingsprogram om barnas plass i samfunnet som har vakt interesse utover landegrensene. Det vil komme en stortingsmelding om barns oppvekstforhold, noe som ikke har vært gjort før. De borgerlige ønsket heller ikke å styrke en avdeling i Forbrukerdepartementet som skal ta seg spesielt av kvinnenes stilling i samfunnet og de gikk også mot regjeringens forslag om en likestillingslov. Nå har Høyre besinnet seg og sluker de innvendinger de hadde. Regjeringen har også gjort mye annet: I Arbeidsmiljøloven er det foreslått å utvide den lønnete fødselspermisjon fra 12 til 18 uker, 10 dagers fri ved sykdom hos barn under 10 år, barselpenger for hjemmeværende mødre. Spørsmålet om redusert arbeidstid for småbarnsforeldre vil bli prøvd i flere statsinstitusjoner. Utbyggingen av barnehagene er forsert og statens tilskudd fordoblet de siste år. En større utredning er i gang om husmødres trygderettigheter og et utvalg vurderer hvordan en skal skaffe flere arbeidsplasser for kvinner i distriktene. Den beste gave dette landsmøte kan gi kvinnebevegelsen til 75-årsjubileet er å sørge for at alle kvinnenes programforslag blir vedtatt.

Egil Ranheim, Landsstyret: Full sysselsetting og standardheving vil øke energiforbruket, selv om sparetiltak blir gjennomført. Skal vi så fremstille elektrisk energi av vannkraft eller varmekraft? Det må være riktig å velge vannkraft med stor vekt på naturvern. Det er konstruert opp et motsetningsforhold i spørsmålet om Veig og Dagali. Det er mange måter å verne Hardangervidda på. Vannkraften reduserer forurensningen, mens varmekraftverk vil gi svovelsyreutslipp. 50 000 tonn olje må brukes hvert år for å skaffe den kraft vi ellers kunne få fra Veig og Dagali. Hardangervidda-utvalget har foreslått vekslende utbygging — fra 1750 kv.km til 3400. En kommer ikke i konflikt med områder som bør fredes om en velger 3000 kv.km.

Odd Wivegh, Oslo: Det er helt vesentlig at programforslaget viser sammenhengen mellom ideer og det som blir gjort i praktisk politikk.

En positiv holdning til livsstandard og et kvalitativt bedre samfunn må omsettes i forpliktende formuleringer for å få et innhold. Det gjør programmet når det f.eks. gjelder disponering av oljeinntektene for å skape varige verdier, trygge arbeidsplasser. Det gjelder også avsnittet om miljø og ressurser. Vernehensynet går som en grønn tråd gjennom hele programmet og tvilen kommer bare til uttrykk når det gjelder Veig og Dagali. Jeg er enig i at energiutbyggingen må vurderes både ut fra hensynet til arbeidsplassene og ut fra hensynet til naturmiljøet. Men dessverre kan dette bare bli fraser om en

ikke konkret går inn for vern. Man kan ikke hver eneste gang det er snakk om å verne, peke på følgene for arbeidslivet. Da vil det aldri bli noe igjen å verne. Partiet har nå en enestående sjanse til å markere seg på et område som tidligere kanskje har vært en belastning for oss.

Videre vil jeg minne landsmøtet om den politiske side ved spørsmålet om bedre bysamfunn som bør komme til uttrykk ved forpliktende formuleringer og føre partiet på offensiven i disse spørsmål. Når det gjelder idretten, har den fått en eneste linje i programmet. Jeg regner med at redaksjonskomiteen tar dette opp.

Abraham Øvrebotten, Sogn og Fjordane: I Sogn og Fjordane er vi ofte stridslystne og uenige, men når det gjelder kraftutbygging har partiet truffet et enstemmig vedtak og støtter Alternativ 1. Naturvernerne i Oslo Arbeiderparti går i spissen med forbitret motstand, men vi som representerer bygdene vil se det som et overgrep om ikke alternativ 1 blir vedtatt. Det ville også skape utrygghet hos velgerne som venter at vårt parti skal trygge arbeidsplassene. Jeg kan ikke unnlate å komme inn på miljøvernministerens engasjement for å verne Dagali og Veig, noe en må akseptere og respektere. Men nestlederen har kunnet nytte alle slags media, mens andre ikke har hatt tilgang til disse media. Formannen har også gått for langt her.

Einar Oslund, Buskerud, viste til Forslag A 18 Drammen AUF. — Jeg slutter meg til forslaget innledning og motivering, men etter min mening kan vi ikke vedta forslaget om nasjonalisering av en industri uten på forhånd å ha hatt en grundig utredning av de mange spørsmål som knytter seg til en sak av slike dimensjoner. Jeg tror min oppfatning deles av det store flertall av arbeidere i treforedlingsindustrien.

Oslund fremmet følgende forslag:

«Siste avsnitt i forslag A 18 fra Drammen AUF endres. — På dette grunnlag vil jeg foreslå at landsmøtet i DNA programfester at spørsmålet om nasjonalisering av treforedlingsindustrien utredes.»

Vedtak:

Oversendes redaksjonskomiteen for programsaker.

Petter Furberg, Vestfold: De fleste lovbrudd begås av unge mennesker med svak sosial bakgrunn. Det sies at politi og rettsvesen tar med silkehansker på disse unge. Men det må jo være en sentral oppgave å holde dem utenfor fengslene og søke å tilpasse dem til samfunnet. Det er på dette området vi må sette inn mer og hvor vi hittil har sviktet. De trenger individuell behandling mer enn straff. Det

samme gjelder de som ligger under for alkohol og narkotika, deres plass er ikke i fengslene. Simple tyverier får sin faste og tilmålte straff, men økonomiske forbrytelser og brudd på moderne lovgivning slipper lettvint unna. Kanskje stemmer dette forhold med vår egen mangel på holdning til disse spørsmål? Vi må se disse spørsmål i langt bredere perspektiv enn hittil.

Når det gjelder Hardangervidda bør vel alle faner nå legges til side til vi har et bredere materiale for å vurdere disse spørsmål. Regjeringen skal legge fram en energimelding og det vil komme en ny verneplan for vassdrag. Kunne det kjøres parallelle rådslag ville det være fint, og kanskje også uten at partiledelsen sier hva vi skal mene.

Olav Kyrre Hansen, Nordland: Landsstyret sier at programposten om samferdsel er god, men for oss som bor nord for der jernbanen slutter er den ikke god nok. I 1972 gikk samferdselskomiteen i Stortinget enstemmig inn for en innstilling hvor det heter at «baneforlengelse ikke bare kan vurderes i sammenheng med hva vår nordlige landsdel er i dag, men må ses i nøye sammenheng med de utviklings tiltak for landsdelen som en må forutsette etter hvert vil bli fremmet.» En rekke lokallag, kommunepartier, fylkespartier og fagforeninger støtter kravet. Videreføring av Nord-Norgebanen er et viktig ledd i utvikling av landsdelen. I vårt arbeid for å virkeliggjøre målsettingen om et bedre og tryggere samfunn trenger vi denne forsamlings positive vedtak om Nord-Norgebanen.

Olav Kyrre Hansen fremmet følgende forslag:

«Arbeiderpartiet går inn for: Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktige. Nord-Norgebanen videreføres. Prosjektering iverksettes i valgperioden. Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, og med minst mulig parallellkjøring.»

Vedtak:

Oversendt redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet.

Martin Kolberg, AUF: Treforedlings- og papirindustrien er blant de bransjer som har gjennomgått strukturrasjonalisering de siste åra. Dette har slått ned flere steder i landet, særlig i Nedre Buskerud, med Drammensvassdraget og Vestfossen. I det siste har situasjonen på Tofte stått i sentrum for oppmerksomheten. Regjeringen har nå i en proposisjon bedt om tilslutning til konsesjon for bygging av den planlagte kjempefabrikken på Tofte. Etter mitt skjønn har Regjeringen gjort det den kunne for å få en best mulig avtale med tanke på å sikre sysselsettingen totalt sett. Avtalen vil gi staten 26 pst., skog-eierne 50 pst. og Union, Saugbruksforeningen og Follum 8 pst. hver

I flere fylker arbeider man nå med å utjevne kraftprisene regionalt. Men det vil bli bare et slag i lufta om det ikke også på landsbasis blir en utjevning. Jeg ber redaksjonskomiteen sørge for et punkt om at vårt parti vil arbeide aktivt for ensartede kraftpriser over hele landet.

Ole Knapp, Oppland: Når det gjelder fredning eller ikke av vassdrag synes det som Arbeiderpartiet nå søker å ta opp i seg sekteriske målsettinger som utgrupper i samfunnet står som talsmenn for. Heller ikke på dette område bør vi la oss presse av grupper vi ikke vil være i stand til å kappløpe med. Arbeiderpartiets styrke har vært at vi har hatt de saklig sett riktige standpunkter i de aller fleste saker. Mange ganger har det vært upopulære standpunkter, men vi har bevart troverdigheten. Vi kan ikke henwise til alle programmets målsettinger uten å anwise veien for å nå dem. Vi snakker om et kvalitativt bedre samfunn, men det synes som om man vurderer begrepet for snevert. Ute i distriktene mangler vi arbeidstilbud, for kvinner, for ungdom og funksjonshemmede. Skal vi skaffe det, må vi ha tilgang på energi. Bedrifter i distriktene må bli mindre enn de tradisjonelle, vi må bygge opp ny teknologi og det krever også energi. Vi behøver ikke velge mellom fredning og utbygging, bare hensyn kan ivaretas. La oss håpe dette landsmøte finner fram til en formulering hvor ingen rir prinsipper, men hvor vi tar et ansvar i fellesskap.

Dirigenten, Tor Aspengren, opplyste at 90 talere stod igjen og foretold strek med adgang til å innlevere forslag.

Vedtak:

Dirigentens forslag enstemmig vedtatt.

Følgende forslag ble levert på dirigentens bord:

Fra *Annelise Dørum, Akershus:* ..

Under punktet Likheter under utdanning: «Arbeiderpartiet vil arbeide for en karakterfri skole.»

Fra *Liv Stubberud, Landsstyret:*

«Til avsnittet Norge og Verden — En politikk for sikkerhet og fred:

Arbeiderpartiet vil: Nytt tredje punkt: Økonomien og velferdstilbudene for de vernepliktige bedres. Det innføres forsøksordninger innen forsvaret med sikte på en utvidelse av soldatenes politiske og organisasjonsmessige arbeid.»

Fra Nordahl Roaldsoy, Akershus:

«Programposten om vern av vassdrag. Denne programpost gis følgende tilføyelse: Fylker og kommuner som gjennom vernetiltakene får redusert sine utviklingsmuligheter, skal gis kompensasjon, slik at de ikke bærer mer enn sin forholdsmessige andel av ulempene.»

Fra Gustav Odvold, Hedmark:

«Tilføyelse til avsnittet Boliger og bomiljø:
Det må ytes offentlige tilskudd, der hvor utgiftene til utbygging og klar-
gjøring av tomter og tomtfelter er uforholdsmessig høye på grunn av at
man tar i bruk arealer som er kostbare å bygge ut.»

Fra Petter Ersvær, Harstad:

«Forslag til formulering i arbeidsprogrammet under punktet AP's
idegrunnlag, første setning:
DNA's mål er et sosialistisk samfunn bygget på den demokratiske sosia-
lismens ideer.»

Fra Solweig Seim Johansen, Hordaland:

«En aktiv familiepolitikk, siste punkt:
I den vanskelige situasjon der kvinnen ser svangerskapsavbrytelse
som den eneste utvei, må hun sikres nødvendig veiledning av sosialkurator,
helsesøster og lege. Hun må selv ha adgang til å treffe den endelige be-
slutning i de første 12 uker av svangerskapet. Kvinnene må sikres en
likeverdig, trygg og menneskelig behandling.»

Fra Oddvin Lundanes:

«Tilføyelse til punktet Likhhet under utdanning:
Utdanningspolitikken i åra framover må derfor legge hovedvekten på å
hindre at det blir et stadig større sosialt og økonomisk skille mellom
grupper med liten formell utdanning i forhold til de som får gjøre seg
nytte av vårt utdanningssystem fullt ut. Dette må bl.a. skje ved at erfa-
ring fra arbeids- og samfunnsliv blir akseptert på linje med kunnskap av
teoretisk karakter.»

Fra Knut Korsæth, Oppland:

«Landsmøtet gir sin tilslutning til følgende programformulering:
Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse. Arbeider-
partiet respekterer og verdsetter kristendommens betydning i vår kultur-
arv.»

Fra Anne-Lise Bakken, AUF:

«Arbeiderpartiet forplikter seg til å senke stemmerettsalderen til 18 år
i kommende periode.»

Fra Ole Johannessen, Sogn og Fjordane:

«Under punktet Arbeid for alle i programmet, punkt 6, tilføyes:
Effektiv kontroll med private leiefirmaer som opererer på arbeidsmar-
kedet.»

Fra *Ivar Ødegaard*, Oslo:

«Forslag vedrørende justeringsindeksen for tilbakebetaling av lån i Statens Husbank:

Justeringsindeksen for eldre Husbanklån reduseres eller settes ut av kraft inntil dette spørsmål er nærmere utredet.

Slik som ordningen er nå, vil disse boliger få en stigning i husleiene på minst 10 pst. pr. år, når en også tar hensyn til økningen i de kommunale avgifter. Dette er en stigning som ikke står i forhold til disse boligernes standard. Det vises til uttalelse fra kongressen i NBBL og representantskapet i Oslo Bolig og Sparelag.»

Fra *Hans P. Andersen*, Akershus:

«Tilføyelse til punktet «Den nye kulturpolitikken» i arbeidsprogrammet, etter 2. avsnitt:

For å styrke det lokale kulturarbeid gjennomføres de økonomiske målsettinger for Statens overføringer til kommuner og fylker som stortingsmeldingene om kulturarbeid legger opp til.»

Fra *Hans P. Andresen*, Akershus:

«Endring av 3. avsnitt av punktet «Den nye kulturpolitikken»:

Bare i de tilfeller hvor organisasjonene ikke makter eller ønsker det, bør offentlige organer ta på seg de oppgaver som vanligvis blir løst av organisasjonene.»

Fra *Einar Tveit*, Hordaland:

«Formulering — Hardangervidda.

Alternativ I — med fylgjande tillegg:

Hardangervidda blir naturpark. Ingen kraftutbygging i tilstøytende vassdrag som krev synleg regulering innanfor naturparkgrensene.»

Fra *Jan Haldorsen*, Oslo:

«Viktige deler av Jotunheimen legges ut som nasjonalpark. De tilstøtende områder gis status som landskapsvernområder. Dette skal ikke hindre naturlige næringsvirksomheter som jordbruk, skogbruk, jakt og fiske. Imidlertid må det være sterke restriksjoner for vei- og hyttebygging, samt etablering av ny hotellvirksomhet. Turistforeningens hyttetilbud bygges ut med statlig støtte.»

Fra *Henning Myrvang*, Hedmark:

«Arbeidsprogrammet — forslag til avsnittet:

«En effektiv distriktspolitikk og et variert arbeidsliv» — tilføyelse av nytt punkt:

Utvikling av bærekraftige distriktsentra skal fortsette.»

Fra *Haugenstua Arbeiderlag* — telegram:

«Haugenstua Arbeiderlag oppfordrer partiet til å verne Hardangervidda. Allerede i forbindelse med landsmøtet i 1973 foreslo vi at Veig ikke måtte utbygges. Tiden må nå være kommet til å treffe en beslutning om vern av Hardangervidda.»

Fra *Eidsvoll Arbeiderparti*, forslag nr. 58, Økonomisk demokrati og eiendomsrett, *Ase Dokken*:

d) «Gjennom arv og på annen måte som ikke alltid har vært knyttet til eget arbeid har enkelte personer/familier greid å skaffe seg eiendomsretten over uforholdsmessig store skog- og fjellvidder.

Denne eiendomsretten gir enkelte mennesker ufortjente privilegier til skade for øvrige samfunnsborgere. Dette forhold bør derfor nå avvikles.

Forslag:

Spørsmålet om samfunnsmessig overtakelse av skog/fjelleiendommer over 10 000 da. i privat eller selskapers eie utredes.

Forslaget føyes inn under avsnittet «Økonomisk demokrati og eiendomsrett, s. 8.»

Fra *Arne Stangeland*, Rogaland:

«Forsikringsvesenet:

Følgende formulering foreslås:

Utredning av forsikringsbransjens framtid, med økt vekt på samarbeid mellom forsikringsselskaper, offentlige institusjoner og folkeorganisasjonene.

Modernisering av forsikringslovgivningen, bl.a. ved å sikre bedriftsdemokrati og samfunnsmessig styring av forsikringsselskapene på linje med forretningsbankene.»

Fra *Per Gunnar Olsen*, Troms:

Endringsforslag til Helsevern, 7. punkt:

«Den offentlige tannhelsetjeneste styrkes med sikte på gratis tannhelsetjeneste for alle. Fri tannpleie for barn og ungdom opp til 20 år, funksjonshemmede, eldre og andre vanskeligstilte grupper etter bestemte regler. Fylkeskommunene settes økonomisk i stand til å gjennomføre gratis tannrøkt for disse grupper.

Tilbud om gratis ... osv. som i programforslaget.»

Fra *Bjørn Harald Kristiansen*, Østfold:

Forslaget til avsnittet Aktiv industripolitikk, punkt 9, om treforedlingsindustrien:

«At vi vil gjennomføre tiltak for å endre struktur- og eierforholdene i treforedlingsindustrien, slik at den sikres med gode og trygge arbeidsplasser.

Tilføyelse:

Staten må i høyere grad direkte medvirke i utviklinga av norsk treforedling, blant annet i form av medeierskap av bedrifter.»

Fra *Asveig Leiros*, Troms:

Endringsforslag til Helsevern — 5. punkt:

«Fullt offentlig ansvar for planlegging, utbygging og drift av helsetjenesten utenfor sykehus, bl.a. ved fast organisert legevaktordning og en offentlig organisert bedriftshelsetjeneste.»

Fra *Svein O. Agnalt*, Østfold:

«Nytt punkt 1, Boliger og bomiljø:
Arbeiderpartiet vil fortsatt stor boligbygging».

Fra *Birger Sæther*, Oppland:

«Under henvisning til Aurskog Arbeiderlags forslag A 15 fremmes følgende forslag som går på jordlova:

Jordlova endres dit hen at det blir hjemlet adgang for det offentlige (Kommunene) til å erverve og fordele dyrkingsjord til små og lite bærekraftige bruksenheter.»

Fra *Helga Syrrist*, Oslo:

«Landskvinnekonferansens handlingsprogram Kvinner i utdanning og arbeid, i de 3 siste avsnitt på side 17 og de 2 første avsnitt på side 18, innarbeides i arbeidsprogrammet 1977—81 for DNA:

- Særlig kvinner med familieansvar og kvinner bosatt utenfor tettsteder kan ha vanskelig for å delta i ordinær skoleundervisning, Radio, fjernsyn, brevundervisning og kombinert undervisning gir nye tekniske muligheter til å skaffe seg kunnskaper med sikte på et meningsfylt arbeid og gode lønnsmuligheter.
Også yrkesfag bør legges opp som kombinert undervisning.
- Norsk Fjernsynsundervisning må det offentlige bruke og tilpasse de tekniske muligheter slik at bredden og mengden av tilbud kan nå kvinner i alle grupper.
- Arbeidernes Opplysningsforbund, Det norske Arbeiderparti og Landsorganisasjonen i Norge har et særlig ansvar for å få med flere kvinner i organisasjonslivet. Det må legges stor vekt på å få flere kvinner til å kvalifisere seg for tillitsverv og praktisk legge forholdene til rette for dette.
- Alle opplæringstilbud må følges av tilbud om ordnet barnetilsyn eller tilsyn med eldre, funksjonshemmede og andre — for de som har behov for det.

Fra *Brit Jørgensen*, Aust-Agder:

Forslag til endring i programmet:

Under punkt 5 i «Utdanning, forskning og kultur» innordnes kvinnebevegelsens punkt 1 under kapitel 3:

- Orientering om arbeidsliv og fagbevegelse må bli en obligatorisk del av skole- og opplæringstilbud.
- Ved samtlige av landets skoler innføres det som fast opplegg at representanter fra LO/NAF og Arbeidsformidlingen gir orientering om yrkesvalg og om videre utdanningsmuligheter.
- Ved samtlige av landets skoler gis undervisning i rettigheter, plikter og arbeidsforhold i arbeidslivet.»

Fra *Terje Løkken*, Oslo:

«Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktig.

Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, og med minst mulig parallellkjøring.»

Fra *Terje Løkken*, Oslo:

«Partiet går aktivt inn for at Oslo havn blir utbygd til sentralhavn for Oslo-regionen.»

Fra *Jan Løkken*, Oslo:

Under avsnitt Internasjonale organisasjoner foreslås ny formulering om IEA:

«Norge har avtale om assosiert tilknytning til Det Internasjonale Energifyrådet, IEA.

Denne avtalen må sies opp for å sikre nasjonal styring med olje- og energipolitikken. Norge er fortsatt interessert i et internasjonalt samarbeid om forskning, energisparing og utvikling av alternative energikilder.»

Vedtak:

Samtlige forslag oversendes Redaksjonskomiteen for program-saker.

Debatten fortsatte.

Ragnhild Holsen: Retten til arbeid skulle være en menneskerett, men dessverre er det ikke alltid slik. Det er skrikende urettferdighet mellom ungdomsgruppene. De som er veltilpassede og skoleflinke får gratis utdanning i 8—10 år etter grunnskolen og siden interessante og utviklende jobber i arbeidslivet. På den annen side har vi den ungdom som har vanskeligheter med å komme i lære eller få arbeid etter grunnskolen. Vi trenger alle som medspillere i landet vårt og derfor bør samfunnet påta seg ansvaret for at de unge er beskjeftiget etter grunnskolen. I min landsdel har vi kjempet for å få forståelse for vårt syn på selvbestemt svangerskapsavbrytelse. Til en viss grad har det lyktes. Jeg vil henstille til landsmøtet at vi står samlet i kravet om å opprettholde denne programposten. Når det gjelder alkohol- og narkotikaproblemene har Arbeidernes edruskapsforbund lagt fram et eget forslag som jeg også vil be landsmøtet slutte opp om.

Bjørn Harald Kristiansen, Østfold: I Østfold er vi spesielt opptatt av industripolitikken. Fylket har sysselsettingsproblemer, særlig i verksted- og treforedlingsindustrien. Vi bøyer oss for at den nye cellulosefabrikken legges til Tofte i Hurum, siden beslutningen er tatt etter nøye vurdering av treforedlingsindustrien i Norge. Men vi er ikke fornøyd med statens andel på 26%. Dette vil bety at skog-eierne vil få en meget sterk dominans. Partiet og regjeringen må ta meget alvorlig det punkt i programmet som sier at vi vil gjennomføre tiltak som vil endre struktur- og eierforholdene i treforedlingsindustrien, slik at den sikres med gode og trygge arbeidsplasser. Dette bør gjøres ved at partiet arbeider for Papirindustriarbeider-

forbundets forslag som konkluderer med at staten får kontroll med treforedlingsindustrien.

Kristiansen refererte sitt *forslag* som var oversendt redaksjonskomiteen.

Sissel Rønbeck, AUF: Ny profil er en karakteristikk som ofte er brukt om dette programforslaget. I den grad det innebærer at det er preget av de såkalte myke verdier, skal vi være glad for det. Jeg oppfatter «myke verdier» som fellesnevneren for noe av det beste som rører seg i kvinnebevegelsen, miljøbevegelsen og ungdomsbevegelsen. I den grad vi evner å meisle ut denne fellesnevneren i en samlet kritikk og i konkrete tiltak vil vi være i pakt med vår tid, kunne møte morgendagens utfordringer. I Programkomiteen tilhører jeg dem som mener at programmet må være så konkret som mulig på viktige punkter, og at Arbeiderpartiet bør gi klar beskjed om det vil verne Dagali og Veig. Jeg ser ingen grunn til at vi skal følge Senterpartiets eksempel, men tvert imot vise at det er Arbeiderpartiet som har mot, styrke og vilje til å gjennomføre en aktiv miljø- og ressurspolitikk i praksis.

Når det gjelder utenriks- og sikkerhetspolitikken kan vi være enige med utenriksministeren at det bør være ro om den i et valgår. Men det påhviler oss alle et ansvar for å skape forutsetninger og grunnlag nettopp for ro. Når en del av oss reiser debatt om en del sider ved vår forsvars- og utenrikspolitikk gjør vi det fordi vi er urolige over en del hovedtrekk i utviklingen av vår forsvars- og utenrikspolitikk den siste tida. Vi er urolige over økt opprustning med norsk deltakelse, sterk økning av forsvarsutgifter, lagring av utenlandsk materiell og psykologisk krigføring mellom øst og vest. Landsmøtet vil på et seinere tidspunkt bli forelagt AUF's alternative *forslag* til avsnittet om vår forsvars- og sikkerhetspolitikk.

Ivar Ødegaard, Oslo: Forslaget om bedre og trivelige bysamfunn kunne kanskje vært fyldigere på enkelte punkter. I Oslo og andre større byer synker antallet arbeidsplasser i industrien, og Oslo er i ferd med å bli en funksjonærby. Oslo har en godt utbygd yrkesskole. Vi ønsker ikke å ekspandere, men vil beholde de arbeidsplasser vi har i industrien. Vi ber om vurdering av de virkemidler som er brukt i distriktpolitikken, men ønsker selvsagt ikke å ta noe fra noen. Vi tror bl.a. det vil skape et bedre bymiljø om vi har ulike arbeidsplasser å tilby ungdommen i åra som kommer. Det andre typiske storbyproblemet er trafikksystemet. Lang reisetid og vanskeligheter med å komme fram er en stor belastning på mennesker i storbyene. Vi må få til en fornuftig bruk av privatbilene og bygge ut en effektiv kollek-

tivtransport med hyppige avganger og god kontakt. Staten må engasjere seg i arbeidet for utbygging av kollektivtransporten i våre byer, Arbeiderpartiet i Oslo har drøftet dette inngående og ønsker støtte for å skape miljøvennlig transportsystem. Storbyene har mange problemer, men la oss i hvert fall se nærmere på disse to og gjøre noe for å bedre dem,

Ødegaard refererte så sitt forslag om justeringsindeksen for tilbakebetaling av husbanklån som var oversendt redaksjonskomiteen.

Arve Løberg, Nord-Trøndelag: Regjeringens landbrukspolitikk har gitt Arbeiderpartiet tillit og har ført til at det ikke lenger er det gamle Bondepartiet som er på offensiven i Bygde-Norge. Men vi må ikke glemme de næringer som bygger på det grunnlag og den råstofftilgang en har i bygdene. Industriministeren understreket regjeringens målsetting om å opprettholde og trygge treforedlingsmiljøene. Men dette er ikke nok. Små tresliperier i lokalsamfunnene er truet av strukturrasjonalisering og på bakgrunn av norske skogeieres maktposisjon er det nødvendig at partiet for å redde de små bedrifter programfester utredning om samfunnets overtakelse av treforedlingsindustrien. En annen programpost bør også formuleres klarere, nemlig den som gjelder idrettspolitikken. Vi kan ikke overlate til Alf Bjerke å styre en massebevegelse som idretten representerer. Vi må ta avstand fra konkurransemomentet i barneidretten og gjøre framstøt for en sunn utvikling av idretten som massebevegelse.

Kåre Tønne, Sør-Trøndelag: Den sterke utbygging av barnehager er en viktig del av kvinnebevegelsens program fra 1975 og i Regjeringens langtidsprogram stiller vi målet om 100 000 plasser innen 1984. Den formulering programkomiteen har gitt denne posten er etter mitt skjønn utilfredstillende. Vi som arbeider med disse spørsmål i lokalsamfunnene, finner den for vag. I Trondheim har vi de siste 10 år gått til sterk utbygging av barnehagene og nå har vi ca. 2000 plasser. 95 % av disse plassene er skaffet gjennom lokalt initiativ med støtte av organisasjoner fra kommunen. Denne utvikling har stoppet opp nå og det er tydelig at det i og med den nye barnehage-loven har dannet seg det inntrykk at det nå er kommunal oppgave å bygge og drive barnehager. Skal målsettingen nås, må kommunene settes i stand til å satse friskt. Statens tilskudd har økt, men er fortsatt for lite til at kommunene kan makte sin oppgave på dette området. Programmet må være konkret på dette punkt, og jeg kunne tenke meg å foreslå at støtten til kommunenes drift av barnehager økes til 50 % av kostnadene.

Ola Joten, Hedmark: Stortingsmeldingen om nærings- og matforsyningspolitikken fra 1975 har skapt nytt pågangsmot for en del av våre småbrukere. I korthet går den ut på at en tar sikte på en økning av jordbruksarealet fra 9 mill. dekar i dag og til 10 mill. i 1990, og tre fjerdedeler av denne økning skal skje i næringssvake distrikter. Det tas også sikte på jamnstilling mellom industriarbeidernes lønn og jordbrukernes. Andre positive ting er ordningen med ferieavløsere som også vil bety flere arbeidsplasser i distriktene. Utmarksnæringen er viktig for svært mange av våre småbrukere og etterhvert som arbeidstida blir kortere, blir presset på utmarksområdene større. For en tid siden ble de betraktet som nesten verdiløse, men kommuner som har slike områder, har etterhvert etablert arbeidsplasser her. Det er derfor ikke med udelt begeistring vi leser i programforslaget om fritid. «Det må vises varsomhet med krav som kan redusere den enkeltes mulighet til egeninnsats.» Som partimedlem er jeg selvsagt enig i dette, men vi er åpenbart på kollisjonskurs. Etterhvert dannes det utmarkslag hvor både kommunene og små og store grunneiere er med. De legger ut til hytteområder og skaffer dermed kjærkomne deltidsarbeidsplasser. Hvis programforslaget skal følges opp, må det settes inn andre tiltak for å skape nye arbeidsplasser. Når det gjelder distriktsutbyggingen har også spørsmålet om transportstøtte vært på tale. Det ville være et virkemiddel for å oppnå bedre balanse mellom sentrale og næringsfattige strøk.

Dirigenten refererte telegram fra Haugenstua Arbeiderlag, Oslo som oppfordret partiet til å verne Hardangervidda. Han opplyste videre at Kvinnesekretariatet foreslo at programmet Kvinner i utdanning og arbeid ble oversendt komiteen for politiske saker.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Det ble nå tatt en times pause. Møtet hevet kl. 18.50.

Møtet ble satt kl. 20.00 med Tor Aspengren som dirigent. Debatten om Arbeidsprogrammet fortsatte.

Oddrun Sandvik, Finnmark: Arbeiderpartiet har alltid stått for den politikk at det skal være nok friluftsområder til alle.

I dette ligger det også etter mitt skjønn at man må sikre og ikke slite ned naturen. Den er sårbar og store arealer er nødvendig. Vi må kunne programfeste vern såvel som utbygging.

Tidligere har man programfestet utbygging av vassdrag, f.eks. Ulla-Førde. Finnmark Arbeiderparti har programfestet utbygging av Alta-

vassdraget etter de planer som ødelegger naturen minst. Vi går inn for vern av Dagali og Veig og håper på respons på vårt ønske om å bygge ut Alta for dermed å verne alle de små vassdragene på vår vidde.

Delegasjonen fra Finnmark kan ikke uten videre støtte kravet om videreføring av Nord-Norgebanen. Det må i hvert fall ikke skje på bekostning av bevilgningene til veibygging i Finnmark. Vi måtte også få en økonomisk analyse av hva det vil bety for Hurtigruta.

Johannes Hansen, Kristne Arbeideres Forbund: For to år siden sto jeg på denne talerstol for å gi uttrykk for takknemlighet. Den gjaldt den behandling Sivertsens-komiteens innstilling hadde fått. Den forståelse de kristne livsverdier møtte den gang, har gitt meg mot til å stå fram igjen. Denne avklaring betydde mye og det ble en fryd å arbeide. Men så kom neste korsvei da landsstyret enstemmig vedtok programposten om selvbestemt svangerskapsavbrytelse. Jeg skulle ønske vi kunne stige ned fra gjerdene å prøve og finne fram til forståelse for hverandres synspunkt. Bekymringen er voksende, særlig i Vest- og Sør-Norge og i Telemark. Det er på vegne av Kristne Arbeideres forbunds venner her jeg står fram med de betenkeligheter vi har med det framlagte forslag. Vi vil gjerne fremme et annet forslag for landsmøtet. Det går ut på å opprettholde den nåværende lovgivning inntil vi får utprøvd de hjelpetiltak vi tidligere har pekt på, og som også Familiemeldingen bebuder. Jeg henstiller til landsmøtet å støtte *forslaget* fra Vennesla og andre og unngå at kvinner skal måtte ta denne vanskelige avgjørelse på egen hånd.

Steinar Bruøygaard, Oppland: Jeg kommer fra Jotunheimen. I vårt distrikt er det foreslått nasjonalpark og vern også av andre områder. Da vil i tilfelle 38% av arealene i disse kommuner bli fredet. Vi som bor her er også klar over naturperlene og har drevet miljøvern i mange år. Vi har heller ikke noe imot å dele med andre. Men grensene og fredningsbestemmelsene må være slike at det går an å opprettholde næringene. Det kan ikke aksepteres at jord- og småbrukere skal miste bruksretten til skog og fjell. Oslo Arbeiderpartis Naturvernforening kan ikke være kjent i området. Innenfor de foreslåtte grenser for nasjonalpark har vi verdifull dyrkingsjord, og det ville innebære at 17 gårdsbruk, 42 boliger og en bensinstasjon skulle fredes. Miljøverndepartementet er noe mer moderat, men også dette forslag til grenser omfatter store områder av bruksmessig interesse og dyrkingsjord, i strid med partiets målsetting for landbrukspolitikken. Det er nødvendig å få en dialog og et samarbeid mellom lokale representanter og styresmaktene for å komme fram til grenser

som kan aksepteres av alle. Derfor vil jeg advare mot å programfeste fredning av mange områder. Det er mulig det er rett å verne Dagali og Veig, men dette har styresmaktene høve til gjennom loverket.

Embjørg Langleite Skamsar, Oppland: Jeg er fra Skjåk — og jeg skal fortelle litt om Skjåk. Kommunen er like stor som Vestfold fylke, 2216 kv.km. Under 1 prosent er dyrket, under 6 prosent er skog, resten er fjell. Dere kan gjerne gå i 14 dager der oppe uten å se noe utbygging i det hele tatt. Vi trenger kraft for å bygge ut arbeidsplasser og for å hjelpe andre med kraft. Av 2500 innbyggere er over 500 pensjonister. Det er stor arbeidsløshet, mye pendling. I 1976 måtte 444 få arbeidsløshetsstrygd. Kommunen er interessert i kraftutbygging for å skaffe muligheter for de mange som vil bygge og bo hos oss. Jeg snakker ikke for meg selv, men som sosialist plikter jeg å ikke tenke bare på meg selv. Jeg snakker for de mange.

Birger Sæther, Oppland: Det heter i avsnittet om idrett og friluftsliv at Arbeiderpartiet vil arbeide for å sikre friluftinteressene ved at «stat og fylker må engasjere seg sterkere i sikring av friområder av nasjonal og regional betydning». Dette sikter vel til innkjøp av grunn. I de seinere år har staten kjøpt grunn for 150 mill. kroner og på statsbudsjettet i år står også betydelige midler til disposisjon. Hvordan står så den prinsipielle side ved erstatningsutmålingen i forhold til allmenhetens eldgamle krav om fri ferdsel i skog og mark? Det virker som grunnoppkjøpet påskynner en rettsoppfatning i retning av at de som eier skog og utmarksstrekninger skal ha den fulle råderett. Kommer det ikke motforestillinger, er det ikke lenge før vi må kjøpe kort for å plukke bær. Programmet nevner ikke noe om statsallmenningene, bare 11 ord om å sikre allmenheten adgang til jakt og fiske.

Jeg viser her til forslag A 200 fra Oppland Arbeiderparti. Jeg viser også til Aurskog Arbeiderlags forslag A 15 om endring av konsepsjonsloven og mener at jordloven bør ha lignende bestemmelser. Sæther refererte sitt *forslag* som var oversendt redaksjonskomiteen.

Svein Erik Strandli, Oppland: Jeg håper landsmøtet sier seg enig i arbeidsprogrammets post om de trygdede. Vi har her å gjøre med en gruppe som står langt tilbake. Et annet forhold vi må ta opp er den såkalte samordningsloven som gir rett til å beskjære tjenestepensjoner. Den er gjenstand for stor diskusjon og er svært upopulær. Folk har vondt for å forstå at tjenestepensjonen skal beskjæres når de har betalt store innskudd. Det burde være mulig å få en endring av denne

loven så folk kan forstå og godta den. Det heter videre i programmet at det bør bli lettere for eldre og trygdede å kombinere arbeid og trygd. Jeg tror denne målsettingen blir vanskelig å oppfylle. Skal vi prioritere mellom arbeid for unge og arbeid for eldre, vil vi vel legge mest vekt på ungdommen. La oss håpe vi slipper en slik prioritering. Det er også en stor oppgave å føre de delvis funksjonshemmede tilbake til arbeidslivet, men det attføringsapparat vi har, rekker for få. Vi som er et parti for de svake må legge forholdene til rette for mennesker i en vanskelig livssituasjon.

Knut Korsæth, Oppland: På landsmøtet i 1975 ble Arbeiderpartiets holdning til kristendommen avklart. Spørsmålet er om vi nå ikke bør gå videre og innpasse vedtaket fra 1975 i prinsippprogrammet, evt. i arbeidsprogrammet. I denne sammenheng har jeg merket meg forslag A 126 fra Lunner Arbeiderparti og A 205 fra Asker Arbeiderparti som begge går inn for at vi gir uttrykk for vår holdning. Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse. Jeg har levert et forslag til programformulering om dette, og retter en inntrengende henstilling til Johannes Hansen om å trekke sitt forslag. For 4 år siden stemte jeg sammen med en del andre mot den formulering som er tatt inn i arbeidsprogrammet. Jeg har nå hatt 4 år til å modne i dette vanskelige tema og er kommet til at jeg vil stemme for det forslag som nå foreligger. Jeg vil be Hansen om å lese avsnittet nøye. Jeg tror det som står der bør være rettesnor for vår vurdering i denne sammenheng.

Kari Bergum, Oppland: Normalplanen for undervisning ved kjøreskolene er svært bra, men det er fremdeles forskjell fra distrikt til distrikt. Hvis vi regner med et gjennomsnitt på 20 kjøretimer, vil det koste 2160 kroner, og ofte skal det flere timer til. Elevene blir utsatt for et økonomisk press som blir avgjørende for deres læretid. Dette mener jeg er galt. Staten må komme inn med opplæring allerede på yrkesskolebasis eller ved et tilskudd pr. elev ved kjøreskolene. Kan vi på denne måten bidra til å få ulykkestallene ned, i stedet for stadig å bevilge til den sosiale sektor, vil den nye normalplanen gi oss større sikkerhet. I 1976 var det 7943 ulykker med personska-der. Oppland fylke er trafikkmessig et gjennomgangsfylke. Et samordnet transportsystem er et viktig ledd i distriktpolitikken. Dette krever at myndighetene legger forholdene til rette ved styring av godstrafikken. Også for persontrafikk burde tilbudet være bedre, med kollektivtransport som rimeligste alternativ.

Bjarne Overhaug, Hedmark: Det er stor mangel på fagutdannet personell i våre helseinstitusjoner og sykehjem. Større institusjoner i byer og tettsteder later til å komme best ut. Men i flere av våre sykehus har man måttet lukke avdelinger p.g.a. personalmangel. Dette er desto mer beklagelig når vi går så sterkt inn for utbygging av institusjonene og for bedre behandlingstilbud. Utdanningskapasiteten bør økes parallelt med utbyggingen. Med den fart utbyggingen nå har, vil personalproblemenene ellers bare øke.

Arbeidet for en ny utdanningsmodell er i gang. Myndighetene må spikre fast det utdanningsmønster vi skal ha slik at i hvert fall den siden av saken blir klar. Det er ikke nok med kortere utdanningstid, det må etableres flere læreanstalter og kanskje kan yrkeskolene bygges ut med dette for øye. Vi bør også få fastlagt hvilke kriterier opptak til sykepleien bør hvile på.

Henning Myrvang, Hedmark: Regjeringens innsats for sysselsettingen har gjort at mange har fått beholde sitt arbeid i en situasjon som ellers ville vært svært vanskelig. Det må også bli en viktig målsetting å skaffe folk arbeid der de bor i distriktene. Programforslaget inneholder et spekter av tiltak og forslag for en mer effektiv distriktspolitikk. Et av disse er at partiet vil at produksjon og organisasjonsformer utvikles slik at de kan tilpasses mindre bedrifter som kan etableres i distriktene. Jeg tror det må være riktig å satse på en kombinasjon hvor bærekraftige distriktssentra utvikles videre sammen med en desentralisert struktur av bedrifter innen regionen. Etablering av nye distriktssentra kan skje via Statens Industrivekstanlegg. I Kongsvinger-distriktet har vi et SIVA-anlegg som også har fått positive ringvirkninger for nabokommunene. Utviklingen av distriktssentra bør skje ved større bedrifter som kan ha mindre bedrifter i nabodistriktene som underleverandører. Alt må skje under samfunnsmessig styring gjennom de folkevalgte organer.

Myrvang refererte sitt *forslag* som var sendt redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet.

Nina Kiil, Buskerud: Annemarie Lorentzen sa for en tid siden at kvinnebevegelsens mål er å overflødiggjøre seg selv. Men ennå er den nødvendig. Handlingsprogrammet «Kvinner i utdanning og arbeid» er et viktig dokument i dagens politiske situasjon og jeg anbefaler alle å gå sterkt ut med det før valget slik at flest mulig kvinner får se at de er best tjent med Arbeiderpartiet. Det analyserer de problemer kvinner møter i utdanning, arbeidsliv og innenfor familien. Jeg håper at alle deler av partiet vil ta opp kvinneprogrammet til konkret behandling så situasjonen kan bedres. Kvinnene vil ikke

lenger finne seg i at de blir stående langt ned på prioriteringslisten når reformer skal gjennomføres.

Andre partier er klar over dette og fremmer krav, men de er ofte ikke de samme som arbeiderbevegelsens kvinner ønsker å fremme. Vi må ikke overlate initiativet i kvinnesaker til disse grupper.

Olaug Øen, Buskerud: Det lar seg godt gjøre å forene vern og utbygging av vassdrag på en fornuftig måte. Dette er en sak som er viet stor oppmerksomhet og som vi i Buskerud har arbeidet mye med. Fylkestinget har søkt konsesjon om utbygging på Hardangervidda etter avveiing mellom utbygging og verving av naturområder. Resultatet av denne avveiing førte til at Buskerud Arbeiderpartis årsmøte med stort flertall sa at en ikke på det nåværende tidspunkt kan stenge mulighetene for bruk av de ressurser disse vassdrag representerer. Hardangervidda er stor og det er godt mulig å verne betydelige områder av de sentrale deler, men det er vanskelig å forstå hvorfor ikke også andre interesser kan tilgodeses. Det området som er foreslått til nasjonalpark er større enn Vestfold fylke.

Altfor mange av dem som snakker høyest om å spare energi, rir på den grønne bølgen med islett av blått i dagens samfunn.

Ståle Dokken, Buskerud: Det sies i Buskerud at det går an å kombinere vern og utbygging på Hardangervidda, og at utbygging av Dagali bare vil redusere nasjonalparken med 150 km². Hardangervidda-utvalget sier imidlertid at reduksjonen blir 390 km², d.v.s. 12 prosent av totalarealet. Om både Dagali og Veig utbygges, blir reduksjonen ytterligere 230 km². Et samlet utvalg sier dessuten: «Noen erstatning for Dagali finnes ikke». Et annet argument går ut på at kraftutbygging skal avgjøres av distriktet selv, noe bl.a. Hol Arbeiderparti gjør når det gjelder Dagali og Veig. Men det er ikke nevnt at de virkelige skadevirkninger, neddemningsarealet på ca. 25 000 mål ligger i Nore og Uvdal. Der har de hatt flere kraftprosjekter og de sier de har betydd lite for distriktsutbyggingen, men i stedet ført til økt fraflytting. Partifeller i Uvdal går inn for Alternativ II — og dette skulle være klar tale fra dem det gjelder. Vi må nå vise i praktisk handling at vi mener noe med vårt miljøsyn og det beste mulighet vi har til det er å programfeste vern av Dagali og Veig.

Henry Hornes, Hordaland: Programmet for bedre bysamfunn slår fast at kjernefamilien i dag er mer et forbrukerfellesskap enn et arbeidsfellesskap. Det er dessverre riktig. Vårt parti har gjort en stor innsats for økonomisk og sosial trygghet, men vi må også erkjenne at vi på enkelte områder ikke har vært like flinke. Det

gjelder bl.a. kjernefamiliens plass i det moderne samfunn. I kyst- og bondebefolkningen har denne like opp i vår tid vært et dominerende innslag. Vi må ha en bedre målsetting hvor vi setter kjernefamiliens plass inn i en sammenheng. Slik det er nå, går det ut over Arbeiderpartiets situasjon. En aktiv familiepolitikk er noe mer enn kvinnefrigjøring, mer enn selvbestemt abort. En aktiv familiepolitikk er en erkjennelse av at familien er et fundamentalt ledd i samfunnet. Jeg tror vi her har en kjempeoppgave foran oss og den skal vi ta som en utfordring. En aktiv familiepolitikk vil gi oss et mer menneskevennlig samfunn og det må være vår målsetting.

Helga Kleiva Pedersen, Hordaland: De store byers problemer er kommet mer i fokus i det siste, og som representant fra Bergen er jeg svært glad for det. Ett av storbyenes problemer er det store antall av enslige, eldre, studenter og skoleungdom som krever store økonomiske uttellinginger til boliger, skoler, institusjoner, sosialomsorg o.l. Men skatteinntektene blir tilsvarende lave med den lave prosent yrkesaktive. Økende krav til trafikkårer til beste for distriktene, påfører de store byer store problemer med økende trafikkpress. Mange byer, også Bergen, har vanskelig for å skaffe arbeidsplasser i industrien. Hordaland har den største arbeidsløshet blant ungdom, og Bergen har den aller største prosent av disse.

Det store trafikkpresset går ut over barnas leik. Leik er barnas form for arbeid, og de må få muligheter til å bruke kroppen og utvikle seg i trygge omgivelser. Vi får en ny lov om arbeidsmiljø som skal sikre arbeidstakernes helse. Barna har ikke noen slik lov.

Det er vår oppgave å trygge dem. Arbeiderkvinnene har gått foran i dette arbeid. Nå vil også partiet ta det med i sitt program.

Helge Vågen, Hordaland: Jeg synes en del poster i programforslaget virker litt passive og forsiktige. I det nåværende program kommer det klart fram at Arbeiderpartiets mål er et sosialistisk samfunn. Denne målsetting er nå falt ut. Arbeiderpartiavisen Nybrott skrev på lederplass: «La oss ikke bruke ordet sosialisme offisielt. Vi vil ha et sosialistisk samfunn. Men idet begrepet er så negativt belastet må det utgå av partiets offisielle, politiske vokabular.» Vil vi som sosialister gå ut og fortelle våre velgere at vi ikke kan bruke ordet sosialisme? Nei, vi må få velgerne til å slutte opp om vårt fjerne mål? Eller skal en formulering som her er uttrykt få stille spørsmålstegn ved denne målsetting? Jeg slutter fullt opp om de forslag som går ut på å beholde formuleringen i vårt nåværende arbeidsprogram.

Når det gjelder Hardangervidda: Vi må nå verne våre vassdrag.

Hardangervidda er et av våre mest brukte rekreasjonsområder og regulering av Veig og Dagali vil gjøre vidda fattigere, fossene ville forsvinne, inngrepene bli betydelige, og villreinstammen komme i fare.

Osvold Medhus, Buskerud: Hol kommune er den ene av de to som blir berørt hvis Dagali bygges ut. Hol går inn for en redusert utbygging slik at Skurdalsvassdraget faller utenom. Det er lagt vekt på at folk i Dagali enstemmig har gitt en positiv uttalelse for utbygging. Kommunen har også behandlet forslaget om nasjonalpark på Hardangervidda. Alle ønsket en mindre nasjonalpark.

Det er på høy tid at den motoriserte okkupasjon av Hardangervidda blir stoppet.

Ved utbygging av Dagali må en prioritere nasjonalparken med omlag 400 km². Den vil ikke bli redusert med mer enn 150 km² hvis Dagali bygges ut. Med andre ord vil en få en nasjonalpark som er mer en halvannen gang så stor som Vestfold. Også en nasjonalpark er uttrykk for et sterkt ønske om å verne.

Det er snakk om hvor langt en skal gå når det gjelder vern, ikke om en skal verne. Det er fare for at det blir oppfattet som negativt vern av Hardangervidda hvis vi nå gjør et vedtak i samsvar med Alt. I.

Partilaga har ikke fått tilsendt utredningene i denne saken.

Karl Ingebrigtsen, Nordland: Vi vet alle at vannkraftperioden begynner å nærme seg slutten og at videre utbygging bare må finne sted etter nøyaktige vurderinger. Vi vet også at vi etterhvert må vurdere alternativer til elektrisk kraft. Stortinget har trukket opp retningslinjer for hvor stor vekst vi bør ha i tida framover. Vi ønsker at prognosene skal slå til, men da vil det neppe være mulig å senke forbruket av elektrisk kraft så mye som ønskelig. Derfor er det realistisk å regne med at vi må bygge ut en del av våre gjenværende vannkraftressurser. Dette må skje gjennom en totalvurdering av våre gjenværende vassdrag. Også nasjonalparkene må komme inn under en slik vurdering. Jeg har følelsen av at man vil gjøre et kupp ved å frede Veig og Dagali. Det er vanskelig for oss å ha noen sikker formening om disse vassdrag er mer verneverdige enn andre.

En fredning nå vil sikkert føre til forsterket press andre steder, ikke minst i vår landsdel. Vi må kunne si at alle vassdrag skal få denne samme behandling med avveining mellom verne- og utbyggingsverdier.

John Sørfjordmo, Nordland: Nord-Norges krav om jernbane er 100 år gammelt. Jeg tror vår landsdel egner seg like godt for NSB som andre deler av landet. Avstandene innen landsdelen og til de sentrale steder, er stor. Næringslivet er i vekst, men har enorme transportutgifter å stri med. I programforslaget heter det: «Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktig». Jeg ber dere gjøre vår landsdel konkurransedyktig, og støtte vårt krav om forlengelse av Nord-Norgesbanen. Det er urettferdig at Nord-Norge skal stilles overfor valget mellom jernbane, hurtigrute og veier. Utredningsperioden må nå være ute. Samtlige opposisjonspartier går inn for videreføring og Nordland Arbeiderparti har sagt et klart ja til det.

Skal Arbeiderpartiet bli det eneste som sier nei?

Erik Dalheim, Buskerud: Det er i dag naturlig for Arbeiderpartiet å programfeste konkrete oppgaver i byene, like naturlig som vi før har satt søkelyset på distriktene. Byene er i dag ikke ute etter vekst i tradisjonell forstand, men det må bli mulig å bevare og styrke det positive ved å bo i by. Vi må også få rettet opp de fremmedgjørende sosiale tendenser som f.eks. er kommet til syne i større boligområder. Vi har fått en ensidig alderssammensetning av menneskene, ofte kombinert med dårlig økonomi og få tilbud når det gjelder barnehager, fri- og lekeområder o.l.

I de fleste større byer er et variert næringsliv en viktig faktor for økonomisk vekst. Men utviklingen de siste år har vist at vi ikke kan ta dette som en selvfølge lenger. En by skal være for folk i alle yrker, ikke bare for de som driver i servicevirksomheten og på kontorer. Etableringsloven må legge forholdene til rette for den industri som hører hjemme i byene og som utfyller miljøet med arbeidsplass-tilbud. Stat og kommuner må gjennom konsesjonsbehandling økonomisk legge forholdene til rette for å skape variert virksomhet.

Svein O. Agnalt, Østfold: I programforslaget heter det at Arbeiderpartiet vil fortsatt stor boligbygging i områder med boligmangel.

Jeg synes ikke det kan stå slik.

I Trondheim regner en med at markedet stort sett er dekket, men tusenvis av leiligheter har svært dårlig standard — uten toilett og bad. Vi får ikke skikkelige forhold før det blir et antall ledige leiligheter og først da vil vi få avskaffet spekulasjonen med boliger. Derfor foreslår jeg at det i programmet skal stå: «Arbeiderpartiet vil fortsatt stor boligbygging». Boligproduksjonen er nå gått sterkt ned i Oslo og andre steder og målsettingen på 45 000 boliger vil ikke bli oppfylt. En av årsakene er at en del kommuner i sentrale strøk

stenger sine grenser for innflytting og ikke vil se seg selv som en del av en helhet. Videre er det så dyrt å skaffe seg en bolig i dag at man må stille spørsmål ved Husbankens rolle i den sosiale boligbygging.

Jan Berg, Oslo: Hvert av de borgerlige partier i Oslo har selvfølgelig et stort ønske om å markere sin partiprofil og ikke representere andre enn seg selv, på tross av felleslister både i den ene og den andre instans.

De politiske konstallasjoner gir langt fra fast styring. Likevel ser en tydelig i hvilken retning de politiske vedtak går: Salg av kommunale tomter, private utbyggingsavtaler på nye områder, ekspansjon av privat næringsliv. Når dette landsmøtet tar opp byenes problemer, må en be om forståelse og medvirkning til å løse urettferdige forhold.

Den sterke nedgang i industriarbeidsplasser krever nye virkemidler så den kan stanses. De store bysamfunn må gjennom lovgivning få anledning til å se behovene over kommunegrensene i sammenheng. Storbyens problemer slår også inn i skoleverket og må få sin behandling i de organer som steller med det.

Vi fra Oslo håper at Arbeiderpartiets nye engasjement i bypolitikken gjenspeiler det byprogram vårt årsmøte enstemmig har vedtatt og som nå ligger i redaksjonskomiteen for programmet.

Helga Syrrist, Oslo: Jeg tilhører generasjonen før krigen hvorav de færreste fikk fritt valg av skolegang. I programmet synes jeg det mangler noe i avsnittet om utdanning, forskning og kultur, under punktet om oppfølging av Voksenopplæringsloven. Landskvinnekonferansen vedtok i mars sitt handlingsprogram om kvinner i utdanning og arbeid. Jeg foreslår at en del avsnitt her innarbeides i partiets arbeidsprogram.

Hun refererte deretter de *forslag* som var oversendt redaksjonskomiteen.

Tertit Aasland, Oslo: «Vi skal ikke skamme oss over vekstpolitikken,» sa Guttorm Hansen. «Det er lettere å drive utjevningsspolitikk med vekst,» sa Ragnar Christiansen. Når vi nå har lagt fattigdommen bak oss er det en selvfølge at vi trekker opp nye retningslinjer. Dette er ingen underkjennelse av den vekst- og fordelingspolitikk som har vært ført. Men at veksten har foregått med for lite hensyn til det indre arbeidsmiljø, det har vi nå tatt alvorlig

Jeg skal nevne omfang og innhold av de krav som stilles til Norge utenfra. De som skulle stille disse kravene, er ikke her, men våre

vedtak angår dem. De krever en rettferdigere fordeling av verdensressurser, endringer av maktstrukturen i det internasjonale samfunn og endringer i det nåværende økonomiske system.

Skal vi minske gapet må veksten i hvert fall opp med 5% pr. innbygger i u-landene hvert år, og den må dempes til 3% i de rike land. Produksjonskapasiteten må utnyttes til å tilfredsstille menneskers elementære behov, men dette fordrer at ganske andre krefter bestemmer i internasjonal økonomi. U-landenes krav her kan også vi være enig i. Det er grenser for hvor lenge Norge kan fortsette å eksistere som en lykkelig øy i en verden med så ulik fordeling.

Jan Haldorsen, Oslo: Resultatet av kommunevalget har mange årsaker. En av dem er at vi ikke har vært flinke nok med bypolitikken. Det har vært riktig å prioritere distriktsutbyggingen, men nå er tida kommet da de større byer i dette land krever å bli tilgodesett i større grad. Oslo er f.eks. nederst på lista når det gjelder refusjons-satser. Vi har klart oss bra hittil, men dette har nå forandret seg drastisk. Økonomien er svekket p.g.a. redusert folketall.

Flerbruksplanen for Oslomarka er en viktig sak på dette landsmøtet. Et enstemmig årsmøte i fylkespartiet har krevd vernelov. 800 000 mennesker har dette som sitt viktigste friareal, og jeg håper landsmøtet forstår at bare en vernelov er godt nok.

Når det gjelder Hardangervidda er jeg enig med Nyhamar — vi må vise at vi mener noe med naturvern. Vern av Dagali er ikke et symbol for naturfantaster. 300 000 mennesker bruker Jotunheimen og Hardangervidda hvert år. Vi er kjent der. Disse områdene er umistelige for vår og kommende generasjoner og de må ikke bli mindre. Synspunkter som at elva renner forbi til ingen nytte bør kjennes døde og maktesløse fra og med dette landsmøte.

Haldorsen refererte sitt forslag som var levert redaksjonskomiteen.

Klokka var 22 og kveldsmøtet ble hevet. Dirigenten opplyste at 60 talere sto igjen på lista.

FORMIDDAGSMØTET TIRSDAG 10. MAI 1977

Møtet ble satt kl. 09.00 med *Tor Aspengren* som dirigent. Sekretærer: *Berit Nordby Magnussen* og *Bernt Midtbø*. «Jorden er en stjerne» ble sunget.

På vegne av landsmøtet ble *Einar Gerhardsen* gratulert med 80-årsdagen av Guttorm Hansen:

Kjære *Einar Gerhardsen*. Jeg står her på talerstolen på vegne av landsmøtets deltakere. Vi vil begynne denne dagen, den 10. mai, med en morgenhilsen på 80-årsdagen din. Du vil bli talt for og hyllet i hele dag og landsmøtet har 80-årsdagen som sak på sin dagsorden senere under møtet. Disse blomstene jeg gir deg nå er en hilsen fra deltakerne på Arbeiderpartiets landsmøte. Vi er kommet hit fra Svalbard, fra Ishavets barske kyster, fra Sørlandets heier og svaberg, fra Vestlandsfjordene, fra breibygdene rundt Mjøsa og Trondheimsfjordene, fra fjellbygdene der våren ennå bare er et håp, og fra sjumilsskogene øst i landet. Vi er her alle sammen og hilser fra det folket du hører til og som i dag på skip på de 7 hav, i fiskebåter, i fabrikkhaller, i gruvesjakter, i våronnarbeid, i tømmerkog, på kontor, i butikk, aldershjem og sykehus denne dagen tenker på deg. Fra oss alle her og fra dem vi representerer ønsker vi deg en god dag, *Einar Gerhardsen*.

Guttorm Hansen overrakte roser under langvarig, taktfast applaus.

Einar Gerhardsen: Takk skal dere ha. og takk for det du sa, Guttorm Hansen. Det er vanskelig å vite hva en skal si — jeg må tenke på bryllupet hvor det ble foreslått at samtlige skulle reise seg og rope et «leve» for brudeparet. Men faren til bruden mente de av hensyn til naboene burde ta et halvt minutts stillhet!

Guttorm Hansen overtok som dirigent og refererte et telegram:

«Hilser landsmøtet med enighet gjør sterk. *Ingrid Meyer*, M/S Fauskanger på vei fra Argentina til Chile.»

Kari Rolstad, Oslo: Oslo Arbeiderpartis kvinneutvalg har foreslått 6 timers arbeidsdag for alle. Prinsippet om arbeid for alle betyr i praksis å sikre eksisterende virksomheter, erstatte arbeidsplasser som går tapt og sikre arbeid for de som er underbeskjeftiget, eller uten egen inntekt. Da må det skaffes nok arbeidsplasser og forholdene må legges til rette så tilbudene kan aksepteres.

Slik arbeidslivet i dag er organisert, vil lønnet arbeid for begge ektefeller på like fot gå ut over ansvaret for barn og hjem og overskudd til å delta i nærmiljø og samfunnsliv. Dette gjelder begge ektefeller. Det er nødvendig og ta hensyn til dette, og derfor dette forslag om kortere arbeidstid. Veien å gå er ikke uten videre å opprette deltidstillinger slik programmet antyder. Deltid betyr deltid for kvinner, og da vil kvinnene fortsatt få de dårligste jobbene og slites mellom hjem og arbeidsliv som før. Det vi ønsker er likestilling som endrer det tradisjonelle kjønnsrollemønster, at menn blir mer med i omsorgsarbeidet og at kvinner får en forankring i arbeidslivet som gjør dem økonomisk uavhengige. Deltid er en særordning som ikke løser likestillingsproblemene. 6 timers arbeidsdag for alle vil gi perspektiver til Arbeiderpartiets familie- og likestillingspolitikk.

En av arbeiderkvinnenes eldste merkesaker er å utbygge tilbudet om prevensjonsveiledning. Vi er ennå ikke kommet dit at menn og kvinner kan planlegge og bestemme på et område som er så viktig for deres framtid. Svikten ligger ikke i manglende motivering for prevensjonskunnskap, men servicetilbudene er for dårlig utbygd. Det er mangel på utdannet personell og på veiledningsstasjoner.

Med de nye midler som spiralen og p-pillen har vi for første gang i historien fått nærmest helt sikre midler, men de krever et serviceapparat for å komme fram til alle. Apparatet må være så enkelt at også de unge føler de kan henvende seg der og få hjelp den dagen de kommer. Landsmøtet må kreve at den aksjonsplan som er vedtatt i Sosialdepartementet blir satt ut i livet.

Synnove Tronsvang, Hedmark: Det står i programmet at Arbeiderpartiet vil styrke familiens stilling og gi kvinner og menn muligheter til inntektsgivende arbeid. Hva med de som velger husmoryrket? De som ønsker å være husmødre på heltid er blitt glemt i debatten om kvinnesak og likestilling. Retten til arbeid står sentralt, men enhver skal ha rett til å velge. Det skal ikke være noe enten eller, men et både og. La oss få en klar formulering i programmet om dette. Det blir ikke snakk om valg når det samtidig kreves daghjemsplasser for alle barn. Også jeg ønsker daghjemsplass for de som har behov for det. Men hvor og når blir det snakk om hjemmets funksjon?

Med alle krav om daghjem, fritidstilbud osv. er det snart bare natta og soveplassen som hører hjemmet til. Det må skapes større forståelse for den viktige oppgave det er å være husmor, eller husfar. Det vil spare samfunnet for mange krav og press og arbeidsløsheten vil avta.

Aud Blegen Svindland, Oslo: På tross av regjeringens sysselsettingstiltak er det tendenser til arbeidsløshet også i Norge. Særlig blant kvinner er det en stor skjult arbeidsledighet. Arbeid for alle er en ambisiøs målsetting som vil kreve sterk politisk vilje og omprioritering av oppgavene. Det innebærer at man skaper likeverd mellom kvinner og menn og uansett alder og utdanning. Kvinnebevegelsen har satt søkelyset på kvinners situasjon i arbeid og utdanning. Gjennom konkrete programposter er det pekt på hvilke reformer som vil fremme likeverd og valgfrihet. Vi savner et punkt i partiets program som klart og utvetydig slår fast kvinners rett til arbeid, en rett som er fastslått i Grunnloven. Kvinnesekretariatet fremmer følgende *forslag* til tillegg under avsnittet «Arbeid for alle»: Arbeiderpartiet vil intensivere arbeidet med å skaffe kvinner som ønsker det mulighet for inntektsgivende arbeid». Vi ber også om at Kvinnebevegelsens program blir retningsgivende for partiets arbeid når det gjelder kvinners utdanning og arbeid.

Det er nødvendig at familiene får mer tid til å være sammen. Kommunikasjon mellom mennesker må trenes opp og derfor må vi begynne å tenke framover mot 6-timersdagen. Jeg tror tanken om 6-timers arbeidsdag er mer radikal enn tanken om 8-timersdag var da den ble lansert.

Arne Helvik, Rogaland: Alle kan sikkert slutte seg til det som står i programmet om byer og lokalsamfunn. Opplegget for landsmøtet gav en bred orientering om det spesielle byutvalget. Dermed er det klart at dette tema er tillagt stor betydning. Jeg har en følelse av at landsmøtet i tillegg til Arbeidsprogrammet blir invitert til å gi sin tilslutning til bakgrunnsmateriale. Da må jeg reservere meg. Jeg viser bl.a. til programpunkt 3 b der det heter: «I dag er det nødvendig at bykommunen beholder en større del av sin inntekt selv. Som et virkemiddel bør det vurderes om fellesskatten til skattefordelingsfondet på sikt skal falle bort.» Var det noen som sa «solidaritet»? Byene vil avvikle fordelingsordninger der de kan yte og innføre nye der de kan nyte. Våre politikere må forstå at intet tre vokser inn i himmelen. Folkestrømmen mot byene har skapt stort press og boligmangel. Altså står det i programmet: «Fortsatt stor boligbygging i

områder med boligmangel.» Men det står også: «Økt innsats for å skaffe egnede arbeidsplasser i nærheten av bo-områdene.» Fortsatt skal vi ha evig voksende menneskesiloer.

Kvinneutvalget i Oslo foreslår 6 timers arbeidsdag. 10 prosent reduksjon av arbeidstida kan bety 10 prosent nye arbeidsplasser. Det blir i så fall i byer og tettbygde strøk.

Arne Stangeland, Rogaland: Banker og forsikringsselskaper har alltid spilt en stor rolle og vil fortsatt gjøre det. Når det gjelder bankene ser det nå ut til å bli mulig for folkevalgte organer å komme inn i bildet. Men programformuleringen om forsikringsselskaper er jeg ikke fornøyd med, og har derfor levert forslag om en ny formulering. De øker og øker i betydning og får stadig større forvaltningskapital. De er blitt en maktfaktor som ikke lenger kan få lov å styre seg selv. De må under offentlig kontroll.

Stangeland refererte det *forslag* som var levert.

I Arbeiderbladet i dag står det at landsmøtet har inngått et kompromiss når det gjelder Dagali og Veig. La oss ha en saklig diskusjon og ikke måtte lese om vedtak før de er fattet.

Reinlf Steen: For å unngå enhver misforståelse: Det er dette landsmøtet som etter innstilling fra redaksjonskomiteen fatter de vedtak som dette landsmøtet skal treffe.

Gunnar Berge, Rogaland: Det er ingen tvil om at vi står overfor en formidabel oppgave hvis vi i framtida skal make å gi de som bor i de større byer den samme livsstandard som eksisterer for befolkningen generelt. Problemene som melder seg i våre større bysamfunn favner vidt. Nøkkelen til løsning av de fleste vil ligge i et økt og bedre samarbeid over kommunegrensene. Men mens behovet for samarbeid mellom de store bykommunene og omegnskommunene øker, kan en se det vokser fram en sterkere grad av det en kan kalle kommuneproteksjonisme. En bygger og planlegger utelukkende for sitt eget behov og uten hensyn til de øvrige kommuner i området. Det fører bl.a. til dårlig arealdisponering og dramatisk nedgang i boligbyggingen. Det gjør ikke saken bedre at det er borgerlig styre i fem av de største byene. Når vi snakker om myke verdier må vi ikke glemme at hovedproblemet for mange mennesker fortsatt er å skaffe seg en bolig. De store byer har lange boligkøer, men forsøker folk seg i nabokommunene er de uønsket hvis de ikke har bodd der i årevis. Jeg har inntrykk av at innflyttere diskrimineres til de grader at Kommunaldepartementet bør se nærmere på de regler som trekkes opp. Bygningsloven bør få hjemmel som påbyr interkommunalt samarbeid og denne bestemmelse bør vi ta i bruk.

Bjørn V. Olsen, Hedmark: I internasjonal sammenheng blir vårt Miljøverndepartement respektert og beundret. Vi er kommet langt i forhold til en rekke land det er naturlig å sammenlikne seg med. Utbyggingen av vassdrag kan skaffe oss arbeidsplasser og kravet om arbeid for alle der folk bor må være en stående parole.

Men dette må være en fellesoppgave. Verving av naturområder må også være en fellesoppgave. Et distrikt kan ikke ta hele belastningen for at et samfunn trenger rekreasjonsmuligheter. Dette behovet vil bare øke etterhvert som arbeidstida blir kortere.

I Hedmark har vi oppdaget at naturvernoppgavene ikke kan løses lokalt. Redningen av Mjøsa krever en kjempeinnsats fra statlige og kommunale instanser, det er ingen oppgave for et lite lokalsamfunn. Hele samfunnet må gå inn og det gjelder hele vårt naturvern. Vi er kommet langt her i landet. La oss ta det med i betraktningen når vi diskuterer utbyggingsområder. Vi kan gi distriktene alternative vekstmuligheter.

Kjølve Egeland, Regjeringen: Siden forrige landsmøte har vi endret den ytre virkelighet, organisasjonsformene, for opplæring, skolegang og studier. Vi har fått nye lover på mange områder: barnehager, grunnskoler, videregående skoler, lærerutdanning, voksenopplæring og nye utspill når det gjelder forskning og skapende kunstnere. Det sier seg selv at hele dette hamskifte ikke har kunnet skje uten at det har knaket i sammenføyningene. Likevel er forandringene skjedd uten at problemene er blitt større enn vi kan bære

Det vi slo fast i vårt forrige arbeidsprogram er bragt fra tegnebrettet til daglig arbeidsvirksomhet. Nå skal vi videre til det indre liv og drive kunnskapsformidling slik vi forstår det. Innholdsendring er både viktigere og vanskeligere enn å endre den ytre struktur. Målet er her som ellers det enkelte menneskes frigjøring og selvrealisering i samarbeid med andre mennesker. Steen-komiteen har vist veien vi skal gå. Regjeringens langtidsprogram går videre i samme ånd, og det heter bl.a. «Det må i kommende år bli en sterk forpliktelse å se konkret på hvordan skole- og utdanningssystemene fremmer eller hemmer personlig vekst og utfoldelse. Regjeringens skolepolitikk vil være rettet mot å gjøre opplæring, skolegang og studier tjenlige i vid mening både for den enkelte og for samfunnet. Skolemyndigheter på alle plan vil da særlig måtte føle plikt til å komme barn, ungdom og voksne i møte med utdanningstilbud slik det enkelte menneske er og der det er. De enkelte menneskers muligheter må være utgangspunktet. Det må være et rettferdskrav at alle kan få den hjelp skole og utdanningsinstitusjoner kan gi til å legge grunnlag for meningsfylt arbeid og for innsats i hjem og samfunn.»

Dette vil si at vi må sette omtanke og selvrealisering som et overordnet mål. Vi må ta vurderingssystemet i skolen opp til gransking. Vi må bygge undervisningen på en bedre balanse mellom praktisk virksomhet og teoretisk lærestoff, bygge ut yrkesskoleopplæringen gjennom særlige stimulerings tiltak og oppvurdere de kvalifikasjoner som erfaringer fra arbeidslivet gir ved opptak til videregående og høyere utdanning.

Vi har ærgjerrige mål for voksenopplæringen. Vi har lang vei igjen, men vi skal gå den.

Dirigenten refererte *forslag* fra AUF om at programmet «Ungdom — ikke til salg» skulle oversendes redaksjonskomiteen for politiske saker.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Ragnar Kristoffersen, Akershus: Begrepet arbeid for alle betyr at det er et overordnet mål å tilby lønnet arbeid til alle som ønsker det i rimelig nærhet av bostedet. Det må ha to hovedpunkter — nok jobber til alle og å tilpasse arbeidslivet til menneskene. Vi opererer med enkelte problemgrupper overfor arbeidslivet, og har særlig vært opptatt av ungdom og kvinner.

Tallmessig er kvinnene den største gruppen uten inntektsgivende arbeid. Her er det nødvendig med særskilte tiltak inntil man har skapt den likhet som må være en selvfølge mellom kvinner og menn. Dette innebærer at barnetilsynet må utvides betydelig, at tilgangen på deltidsarbeidsplasser både for kvinner og menn må økes, motarbeiding av oppdelingen i manns- og kvinneyrker og ikke minst en aktiv politikk for å påvirke holdninger i en positiv retning.

Vi må også ta opp diskusjonen om hvordan vi ønsker å ta ut økt fritid på lengre sikt. Det er ikke sikkert at krav om flere ferieuker er med på å sikre full sysselsetting. På lengre sikt tror jeg kortere arbeidstid og mer oppdeling av arbeidsplasser må være den politikk som kan lede oss mot dette målet. Og det uten at i hvert fall de høytlønte uten videre skal sikres full kompensasjon. Dette er et spørsmål om solidaritet innen den tradisjonelle arbeidsstyrken og ikke minst innen fagbevegelsen.

Klaus Halvorsen, Aust-Agder: La meg først få støtte forslaget om å føre jernbanen videre nordover i Nord-Norge. Når det gjelder bedre bysamfunn, må vi øke det kollektive transporttilbud. Da må vi få en reduksjon av privatbilismen. Overføring av trafikk til jernbane og båt må være en viktig oppgave i samferdselspolitikken i åra

framover. Rutebilselskapene er ofte private og bør komme under samfunnsmessig kontroll og styring. Forslag A 157 fra Hisøy Arbeiderparti tar opp dette problemet. Når det gjelder Hardangervidda kan den etter mitt skjønn best vernes ved at den får status som nasjonalpark. I Agderfylkene har vi hatt 7 grupper i gang for å gjennomgå hele programforslaget og etter grundig diskusjon enstemmig vedtatt å gå inn for alternativ II. Videre kom det forslag om et handlingsprogram for sparing av energi og økt innsats i forskning for alternative energiformer. Politikk er å ville. Jeg tror alternativ I vil bli oppfattet som et tilbaketog og håper landsmøtet vil stå samlet om Alt. II.

Ruth Ryste, Regjeringen: Vi vet alle at spørsmålet om selvbestemt abort representerer et etisk problem, et menneskelig og et sosialt problem. Vi står her overfor en stor menneskelig tragedie og et så ydmykende overgrep på den menneskelige verdighet at vår bevegelse ikke kan stille seg passiv. Det viktigste vi kan gjøre som samfunn er å anstrenge oss mer enn hittil for å legge forholdene slik til rette at alle barn kan sikres betingelser for en oppvekst i trygghet. Da må vi bygge ut vårt veiledningsapparat og støttetiltakene for kvinner som får problemer med svangerskapet, slik at alle kan føde sitt barn i trygghet. Det må være som siste utvei at spørsmålet om svangerskapsavbrytelse stilles. Og la oss ha det helt klart for oss: Vi skal ikke ta standpunkt til om svangerskapsavbrudd skal skje eller ikke — det har skjedd i alle tider og det kan skje helt legalt etter den nåværende lovgivning. Det vi står overfor er dette: Er det den berørte kvinne selv som skal ta avgjørelsen eller er det andre som skal ta avgjørelsen på hennes vegne.

Det forslag som foreligger her, bør vedtas. Men når dette er gjort må vi intensivere vårt arbeid med å bedre familienes situasjon, bedre prevensjonsopplysningen. Særlig for de unge, må vi få et sosialt hjelpeapparat og gå aktivt ut i det forebyggende arbeid. Den plan som ble etterlyst, er ukjent i sosialdepartementet, men det forebyggende arbeid er intensivert. Det gjelder utdanning og motivasjon av helsepersonell slik at veiledning kan gis på en betryggende måte. I nær framtid blir det utarbeidet et undervisningsopplegg om samlivslære og familieplanlegging ved alle landets sykepleieskoler. Undervisningsoppleggene ved helsesøster- og jordmorskolene skal bedres. I samarbeid med kirke- og undervisningsdepartementet vil man arbeide for bedre undervisning i samlivslære i vårt skolevesen. Fylkeslegene er nå i arbeid med en kartlegging av hvilke muligheter det er for prevensjonsveiledning i det enkelte fylke. Denne skal legges til grunn for en plan for utbygging av eksisterende og nye helsestasjoner,

familievernkontorer, helse- og sosialsentre. Målsettingen er å gi tilfredsstillende tilbud innen 1980. De offentlige familievernkontorer vil komme til å spille en sentral rolle og det er et mål at man minst skal ha et offentlig familievernkontor i hvert fylke. Trass i alle dystre spådommer ble det i 1976 nedgang i antall abortsøknader. Den stigende trend vi har hatt fra 1965 til 1975 må vi anta er brutt. Det vi må gjøre er å arbeide målbevisst for å legge forholdene bedre til rette for familiene. Dette har sammenheng med respekt for menneskeverdet og respekt for menneskeverdet er etisk riktig.

Dirigenten opplyste at 43 talere stod igjen og foreslo tre minutters taletid. *Arne B. Tyssen*, Akershus protesterte. Han kritiserte at talerne ikke fikk ordet i den rekkefølge de hadde tegnet seg. *Dirigenten* svarte at man hadde funnet det nødvendig med geografisk spredning, da østlandsfylkene ellers ville fylt første dags talerliste.

Vedtak: Tre minutters taletid er vedtatt.

Brit Jørgensen, Aust-Agder, refererte sitt forslag til endring av p. 5 i avsnittet «Utdanning, forskning og kultur» som var oversendt redaksjonskomiteen. Hun sa videre: Etter det representanten for Kristne Arbeideres forbund sa fra denne talerstol i går, fikk vi inntrykk av at vår landsdel spesielt var imot selvbestemt abort. Det er ikke tilfelle. Ulike syn er det, men også voksende forståelse for vårt standpunkt. Kvinnebevegelsen i Aust-Agder har en uttalelse om dette i landsmøtehefte nr. 2. Hvorfor våkner Kristelig Folkepartis samvittighet nå og ikke de seks åra de hadde ledelsen av sosialdepartementet. Hvordan kan de påberope seg høy moral og prioritering av samvittighetsspørsmål når de vet at det er stor forskjellsbehandling på dette område, at mange trenger veiledning og hjelp og må ta avgjørelsen selv. Vi må være glad når tallet på aborter går ned og det er de sosiale tiltak som skaper resultater. Vi må ikke ta etter Kristelig Folkepartis politikk på dette felt.

Kåre Delviken, Hedmark: Jeg vil ikke stoppe enhver utvikling i skogbruket, det er næringen altfor verdifull til. Men jeg vil at den videre mekanisering skal få samfunnsmessig styring, slik at ikke bare de privatøkonomiske interesser kan bli ivaretatt. Hvis vi hadde stoppet mekaniseringen for 20—25 år siden, hadde vi hatt 20 000 flere arbeidsplasser i skogbruket. Men neppe mange ønsker å ha svansen, øksa og barkespaden som eneste redskap nå. Vi må overveie bruken av de store skogbruksmaskinene, særlig i grensedistriktene. Svenskene kan komme inn å avvirke for oss. Jeg ber om at dette vies stor oppmerksomhet.

Leiv Havstein, Nord-Trøndelag, tok opp forslag A 115 «Borteboende elever må både økonomisk og velferdsmessig likestilles med elever som får bo heime under utdanning.»

Jan Terjer Hanssen, Akershus, tok opp forslag nr. 6 fra Akershus Arbeiderparti om planmessig utarbeiding av fylkesplaner for samordnet utnytting og vern av naturressurser. Det er grunn til å spørre om de virkemidler som står til disposisjon kan styre utviklingen i ønsket retning. Spørsmålet om oppgavefordeling mellom stat, fylke og kommuner bør også tas opp.

Arne Vidar Bekkevold, Buskerud: Den debatt Buskerud Arbeiderparti har hatt om Hardangervidda har ikke bare dreid seg om naturvern, den har også vært en debatt om økologi i vid forstand. Den har bidratt til å se sammenhengen mellom vekst og miljø i energipolitikken, forurensning av det ytre miljø, veksten av nasjonalproduktet og energiforbruket og ikke minst sysselsetting og industripolitikk. Verken i Buskerud eller Hordaland er det innvendinger mot de generelle formuleringer om vern. Men når prinsippet skal settes ut i livet ser vi hvordan verneviljen er. Når vi skal programfeste vern av Dagali og Veig er man ikke med lenger. Alle politiske partier har vakre formuleringer om vern, men når det kommer til realisering av spørsmålet om å verne Hardangervidda, har de ikke mot til å ta standpunkt. Skal det samme skje i Arbeiderpartiet?

Nils Bjørnflaten, Telemark: Vi har ennå uberørt natur i Norge og snart er vi en av verdens rikeste nasjoner. Vi må gi våre etterkommere sjansen til å oppleve noe av Norges natur slik den er i dag. Spørsmålet om vern av Dagali og Veig var gjenstand for en undersøkelse på min arbeidsplass. 90% svarte klart ja til det. Dette er ansatte på et smelteverk som er storforbruker av kraft. Det ble også spurt hvordan de ville stille seg om vern av Dagali kom i konflikt med deres arbeidssituasjon. De svarte: Det må bli slutt på sløsing. Det sløses med kraft i smelteverkene. Hvis alle ovner er i drift brukes det 186 megawatt. I dag er det fullt mulig å vinne 25 prosent tilbake, strøm nok til en hel by. Vern har sin pris, men kan vi ikke verne Dagali og Veig, lever vi over evne.

Målfrid Longva, Møre og Romsdal: I et godt utbygd demokrati kommer skjevhetene klarere fram, og nye grupper vil komme med sine krav som de krever løst. Arbeiderpartiet vil rette opp det som er skakt og skjevt, mellom kvinner og menn, grupper og distrikter. Men vi skal være klar over at et samfunn ikke er dårlig fordi om det har uløste oppgaver. Ingen vekst, sier enkelte. Nå er levestandarden høy

nok for alle. Jeg er ikke sikker på det. Spør kvinnene i lavtlønnsfag og spør ute i distriktene der de trygler om arbeidsplasser, der det er 10—15 søknader på en liten vaskejobb.

Hilmar Egeli, landsstyret: Mangelen på utbyggingsarealer gjør det vanskelig å skaffe nok leiligheter. Det burde være en menneskerett å få bo i nærheten av arbeidsstedet, men slik er det ikke i dag i de større byene. Boligkøene øker fra dag til dag, og dette går mest ut over de som ikke har god råd. Vi har nå lavere boligproduksjon enn på mange år. Arbeiderpartiet og regjeringen kan ikke la dette fortsette, men gjøre noe drastisk, straks. Staten, regjeringen og sentrale myndigheter må komme inn å hjelpe de store bykommuner på en mye bedre måte enn hittil, legge til rette for grunnlagsinvesteringer og trekke opp overordnede retningslinjer for interkommunalt samarbeid. Vi har forsøkt på våre kanter, men klarer det ikke på frivillig grunnlag.

Jarle Eik, Oslo: I Stortingsmelding nr. 61 om inntektsfordeling og skattepolitikk gis det uttrykk for at det kanskje vil være riktig å endre reglene om fradrag for renteutgifter, og at hele opplegget bør gjennomføres som en pakke. Jeg har et direkte spørsmål: Bli renteutgiftene fortsatt fradragsberettiget?

Jørgen Traagstad, Oslo: De mest verneverdige vassdrag i Sør-Norge er utvilsomt de på Hardangervidda og Jotunheimen med Breheimen. Vi kan bygge ut til 130 milliarder kwk., men har ikke bruk for alt dette. Noe kan vi la være å bygge ut. Hardangervidda er det mest verdifulle fjellområde i Norge, og det kan ikke være tvil om at den er mest verneverdig. Hvis vi i det hele tatt mener at naturvernensyn skal gå foran utbygging, må det være på Hardangervidda.

Tor Andresen, Oslo: Det er merkelig at det i 1977 er mulig å øke sin formue og ha null i inntekt, og en må spørre hvordan dette kan foregå. Det er vel og bra at arbeidsprogrammet vil skille mellom personinntekt og bedriftsinntekt, det står også i programmet for innværende periode. Men kan det ikke gjennomføres, må vi få en minstegrense for skattbar inntekt. Det ville bety at også disse mennesker måtte betale noe til sitt lokalsamfunn som har utgifter på de goder de nyter.

Olaf Holmsen, Oslo: I følge programforslaget skal det fortsatt satses sterkt på helse- og sosialsektoren. Her er det ikke bare spørsmål om å tilføre nye ressurser, det er like mye et spørsmål om hvordan vi husholderer med de midler vi har til rådighet. Vi har vært

tilbøyelig til å la visse grupper som står oss fjernt få gjennomslagskraft for sine krav og sine prioriteringer på området. Jeg tenker på spesialiseringen — noe som aldri er og kan bli nivå målet for vår helsestandard. Det er primærhelsetjenesten som må stå i forgrunnen, d.v.s. de forebyggende tiltak, behandlingstilbudene for vanlige sykdommer, o.l. Vårt helse- og sosialvesen er ganske godt utbygd, men det er mørke flekker på bildet, særlig når det gjelder eldreomsorgen og de psykisk utviklingshemmede.

Einar Tveit, Hordaland: De som bor ved Hardangervidda ser det ikke som umulig å finne løsninger som gjør rettotg skjell mellom vekst og vern. Jeg vil vise til de vedtak som er gjort av lokalkjente folkevalgte i kommuner og fylker der vidde og vassdrag er en del av naturen. I Odda kommune, har vi vedtatt å frede hele Opo-vassdraget. Naturvern er ikke noe som er oppfunnet i dag. Så tidlig som i 1961 ble tre vassdrag fredet på vestsiden av vidda og vi har vedtatt landskapsvern for et naturområde som går helt ned i bygdesamfunnet. Odda kommunestyre går inn for nasjonalpark på Hardangervidda og Odda Arbeiderparti gjør det samme. I dette vedtak legger vi at de deler av Veig og Dagali som ligger utenfor nasjonalparken ikke trenger å avskjæres fra utbygging av omsyn til vern av Vidda. Med andre ord: Det å nytte vannet som renner ned Veigdalen utenfor naturparkområdet hører ikke naturlig med til et vernevedtak for Hardangervidda og bør derfor heller ikke komme med i noen programfesting her. Slik saken nå står kan jeg tenke meg å foreslå at vi går inn for Alt. I med følgende tillegg: Hardangervidda blir naturpark. Ingen kraftutbygging innenfor naturparkgrensene.

Per Gunnar Olsen, Troms, tok opp sitt forslag om å styrke den offentlige tannhelsetjeneste med sikte på at den skal bli gratis for alle. Han sa videre: I partiprogrammet for inneværende periode står det under kapitlet «Demokrati i hverdagen». «Den statseide og statsdominerte del av industrien utvides.» I samme kapittel heter det videre: «I den enkelte bedrift må det bygges opp organer som etterhvert gir de ansatte avgjørende innflytelse på hovedlinjene for bedriftens utvikling.» Statsministeren og industriministeren har i Stortinget kommet med uttalelser som ikke er i tråd med disse programposter.

Ase Dokken, Akershus, refererte forslaget fra Eidsvoll Arbeiderparti om økonomisk demokrati og eiendomsrett. — Siden dette forslag ikke er fremmet på forhånd, kan jeg godt tenke meg at redaksjonskomiteen oversender det til det nye sentralstyret.

Ellers vil jeg støtte forslaget om å utrede samfunnets overtakelse av treforedlingsindustrien og går inn for Alt. I. når det gjelder avsnittet om energibruk. Jeg er ellers glad for den interesse som er vist i debatten om aktiv familiepolitikk.

Aksel Kloster, Hordaland: Oljeindustrien har sikret en rekke arbeidsplasser som har stått i fare her i landet og flere store bedrifter som produserer utstyr til Nordsjøen er helt eller delvis avhengig av aktivitetene her. Bravo-ulykken var en tankevekker. Vi må få en så god analyse som mulig for å treffe de tiltak som er nødvendig når det gjelder sikring og oljevernutstyr. Men ulykken må ikke føre til nevneverdig reduksjon av oljeaktivitetene. Det vil arbeidsplassene ikke tåle. Ettersom Ekkofisk snart er utbygd, har vi ikke mer enn Staffjord, Valhall og Hod igjen. Dersom ikke flere felt blir planlagt, vil det få store konsekvenser både for landets økonomi og for mange arbeidsplasser.

Anne-Lise Bakken, A.U.F.: Det snakkes ofte om ungdommens passivitet og manglende interesse for f.eks. politisk arbeid. Vi er i dag tildelt mindre ansvar enn før. Mekaniseringen av arbeidslivet har gjort mye av innsatsen vår overflødig, velferdssamfunnet har fratatt oss mange forpliktelser. Selv om vi er voksne i fysisk forstand, mangler vi oppgaver og ansvar. Ungdomstida er for mange blitt en ventetid, vi venter på at det skal bli bruk for oss og at vi skal få være med å bestemme. A.U.F. vil gi ungdommen rettigheter og ansvar. Som et ledd i dette foreslår vi at landsmøtet programfester å senke stemmerettsalderen til 18 år.

Hans Petter Andresen, Akershus: Vi må forsøke å nå fram til velgerne med dette program, og forklare hvilken betydning deltakelse i stortingsvalget har for den enkeltes levekår og livsstandard. Her er det viktig at programmet er klart og forpliktende. I praktisk politikk opplever en ofte at det er stor avstand mellom politiske beslutninger i f.eks. storting og kommunestyre, mellom partiprogram og lokale prioriteringer. Kanskje gjelder det mest på kultursektoren. Andresen refererte sine to *forslag* som var oversendt redaksjonskomiteen til avsnittet om Den nye kulturpolitikken.

Oddvin Lundanes, Akershus: I avsnittet Likheter under utdanning heter det bl.a. at reformene de siste år «har skapt større likheter og økte muligheter for de fleste som søker utdanning.» Dette er riktig, men vi må også være klar over at utdanningssystemet har skapt større avstand sosialt og økonomisk mellom de som har god formell utdanning og de som har liten. Og her er det mer tale om motivering

og sosial bakgrunn enn evner. På bakgrunn av dette finner jeg det riktig å presisere et par ting i programmet. Lundanes refererte sitt *forslag* til tilføyelse under punktet Likhhet under utdanning.

Per Waage, Akershus: Dersom vi skal få en målbevisst planlegging av ressurs- og miljøpolitikken, må de organer som har ansvar for planleggingen få bedre virkemidler til disposisjon. I tråd med dette er det kommet to *forslag* fra Akershus Arbeiderparti, forslag A 6 og A 73. Begge bør vedtas av landsmøtet og vil være en understreking av at partiet står for desentralisering.

Dirigenten ønsket nå to gjester fra Finland velkommen.

Nordahl Roaldsøy, Akershus: Det er sagt at fredning av vassdrag ikke må gjøres til et spørsmål om lokalsamfunnets økonomi. Men det er et spørsmål om økonomi, og kommuner og fylkeskommuner har nærmest sett det som en plikt å utnytte de ressurser de har innenfor sine grenser. Det er riktig å verne særegne områder og det er en nasjonal oppgave. Men det er også en nasjonal oppgave å være med å betale regningen. Vi må stille oss solidarisk og fordele kommunenes og fylkeskommunenes tap på hver og en av oss. Roaldsøy viste til sitt *forslag* til punktet Vern om vassdrag.

Ingrid Eide, Sentralstyret: Programforslaget inneholder klare forpliktelser til å arbeide mer aktivt for internasjonal avspenning og nedrustning. Da er det unødvendig å møte partifeller som tar dette alvorlig med gufs av kulde og mistenkeliggjøring. Et arbeiderparti må selvfølgelig sette retten til arbeid i forgrunnen. Men det ville denne gangen vært enkelt å holde seg til den registrerte arbeidsløsheten og skyve spørsmålet om kvinner og ungdom i bakgrunnen. Arbeiderpartiet har ikke gjort det. Det har heller ikke tatt et ullent standpunkt i den vanskelige abortsaken og dessuten programfestet at det vil arbeide for et mykere samfunn. Da kan det ikke bli noen reformpause verken i hjem, familie, skole, arbeidsplass eller lokalsamfunn.

Solveig Seim Johansen, Hordaland: Vi vet alle at abortloven ikke er god nok og at det er de svakeste kvinnene som ikke når fram med sin abortsøknad. Dette må vi få fram. Vi må få fram at vi ikke vil flere aborter, men hjelpe de som har det vanskelig og være med å forebygge sosiale problemer. En kvinne som søker abort skal tale sin sak for en overarbeidet lege som ofte ikke har tid til å sette seg inn i hennes vansker, og som hun har stor respekt for. Kvinnene må

få høve til å diskutere sitt problem med noen. Hun refererte sitt innleverte *forslag* til avsnittet En aktiv familiepolitikk.

Ole Johannessen, Sogn og Fjordane: Utviklingen skjer så raskt i våre dager at vårt nåværende system for omdanning av samfunnet ikke har hatt muligheter for å rette opp alle skjevheter. En av disse skjevhetene er at samfunnet er unødig fullt av leiefirmaer. La oss slå fast at bedrifter kan ha bruk for å leie arbeidskraft i visse situasjoner, når det er godt om oppdrag og mangel på arbeidskraft. Ofte må det også hentes ekspertise utenfra. Men på denne måten har det grodd fram en virksomhet som ikke er til fordel for arbeidslivet og lokalsamfunnet. Det fins firmaer som kjøper opp arbeidskraft og leier den ut igjen for dobbelt pris. På mange arbeidsplasser ser man med uro og misnøye på denne utvikling.

Johannessen viste til sitt innleverte *forslag* til kapitlet Arbeid for alle.

Ronald Rooth, Oslo: Vi ønsker arbeidsplasser og kommunene ønsker industri. Til dette trengs elektrisk energi. Men vi ønsker også å bevare. Jeg er for å bevare Hardangervidda, men vi kan ikke bevare alt. Energi kan skapes gjennom vannkraft, varmekraft og kjernekraft. Vi ønsker foreløpig ikke kjernekraft, men bruker vi olje og gass, bruker vi også fossile brennstoffer. Vi får igjen 40% som energi, resten går tapt. AOF har utgitt et debatthefte om energispørsmål. Noen ord om reformpause: Vi har fått arbeidsmiljølov og lov om bedriftsdemokrati. Folk må få anledning til å sette seg inn i disse for å få det til å fungere på arbeidsplassene. Vi må ha fotfolket med oss og ikke legge enda større belastninger på dem som strever med dette. La oss tenke litt på dette før vi kommer med flere krav..

Bjørn Geving Hansen, Vest-Agder: Personlig er jeg svært glad for programpunktet om selvbestemt abort, enda jeg representerer Vest-Agder der meningene er svært delte. Det jeg sier, er for egen regning. Men det heter i avsnittet om partiets idegrunnlag at likestilling, solidaritet, frihet og demokrati er retningslinjer for vår praktiske politikk. Skulle vi utelate avsnittet om selvbestemt abort, svekker vi vesentlige prinsipper i dette idegrunnlaget. Å frata kvinnene retten til selv å bestemme, er å reversere utviklingen tilbake til middelalderens kvinnesyn. Kvinnene er utstyrt med hjerne og evne til å tenke selvstendig. La oss vise kvinnene solidaritet ved å vedta selvbestemt abort.

Kirsten Ask, Sogn og Fjordane: Jeg ber om større bevilgninger

til de funksjonshemmede. De har f.eks. 23 kr. pr. feriedag når de er ute av institusjonen. Dette er ikke velferdsstaten verdig. Større bevilgninger også til avlastning og hjelp for foreldre som har sine syke og funksjonshemmede hjemme. Når det gjelder utdanning og arbeidsløshet blant ungdom: Arbeid og utdanning må gå hand i hand helt fra ungdomsskolen. Yrkesopplæring og faglig tillitsmannsopplæring må stilles likt med teoretisk utdanning ved opptak til de høyere skoler. Opplysning om arbeidslivets organisasjoner må komme med som pensum i faget samfunnskunnskap også i lærerskolene.

Jan Løkken, Oslo: Arbeiderbevegelsen er internasjonal og ved internasjonalt samarbeid kan vi virkeliggjøre våre mål for et sosialistisk Norge. Dette krever samarbeid og solidaritet med de fattige og undertrykte mot den internasjonale storkapital. I forslaget til arbeidsprogram er internasjonale spørsmål viet stor oppmerksomhet. Avsnittet om ny økonomisk verdensordning stadfester industrilandenes forpliktelser og det siste avsnittet om samarbeid med meningsfeller vil få voksende betydning i åra som kommer. Men det som er sagt om sikkerhetspolitikken og IEA svekker avsnittet om Norge og verden. Andre har kommet inn på forsvarspolitikken. Når det gjelder IEA vil jeg på vegne av AUF fremme et endringsforslag på dette punkt. Det ble enstemmig vedtatt på landsmøtet i AUF i vinter. Løkken refererte vedtaket og *forslag* til endring av dette punkt i arbeidsprogrammet.

Svein Erik Kristiansen, Østfold: Et punkt under avsnittet om den økonomiske politikken forutsetter gjennomføring av et program for å begrense skatteunndragelser. Kontrollapparatet skal bygges ut og straffene skjerpes. Jeg forutsetter at dette også omfatter effektivisering av det kontrollapparat som alt eksisterer, at antikverte lovbestemmelser fjernes og taushetspliktbestemmelser revideres så man kan få et positivt samarbeid mellom etatene. Systemet med merverdiavgift og for så vidt også investeringsavgiften vil jeg betegne som en fiasko, og alle unntak gjør ikke situasjonen bedre. Vi må få et skatte- og avgiftssystem som gjør det mulig for de som skal føre kontroll å beholde oversikten. Systemet med merverdiavgift åpner for avgiftsunndragelser, den virker byråkratiserende og vanskeliggjør effektiv kontroll. Jeg håper partiet vil følge Gjærevoll-utvalgets innstilling.

Liv Stubberud, Østfold, Stortingsgruppa: Programformuleringen om politisk virksomhet i forsvaret som vi har i vårt nåværende program har skapt problemer både for regjeringen og stortingsgruppa.

Dette har vært en vanskelig sak og den har skapt betydelig uro blant forsvarrets personell. To arbeiderregjeringer har forsøkt å finne løsninger slik at programposten kunne gjennomføres. Det første forslaget gikk ut på rett til å drive lagsvirksomhet, det andre på rett til å holde politiske møter i leirene. Men motstanden har vært for stor, ikke bare fra befalets side. De vernepliktige selv og LO-organisert befall har også gått imot. Vi må nå få en programformulering som kan bedre mulighetene for soldatenes politiske engasjement og dessuten skape ro om dette spørsmål.

Hun refererte sitt *forslag* under avsnittet Norge og verden.

Terje Løkken, Oslo: Som representant for en kollektiv fagforening, Oslo havnevesens sentralforening, retter jeg en sterk henstilling om å få en målrettet havnepolitikk. Transporten foregår i dag i stor utstrekning via utenlandske havner, noe som også betyr økte kostnader for forbrukerne. For å klare økningen, er utbygging av sentralhavnen i Oslo helt nødvendig, ellers vil resultatet bli større landeveistransport. Havneutbygging vil også bidra til å hindre at Oslo blir en enda mer utpreget kontor- og administrasjonsby.

Løkken refererte to *forslag* som var levert redaksjonskomiteen.

Gustav Odvold, Hedmark: Tomte- og boligpolitikken trenger full styring. I dag stiller samfunnet stadig større krav om vern mot forurensning og vern av dyrkbar jord. Resultatet er at dyrere områder må tas i bruk hvor grunnlagsinvesteringene blir større. Ofte må det bygges på fjellgrunn. Jeg synes det er urimelig at dette skal føre til økte utgifter for den enkelte husbygger. Det offentlige bør dekke i hvert fall en del av disse kostnadene.

Odvold refererte sitt *forslag* til tilføyelse under avsnittet Boliger og bomiljø.

Kirsten Rogstad, Oslo: Vi må forsøke å opprettholde tilbudet om industriarbeidsplasser i de større byer, slik at vi ikke får et ensidig arbeidstilbud. Industrien har vært livsnerven i en by som Oslo og har skaffet kommunen god inntekt. La oss ha det klart at ikke all industri er forurensende, støyfremkallende og miljøskadelig. I Oslo har vi en del veletablert industri som står i fare for å måtte nedlegges fordi de ikke har ekspansjonsmuligheter. Ved planlegging av ny industri må de kommunale myndigheter sørge for at bedrifter får muligheter til ekspansjon når behovet melder seg, så de slipper å flytte ut av byen. Mindre industri kan legges i nærheten av bomiljøene. Både kommunale og statlige myndigheter må samarbeide med

arbeidslivets organisasjoner ved planlegging og etablering av industriarbeidsplasser.

Anneliese Dorum, Akershus: Vi sier i programmet at vi ikke vil ha prestasjonspress og konkurranse i skolen. Men vi sier ikke noe om at vi vil ta bort karakterene. Slik skolen er i dag, er det nettopp prestasjonspresset og konkurransen som dominerer. Det spriker mellom målsetting og virkelighet. Grunnskolen er en skole for alle, men vi vurderer alle etter samme norm. Vi bruker fortsatt Gausskurven som innebærer at ca. 30% av elevene skal ha Lite godt eller Nogen. På forhånd er de dømt til å bli tapere. Disse elevene føler seg mislykket, de mistrives og en god del orker ikke mer skolegang. Andre kommer ikke videre fordi karakterene er for dårlige. Det er disse vi møter igjen som arbeidsledig ungdom. Vi må være villig til å se hvilken betydning skolen har for arbeidsløsheten og hvordan karaktersystemet skaper tapere.

Hun refererte sitt forslag under punktet Likhhet under utdanning. *Brit Johansen, Vestfold:* Jeg synes jeg under denne debatten har lagt merke til en viss uvilje blant representantene hvis man berører andre emner i programforslaget enn kraft- og miljøvernspørsmål. Debatten om vekst og vern er viktig, men det er også andre oppgaver som roper på engasjement. Jeg tenker på de oppgavene som er knyttet til avsnittet Menneske i hverdagen. Vi politikere er ofte svært opptatte mennesker. Hverdagen og det som opptar vanlige mennesker kan virke fjern for oss, de nære ting er ikke lenger så nære. Men dette er ikke riktig og de oppgaver som er trukket inn i dette avsnitt må være vesentlige for oss alle. Det er viktig å skaffe arbeidsplasser for alle, også for de som hittil har stått svakt, og det er viktig å gi hvert enkelt individ muligheter for selvutfoldelse, samtidig som det kjenner ansvar for sine medmennesker. Godkjenning av retten til selvbestemt abort er den beste solidaritetserklæring til de kvinner i arbeiderbevegelsen som har kjempet for rettferdighet innen vårt lovverk på dette området.

Odd Mikkelsborg, Oslo: Vannkraftutbyggingen har ofte vært sett på som selve symbolet for økt velstand. Som demokratiske sosialister må vi nå i praktisk politikk vise å verdsette tiltak som er nødvendige for å verne. Verneinteressene må tas alvorlig. Kraftutbygging representerer noe ganske annet i dag enn tidligere. Verneinteressene har fått noe langt mer ansvarlig og troverdig over seg enn de hadde for noen år siden. Vi har nå fått et sterkt og godt politisk program og jeg håper dette landsmøte vil vise det politiske framsyn å programfeste vern av Dagali og Veig. Det vil stå som et klart eksempel på

Arbeiderpartiets framtidsrettede politikk. Jeg håper også at forslaget om videreføring av Nord-Norgesbanen får tilslutning og det samme gjelder programforslagene for bedre bysamfunn.

Åsveig Leiros, Troms: Distriktslegene er viktige personer i primærhelsetjenesten. De har ansvar for å yte befolkningen legehjelp, men i Troms har det vært konstant legemangel de siste åra. Arbeiderpartiet bør gå inn for lovgivning som påfører kommuner og fylkeskommuner ansvar for planlegging, utbygging og drift av primærhelsetjenesten, og arbeide for at distriktslegene skal bli offentlig ansatte med fast lønn og ordnet arbeidstid. Kommunene må sikres det økonomiske fundament ved f.eks. tilskudd fra Folketrygden. Forslag til p. 5 under Helsevern var levert.

Per Kleppe, Regjeringen: På direkte spørsmål om fradragsrett for renteutgifter, skal jeg opplyse at det ikke er noen planer om å endre den nåværende fradragsrett.

Debatten var dermed avsluttet. Før partiformannens sluttinnlegg ble det vedtatt å sende blomster til *Rakel Seweriin*.

Reiulf Steen: Dette har vært en programdebatt slik den skal være i Det norske Arbeiderparti. Jeg vil minne om at dette er avslutningen av en debatt som har pågått i dette partis avdelinger gjennom uker og måneder. Det er naturlig at interessen har konsentrert seg sterkt om miljøvern, ressursforvaltning og energiutvikling. Det vi skal vedta om energiutbygging på dette landsmøte, vil bli dette partis forpliktende politikk. Vi skal ikke gjøre som Fäldin, som før det svenske valg sa at ingen statsrådspost kan få meg til å gå på kompromiss med min overbevisning. Det sa han før valget om ladning av atomkraftverket Barsebäck II. Noe av det første regjeringen Fäldin gjorde var å fatte vedtak om å lade Barsebäck II. Senterpartiets generalsekretær og valgstrateg ble etter valget intervjuet av Dagens Nyheter som spurte hvorfor de gikk så definitivt ut og sa de ikke ville lade. Han svarte «Ellers ville vi ikke vunnet valget». Det ble spurt hvorfor de straks vedtok å lade likevel. Han svarte: «Ellers kunne det ikke bli noen borgerlig regjering». Denne oppskriften skal ikke vi følge. Uansett hvilke resultat vi kommer fram til når redaksjonskomiteen legger fram sin innstilling, så vil det bli partiets forpliktende energipolitikk, den kommende arbeiderregjerings- og stortingsgruppas forpliktende politikk. Folk kan stole på det dette landsmøte kommer til å vedta.

Ofte registrerer vi i den borgerlige presse overraskelse over at det er debatt i vårt parti og så skriver de med store overskrifter: «Split-

telse». Når vi utformer et forslag til program er poenget at vi *ønsker* debatt om det. Hadde vi hatt et parti der det hersket fred — for ikke å snakke om gravens fred — ville vi vært et hensynkende parti. Det er nettopp debatten, argumentene, synspunktene som brytes mot hverandre som skaper den indre avklaring og til sist utkrystalliserer et samlende program og en samlende politikk. Debatten, her med over hundre innlegg om vårt program er et sunnhetstegn i Arbeiderpartiet. Det er nesten komisk å forestille seg at de som har deltatt i denne debatt og kanskje kommer til å tape ved voteringer, skulle komme til å føle det som et nederlag av en slik karakter at de ville snu partiet ryggen. Vi føler det som et privilegium å ha anledning til å gi uttrykk for våre synspunkter. Dessuten er det også slik at alle synspunkter som kommer til uttrykk er med på å påvirke det som til slutt blir resultatet. Vi vet at ikke hver enkelt av oss får det nøyaktig som vi vil, men vi har det privilegium som partimedlemmer å kunne påvirke det endelige resultat.

Noen har spurt om det var klokt av landsstyret — uten votering og innstilling — å sende partiavdelingene to alternativer for utforming av avsnittet om energiutbygging. Jeg må innrømme at jeg også var i tvil. I dag er jeg sikker på at det var klokt. Det har ført til at vi har fått en mye mer konkret debatt om ressurser, om miljøvern, naturvern og energiutvikling enn hva vi ved noen annen anledning har hatt i dette parti og i dette land. Langt flere mennesker har i dag større kunnskaper om hva TWH er, om hva vårt sansynlige energibruk vil være i 1985, om hva Hardangervidda, Dagali og Veig er, om hvor lenge vår vannkraftperiode vil vare.

Jeg synes det er grunn til å registrere med atskillig tilfredshet at den første virkelige ressursdebatt, den første reelle debatt om avveining mellom energiutvikling og naturvern, fikk vi i Det norske Arbeiderparti. De andre partiene har ennå ikke beveget seg ut over slagordets stadium. Vi får håpe det ikke blir nødvendig for dem å bevege seg lenger heller. Nå får vi vente på hva redaksjonskomiteen kommer fram til, så får vi votere og så får vi på det grunnlag fastsette partiets politikk.

Noen har reist kritikk mot at representanter for vårt partis ledelse har gitt uttrykk for oppfatninger i disse spørsmål. Det var en taler i debatten i går som kritiserte partiets nestformann — d.v.s. han sa det er helt greit at miljøvernministeren går ut med sin oppfatning men det må være galt at partiets nestformann i alle slags massemedia gir uttrykk for sine oppfatninger. Det kjente dobbeltmenneske Gro Harlem Brundtland har gitt uttrykk for klar oppfatning her. Landsstyret sendte to alternativer og jeg synes nok at også de valgte tillitsmenn i partiet må ha anledning til å danne seg en oppfatning

om disse to alternativer og så gi uttrykk for denne. Jeg tror det er en styrke for partiet å ha en nestformann med meninger. Jeg tror også det er en styrke for partiet at vi på dette felt har vist at vi har meningsbrytninger og likevel står sammen. Noen har fremstilt det som om partiet er delt i to leirer, den ene består av natur- og miljøfantaster, den andre av energisosialister. Jeg har aldri møtt en eneste naturfantast i den forstand i Det norske Arbeiderparti, og heller ikke en eneste energisosialist i den forstand. Jeg har bare møtt mennesker som alle er levende opptatt av å finne balansen mellom en ansvarlig energipolitikk og et ansvarlig naturvern. At det må være forskjellige oppfatninger om hvor denne balansen er å finne, er en annen sak. Men alle er opptatt av ansvaret for landets framtidige energiutbygging samtidig som de føler det sterke ansvar overfor framtidige generasjoner når det gjelder vern av våre ressurser, av vårt totale miljø og av vår natur.

En av denne bys middagsaviser har funnet ut at landsmøtet er en meget ansvarlig forsamling, at Arbeiderpartiet er et umåtelig ansvarlig parti, at landsmøtet er en opphopning av soliditet og ansvarlighet, mange ordførere og folkevalgte, folk som sitter i komiteer og utreder. Avisa skriver i en harsellerende tone. En får inntrykk av at det er en svakhet at vi har såpass mange ordførere som vi har, såpass mange fylkesordførere, stortingsrepresentanter o.s.v. Ja, vi har det, men forholdet er at vi har ikke mange nok —. Avisa skriver at noen oppfatter åpenbart landsmøtets oppgave å være utformingen av et program som kan framstå som en syntese av regjeringens handlinger og planlagte stortingsmeldinger. Ja, det er det vi gjør. Dette landsmøtet oppfatter programbehandlingen som behandlingen av et program for en regjering. Det er et program som vil være preget av ansvarlighet fordi vi utformer det i bevissthet om og ønske om at dette skal bli programmet for en regjering og vi utformer det fordi vi ønsker å ha ansvaret for å lede dette landet.

Dirigenten takket innledere og debattanter, og behandlingen av sakslistas p. 7 var foreløpig avsluttet.

Saklistas pkt. 3:

INNBERETNING FRA REVISJONSNEMNDA

Revisjonsnemndas formann, *Leif Skau*, la fram følgende beretning i forbindelse med regnskapene for 1975 og 1976:

I henhold til partiets lover er det Landsstyret som slutt-behandler regnskapene. Disse blir således ikke å forelegge Landsmøtet. Revisjonsnemnda skal i stedet legge fram sin beretning sammen med oversikt over partiets økonomiske virksomhet og stilling på grunnlag av regnskapene.

Det daglige revisjonsarbeidet utføres av DNA's revisjonskontor. Kontoret har 3 ansatte, og den daglige leder er Rolf Jørgensen.

Det organisasjonsmessige ansvar for revisjonen er tillagt Revisjonsnemnda, som i perioden har hatt 7 møter sammen med revisjonen. Utover dette har revisjonsnemndas formann hatt jevnlig kontakt med revisjonskontoret. I henhold til sitt mandat har nemnda gjennomgått Sentralstyrets og andre institusjoners møteprotokoller. Likeledes er revisjonsprotokollene gjennomgått. Nemnda sender utskrift av sin møtebok til Sentralstyret etter hvert. Hovedrevisor holder nemnda å jour med revisjonens gang og den regnskapsmessige stilling i de foretak som sorterer under nemnda og kontoret. Revisjonens beretning til hvert enkelt regnskap sendes Landsstyret sammen med regnskapene.

Flere av de virksomheter som får sine regnskaper revidert av kontoret, har egne kontrollkomiteer eller revisjonsutvalg.

Denne beretningen gjelder derfor bare de regnskaper som sorterer direkte under partiets organer. For selskapet Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet A/S forelegges nemndas og revisjonens beretninger for generalforsamlingen i samsvar med aksjeloven. Det samme gjelder for Arbeiderpressens Samvirke A/L.

Partiets økonomi

I årene 1975 og 1976 mottok partiet som statsstøtte til sammen kr. 10 943 000,00. Denne inntektsposten representerer rundt 80 % av de samlede inntekter når en holder valgregnskapet utenfor. Midlene disponeres etter vedtak i Sentralstyret, og dekker i første rekke utgifter til lønninger, trygde og bilhold for så å si alle distriktssekretærer, bevilgninger til enkelte fylkespartier og andre organisasjoner, samt direkte driftstilskott til partiet. Dette tilskott var for regnskapsperioden kr. 5 187 000,00.

Kontingentinntektene var kr. 1 312 400,00, og dette er noe mer enn en hadde forventet. De andre ordinære inntekter har økt noe i forhold til forrige periode.

Som bidrag til Valgkampen 1975 mottok partiet til sammen kr. 3 651 000,00, mens de samlede valgutgifter er bokført med kr. 3 683 000,00. Etter at det er foretatt avsetninger til Valgfond og Landsmøtefond med til sammen kr. 500 000,00 er regnskapet gjort opp med et overskudd stort kr. 5111,50.

Bladet Arbeiderkvinnen og tidsskriftet Sosialistisk Perspektiv kom begge ut med 6 nummer både i 1975 og 1976. Det samlede underskudd for disse publikasjoner er utgiftsført i partiets regnskap.

Pr. 31. desember hadde partiet, sammen med andre organisasjoner, et ubokført kausjonsansvar overfor Landsbanken A/S på kr. 1 738 022,00, og et eaneansvar på til sammen kr. 171 083,00.

Revisjonsnemnda legger herved fram sin beretning for perioden 1975/76

for Landsmøtet. Mer detaljerte opplysninger for bedømmelsen av partiets regnskapsmessige og økonomiske stilling er gitt i revisjonsberetningen og nemndas beretning til Landsstyret, som sammen med de enkelte regnskaper er oversendt til sluttbehandling.

Oslo, den 14. april 1977.

I REVISJONSNEMNDA:

Kåre W. Larsen.   *Leif Skau,*   *Signe Sulutvedt.*
formann.

Vedtak: Beretningen enstemmig godkjent.

INNSTILLING FRA REISEFORDDELINGSKOMITEEN

Komiteens formann, *Ronald Rooth*, la fram følgende innstilling:

Reisefordelingskomiteen har avsluttet sitt arbeid, og har i møte i dag vedtatt å avgjøre følgende innstilling for Landsmøtet:

Til Landsmøtet er det kommet 301 representanter som alle deltar i Reisefordelingen. Komiteen har kommet til at de to gjestene fra Svalbard, som av Landsmøtet er gitt de samme rettigheter som de øvrige representanter, også skal være med i Reisefordelingen.

I henhold til partiets lover og retningslinjer vedtatt av Landsstyret, har komiteen godkjent billettutgifter på 2. klasse jernbane. I de tilfelle det har vært naturlig å reise om natta har komiteen godkjent utgifter til sovevogn. Videre har en godkjent flybillett for representanter fra de tre nordligste fylker, samt i enkelte andre tilfelle der annen reisemåte tar uforholdsmessig lang tid og koster omtrent det samme som flybilletten.

Reisefordelingen utgjør kr. 285,00 pr. representant, og komiteen ber Landsmøtet om fullmakt til å foreta reiseoppgjør etter ovenstående innstilling.

Oslo, den 10. mai 1977.

I REISEFORDDELINGSKOMITEEN:

Ronald Rooth,   *Marit Berntsen.*   *Solveig Seim Johansen.*
formann.
Oddvar Hanssen.   *Bjørn T. Rogstad.*   *Rolf Jørgensen,*
sekretær.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Formiddagsmøtet ble hevet kl. 12.15.

ETTERMIDDAGSMØTET TIRSDAG 10. MAI 1977

Møtet ble satt kl. 15 med *Guttorm Hansen* som dirigent. Sekretærer *Britt Schultz* og *Jan R. Egrem*. Dirigenten ønsket *Willy Brandt* velkommen til landsmøtet. Representantene sang «De unge slekter».

EINAR GERHARDSEN HYLLES PÅ 80-ÅRS DAGEN.

Reiulf Steens tale.

HAN TILHØRER OSS

I sin bok om broren forteller Rolf Gerhardsen om en attest faren, Gerhard Olsen, fikk etter en jobb han hadde hatt på Agra Margarin-fabrikk. Der sto det: Han er en meget «brav og paalidelig mand, der udfører de arbeider man har sat ham til med flid og akuratesse, saa at vi fuldt ud kan anbefale ham som en dyktig arbeider til enhver, der maate have arbeide for ham.»

På sønnens 80-årsdag kan Det norske Arbeiderparti, som har vært hans arbeidsgiver gjennom mange tiår, si det samme om Einar Gerhardsen: Han er en meget «brav og paalidelig mand, der udfører de arbeider man har sat ham til med flid og akuratesse, saa at vi fuldt ud kan anbefale ham som en dyktig arbeider til enhver der maate have arbeide for ham.»

Og hva kan vi ikke anbefale ham til? La meg nevne bare et utvalg av de jobber han har hatt:

Visergutt — Veiarbeider — Sekretær, Oslo Kommuneforbund — Sekretær, Oslo Arbeiderparti — Sekretær, Det norske Arbeiderparti — Nestformann, Det norske Arbeiderparti — Formann, Det norske Arbeiderparti — Ordfører i Oslo — Politisk fange — Krigsfange — Stortingsrepresentant — Statsminister — Formann i Arbeiderpartiets stortingsgruppe — Stortingspresident.

Og i en tid da kravene til formell kompetanse sprer seg til område etter område, er det vel nødvendig å opplyse at Einar Gerhardsens formelle kompetanse er 7 års folkeskole og sosialistisk dagskole. I

tillegg til de yrker som her er nevnt, har mannen hatt noen tillitsverv.

Formann i Veivesenets Arbeiderforening — Sentralstyremedlem i AUF — Formann i AUF — Bystyrerepresentant — Formannskapsmedlem — Medlem av Arbeiderpartiets Sentralstyre — Formann i Oslo Arbeidersamfunn.

Dessuten har han for ikke lenge siden vært formann i en komité som skulle finne ut hvordan en kunne lage bedre møter i Oslo Arbeidersamfunn.

Da Einar Gerhardsen var en av medredaktørene for Tidens leksikon, insisterte han på at folk som ble omtalt, skulle betegnes ved sitt opprinnelige yrke, uansett hva de måtte ha fått av oppgaver senere i livet. Det må ha en klar sammenheng med at han føler en ekte nærhet til sin egen opprinnelse. Han er veiarbeider, en norsk arbeidsmann når den norske arbeidsmann er på sitt beste.

Her finner vi den viktigste forklaring på at han bedre enn noen kjenner hva som rører seg blant folk flest. Jeg er sikkert ikke alene om ved alle korsveier å ha opplevd ham akkurat slik: Vi kan ikke gjøre noe som vi ikke har vanlige mennesker og arbeidsfolk med oss på. Man kan lage så mange fine utredninger man vil og så gode teorier man ønsker seg, men vi er nødt til å ha forståelse for de menneskers politikken angår, og vi må ta hensyn til disse menneskenes meninger. Akkurat dette er jeg sikker på er den viktigste forklaring på Einar Gerhardsens sterke stilling i arbeiderbevegelsen og etter hvert i hele det norske folk: Han har aldri fjernet seg fra de folkegrupper han kommer fra. Med instinktet skjønner han hva som rører seg i de store folkegruppene — ikke i første rekke, slik mange påstår, fordi han har en slags «Fingerspitzgefühl», men i første rekke fordi han selv alltid har tilhørt og aldri har fjernet seg fra disse folkegruppene.

Noen har påstått at denne nærhet til sitt eget utgangspunkt og sin egen opprinnelse har vært bevisst handling fra Einar Gerhardsens side, så å si et teknisk og oppøvet middel for å oppnå politiske resultater. Vi husker hvordan det gode borgerskap hånet ham for hans tjukke l'er — som om de skulle være påtatt. Å nei, han uttalte sin l akkurat slik Oslo-arbeideren gjør — og ikke slik AKP-eren gjør! For ham er det naturlig å være i arbeiderforsamlingene. Det er der han trives. Det er der han vil være. Det er der han er hjemme.

Jeg tror ikke det er tilfeldig at «Unge år» uten enhver sammenlikning er den beste erindringsbok Einar Gerhardsen har skrevet. Kanskje kan jeg gå enda lenger: Denne boka er en av de beste, for ikke å si den beste, miljøbeskrivelse som er gitt av arbeidsfolks liv i Oslo fra århundreskiftet og utover. Supplér med Rudolf Nilsens dikt, og vi har historien om arbeider-Oslo så ekte som den kan bli. Når

Einar Gerhardsen så lenge etter — og etter å ha innehatt alle de høyeste embeter dette land kan gi et menneske — så ekte og levende er i stand til å skildre sine opprinnelige omgivelser, må forklaringen på det være at han fortsatt har et dypt rotfeste i dem.

Han vil tilhøre norsk historie. De lærde vil skrive avhandlingler om ham. Han vil bli sammenliknet med andre store statsmenn. Men må det være tillatt for oss her på dette landsmøtet på vegne av Det norske Arbeiderparti å erklære i all beskjedenhets: Han tilhører oss. Det er vi stolte av!

Partiformannen sa videre at landsmøtet på en synlig måte ville hilse sin mangeårige formann og tillitsmann med en adresse hvor alle deltakere og gjester hadde skrevet sine navn. Han overrakte også første eksemplar av boka «På vei mot den demrende dag. — Med Einar Gerhardsen gjennom norsk arbeiderbevegelse i vårt århundre».

Tor Aspengrens tale til Einar Gerhardsen.

Kjære Einar, det er ikke godt å vite hvor en skal begynne og slutte når en skal gratulere deg med 80-årsdagen. Du har levd et rikt liv — rikere enn det som blir nordmenn flest til del. Langt er det blitt også — du er godt over gjennomsnittsalderen! Men kanskje bør jeg begynne med fødselsåret ditt? Det er noe symbolsk ved det også.

Det året du kom til verden, ble det holdt mange viktige møter, noen av dem her i Oslo, og ett i Stockholm som fikk avgjørende betydning for starten av Landsorganisasjonen i Norge.

Det var landsmøte i 1897 også. Det ble holdt i juli og du var bare noen uker gammel. Dette landsmøtet slo fast at partiets «første nåtidskrav» var gjennomføringen av alminnelig stemmerett. Det skulle være stortingsvalg på høsten — den gang som i år — og landsmøtet drøftet valgkampens taktikk. I debatten sa Jeppesen at vi helt fra starten av hadde vært et parlamentarisk reformparti og fortsatt måtte være det. Alle likte nok ikke de ordene. Stortingsvalget ga Arbeiderpartiet bare noen få hundre stemmer, mens Venstre vant en stor seier med støtte fra Arbeiderpartiet. Slik var partiets taktikk, og slik ville det sikre innføring av alminnelig stemmerett. Det gikk enda noen år før vi fikk våre første stortingsmenn. Du var i 6-årsalderen da de tok plass på Tinget.

Sommeren 1897 var det nordisk arbeiderkongress i Stockholm og den vedtok en uttalelse om at de små og få fagforbundene, og de enkeltstående fagforeningene i Danmark, Sverige og Norge måtte gå sammen i faglige landsorganisasjoner. Det er sagt at denne kongressen på sett og vis skrev en grunnlov for fagorganisasjonene i Norden, og vedtaket førte da også til at vi kort etter fikk landsomfattende faglige organisasjoner i de tre landene. I Norge ble Landsorganisa-

sjonen stiftet i 1899, men opptakten ble gjort på et møte i Oslo alt i 1897. Det var mye uro på arbeidsplassene det året du ble født. Ikke minst i Oslo var det mange streiker, og året etter ble et stort streikeår. I det hele tatt var det mye politisk og faglig uro i dine første leveår. Det var uro også på — jeg hadde nær sagt kontinental-sokkelen, Fiskerne langs kysten var redde for sin næring fordi hvalen stod i fare for å bli utryddet. De hadde den forestilling at det var hvalen som jaget silda inn mot kysten, der de lett kunne ta den. Nå var de redde for at hvis hvalen ble utryddet, så ville også fisken bli borte. De sendte en større delegasjon til Oslo, den skulle søke å påvirke Stortinget til å frede hvalen. Det gikk ikke, og hvalen på norskekysten ble utryddet. Men siden oppdaget vi at den ikke har stort med fiskens vandring i havet å gjøre.

Jeg skal ikke si mer om hvalen — og oljen har jeg jo ikke nevnt! Jeg skal heller ikke forsøke å skildre det samfunnet du ble født inn i. Det du og din generasjon har opplevd er en utvikling så stor, at man må tro det er mer enn 80 år som skiller. Vi vet også at det arbeid du og arbeiderbevegelsen i vårt land har utført, var den vesentlige drivkraft i utviklingen.

Det er naturlig for meg å minne om at du begynte din løpebane som faglig tillitsmann. En kort tid var du sekretær i Norsk Kommune- forbund før du havnet i partiarbeid. Gjennom hele ditt liv som politiker og organisasjonsmann har du lagt stor vekt på betydningen av det faglig-politiske samarbeidet. Jeg tror ikke det skyldes at du startet som forbundssekretær. Det er vel heller slik, at hele din generasjon så godt forstod hva samspillet mellom fagorganisasjon og partiorganisasjon betyr. Partiet alene er bare en halv arbeiderbevegelse — det har bare halv styrke å sette inn i arbeidet.

Når vi blar i bøkene dine og i boka med dine taler, ser vi at du har vært fast gjest og taler på nær sagt alle LO-kongressene etter krigen.

Det er kanskje ikke alltid like lett å forene motstridende syn på samfunnsøkonomiske spørsmål. Av og til kom det vel til uttrykk motsetningsforhold. Men det er underlig hvor lite de betyr i ettertid. Ett eksempel: Din avgang som statsminister i 1951 reiste spørsmålet om hvorfor det skjedde. Var årsaken motsetningsforholdet til LO om tariffoppgjøret og prispolitikken?

Jeg skal ikke leke historiker og lete etter årsaken. Det er noe annet som har slått meg når jeg i ettertid ser det hele i langtidsperspektiv: Gjennom din lange periode som statsminister og partiformann holdt du ofte foredrag om tariffoppgjørene og de økonomiske forhold, som er knyttet til dem. Ofte opplevde vi at et tariffoppgjør ble bedre enn det selve avtalen sa, fordi din regjering etterpå gikk inn med subsidier, økte satser for barnetrygd, for alderstrygd og andre tiltak som

ga økt kjøpekraft. I dag taler vi om kombinerte oppgjør, men vi kjenner altså prinsippet helt fra 1940-åra, og det har betydning uhyre mye for vår levestandard.

Jeg kunne bruke mye tid på å regne opp store faglige saker som er løst gjennom stortingsvedtak i din regjeringstid, men jeg vil begrense meg til en sak. Den har til gjengjeld betydning svært mye for lønns-takerne i landet og den er et eksempel på de praktiske resultater et faglig-politisk samarbeid gir. Det er bedriftsdemokratiet jeg tenker på.

Om jeg ikke tar helt feil, kom initiativet til utredningen om denne saken fra ditt kontor høsten 1961. Riktignok var saken møte- og samtale-tema lenge før den tid — ja, det er vel egentlig en sak som hører arbeiderbevegelsens barndom til. Men lenge var det mest filosofi som preget debatten. Den var lite konkret, og den var ingen stor og jordnær grasrotbevegelse. Men i 1961 ble den konkret. Vi fikk debatt om den praktiske framgangsmåten.

Det gikk mer enn ti år før aksjeloven ble endret og vi fikk bestemmelsene om demokratiske bedriftsforsamlinger og styrerepresentasjon for de ansatte, særlig mot slutten av denne lange modningsprosessen opplevde vi mye utålmodighet hos dem som skulle få større demokratiske rettigheter på arbeidsplassene. Utålmodigheten tror jeg vi vil glemme i ett øyeblikk. Det vi vil huske, er at bedriftsdemokratiet vokste fram fordi Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen i fellesskap tok opp saken, ga den et konkret innhold og drev den gjennom.

Det er ingen tilfeldighet at det ble slik. Du, Einar, er født i et fattig Norge, og i fattige land er demokratiet svakt. Der har ikke arbeidsfolk store rettigheter. Det ble en første oppgave å avskaffe fattigdommen og utvide demokratiet til å gjelde noe mer enn alminnelig stemmerett. Du har opplevd hvordan vi har arbeidet med disse oppgavene, og du var med på arbeidet. Langsamt økte velstanden, langsamt ble våre rettigheter utvidet. Det skjedde ikke uten strid, og du har selv stått midt oppe i den. Men jeg tror du har likt denne striden — det kom jo alltid noe godt ut av den.

Med disse ord har jeg villet knytte ditt navn til fagbevegelsens arbeid i vårt land, og det er ingen kunstig konstruksjon. Ditt navn vil for alltid ha sin store plass i fagbevegelsens historie. Og det er typisk at du har gjort ditt arbeid for fagbevegelsen, som vår fremste tillitsmann i Arbeiderpartiet. Det skal vi alltid huske deg og partiet for.

Hele fagorganisasjonen hilser og hyller deg på denne dagen. Jeg har tatt med et lite synlig bevis på vår takknemlighet. Det er denne isbjørnen. Noen har fått den før, bl.a. Willy Brandt og FNs generalsekretær, Kurt Waldheim. Den er symbolsk i dobbelt forstand. For det

første er det en beskjeden gave, for det andre symboliserer den klokskap, styrke og tålmodighet.

Takk skal du ha, Einar!

Willy Brandt hilser Einar Gerhardsen.

— Jeg skal få overbringe en hilsen fra de som er med i Sosialistisk Internasjonale og gratulere Einar Gerhardsen på vegne av venner og meningsfeller i mange land, på vegne av mitt eget parti og ikke minst personlig, som kamerat. Det er 44 år siden vi lærte hverandre å kjenne. Han viste stor forståelse for de av oss som kom utenfra og det vil jeg først takke ham for. Det er nærmest umulig å forestille seg norsk arbeiderbevegelse uten Einar Gerhardsens sentrale rolle for partiet som helhet. Han bidro vesentlig til at partiet ble sterkere og sterkere i 30-åra og til at det klarte regjeringsansvaret under meget vanskelige forhold. Jeg husker en kveld i 1940, Inge Scheflo og jeg var kommet over fra Stockholm. Vi visste ikke hvem det var vi skulle treffe, bare at det var den egentlige leder for Hjemmefronten i Oslo. Det var Einar Gerhardsen. Jeg tror han ikke var mindre forbauset over å treffe oss. Han viste eksemplarisk styrke i den fryktelige tiden som fulgte. Det er grunn til enda en gang å takke motstandsmannen og fangen som ikke gav opp. Han overtalte oss til å planlegge mye av det som skulle gjøres etter krigen, man skulle ikke la seg ta til fange av fortiden. Særlig sterke minner knytter seg til Gerhardens besøk i Berlin for 20 år siden da jeg var borgermester der. Alt han var opptatt av hadde med fremtiden å gjøre.

Andre her er mer kvalifisert enn jeg til å uttale seg om Einar Gerhardsen som statsminister og partiformann. Jeg vil bare nevne at han aldri gav opp håpet om, og arbeidet for, bedre forståelse og bedre samarbeid i nordisk, europeisk og internasjonal sammenheng. For så vidt kan en gjerne kalle ham en av pionerene for avspenningspolitikken.

Willy Brandt overrakte bokverket «Den internasjonale sosialismens historie».

Einar Gerhardsens tale.

Jeg går ut fra at dere kan forestille dere sånn omtrent hvordan jeg har det. Takk til Reiulf Steen, Tor Aspengren og Willy Brandt og til hver og en. En kunne ikke finne andre og bedre til å overbringe hilsener og gode ord. Og takk til landsmøtet. Den som har vært knyttet til arbeiderbevegelsen hele sitt voksne liv setter ikke mange forsamlinger så høyt som et landsmøte i Det norske Arbeiderparti. Jeg har hatt den glede å overvære alle landsmøter i nærmere 60 år — fra

1918. Det har vært litt av hvert. De har vært preget av brytninger og indre strid, ulike oppfatninger, splittelse. Men også i de år hadde Arbeiderpartiets landsmøter en fri form og et indre liv, og de som var med, kjente gleden og fellesskapet. Vi fikk samlet den politiske arbeiderbevegelsen i Norge på kongressen i januar 1927, og i tillitsfullt samarbeid med fagbevegelsen marsjerte vi fra da av fra seier til seier. Det store politiske gjennombrudd fikk vi ved valget i 1933 med slagordet «Hele folket i arbeid» og det ble innledningen til en 30-årsperiode med sammenhengende arbeiderpartiregjeringer. De som har vært med på en del landsmøter i Arbeiderpartiet lærer snart at det er en rik og fin opplevelse. Og dette landsmøte vil komme til å føye seg pent inn i rekken av andre gode landsmøter.

Fra ukeblader og aviser har jeg i de siste ukene fått mange spørsmål. Noen har spurt om min ungdoms drøm har gått i oppfyllelse.

Til det må jeg svare — både ja og nei.

La oss først se litt på hva de drømte om, de som begynte i det forrige århundre.

De drømte om frihet, likhet og brorskap — og de lærte at arbeiderklassens frigjørelse skal være arbeiderklassens eget verk.

De drømte om 8 timers arbeidsdag, istedenfor 12—14 timer.

De drømte om å kunne spise seg mette hver dag — og ha arbeid hele året.

Noen drømte kanskje om å få en bolig med to stuer, og noen om at også eiendomsløse og fattige arbeidere skulle få stemmerett.

Så et lite sprang inn i vårt eget århundre. Min mor fortalte en gang at når vi døde skulle vi komme til himlen. Og i himlen var det gater av gull. Det hørtes fint ut, men hva ville vi få å spise? I himlen trengte vi ikke spise, sa mor, blir vi sultne kan vi bare se på Gud og vi vil bli mette. Da ble vi litt skuffet. Heller enn gater av gull, ville vi hatt god mat.

En kan iblant undre seg over hva en går og husker gjennom et langt liv. Jeg kan ennå se min mor for meg da hun en gang nærmest litt oppgitt, sa: Den som en gang kunne legge til side så mye penger at en hadde til sin egen begravelse. Først mange år seinere fikk jeg vite hvorfor. De som ble begravet på fattigkassas bekostning fikk nemlig umalt kiste.

I gamle fagforeningsberetninger kan vi lese at det første tiltak de satte ut i livet var en begravelleskasse. Det var økonomisk overkommelig, og tro om ikke frykten for å bli begravet i umalt kiste også spilte inn. De ville nødig at fattigdommen skulle følge dem helt inn i døden.

Jeg tror de fleste i min generasjon vil mene, at når det gjelder de alminnelige levevilkår har utviklingen gått langt raskere enn noen

hadde ventet. Vi hadde knapt fantasi til å forestille oss levevilkår som de fleste har i dag.

Særlig i løpet av de siste årene har jeg møtt og snakket med hundrevis av pensjonister. Jeg har møtt dem også i pensjonistforeningene og på alderheimene. Særlig de av dem som har vært aktive i arbeiderbevegelsen sier ofte, at de i unge år ikke en gang drømte om å få en alderdom som den de nå har.

Halvdan Koht sa i 1955 i forbindelse med arbeiderparti-regjeringens 20 årsjubileum: «En må være blind, hvis en ikke skulle kunne se den omveltningen som har funnet sted i samfunnet vårt i løpet av de siste 20 årene. Det har ikke vært noen brå forandring, ikke noen revolusjon, men en endring som har skjedd i løpet av en relativt kort tid, hvis en ser det i historisk perspektiv. Det er særlig på det sosiale og økonomiske område omveltningene tydelig kommer til uttrykk og hvor framskrittet er merkbart og gledelig.»

Professor *Johan Vogt* skrev for noen år siden: «Det har i den siste tredjedels århundre funnet sted en fredelig revolusjon i vårt land. De som nå er unge har ofte vanskelig for å forstå både omfanget og arten av disse forvandlinger. Det som har funnet sted er kanskje først og fremst en revolusjon av de innbyrdes forhold mellom menneskene — mellom arbeidere og arbeidsgivere, mellom bonde og bymann, mellom kvinner og menn og mellom barnet og dets foreldre og lærere.»

Og *Olav Larssen* i sin bok om den langsomme revolusjon:

«Jeg har opplevet i mitt eget land, at leveforholdene er blitt så mye forandret til det bedre, at jeg nå lever i et samfunn som er helt annerledes enn det jeg vokste opp i. Dette er resultatet av den langsomme revolusjon jeg har opplevd. Den har kostet mye arbeid for alle, ikke minst for dem som har vært opptatt på det politiske plan — store ofre har den kostet. Men den langsomme revolusjon har ikke kostet et eneste menneske livet.»

Jo, en kan vel si at det har vært en revolusjon, dersom en sammenlikner arbeidsfolks leveforhold i dag med forholdene slik de var for 50—60 år siden. Og det største er kanskje at arbeidsmannen ikke lenger trenger gå med lua i handa.

Så langt er veteranenes drøm om et bedre samfunn gått i oppfyllelse.

Men hva med drømmen om et sosialistisk samfunn?

Den er bare delvis gått i oppfyllelse. Forsåvidt er det en del av drømmen som ennå er levende i våre hjerter.

De som står til venstre for oss mener at Arbeiderpartiet lite eller ingen ting har gjort. De som står til høyre hevder at vi utnytter enhver mulighet til å gjøre nye framstøt i sosialistisk retning. En kveld

jeg hadde vært på Sørmarka ble jeg kjørt hjem av en drosjesjåfør fra Trysil som syntes det ble for mye sosialisering. Alt skulle inn under staten, han kunne ikke noe med det. Jeg syntes jeg måtte bruke den tida jeg hadde til å forklare litt.

La oss se på noe av det som «ligger under stat og kommuner».

Jernbane, post, telegraf og telefon, lysverk og kraftverk, sporveier og kinoer, kornmonopol og vinmonopol — statsbedriftene på Kongsberg, Horten og Raufoss — Jernverket og Koksverket — Husbanken og andre statsbanker.

Alt dette, og mere til, er enten gjennomført før Arbeiderpartiet fikk avgjørende politisk makt, eller med oppslutning også fra borgerlig hold.

Men alt er eksempler på å «legge under staten» på sosialisering.

La oss så se på noe av det som er gjennomført under borgerlig motstand.

Postsparebanken — Innløsning av de private aksjer i Norges Bank — Statens overtakelse av de private telefonsentraler — Gjennomføring av kraftformonopol og Medisinaldepot — Statsbedriftene i Ardal og på Sunndalsøra — Adgang for de ansatte til å velge representanter til bedriftsledelsen — Samfunnsmessig planøkonomi.

Arbeiderpartiet trenger ikke be om unnskyldning for disse sosialistiske framstøtene. — Vi er faktisk ikke så lite stolte av dem.

Men hvordan er det med de borgerlige? Kjenner de seg glade og stolte over å ha kjempet i mot?

— — —
Det har foregått en skrittvis omforming av samfunnet, og det er gjort tiltak som har begrenset privatkapitalismens råderett.

— — —
I jordbruket har vi i mange år hatt en utvikling som bygger på det syn at gårdsbruket skal tilhøre den arbeidende bonde, som sosialisten Chr. Hornsrud sa alt for tre kvart århundre siden — og at foredling og omsetning av produkter bør skje på samvirkebasis. Det samme syn ligger til grunn for utviklingen innenfor fiskerinæringen. For Arbeiderpartiet har det falt naturlig å støtte og fremme en slik politikk.

Like naturlig har det vært for oss å støttet forbrukerkooperasjonen og boligkooperasjonen. Samvirketiltak som gir medlemmene en reell innflytelse, er også et ledd i omformingen av samfunnet.

— — —
Opplegget til det nye partiprogrammet og regjeringens langtidsprogram, er en videreføring av den politikk Arbeiderpartiet og dets regjeringer har ført siden 1935. Det som fremfor alt preger de nye programmene er målsettingen om et kvalitativt bedre samfunn.

Det er avveiningen mellom vekst og vern, som regjeringen ser som en sentral oppgave.

Det er å rette oppmerksomheten mot det menneskelige miljø, og de oppgaver som gjelder familien, arbeidsplassen og lokalsamfunnet.

Det er å styrke kontakten mellom mennesker, innenfor familien, og i nærmiljøet. Nær kontakt med slektninger, tilhørighet og mulighet for gjensidig hjelp og omsorg.

Det er en aktiv reformpolitikk utviklet i nært samarbeid med de store folkeorganisasjonene, med sikte på skritt for skritt å skape et kvalitativt bedre samfunn.

Arbeiderpartiet har aldri gjort noe forsøk å «å skjule sine hensikter til valget er over», som Kaare Willoch sier. Ikke noe viktig prinsipielt framstøt er gjort uten at vi hadde velgernes fullmakt til å sette dem ut i livet. Og nye framstøt vil heller ikke bli gjort uten oppslutning fra velgerne i valg.

Vi har alltid vært klar over at vi må ha flertallet med oss på den veien vi skal gå. Derfor må vi gå skrittvis fram, og ikke raskere enn flertallet kan følge. I dette ligger også en sikker demokratisk garanti.

Den demokratiske arbeiderbevegelsen tror nemlig at det er mulig å forene sosialisme og demokrati. Dersom vi ikke kjente oss trygge på det ville vi ikke vært sosialister.

Norsk arbeiderbevegelse har ikke, og ønsker ikke å ha, en ferdig tegning av det samfunnet vi vil fram til. Men vi har en visjon om et klasseløst samfunn, der ingen skal kunne utnytte eller utbytte andre, et samfunn med frihet, demokrati og menneskelig likeverd.

Framgangen og utviklingen inn i vår egen tid, det er ikke en manns verk, ikke en mann å takke. Det er de tusener som bygger landet.

Landsmøtet takket for talen med langvarig, stående applaus. Deretter ble *Bjørn Sørensens* sang «Tuntreet», som var skrevet for anledningen, sunget unisont. Festinnslaget ble avsluttet med «Ung flaggsang».

Møtet ble satt igjen kl. 16.20 og dirigenten refererte et hilsnings-telegram fra Norsk kommuneforbunds landsstyre som hadde møte i Molde.

Saklistas p. 8:

DEN DEMOKRATISKE SOSIALISME I INTERNASJONALT PERSPEKTIV.

Formannen i Sosialistisk Internasjonale, Willy Brandt, holdt følgende tale:

Den demokratiske sosialismens bevegelse gjør seg i dag gjeldende i mange land og på mange fronter. På en rekke områder kjemper

våre likesinnede for en politikk som skal tjene menneskene — deres frihets-trang, deres lengsel etter rettferdighet og deres vilje til solidaritet. Jeg føler det ikke bare som en forpliktelse, men også som en berikelse å ta del i denne internasjonale bevegelse.

Det påstås ofte at sosialdemokratiet befinner seg i en krise, eller at den demokratiske venstrefløyen er på tilbaketog. Dette er imidlertid ofte ren og skjær ønsketenkning. Jeg vet hvor mange tilbakeslag vi har opplevd, og jeg er klar over at det er mye det skorter på når det gjelder våre bestrebelser. Det endrer imidlertid ikke det faktum at den demokratiske sosialismen i dag er en sterk og samtidig mange-sidig politisk faktor — både i og utenfor Europa.

Det opplevde vi da de portugisiske sosialistene for tre år siden fikk sjansen til å øve innflytelse på sitt lands nydanning. Vi opplever det nå da de spanske sosialistene kan virke som legalt parti igjen og skal delta i det første valget på over 40 år. Det jeg vil uttrykke her, fremgår også av de franske sosialistenes oppsving.

Utenfor Europa kan vi konstatere at det i deler av Latin-Amerika, men også i De forente stater, i visse deler av Afrika og i den arabiske verden er en økende interesse for det som vi kaller for sosialdemokrati og demokratisk sosialisme. I India har medlemmer av det sosialistiske partiet fått vekt i det nyvalgte parlament, også i regjeringen. Organisatorisk er de nylig blitt en bestanddel av en større politisk sammenslutning.

Hvilke betegnelser man bruker andre steder, har for øvrig liten betydning for oss. Idémessig og praktisk-politiske bestrebelser er ihvertfall viktigere enn de navnene som politiske partier velger. Disse navnene er jo også i vår del av verden mer preget av historiske sær-egenheter enn vi mange ganger selv vil være ved.

Jeg vil gjerne komme med noen eksempler for å gjøre tydelig hvilke aktiviteter som nettopp i øyeblikket gir uttrykk for at forholdet mellom europeiske sosialdemokrater og beslektede bevegelser i andre deler av verden begynner å få et nytt kvalitetspreg.

For det første skal den østerrikske partiformannen om ikke så lenge framlegge en rapport om situasjonen i Midt-Østen. Bruno Kreisby baserer seg her på de erfaringene som en internasjonal delegasjon under hans ledelse samlet under besøk i de fleste landene i Midt-Østen, erfaringer som han siden har kunnet utvide ytterligere. Jeg håper at dette vil kunne bidra til å sikre en rettferdig og trygg fred i Midt-Østen og at det kan bli til nytte for det fortsatte samarbeid.

For det annet skal i nærmeste framtid en delegasjon fra vår Internasjonale under ledelse av Olof Palme reise til den sørlige delen av Afrika og deretter komme med forslag om hvordan vi kan og bør få

i stand vårt bidrag til å løse de brennbare problemer en der står overfor.

For det tredje skal vi til høsten under ledelse av Mario Soares sende en lignende delegasjon til Latin-Amerika. Før den tid, etter sommerpausen, vil vi på en konferanse i Rotterdam befatte oss med Chiles framtid. Disse drøftingene skal omfatte politiske krefter som er beredt til demokratisk samarbeid når militærdiktaturet tar slutt.

For det fjerde skal det ved utgangen av året — for første gang — holdes et partiledermøte innenfor rammen av den sosialistiske internasjonale i Japan. Våre to medlemspartier har invitert oss dit, og dette kommer til å gi oss en mulighet til ikke bare å informere oss om problemene i deres land, men også til å drøfte andre spørsmål i samband med Det fjerne Østen.

For det femte er det allerede avgjort at den sosialistiske internasjonals neste kongress skal finne sted i Nord-Amerika, nemlig i Vancouver/Canada høsten 1978.

Jeg ville gjøre oppmerksom på disse tiltak for å gjøre det klart at vi akter å overvinne den europeiske innsnevring i vårt internasjonale samarbeid. Dette er noe som nettopp partiene i de nordiske land har vært interessert i. Likevel er det jo en kjensgjerning at sosialdemokratiet, i ordets begrensede betydning, er et barn av den historiske utvikling i Europa.

De europeiske partiene er den dag i dag mest kontinuerlig representert når vi møtes ved våre internasjonale konferanser. Det er jo heller ingen tilfeldighet at man i vår internasjonale finner en utpreget representasjon fra land som har hatt en stor europeisk immigrasjon: det australske og det newzealandske arbeiderpartiet, Det nye demokratiske partiet i Canada, den israelske arbeiderbevegelsen. USA hadde, som man vil huske, tidligere en sosialistisk bevegelse som slett ikke var ubetydelig. Den fikk imidlertid ingen gjennomslagskraft, eller man kan si at den ble absorbert av andre grupperinger. Men ad nye veier har det utviklet seg noe som meget vel kan tolkes som økende sosialdemokratisk innflytelse.

Japan og India har selvstendige sosialdemokratiske tradisjoner, riktignok med visse europeiske innflytelser. I andre deler av Asia har man hatt beslektede politiske grupper. Også i dag finnes det rester eller nye tilløp.

Som regel er disse gruppene blitt undertrykt av totalitære regimer eller militær-regjeringer eller sågar blitt eliminert. I Korea og Malaysia, for å ta to eksempler, står våre venner overfor usedvanlige vansker. Det gjelder også for store deler av Latin-Amerika.

For øvrig bør en ikke lukke øynene for at de gjennomgripende åndshistoriske, religiøse og kulturelle forskjeller som vår verden er karak-

terisert av, også over innflytelse på den demokratiske sosialisme. Beslektede partier i utviklings-landene har i stor utstrekning andre problemer å stri med enn de europeiske partiene. Dette har selvsagt visse følger. Ikke desto mindre finnes det elementer av et sterkt bånd som knytter oss sammen, nemlig interessen for å trygge freden, avvisning av intervensjons-politikk, engasjement for de enkelte menneskene i rettferdighetens og solidaritetens navn, oppslutningen om en fri, demokratisk sosialisme.

Den spesifikke bakgrunn for utviklingen i de forskjellige landene preger partienes profil. Dette er et ytterligere argument for ikke å ivre for uniformitet innen vår internasjonale bevegelse og for ikke å legge større planer enn det som kan realiseres ved hjelp av en saklig meningsutveksling og en fornuftig koordinering. Den demokratiske sosialismen er mangesidig. Det er et av dens vesenstrekk og betyr etter min mening ikke en svakhet, men gir uttrykk for den styrke som springer ut av den levende virkelighet.

II.

La oss se litt på vår del av verden, Vest-Europa. Vest-Europa er nå en gang opprinnelsen til den moderne sosialismen, med store folkepartier som i årtier har øvd mer eller mindre sterk innflytelse på de respektive landenes politikk.

Nå vet vi imidlertid at det ikke er tale om et kontinuerlig oppsving. Utviklingen har vært preget av mektige framstøt og alvorlige tilbakeslag, av store forhåpninger og bitre skuffelser. Jeg tenker her ikke bare på de tap av krefter som fulgte med splittelsene etter den første verdenskrig. Heller ikke bare på de grusomme tidene under fascistisk og nazistisk voldsstyre. Jeg tenker også på de nye problemene som vi i de senere år er blitt konfrontert med på bakgrunn av den utstrakte uroen på det internasjonale økonomiske plan og de spørsmål som har dukket opp overalt der hvor velferds-staten i vesentlig grad er blitt realisert. Jeg kan ikke gå nærmere inn på disse utfordrende emnene nå, men vil innskrenke meg til å imøtegå tesen om at sosialdemokratiet i Europa er i ferd med å miste sin betydning. Dette er i k k e tilfelle!

Det er ikke slik at Europa går til høyre. Riktignok kan en si at de konservative og gammeldags-liberale kreftene i forskjellige land er blitt mere høyreorientert. Men sosialdemokratene er den mest innflytelsesrike politiske faktor i Europa, og spørsmålet er egentlig hva de bruker denne innflytelsen til. Jeg behøver ikke å presisere her hvordan situasjonen er for partiene i de nordiske land. Hvis jeg tolker tidens tegn riktig, er dette en utvikling som vil føre utover visse

tilbakeslag, og som sannsynligvis vil resultere i fortsatt ledende innflytelse.

Hvordan er situasjonen innen Det europeiske fellesskapet? Det er sosialdemokratiske regjerings-sjefer i Tyskland, Storbritannia, Danmark og Nederland, formodentlig også etter det neste valget. Sosialdemokratene er med i regjeringen i Irland og Luxembourg og vil vel med det første komme på plass igjen også i Belgia. I Italia — under de særegne forhold en der har med å gjøre — er sosialistene med på å danne den lovgivende majoritet. Ved siden av presidenten kommer flertallet av medlemmene av EF-kommisjonen i Brussel fra våre rekker. I Europa-parlamentet som etter planen skal velges direkte, muligens allerede i 1978, utgjør sosialistene den sterkeste gruppen.

Ser vi bort fra Norge, er det i det øvrige Vest-Europa sosialdemokratiske regjerings-sjefer i Østerrike og Portugal. Sosialdemokratene er med i regjeringen i Sveits. For å gi et fullstendig bilde må jeg også nevne statsministeren på Malta som tilhører Labour-partiet.

Det ville altså ikke være riktig å beklage seg over for liten parlamentarisk innflytelse. Nei, vi bør konsentrere oss om hvordan vi bedre skal koordinere våre interesser og i fellesskap ta oss av de nye samfunnspolitiske problemer. I denne sammenheng kan slike konferanser som den som ble holdt her i Oslo for noen uker siden i samband med sysselsettings-politikken, ha en stor betydning. Liknende konferanser der en skal drøfte energipolitikken og ungdomsarbeidsledigheten, er under forberedelse.

De sosialdemokratiske partiene innen EF har sin egen sammenslutning. Dette er nødvendig, men like viktig er det at vi regelmessig, altså ikke bare sporadisk eller rent tilfeldig, behandler problemer av felles interesse på møter hvor alle interesserte partier er til stede.

Selvsagt kan en ikke se bort fra at det britiske Labour Party er utsatt for meget alvorlige vansker. Jeg vil heller ikke legge skjul på at tysk sosialdemokrati — som parti og i regjeringskoalisjon sammen med de liberale — har vist tegn på svakhet. Imidlertid tror jeg vi er på vei mot en ny konsolidering. På den annen side står vi overfor gledelige erfaringer med utviklingen i den sørlige delen av Europa. Pessimistene har ikke fått rett der, frihet og demokrati har vunnet terreng. Dette er noe som angår oss alle. Jeg setter heller ikke pris på beklagelsene over den økonomiske byrden som angivelig blir pålagt oss andre som følge av demokratiseringen på den iberiske halvøy. I virkeligheten kunne det være slik at en raskere økonomisk utvikling i Sør-Europa fikk en fordelaktig innvirkning for oss alle — hvis saken ble grepet an riktig.

La meg nevne Portugal. I flere årtier led folket der under dikta-

turet. I dag har landet en sosialistisk regjeringssjef som med stor energi går inn for at hans land skal knytte nærmere kontakt til de mer avanserte statene i Vest-Europa. Utviklingen kunne imidlertid lett ha fått et annet forløp. Det var på ingen måte noen selvfølge at det reaksjonære voldsstyre ikke ble avløst av et annet diktatur. I Europa og i De forente stater var det dem så ut til å ville la det skure. Takket være europeiske sosialdemokraters aktive holdning har våre venner i Portugal klart å hevde seg mot autoritære strømninger på ytterste høyre og ytterste venstre fløy. Men de år som kommer, vil fortsatt være preget av usikkerhet.

Et annet eksempel er Spania. I dette landet hvor det kreves en maksimal innsats for å lege fortidens sår og finne veien til et moderne fritt samfunn, har demokratiske sosialister under ledelse av Felipe Gonzales allerede nå vokst inn i et stort ansvar. Snart går det spanske folk til valgurnene. Sosialistene kommer nok ikke denne gangen til å bli oppfordret til å overta statsroret, men *uten* dem vil man ikke få noe funksjonsdyktig demokrati. Især de eldre i våre rekker kan ikke tenke på den veien som det spanske folk måtte gå i de siste 40 år, uten å bli beveget.

Jeg vil ikke unnlate å nevne Hellas. Også der har sosialdemokrater i kampen mot diktaturet lagt for dagen et beundringsverdig oppofrende mot. Da militær-juntaen forsvant, håpet våre greske venner at de kunne slå seg sammen med den tradisjonsrike sentrumsunionen. Nå ser det ut til at denne sammenslutningen har slått feil. I disse dager dannes det et eget parti. Forhåpentligvis vil det kunne yte et vesentlig bidrag til å styrke det nye demokratiet i landet.

I Tyrkia — som jo har tilknytning til Europa, selv om dets tyngde ligger i Lille-Asia — er Bülent Ecevits republikanske folkeparti en sterk politisk faktor. Det har inngått vennskapelige forbindelser med europeiske sosialdemokratiske partier og kommer formodentlig også til å være med på vårt internasjonale samarbeid. Dersom partiet har framgang under det forestående valget, vil det forhåpentligvis virke slik at det blir lettere å løse de åpenbare problemer i det Østre Middelhav.

I Italia har situasjonen lenge vært komplisert, men den er ikke håpløs. Det er to partier der som representerer den demokratiske sosialismen, og de har i de senere år hatt problemer med å framstå som et troverdig alternativ til kristeligdemokratene som har regjert i 30 år, og til kommunistene som fortsatt er sterke eller endog kan sies å være blitt sterkere. Jeg har imidlertid inntrykk av at den demokratiske sosialismen også i Italia kan få større vekt igjen.

Jeg nevner Frankrike først nå for å framheve dets betydning. Det som våre venner der har oppnådd i de senere år, kom som en over-

raskelse for mange. François Mitterand og det nye sosialistiske partiet klarte å bygge opp en innflytelsesrik politisk faktor med utgangspunkt i meget reduserte grupper. Sosialistene har gått forbi den viktigste partneren i valgsamarbeidet, det kommunistiske partiet, og har etter mange franskmenns oppfatning utviklet seg til en demokratisk opposisjon som både er rede til og i stand til å bære nasjonalt ansvar.

Jeg vil ikke bagatellisere de problemene som kan komme til å dukke opp på grunn av den franske og italienske utviklingen, både innen Europa-politikken og også for den vestlige forsvars-allianse. Det er imidlertid etter min mening ingen grunn til å tro at verdens undergang er nær forestående. Jeg vil ikke ved denne anledning gå inn på det noe uklare begrepet Euro-kommunisme. Det er imidlertid absolutt interessant å registrere hvordan kommunistiske massepartier er i ferd med å tilpasse seg de demokratiske omgivelsene og fjerne seg fra partidiktaturets dogme like som fra en slavisk orientering etter det sovjetiske forbildet. Det ville være fint om demokratiet i Europa fikk varig ny rekruttering, men det er nok på sin plass med en god porsjon skepsis.

Det en heller ikke bør glemme, er den idémessige sammenheng med utviklingen i østeuropeiske land. Det har ingenting med innblanding å gjøre om vi fortsatt fester vår oppmerksomhet ved de tanker som for eksempel gjorde seg gjeldende i Tsjekkoslovakia i 1968.

Ser vi på situasjonen som sådan, kan man iallfall konstatere at de demokratiske sosialistene i vår del av Europa er uunnværlige når det gjelder å sikre og styrke fred og frihet. Tilbakeslag og svakheter bør ikke overses, men sosialdemokratiet har, som erfaringen viser, bestandig vært i stand til å fornye seg.

III.

I over 110 år har de sosialistiske partiene — med visse avbrekk — stått sammensluttet i en internasjonale. Dette internasjonale samarbeidet ble gjenopprettet få år etter den annen verdenskrig. Navnet som er historisk betinget, har kanskje vært en av årsakene til at den sosialistiske internasjonale ikke sjelden er blitt betraktet som en foreldet levning fra fortiden. For enkelte hadde den et truende preg, mens etter andre allerede hadde glemt at det fantes noe slikt.

For meg virker det som om vi nå er i ferd med å gi internasjonale nytt liv. Det vil trolig etter hvert vise seg mer tydelig enn før hvor verdifullt det kan være for vårt daglige arbeid å være medlem av et levende fellesskap som består av uavhengige partier. Jeg vil presisere at vårt samarbeid ikke har noe å gjøre med sentrale direktiver eller livsfjerne flertalls-beslutninger. Vi forsøker å finne løsninger som er

basert på en felles prinsipiell overbevisning. Vår internasjonale skal bidra til å inspirere, utjevne og oppmuntre i en verden som trenger nye universelle svar på sine eksistensielle spørsmål, og forhåpentlig kommer vi til å styrke vår posisjon på dette feltet.

Den sosialistiske internasjonalens kongress som ble holdt i Genève i slutten av 1976, kommer kanskje til å bli et viktig datum i vår bevegelses historie. På denne kongressen ble det i hvert fall skapt visse forutsetninger for et nyttig arbeid. Sekretariatet i London — som riktignok er meget beskjedent — er blitt reorganisert. Det såkalte byrået som alle medlemspartiene nå deltar i, har begynt å utvikle en ny arbeidsstil, slik at det blir tid til å drøfte relevante politiske emner. Men jeg må si det som det er, at vi må be medlemspartiene om litt større materielt engasjement, ellers vil generalsekretæren ikke kunne innfri de forventningene som stilles til ham.

På kongressen i Genève ga vi uttrykk for at vi er besluttet på å ta avstand fra den tradisjonelle tilbøyeligheten til et innsnevret europeisk syn på problemene, og at vi vil stå i et åpent forhold til alle krefter som i andre deler av verden og ofte under helt andre ytre betingelser kjemper for de samme eller for lignende mål — med egne midler og egne metoder. I denne forbindelse vil jeg nevne noe som har mer enn protokollær betydning: Vår internasjonale har for første gang — som visepresidenter — ikke bare europeiske sosialdemokrater, men også partiformenn fra Chile og Israel, fra Canada og Australia og i tillegg én president fra Afrika og én fra Mellom-Amerika.

Jeg har i mange år gått inn for en slik nyorientering. For flere av oss var det en viktig erfaring da vi som utsendinger fra det europeiske sosialdemokratiet for et år siden møttes med partiledere — både regjeringsrepresentanter og opposisjonsfolk — fra over et dusin søramerikanske og karibiske nasjoner. Her skulle det ikke gjøres noen forsøk på å verve medlemmer til internasjonale, og det ble heller ikke grunnlagt noen ny organisasjon. Nei, man begynte å prøve seg fram med et fleksibelt samarbeid som imidlertid er basert på bestemte grunnleggende ideer og praktiske erfaringer. Dette omfatter både de elementære verdiene frihet, rettferdighet og solidaritet og en avvisning av diktatur, hegemoni og intervensjonspolitik. Med det første skal en firemannsgruppe bestående av to latin-amerikanske og to europeiske partiformenn møtes i Roma for å drøfte forslag til fortsatt samarbeid.

Liknende drøftinger med krefter som står oss nær i andre utviklingsland er planlagt. Jeg har allerede nevnt hva som skal skje i den nærmeste framtid, delegasjonene til Afrika og Latinamerika og konferansen i Japan. Nå vil jeg imidlertid føye til at det etter min

mening ikke lenger bare er ønskelig, men også praktisk mulig å få i stand en regelmessig kontakt mellom europeiske sosialdemokrater og beslektede grupper i De forente stater. Våre forslag er blitt gjenstand for en oppmuntrende reaksjon. Det har jeg selv kunnet overbevise meg om for et par måneder siden. Man kan regne med at det kommer til å bli en meningsutveksling som vil strekke seg lenger enn til bare å omfatte de grupper som allerede i lengre tid har hatt kontakt med det europeiske sosialdemokratiet, slik at andre som er interessert — enten de tilhører det demokratiske partiet eller fagbevegelsen — kan bli trukket inn.

Den sosialistiske internasjonale kommer til å vokte seg vel for å ville bli et slags FN for den demokratiske venstrefløyen. Den vil imidlertid bruke sine muligheter for å styrke alle fornuftige anstrengelser som har til mål at menneskeheten skal overleve og at den skal ha en verdig framtid.

Dette gjelder først og fremst medvirkningen i ethvert alvorlig tiltak som bidrar til å sikre freden. Dagens situasjon omfatter ikke bare en nødvendig koeksistens mellom forskjellig samfunnsordninger. Man må også leve med et fryktingytende arsenal av ødeleggelsesvåpen som blir stadig større. Derfor bør ethvert realistisk forslag som tar sikte på å begrense og føre kontroll med rustningene, registreres, granskes og drøftes under forhandlinger. Vi må fremme våre forslag om nedtrapping av rustningene. Det forutsetter at *alle* parter holder fast ved bestrebelsene på å få i stand avspenning. Det finnes ikke noe alternativ til denne politikken hvis man virkelig vil forhindre en katastrofe.

For tre uker siden møttes de sosialdemokratiske partilederne og regjeringssjefene i Amsterdam for å drøfte forholdet mellom øst og vest etter den europeiske sikkerhetskonferansens toppmøte i Helsingfors og før det planlagte møtet i Beograd hvor man skal sette opp status to år etter sikkerhetskonferansen. Det var interessant å kunne konstatere hvor stor enighet det hersket med henblikk på ytterligere tiltak for å fortsette avspenningspolitikken. Dette var et godt utgangspunkt for det vi må fortsette med.

Jeg brukte nettopp uttrykket *alle* partier. Det inkluderer selvsagt de blokkfrie statene, langt utover Europas grenser. De nøytrale og alliansefrie land bærer etter min mening et stort, umiskjennelig ansvar når det gjelder bestrebelsene på å forhindre at de rådende motsetninger ikke skal danne utgangspunktet for ødeleggende konflikter.

Videre gjelder det i høy grad og i raskere tempo å få i stand nye forbindelser mellom industrinasjonene og utviklingslandene. Ikke bare krig og ødeleggelsesvåpen er en trusel mot menneskeheten, men

i like høy grad følgen av sult og nød. Skillet mellom de rike nasjonene på den nordlige halvkulen og de fattige statene i sør må ikke bli enda større enn det er. Vi må bidra til å utjevne denne forskjellen. Det vil si at vi tålmodig, energisk og realistisk må befatte oss med det som kan danne grunnlaget for en ny utforming av de internasjonale økonomiske forbindelsene. De sosialdemokratiske partiene og deres internasjonale vil måtte gå sterkt inn for å finne nye muligheter til å komme fram til en løsning på de presserende problemene med underernæring, befolkningsekspløsjon og feilutvikling. Oppgaven som går ut på å få i stand en bedre sosial og økonomisk utvikling, krever et vitalt engasjement av oss, men det vil det nok også gjøre av de som følger etter oss.

Dessuten er det vår plikt å vinne mer respekt for menneskerettighetene. De er riktignok verbalt forankret i De forente nasjoners statutter og i nesten alle lands forfatninger, men i virkeligheten har de bare gyldighet for en minoritet i verden. Det er ikke respekten for menneskenes rett som står sentralt, men bruddene på de grunnleggende rettigheter. Vi vet meget godt at den samfunnsmessige utviklingen rundt omkring i verden er forskjellig. Likevel finnes det ikke noe forsvar for vilkårlig voldsbruk, uansett hvilke ideologiske fortegn den enn har. Jeg er av den mening at vi har våre forbundsfeller i alle organisasjoner som har satt seg til mål å få vekket menneskene ut av likegyldighet overfor de forfulgte og undertrykte skjebne.

Jeg vil imidlertid tilføye at vi ikke kan akseptere at illusjonister og falskmyntere setter menneskerettighetene opp mot avspenningen. Det er ingen motsetning mellom det å gjøre seg til talsmann for en omfattende realisering av menneskerettighetene og ikke å tillate noen sabotasje av avspenningspolitikken. Dette er et hele. Den amerikanske presidenten blir feiltolket hvis man vil ta ham til inntekt for noe annet. Den som ødelegger avspenningen, ødelegger også arbeidet for menneskelige lettelser. Hvis det ikke skulle lykkes å fortsette avspenningen, blir kampen for menneskerettighetene enda mer vanskelig. Hvis ikke freden kan sikres, kunne vi like godt slutte å tale om menneskerettighetene.

IV.

For demokratiske sosialister var og er menneskenes lengsel etter frihet og fred, deres ønske om rettferdighet og deres evne til å vise solidaritet og føle med andre, til alle tider en drivkraft innen det politiske liv. For oss har hensikten aldri helliget middelet. Dette er forskjellen på sosialdemokratiet og alle totalitære strømninger, og dette gjør at sosialdemokratiet er immunt mot autoritære anfektelser. Den

sosialistiske ideen tar ikke bare sikte på en bedre samfunnsordning. Den søker også den menneskelige og frie veien til å nå målet. Det at man til stadighet på nytt må fastsette de konkrete vilkår for mål og veier under samfunnsmessige betingelser som kontinuerlig forandrer seg, endrer ikke noe på dette faktum.

Engasjementet for den demokratiske sosialismen kan begrunnes med ulike argumenter. Det dreier seg i hvert fall ikke om noe religionssurrogat, og sosialdemokratiet krever heller ikke noen ensartet filosofisk eller vitenskapelig verdensanskuelse. Vårt engasjement er et resultat av felles politiske mål som beror på felles etiske normer, nemlig på frihet, rettferdighet og solidaritet.

Frihet betyr at man slipper å stå i nedverdiggende avhengighetsforhold. Og det betyr også at man fritt kan utfolde sin personlighet innenfor de grenser som trekkes av kravet om rettferdighet og solidaritet. Rettferdighet skal virke slik at de enkelte menneskene får sin frihet idet de har de samme rettigheter og sjanser i livet.

Solidaritet er den påbudte moralske konsekvensen av den nødvendige samfunnsmessige arbeidsdelingen og det samarbeidet som er påkrevd.

Sosialdemokratene, de demokratiske sosialistene, gjør krav på å ha erkjent sammenhengen mellom disse tre grunnleggende verdiene og deres jevnbyrdige betydning. Vi tar like energisk avstand fra en umyndiggjørelse av borgerne med en ukontrollert konsentrasjon av private interesser som fra en innskrenkning av friheten ved en menneskefiendtlig sentralisme med overmektige byråkratier som angivelig arbeider for rettferdighetens sak. Sosialdemokratiet gjør krav på og har til oppgave å være oppmerksom på enhver utvikling som kan skape nye avhengighetsforhold, og å skjerpe blikket når det gjelder nye trusler mot friheten.

For en uke siden hadde vi på et diskusjonsmøte i Trier — Karl Marx' fødeby — en fruktbar meningsutveksling med en rekke amerikanere og representanter for andre ikke-europeiske land om frihet og sosialisme. Jeg mener at det både er mulig og ønskelig at dette kommer til å bli etterfulgt av et mer omfattende samarbeid når det gjelder å svare på prinsipielle spørsmål.

Våre venner i Asia har andre utgangspunkter enn det vi forstår med kristen arv og europeisk filosofi. I den muhamedanske verden setter man egne mål. Amerikanerne kommer med sine erfaringer og sin livsfølelse. I Øst-Europa finnes det demokratiske sosialister som argumenterer mot en forvrengt tolkning av marxismen. Men sammenlagt — med en god del i tillegg — møter en den demokratiske sosialismen som internasjonalt fenomen.

Vår historie forteller om utfordring, forfølgelse, nederlag overfor totalitær umenneskelighet — og seire som er vunnet etter tålmodige kamper. Vi har aldri valgt noen lett vei å gå. Derfor har vi også bestandig overskudd til å fornye oss på det programmatisk plan. Vi vil fortsatt gjøre vårt til at verden skal få en bedre samvittighet og dermed bli mer menneskelig.

UTTALELSE OM INTERNASJONALT ARBEID

Formannen i redaksjonskomiteen for politiske saker, *Trygve Bratteli*, la fram følgende forslag til uttalelse:

Landsmøtet hilser Den Sosialistiske Internasjonale med full støtte i arbeidet for et verdenssamfunn med mer trygghet, frihet og rettferd.

I Vest-Europa knyttes den demokratiske arbeiderbevegelse stadig mer sammen med felles ideer og i praktisk samarbeid om konkrete oppgaver. Aktiv medvirkning fra faglige og politiske organisasjoner gir dette samarbeid ekstra styrke. Dette vil også styrke samarbeidet mellom nasjonene.

Også utenfor Europa kommer progressive partier etter hvert med i det internasjonale samarbeid med den demokratiske arbeiderbevegelse. Gjennom dette etableres det sterke kontakter mellom mange av de nye statene i tidligere koloniområder og de vestlige industriland.

Landsmøtet hilser denne utviklingen med tilfredshet og ser den som en forutsetning for en internasjonal politikk som kan føre til en mer rettferdig fordeling mellom de fattige og rike land.

Ny økonomisk verdensordning er en internasjonal videreføring av den demokratiske arbeiderbevegelses prinsipper. Derfor står denne sak sentralt i Den Sosialistiske Internasjonales arbeid.

Den demokratiske arbeiderbevegelse vil samlet arbeide for økt respekt for menneskerettighetene i alle land. Sentralt i dette arbeid står i dag kampen mot raseregimene i det sørlige Afrika. Demokratiske frihet, friheten fra sult og nød og retten til arbeid må være ufravikelige krav.

Den økonomiske krisen med millioner arbeidsløse er i dag en av de største utfordringer i det internasjonale samfunn. Bare gjennom en samordnet innsats vil det være mulig å løse de enorme oppgaver dette stiller hvert enkelt land overfor.

Landsmøtet støtter det initiativ som europeisk arbeiderbevegelse har tatt for å løse disse problemer. Disse tiltak må nå føres videre, slik at statene i samarbeid skaper grunnlag for varig full sysselsetting.

I arbeidet for fred og sikkerhet i verden vil Den Sosialistiske Internasjonale videreføre den avspenning som har preget utviklingen de siste årene. Arbeidet for nedrustning må føre til konkrete resultater.

Også på andre områder venter det betydelige oppgaver. Det første skritt er tatt for en internasjonal miljøpolitikk, som må bli ført videre i et gjensidig forpliktende samarbeid. Men samarbeidet må utvides til å omfatte også andre sentrale oppgaver for arbeiderbevegelsen, som arbeidsmiljø og industrielt demokrati. Utveksling av erfaringer og samordnede tiltak kan gi den demokratiske arbeiderbevegelse en stadig sterkere posisjon både nasjonalt og internasjonalt.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Beretnings- og protokollkomiteen innstilte på godkjenning av protokollen fra møtet mandag.

Vedtak: Innstillingen enstemmig tiltrådt.

Saklistas punkt 5:

INNSTILLING FRA REDAKSJONSKOMITEEN FOR ORGANISASJONSSAKER

Samtlige forslag er trykt i Landsmøtehefte nr. 1. Innstillingen var omdelt. Dirigenten tok opp forslag B 1. Fra AUF i Vest-Agder:

Forslaget har vært gjort til gjenstand for grundig behandling på tidligere landsmøter. Etter partimessig behandling i grunnorganisasjonene, vedtok Landsmøtet nåværende formulering. Etter komiteens mening har det ikke skjedd endringer i organisasjonene som tilsier at Landsmøtet skal endre formuleringen i § 14, pkt. 4.

Forslaget tiltres ikke.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

FORSLAG B 2, fra Drammen Arbeiderparti:

Sentralstyret er ikke bare sammensatt av heltids politikere, slik det hevdes i forslaget fra Drammen.

Måten organisasjonen er bygget opp på, samt de krav det er vanlig å stille til representasjon fra andre organisasjoner innen arbeiderbevegelsen, gjør at Sentralstyret naturlig vil bli sammensatt av medlemmer som er tillitsmenn/kvinner på heltid.

For øvrig vil komiteen minne om den suverene rett landsmøtet til enhver tid har til på fritt grunnlag å velge sentralstyremedlemmer.

Forslaget kan ikke tiltres.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

FORSLAG B 3, fra Haugenstua Arbeiderlag:

Komiteen sier seg enig i forslagets intensjon, idet en oppfatter det dit hen at tillitsvervene må spres best mulig. De organer innenfor partiet som velger eller innstiller partimedlemmer til ulike verv bør ta hensyn til dette.

Forslaget gjøres ikke til gjenstand for særskilt vedtak.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

FORSLAG B 4. Landsstyrets forslag til lovendring vedrørende redaktøren i Arbeiderbladet.

Komiteen viser til at Landsmøtet 1975 gjorde følgende vedtak: «Arbeiderbladets redaktør ansettes av bladstyret.»

Og videre:

«Sentralstyret gis fullmakt til å ta de nødvendige skritt for å tilsette redaktør for neste periode og legge nødvendige vedtektsforslag fram for neste landsmøte.»

Komiteen tiltres landsstyrets forslag.

Lovene på dette punkt vil etter dette lyde:

Siste setning endres slik:

«Av sentralstyrets faste medlemmer blir formann, nestformann og sekretær valgt ved særskilt valg.»

Arbeiderbladet, § 10:

Paragrafen endres slik at den någjeldende tekst blir stående som punkt 1, og det tilføyes et punkt 2. Paragrafen i sin helhet blir da slik:

Punkt 1: Arbeiderbladet, som Det norske Arbeiderpartis hovedorgan, må redigeres i samsvar med partiets program, prinsipper og vedtak.

Punkt 2: Arbeiderbladets ansvarlige redaktør ansettes av Arbeiderbladets styre i samråd med Sentralstyret.

Begrunnelse: Foruten at komiteen har lagt avgjørende vekt på det vedtak landsmøtet fattet for 2 år siden, mener vi styret bør foreta ansettelsen av redaktøren, blant annet fordi det er der de ansatte er representert.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

FORSLAG B 5. De faglig/politiske samarbeidsformer.

Landsstyrets forslag:

«Retningslinjer for kommunepartiene», § 3, «Representantskapet», side 22 i medlemsboka, får nytt punkt 3 med den følge at det nåværende punkt 3 blir punkt 4, osv.

Nytt punkt 3 foreslås slik:

«Kommunepartiet kan vedta at de fagforeninger i kommunen som ikke er kollektivt med i partiet, kan velge 2 representanter som observatører i kommunepartiets representantskap. Observatører gis tale- og forslagsrett, men ikke stemmerett. De som velges av fagforeningene, må være personlige medlemmer av partiet.»

Redaksjonskomiteens forslag:

Det enkelte kommuneparti kan vedta arbeidsordninger for representantskapet som gir anledning for observatører for LO-tilknyttede fagforeninger som ikke er tilmeldt partiet å tiltre møtene med tale- og forslagsrett, — men uten stemmerett. Slike observatører skal være individuelle medlemmer av partiet.

Begrunnelse: Komiteen ser det slik at denne ordning gir større fleksibilitet og dermed bedre muligheter for å bidra til løsninger som passer på det enkelte sted. Dessuten mener man denne ordningen i mindre grad vil bryte med innarbeidede organisasjonsprinsipper. Likevel åpner forslaget ytterligere en mulighet til å etablere kontakt mellom fagbevegelsen og partiet på lokalplanet.

Kåre Myrvold, Partikontoret: Organisasjonskomiteen har på dette punkt fulgt et pålegg fra forrige landsmøte, men jeg vil gjerne understreke at dette var det eneste avsnitt i den faglig-politiske uttalelsen i 1975 som ikke ble enstemmig vedtatt. Redaksjonskomiteens forslag går i realiteten ikke lenger enn til å gi partimedlemmer adgang til representantskapet og det har de alt i dag ifølge lovens § 21. I prinsipp rører dette forslaget ved medlemskapets rettigheter og plikter. På landsmøtet i 1975 ble fire grunnprinsipper fastslått, nemlig: «Samarbeidsorganer er lagt til rette på alle plan mellom de to organisasjoner. Landsmøtet mener at faglige partilag er en velegnet ordning som

må utbygges. Landsmøtet anbefaler at det opprettes faglig-politiske utvalg i kommuner og fylker. Det kollektive medlemskap må bygges videre ut med sikte på at flest mulige fagforeninger oppretter kollektivt medlemskap i partiet.» I landsmøteperioden har det kollektive medlemskap hatt en god utvikling. Vi har 20—30 nye kollektive fagforeninger, flere nye faglige partilag og mange på dette landsmøte representerer disse organisasjoner.

Myrvold fremmet følgende *forslag*:

«Nåværende paragraf 3 opprettholdes.

Landsmøtet fastholder at fagforeningers tilknytning til kommuneparti skjer gjennom kollektivt medlemskap, faglige partilag og faglig/politiske utvalg.

Landsmøtet ber sentralstyret å utarbeide retningslinjer for Faglig/politisk utvalg med sikte på å gi dette organ rådgivende og innstillende myndighet.»

Gunnar Berge, Rogaland: Dette er kjente problemstillinger og argumentene for og imot er godt kjent. Det er ikke med noen stor entusiasme dette forslag er fremmet, men vi har følt oss bundet av uttalelsen på landsmøtet for to år siden. Det forslag som foreligger vil bety en viss sanering i forhold til det vedtak som den gang ble gjort. Etter vår oppfatning representerer dette en ny mulighet, ytterligere et instrument å spille på, i det faglig-politiske samarbeid. Det er spørsmål om å gi representanter fra fagforeningene rett til å møte i kommunepartiens representantskap med tale- og forslagsrett. Vi ser ingen betenkeligheter ved dette.

Rolf Tore Hildebrand, Østfold: Dette er ingen invitasjon til aktivt faglig-politisk samarbeid. Det forrige landsmøte behandlet dette inngående og anbefalte at man skulle arbeide for aktiv medvirkning fra de faglig-politiske utvalg, ikke bare gjennom frammøte slik det nå foreslås. I et lite kommuneparti som mitt eget vil en bedrift etter dette møte med 34 passive medlemmer. Det er 17 fagforeninger tilsluttet LO i denne bedriften. La oss få et forslag som gir mer aktive muligheter. Det kan vi få ved å gi de faglig-politiske utvalg skikkelige arbeidsmuligheter og arbeide for bredere kollektiv tilslutning. Jeg anbefaler støtte til Myrvolds forslag.

Tron Strand, Oppland: Som faglig tillitsmann i en kommune med godt faglig-politisk samarbeid er det vanskelig å forstå dette forslaget fra organisasjonskomiteen. Vi har bl.a. utvidet det kollektive medlemskap fra 500 til 700. Dersom dette forslaget går igjennom, er jeg redd det kan virke mot sin hensikt og at det kan bli en sovepute for

fagforeninger som har planer om kollektivt medlemskap. Jeg er også redd det vil styrke de krefter som vil ødelegge det gode samarbeid mellom fagbevegelsen og partiet. Derimot tror jeg Myrvolds forslag har mye godt i seg, og anbefaler dette.

Jan Haldorsen, Oslo: Det er nedfelt i våre lover at partimedlemmer har adgang til representantskapet. Men hovedpoenget er at det er fagforeningene vi ønsker å få kontakt med, fagforeningene som organisasjon. Vi har jo ikke organisert kontakt med det store flertall av de fagorganiserte. Her inviteres vi til å fatte et vedtak som vil la de enkelte kommunepartier få adgang til å vedta denne ordningen. Jeg synes de bør få adgang til det hvis de ønsker det. I Oslo er det 130 000 LO-medlemmer, men bare 30 000 er kollektivt tilsluttet partiet. De som var på forrige landsmøte vet at den uttalelsen vi den gang vedtok var et aktivt forsøk på å få i stand et enda bedre samarbeid. Dette er bare å gå et skritt videre ved å gi kommunepartiene anledning til å forsøke noe nytt. Jeg synes det er forsøket verdt.

Odd Engh, Oslo: Jeg representerer en fagforening med ca. 800 medlemmer. Vi er 100 prosent organisert. Vi er kollektivt tilsluttet Oslo Arbeiderparti med 460 medlemmer. Den gruppering som kaller tillitsmennene for pamper har vi også representanter fra på vår arbeidsplass. Da de hadde vært medlem i to måneder foreslo de utmelding av Oslo Arbeiderparti. Når redaksjonskomiteen ikke har bedre alternativer til den ordning vi har i dag, ber jeg om at vi opprettholder den nåværende, og går inn for Myrvolds forslag.

Ivar Ødegaard, Oslo: Vi har alle sympati for det kollektive medlemskap, men kan det være noe farlig at kommunepartiene får adgang til å drøfte mulighetene for andre former for samarbeid? Er ikke dette landsmøtet opptatt av å komme i kontakt med nye grupper? Dette er et lite forsøk på å komme på talefot og knytte bånd på en annen måte. Men hvert eneste kommuneparti i landet skal selv avgjøre om det vil gjøre det slik. Jeg anbefaler organisasjonskomiteens innstilling.

Dirigenten foreslo strek med inntegnede talere.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Ivar Leveraas, Sentralstyret: Utgangspunktet har vært et ønske om å finne fram til samarbeidsformer som passer på det enkelte sted og hvor de former vi har fra før ikke virker som de skal. 8 % av de fagorganiserte er tilsluttet partiet og vi syntes det var et snevert ut-

gangspunkt for samarbeid. Poenget har vært å finne fram til noe som passer lokalt, ikke noe som skulle passe like godt over alt. Myrvold har egentlig lagt fram to forslag. Det ene dreier seg om sammensetningen av representantskapene i kommunepartiene og det andre går på flere sider ved det faglig-politiske samarbeid og kan — så vidt jeg kan skjønne — ikke realitetsbehandles. Jeg vil foreslå at det oversendes sentralstyret uten realitetsvotering. For øvrig må vel redaksjonskomiteens innstilling settes opp mot det første punktet i Myrvolds forslag, om å beholde vår nåværende § 3.

Peder Berntzen, Oslo: Jeg er redd redaksjonskomiteens forslag kan bety dødsstøtet for det kollektive medlemskap. Min forening, Oslo bokbinderforening, har vært kollektivt tilsluttet Oslo Arbeiderparti siden før århundreskiftet. Vi slåss hvert eneste år for å opprettholde dette. Grafisk partilag og Handel og Kontors partilag ber landsmøtet avvise dette forslaget. Jeg tror det faglig-politiske samarbeid må løses gjennom faglaga, der det ikke er som det bør være. Jeg anbefaler Myrvolds forslag.

Harald Becker, Oslo: Jeg kommer fra Veivesenets arbeiderforening som står kollektivt tilsluttet med 600 medlemmer. Vi slåss til stadighet for å opprettholde dette. Hver gang dette spørsmål reises, møter vi motstand, og jeg er redd medlemmene en dag blir så lei at de ber om å få en slutt på det. Hvis ikke Kåre Myrvolds forslag kan tas opp til realitetsbehandling her, ber jeg om at alt dette blir avvist.

Kåre Guttormsen, Oslo: Jeg tror nok en del fagforeninger med brask og bram vil avvikle det kollektive medlemskapet hvis dette blir vedtatt, og jeg ser med bekymring min egen fagforenings framtid i møte. Den er ved Oslo Sporveier. Jeg er veldig i tvil, men etter grundig overveielse vil jeg stemme på Kåre Myrvolds forslag. Vi skal ikke være redd for å ta kampen opp mot de krefter som motarbeider det kollektive medlemskap.

Dirigenten satte redaksjonskomiteens forslag alternativt opp mot Kåre Myrvolds forslag, første setning: «Nåværende § 3 opprettholdes.»

Vedtak: Kåre Myrvolds forslag vedtatt mot 60 stemmer.

Dirigenten foreslo de to siste avsnitt i Myrvolds forslag oversendt sentralstyret uten realitetsbehandling.

Vedtak: Dirigentens forslag enstemmig bifalt.

Ettermiddagsmøtet ble hevet kl. 18.00.

FORMIDDAGSMØTET ONSDAG 11. MAI 1977

Møtet ble satt kl. 9.00 med *Tor Aspengren* som dirigent. Sekretærer *Britt Nordby Magnussen* og *Bernt Midtbø*. Representantene sang «Ta hverandre i handa og hold.»

Dirigenten refererte Beretnings- og protokollkomiteens innstilling som gikk ut på å godkjenne protokollen for tirsdag 10. mai.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Saklistas punkt 9:

PARTIARBEIDET OG STORTINGSVALGET 1977

Partisekretær *Ivar Leveraas* holdt følgende foredrag:

I morgen er det fire måneder igjen til selve valgdagen. Stortingsvalget den 12. september er viktig, — mange kaller det et skjebnevalg.

Valget vil avgjøre hvilken politikk som skal føres i de kommende 4 år, men det vil også ha stor innvirkning på retningen i samfunnsutviklingen enda lengre inn i framtida.

Først og fremst er valget et regjeringsvalg.

Ingen i denne sal og ingen i vårt parti må være i tvil om *vårt* mål i valgkampen.

— Vi vil satse for fullt for stortingsflertall.

— Vi vil kjempe for fortsatt arbeiderregjering.

Gjennom *vår* valgkamp skal vi gjøre vårt ytterste for at 1. mai-dagens parole «A-seier -77» *ikke* skal bli gjort til skamme.

Valget i 1973 ble et sjokkvalg. Arbeiderpartiet gikk sterkt tilbake. Sosialistisk Valgforbund framsto med en stor oppslutning. Anders Langes Parti fikk et skremmende godt valgresultat, og de borgerlige partiene fikk totalt en markant framgang.

Arbeiderpartiet ble valgets tapere. Men skjebnens ironi gjorde at vi vant regjeringen.

Det var viktig for oss. Gjennom en kolossal innsats fra vår regjerings side har vi fra første dag klart å føre en offensiv politikk for å sette vårt dristige program fra 1973 ut i livet.

Til tross for Regjeringens imponerende innsats klarte vi ikke å vinne framgang i folket. Andre var på offensiven.

Da landsmøtet i 1975 fant sted, befant Arbeiderpartiet seg på bunnen av sin Gallup-utvikling. I mai 1975 fikk vi 31,9 %! Vi så 20-tallet spøke. De borgerlige hadde en samlet oppslutning på over 56 % — for dem syntes valgseiren klar.

Men den gang ei . . .

Landsmøtet ble et vendepunkt. Fra da begynte framgangen — jevnt og sikkert kom vi i sig. Ved kommune- og fylkestingsvalget registrerte vi en oppmuntrende framgang. Den ble bekreftet ved de ekstraordinære kommunevalgene i fjor høst. Gradvis har vi klatret oppover Gallup-tabellene. Meningsmålingene har nå mer eller mindre brutt sammen. Allikevel kan vi slå fast at situasjonen nå er atskillig hyggeligere for oss. Vi har stabilisert oss på et nytt nivå, — mellom 42 og 45 prosent.

Arbeiderpartiet er på vei tilbake til sin tradisjonelle plass i norsk politikk.

Hva er det som har skjedd i perioden fra vi var på bunnen og fram til nå?

For det første: Tidligere A-velgere vender tilbake. Vår tillit og stabilitet i egne rekker økte. Vår stabilitet som var nede i 75 % for 2 år siden — er nå oppunder 90!

For det andre: Vi har fått en betydelig overgang fra Sosialistisk Venstreparti. Ca. $\frac{1}{4}$ av de som i 1973 stemte SV har nå funnet veien til Arbeiderpartiet.

For det tredje: Vi har gjort et betydelig innhogg i de borgerlige partiers rekke. Særlig har det gått utover Anders Langes Parti. Ironisk nok kaller de seg nå Framskrittspartiet. Framskrittet består i at de nærmest er utradert. Blant de borgerlige har det blitt en sterkere konsentrasjon om de større partiene.

Tradisjonelt har Arbeiderpartiet vært *ungdommens parti*. Fra 1969 begynte det å gå den gale veien. Nå har dette snudd seg. Fra våren 1975 har det gått oppover. Ca. 40 % av dem holder nå på oss. Unge kvinner vil i større grad enn unge menn stemme Arbeiderpartiet. Etter å ha ligget nesten likt med Høyre, og bare litt over SV for to år siden, har vi nå tatt en desidert ledelse. Arbeiderpartiet er igjen det markant største parti for de som er under 30 år.

I mellomgruppa 30—59 år, som utgjør over halvparten av velgerne,

er vår oppslutning omtrent den samme som blant *alle* velgerne samlet, dvs. 42—45 %.

Blant de eldre velgerne — de *over 60 år* — har vi styrket vår posisjon. Vi har en betydelig oppslutning fra dem — nærmere 50 %. Menn i denne gruppa slutter opp om Arbeiderpartiet i klart høyere grad enn kvinnene.

Arbeiderpartiet er i betydelig grad et arbeiderparti — over 60 % av dem stemmer på oss.

Sosialistisk Venstreparti — som også gjerne vil være et arbeiderparti — må finne seg i at både Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet hver for seg har flere arbeiderstemmer enn de selv har.

Blant funksjonærene har vi styrket vår stilling betydelig, og vi nærmer oss det samme nivå som Høyre har — dvs. ca. $\frac{1}{3}$ av dem. Men fortsatt er det et faktisk forhold at ca. 60 % av funksjonærene stemmer på de borgerlige partier.

Blant de selvstendige har vi også hatt økning. Oppmuntrende er en liten — men likevel markant — bedring blant fiskere og bønder. Ikke minst jordbruksoppgjørene og de store anstrengelsene for å trygge og sikre fiskerinæringen har betydd mye.

Det er ingen tvil: Vi *er* på offensiven!

Vi er på offensiven i alle aldersgrupper og i alle yrkesgrupper.

Framgangen har gitt oss alle en vitamininnsprøyting. Partiet er mer vitalt enn på lenge. Vårt medlemstall er økende, på alle plan i organisasjonen gjøres det et omfattende arbeid.

Kvinnebevegelsen er aktiv og gjør en stor innsats. AUF er i framgang, og gjennom sine nye aktiviteter bidrar de til å skape et friskere miljø i hele bevegelsen.

Arbeidernes Opplysningsforbund har i forbindelse med aksjonen «Solidaritet -77» gjort en kjempeinnsats. Over 25 000 mennesker har deltatt i studieaksjonen. Gjennom dette er det også gitt et betydelig bidrag til utformingen av partiets program.

Vårt samarbeid med fagbevegelsen er utviklet og styrket, fagforbundenes bevilgninger til valgkampen har nådd opp i over 1,6 millioner kroner. Særlig oppmuntrende er det å se at også lokale fagforeninger i betydelig grad satser både økonomisk og på annen måte på valgkampen og på valgseier. De faglig/politiske utvalg og kontakter gjør en god jobb!

1. mai-dagen, som denne gang ga mange partifeller anledning til *igjen* å gå under *egne* flagg og faner — fikk en større oppslutning enn på lenge. Det *er* liv i organisasjonen — vitalitet, pågangsmot og innsatsvilje.

Våre ansikter utad er først og fremst Regjeringen og stortings-

gruppa. Under Odvar Nordli og Trygve Brattelis ledelse inngir disse en soliditet og respekt som går langt ut over våre egne rekker. I en tid hvor vårt land har vært stilt overfor mange viktige og vanskelige utfordringer, har Regjeringen og stortingsgruppa bidratt til å skape ny tillit til Arbeiderpartiet.

Situasjonen for Arbeiderpartiet er oppmuntrende. Vi har nådd et nytt nivå. Men det er fortsatt ikke godt nok til å sikre valgseier. Men de gir et godt utgangspunkt.

Det er basisen for vår felles innsats fra nå og fram til valgdagen.

Arbeiderpartiet er ikke aleine om å drive valgkamp!

Styrke krefter mobiliserer mot oss — først og fremst de borgerlige partiene — anført av Høyre med Willoch og Norvik i spissen. Fra Libertas, Aksjonen for Borgerlig Samling, de borgerlige aviser, de private næringsliv og en del såkalte «upolitiske» organisasjoner får de aktiv støtte. Fylt av lysten på regjeringsskifte og statsrådtabureter vil både økonomiske midler og andre ressurser bli brukt i en veritabel bombardering av Arbeiderpartiet.

Valgkampen kan bli hard og grovkornet. Det har vi allerede sett stygge eksempler på. Mannen tas i stedet for ballen. Jeg vil rette en advarende pekefinger til alle — både egne og andre: La oss ikke bruke valgkampen til å spre mökk. Intet skaper mer mistillit til politikk og politikkens vesen enn akkurat dette!

Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet har sondert.

Politisk sett var resultatet tynt, men i regjeringsspørsmålet har de kunngjort forlovelsen. Om og hvis de vinner valget — ja, da skal lysning tas ut og bryllupet stå, da skal de danne regjering sammen. Først *etter* det skal de forme felles politikk. Før valgdagen skal velgerne ikke få vite hva disse partiene vil, og hvem de vil ha som statsminister.

Sonderingene har nok ikke vært uten problemer. Partiene har fått sine sår å lege. Og både det ene og det andre forteller at nervekrigen er i gang. Gjensidige refselsler er ikke sjeldne!

Bak ryggen på Høyre forhandler Senterpartiet og Kristelig Folkeparti med Det Nye Folkepartiet og Venstre om listesamarbeid i 7 fylker. Da nyheten ble kjent, glattet Høyre-folk over ved å uttrykke gleden ved at kreftene ble samlet *mot* Arbeiderpartiet. Det var selvsagt også hovedmålet. Men samarbeidet hadde et mål til: Mellompartiene måtte styrkes på bekostning av Høyre.

Dette er nemlig det ømme punkt i det borgerlige samarbeid. Høyres drøm er å bli det toneangivende parti — større enn de to andre til sammen. Da skal det føres Høyre-politikk i Norge for første gang på mange år. *Det* er mellompartienes store bekymring.

Kristelig Folkeparti og Senterpartiet bedyrer at bare «sentrumspolitikk» er akseptabelt som grunnlag for en borgerlig regjering. På viktige områder er det deres mål at Høyre skal tvinges i kne.

Men heller ikke mellom disse to partiene hersker det full samstemmighet — hverken når det gjelder politikk eller personer. Når Kristelig Folkeparti sterkt markerer at Korvald må bli statsminister, reagerer Stålsett. — Hvorfor bare Korvald? Senterpartiet vil også være med i dansen. Men, hvem deres kandidat skal være — ja, det skal vi heller ikke få vite før valget er over. Men mange føler seg kallet!

Sosialistisk Venstreparti prøver — uten særlig hell — å markere seg. Selvsagt bedyrer de at de først og fremst ser de borgerlige partiene som sine hovedmotstandere. Men deres utspill retter seg mot oss. Vi kommer nok til å oppleve at også *de* i praktisk handling først og fremst deltar i kampen *mot* oss.

Vi kan allerede nå se i øynene at valgkampen blir klassisk. Alle vil rette skytset mot oss. Vi vil bli angrepet fra alle hold. Når vi etterlyser alternativer, vil motstanderne gli unna. De vil referere sine programmer, men ikke si noe konkret om den felles politikk de skal føre. Velgerne gjennomskuer dette. All verdens veltalenhet kan ikke dekke over de konflikter det er mellom de borgerlige partiene.

Vi må stole på egne krefter — vi må ha vårt eget offensive opplegg. Vi må på alle plan sette alle kluter til i positive framstøt *for* noe, ikke bare *mot* noe.

Vi har allerede ført en lang valgkamp — fra sommeren i fjor og fram til sommerferien i år. Den delen av det hele er vi på slutten av. Så skal vi inn i den avsluttende valgkamp — den som skal gi den siste snert — den som skal bringe *alle* meningsfeller og sympatisører fram til urnene.

Organisasjonen er for lengst etablert. Vi har allerede vært ute med et par runder med løpesedler. Avisenes rolle er i betydelig grad avklart. De gjør, og vil gjøre en kjempeinnsats.

Partiets interne informasjon blir i valgkampen kanalisert gjennom «Tillitsmannen». Det går nå til ca. 8000 arbeidsplasskontakter og i tillegg har vi fått over 10 000 abonnenter. Bladet dekker et behov som lenge har vært til stede blant partiets tillitsmenn, men vi må gjøre mer for å spre det.

Vi forbereder nå løpesedler, andre trykksaker, annonseopplegg. Men vi baserer oss på at det beste virkemiddel i valgkampen er samtalene fra person til person — den direkte kontakt. Derfor konsentrerer vi oppmerksomheten mot arbeidsplassene, og bostedene, vi må ut på gatene med stands, vi må oppsøke folk der de er, — komme i snakk med dem om politikk og valget. I den sammenheng er det grunn til å

understreke betydningen av rodemannskapenes innsats og den rolle fagbevegelsen og de faglig/politiske kontaktene på arbeidsplassene vil og må spille. De er noe av det viktigste vi har.

Hvem skal vi så nå? Denne gangen er det 2 762 000 velgere. Av dem kan 122 200 stemme for første gang i sitt liv. 242 300 kan for første gang stemme ved stortingsvalg.

Hovedoppgave nummer én i forhold til *alle* velgere er å få til en bredest mulig mobilisering. Få stemmedeltakelsen opp, få fram alle de reserver som Arbeiderpartiet har og kan trekke på. Særlig overfor førstegangsvelgerne er oppgaven viktig — AUF har et stort arbeid å gjøre.

I 1973 var valgdeltakelsen ca. 80 %. I 1975 gikk den ned til 71 %. Begge ganger tapte vi på for lav valgdeltakelse. Det må ikke skje igjen! I år må målet være å få en langt høyere stemmedeltakelse. Forutsetningene for det er opplagt til stede. Det «krysspress» som førte til at mange av våre velgere satt hjemme i 1973 er nå i betydelig grad borte.

Et spørsmål er særs viktig. Når bestemmer folk seg for hva de skal stemme? Det store flertall bestemmer sitt valg lenge før den egentlige valgkamp tar til. I 1975 var det over 90 %. MMI-målingene viser nå at ca. 70 % av velgerne allerede har bestemt seg for hva de skal stemme ved høstens valg. For hver måned som går, vil dette tallet øke. Derfor er arbeidet mellom valgene så viktig. Derfor understreker vi betydningen av den lange valgkamp.

Det betyr ikke at den siste snert ikke er nødvendig. Med to jevnstore blokker vil valget bli spennende. Hver stemme kan avgjøre det hele. Ved riksdagsvalget i Sverige bestemte 4 % av velgerne seg for hva de skulle stemme på selve valgdagen. Med de små marginer som avgjorde det valget, ble denne gruppen helt avgjørende for utfallet.

Derfor gjentar jeg gjerne en av våre viktigste læresetninger: Arbeiderpartiet har verken vunnet eller tapt et valg før valgdagen. Vi er ikke ferdige med valgkampen før stemmelokalene er lukket.

Arbeiderpartiet er tradisjonelt en allianse mellom arbeidere, bønder og fiskere. Disse gruppene hadde en dominerende tallmessig styrke i vårt samfunn. Vårt fotfeste i alliansen var sterkt nok til å gi Arbeiderpartiet en dominerende posisjon i norsk politikk.

To allmenne trekk i samfunnsutviklingen representerer store partimessige utfordringer for oss.

— *Tendensen til at ungdommen går lenger og lenger tid i skolen.*

— *Forandringene i yrkesbefolkningens sammensetning.*

Jo lenger tid velgerne har gått på skolen — jo større er tendensen til å stemme borgerlig. Den utvikling vi har på utdanningssektoren

har særlig betydning i forhold til de yngre velgergrupper. Nå har vi styrket vår stilling blant de yngre markant. To trekk er i den forbindelse gledelige:

— Ungdommen i arbeidslivet har i betydelig grad vært hos oss hele tiden.

— Det er ungdom under utdanning og med utdanning som nå er i ferd med å komme til partiet.

Når det gjelder yrkesbefolkningens utvikling, er tallenes tale klar: Bønder og fiskere er i tilbakegang. Sysselsettingen i industrien stagnerer. I den programperiode vi går inn i, er målsettingen å holde antall sysselsatte i industrien på det nivå den er nå. Dette vil i seg selv kreve en kjempeinnsats.

Utviklingen på utdanningssektoren slår selvfølgelig inn i hele vårt arbeidsliv. Det er i de tjenesteytende næringer — i servicenæringene — vi får veksten. I de kommende 4 år vil sysselsettingen her stige med ca. 10 000 — fram mot 1985 med hele 200 000. I betydelig grad blir hele vårt samfunn preget av de tjenesteytende næringer.

Men sammenhengen går videre: Veksten i de tjenesteytende næringer finner først og fremst sted i de større byene og tettstedene. Kombinasjonen *velutdannede mennesker i tjenesteytende næringer som bor i byene* bidro nok til å gjøre kommunevalget i 1975 til en skuffelse for oss — nettopp i byene.

Av Norges 13 største byer — de med innbyggertall på over 30 000 mennesker — er i dag 10 borgerlig styrt. Det er bare i byene Drammen, Porsgrunn og Skien — fortsatt preget av mye industri — som er arbeiderstyrt.

Først en kjensgjerning:

Det vil være umulig for noe parti i dag og i framtida å få tilslutning fra nærmere halvparten av velgerne uten å ha en sterk forankring også i de yrkesgrupper som utgjør de tjenesteytende næringer.

Dernest en påstand:

Det er intet avvik fra Arbeiderpartiets hovedlinje å ta til etterretning resultatene av en samfunnsutvikling som vi selv i vesentlig grad har vært med å skape. Utgangspunktet for vårt virke *må* alltid være det samfunn vi lever i.

Når vi mener at Arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen fortsatt har store og viktige oppgaver å løse i vårt samfunn, må vi selvsagt vende oss til de som utgjør de brede grupper i samfunnet. Ikke først og fremst med fagre løfter og sektortilbud. For menneskene er det mer som er felles for alle, enn det som bare springer ut av deres arbeidssituasjon og yrkesstatus. *Vår* oppgave er selvfølgelig å vinne tilslutning til de ideer og det grunnsyn som Arbeiderpartiet bygger sin poli-

tikk på, og det program som dette landsmøtet vedtar for kommende 4-års periode.

Så en erkjennelse:

Ca. $\frac{2}{3}$ av menneskene i vårt land bor i byer og tettsteder. Leveforholdene i byene er avgjørende for det store flertall av menneskene. Det er utgangspunktet for at vi har utarbeidet et eget byprogram. Gjennom det vil vi markere at byene også er landsdeler og distrikter. Gjennom det ønsker vi å vise at våre svar på ønske om bedre nærmiljø og gode levekår blir konkretisert også i forhold til menneskene i byene.

— — — — —
Valg er først og fremst et spørsmål om *tillit*. Velgerne vil vite hva de stemmer på — hva de velger. Partiene skal holde hva de lover. I løpet av kort tid vil vårt politiske regnskap for denne perioden være klart. Det skal vi bruke i valgkampen. Det vil vise at — selv med mindretallsregjering — har vi gjennomført så å si hele vårt program. På noen felter rakk vi *ikke* fram. Også det må vi ha mot til å fortelle velgerne.

I den svenske valgkampen gikk LO ut med parolen: «Rösta inte bort tryggheten.» Svenskene fulgte ikke parolen, de fikk borgerlig regjering. Nå vil 49 % stemme Socialdemokraterna. Svenske velgere fikk ingen angrefrist. Men norske velgere bør merke seg svenskenes erfaringer.

Tryggheten er sentral for menneskene. Når den er truet, søker de til det kjente! Det de vet de kan stole på.

Mange mennesker føler utrygghet i dag:

— En meningsmåling viser f.eks. at ca. halvparten av velgerne mener at krigsfare har økt de siste 10 år.

— Og at det i alle aldersgrupper er overveldende flertall for vårt NATO-medlemskap.

Arbeiderpartiets fast forankrede sikkerhets- og utenrikspolitikk oppfattes av det store flertall som en garanti for én form for trygghet.

Vår offensive håndtering av sysselsettingen har gitt svar til en annen følelse av utrygghet. Det har i sterk grad bidratt til partiets nye styrke. Slagordet «Trygghet for arbeid og inntekt» gir svar til noe som er en realitet for mange, mange. Vi kom på et felt hvor Arbeiderpartiet har et godt rykte. Helt fra Nygårdsvold — og «Hele folket i arbeid» — har det store flertall visst at Arbeiderpartiet trygger sysselsettingen best.

Vårt budskap er selvsagt ikke *bare* trygghet og tillit — du vet hva du har, men ikke hva du får!

Arbeiderpartiets oppgave vil alltid være å gå videre. Mot nye visjoner og mål. Nå preges vårt program av dreiningen fra levestandard over mot livsstandard og det totale miljø. Et kvalitativt bedre samfunn har blitt et nytt begrep i hele vår politikk. Solidaritetssamfunnet skal styrkes og bygges videre ut. Vi skal alltid være på marsj framover mot nye mål! Søndag sa vår danske venn, Kjeld Olesen, — med Nordahl Grieg: «Gå inn i din tid.»

I sitt dikt «Blåveisfamilien» sier Arne Paasche Aasen:

«Å være i pakt med sin tid er å være før tiden,
før bordet er dekket og all ting er gjort.
Hver nølende tviler som melder seg siden,
skal likevel ikke bli jaget på port.»

Visjon og virkelighet må henge i hop. Nye konkrete skritt skal bringe oss nærmere et samfunn med likestilling, demokrati og solidaritet, nærmere realiseringen av ideene i den demokratiske sosialismen.

Tror noen at det blir en marsj uten sverdslag, — uten strid om reformer? Å nei, — de som vil bevare vårt nåværende samfunn, privilegiene og den sterkes rett, vil kjempe *mot* — som de alltid har gjort. De vil alltid være enig i den ene reform — først når den *neste* skal kjempes videre fram.

Representativ er i så måte skipsreder Astrup. I et intervju i «Norges Industri» blir han spurt om hva han tror er myndighetenes reelle hensikt med offentlig representasjon i bedriftenes styrende organer. Hans svar er typisk: «Jeg har spekulert en del over dette og kommet til at en del av bakgrunnen er at bedriftsdemokratiordningen simpelthen fungerer for godt.» Og videre: «Jeg tror personlig at Arbeiderpartiet og LO ser med betydelig engstelse på den forståelse og respekt som er etablert og at man gjennom det forslag som fremmes av Laake-utvalgets flertall ønsker å skyte inn i et forstyrrende element.»

Er det noen som *ikke* kjenner seg igjen, noen som ikke har hørt argumentene før? Er det noen som kan minnes at skipsreder Astrup var med på å kjempe igjennom bedriftsdemokrati-reformene? Selvsagt ikke!

Jeg trekker ikke her først og fremst fram personen Nils Astrup, men hele måten å argumentere på. Den kjenner vi igjen fra alt reformarbeid i vårt land.

Hvis herr Astrup er en nølende tviler, skal han selvsagt ikke bli jaget på port. Men det er nok ikke Astrup og hans likesinnede vi bør feste vår tillit til i den forestående valgkamp!

I valgkampen skal vi ut blant mennesker og drive politikk, først og

fremst med andre partier. Vi vil bli angrepet — og vi må selv angripe. La meg si: Hvis Høyre, Aftenposten eller andre slår oss på vårt venstre kinn — så slå igjen! Men la ikke det ta det meste av våre krefter. La oss konsentrere all vår kraft mest mulig om de grunnleggende faktorer for oss: *Velgerne og vår egen politikk.*

— La oss vise ungdommen at vi effektivt vil bekjempe ledigheten og sikre sysselsettingen.

— La oss vise de eldre at de kan stole på Arbeiderpartiet, når det gjelder både pensjoner og levekår.

— La oss vise menneskene at Arbeiderpartiets program vil gi en bedre hverdag for det store flertall.

Dette valget er først og fremst et regjeringsvalg. Vi har en god politikk, vi får et godt program. Det vil vi selv sørge for på dette landsmøtet. Vi har en aktiv og dyktig regjering. Vi har Odvar som vår statsministerkandidat. Vi har en god organisasjon, en aktiv medlemskare — fylt av vilje til innsats.

Har vi en sjanse til å vinne valget?

Ja, vi har det. Men lett blir det ikke!

Vi må ha mer enn 47 % for å være noenlunde sikre på flertall aleine. I overkant av 45 % kan gi oss rent flertall. Ja, med mye flaks og heldig fordeling av stemmene, kan faktisk Arbeiderpartiet oppnå flertall med en oppslutning på vel 44 %.

Med et valgresultat på vel 45 % kan Arbeiderpartiet faktisk vinne hele to nye mandater i enkelte fylker. Først og fremst gjelder det Akershus, men også Telemark, Rogaland og Troms. Det skal mye til, men umulig er det ikke.

I to fylker vil det neppe bli endringer for Arbeiderpartiet. Det gjelder Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. Felleslister gjør at vi kan miste mandater i Agder-fylkene, spesielt er faren stor i Aust-Agder. I alle andre fylker har vi sjanser til å vinne et nytt mandat.

Valgkampen blir ikke lett. Den vil sette oss på en alvorlig prøve. Vi har ett våpen i denne kampen: En samlet innsats fra hele arbeiderbevegelsen — organisasjonsmessig og politisk. Troen på vårt eget budskap — på at vår politikk er god, — er helt avgjørende for at andre vil synes at den er god.

Når dette landsmøtet er over, må vi alle — hver på vår post — ta opp arbeidet med å føre alle våre viktige oppgaver videre. Da vil vi stå godt rustet til valget, slik at vi kan gjøre en helhjertet innsats. Med humor, pågangsvilje skal vi klare den jobben. Gjennom helhjertet innsats hver dag fram til valget, kan vi klare det løftet som skal sikre seier — og fortsatt arbeiderstyre.

Vi har 124 dager å gjøre det på! Lykke til!

FORTSATT BEHANDLING AV SAKLISTAS PUNKT 5 — LOVENDRINGER

(Forslagene og landsstyrets innstilling er trykt i Landsmøtehefte nr. 1. Innstillingen fra Redaksjonskomiteen for organisasjonssaker var omdelt.)

Dirigenten refererte redaksjonskomiteens innstilling til

FORSLAG B 6, *Nominasjon til fylkestingsvalg*

Komiteen tiltrer landsstyrets forslag.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

FORSLAG B 7, *Retningslinjer for fylkestingsgruppene*

Landsstyrets forslag tiltres, med følgende endringer:

Punkt 1: Fellesmøte med fylkestingsgruppa for å foreta konstituering kan være sammensatt av styret eller representantskapet og gruppa.

Punkt 5: Partiets representanter i fylkesutvalg og andre viktige fylkeskommunale styrer og utvalg skal danne grupper.

Videre som landsstyrets forslag.

Vedtak: Tiltres med de 2 nevnte endringer.

FORSLAG B 8, *Kontingenten*

A. *Individuelle medlemmer*

Komiteen peker på at partilovenes § 5 bestemmer at partiavdelingene selv fastsetter partikontingenten, dog således at satsene ikke kan være mindre enn kr. 29,00 for heltbetalende og kr. 15,00 for halvtbetalende medlem pr. år. Disse satser har stått uendret siden 1973.

Den offentlige støtte som i dag gis til de politiske partiene har gjort det mulig for Arbeiderpartiet å utvide aktiviteten på nær sagt alle områder. Regnskapene for de siste år viser imidlertid at de ordinære inntektene så å si har vært de samme.

I en tid med økte krav til partiet, finner komiteen det betenkelig at man ikke kan peke på noen økning i partiets tradisjonelle inntekter. I realiteten er det her tilbakegang.

Landsstyrets forslag til økning av kontingentsatsene i partilovenes § 5, er etter komiteens mening beskjeden i forhold til kostnadsutviklingen. På denne bakgrunn vil komiteen rå til at landsstyrets forslag tiltres.

B. *Pensjonister og trygdede*

Partiets alminnelige politikk overfor trygdede og pensjonister er å søke å bringe disse inntektsmessig på linje med befolkningen for øvrig. Å legge til rette særskilte ordninger for disse grupper, kan like gjerne bli oppfattet negativt av dem det gjelder.

Forslaget i den form det har i framlegget fra landsstyret, tiltres derfor ikke. Redaksjonskomiteen vil imidlertid i stedet anbefale at landsmøtet vedtar følgende:

«Medlemmer som på grunn av lang og fortjenestefull innsats i partiet, som av den lokale avdeling eller av kommunepartiet blir utnevnt til æresmedlemmer, fritas for kontingent. De gis medlemskort som er frikort, men som gir de samme rettigheter som et betalt medlemskort.»

C. Det kollektive medlemskap

Et flertall i komiteen, bestående av 5 medlemmer, kan ikke tiltre landsstyrets forslag.

Begrunnelse: Flertallet mener det ville være en stor fordel når en fagforening kollektivt tilmelder seg partiet, at tilmeldingen gjelder samtlige medlemmer, unntatt de som reserverer seg.

Flertallet anser imidlertid ikke dette forslaget som realistisk i overskuelig framtid. Derfor kan det, dersom det blir vedtatt, føre til en reduksjon i det kollektive medlemskap. Komiteen finner at en naturlig konsekvens av dette må være at kontingenten heller ikke endres. I hvert fall bør den ikke reduseres, noe som vil bli tilfelle dersom punkt 3 skulle tiltres.

Disse medlemmer av komiteen vil vise til at kontingenten for kollektivt tilmeldte medlemmer er kr. 6,00, og at denne ikke er regulert på 16 år.

Mindretallet vil foreslå:

(Som landsstyrets forslag B 8, punkt c, punkt 3. OBS. 1. og 2. punkt sløyfes.)

Kontingenten betales som gruppekontingent etter følgende skala:

Kontingent for inntil 25 medlemmer	.....	kr. 150,00
Kontingent for inntil 50 medlemmer	.....	» 300,00
Kontingent for inntil 75 medlemmer	.....	» 450,00
Kontingent for inntil 100 medlemmer	.....	» 600,00
Kontingent for inntil 150 medlemmer	.....	» 700,00
Kontingent for inntil 200 medlemmer	.....	» 800,00
Kontingent for inntil 300 medlemmer	.....	» 900,00
Kontingent for inntil 400 medlemmer	.....	» 1000,00
Kontingent for inntil 500 medlemmer	.....	» 1100,00
Kontingent for inntil 600 medlemmer	.....	» 1200,00
Kontingent for inntil 700 medlemmer	.....	» 1400,00
Kontingent for inntil 800 medlemmer	.....	» 1600,00
Kontingent for inntil 900 medlemmer	.....	» 1800,00
Kontingent for inntil 1000 medlemmer	.....	» 2000,00

Begrunnelse: Mindretallet konstaterer at langt de fleste av de kollektive tilmeldte fagforeninger er tilmeldt med deler av sin medlemstokk (fra 25 til 75 % er vanlig). Begrunnelsen for dette er ofte av økonomisk karakter. Ved innføring av ovennevnte kontingentskala vil dette problem svekkes, og det vil være lagt grunnlag for at fagforeningene kan øke sin andel tilmeldte til partiet.

Gunnar Berge, Rogaland; redaksjonskomiteens formann: Når det gjelder kontingenten for individuelle medlemmer har komiteen enstemmig tiltrådt landsstyrets forslag om en minstekontingent på 50 kroner. Men redaksjonskomiteen kan ikke tiltre landsstyrets forslag når det gjelder kontingenten for trygdede og pensjonister. Begrunnelsen er gitt, og vi mener det ganske enkelt er fare for at dette kan bli oppfattet som en fornærmelse. Derimot har komiteen gått inn for en ordning som gir muligheter for frikort til æresmedlemmer.

Berge refererte videre flertallets og mindretallets begrunnelser for sine standpunkt til kontingenten for kollektivt medlemskap, B 8, C.

Dirigenten bad talerne tegne seg og foreslo deretter strek.

Vedtak: Strek satt med 8 inntegnede talere.

Rolf Langset, Oslo: På dette landsmøtet har vi snakket om demokratisering på arbeidsplassene og andre samfunnsområder, om delegering av myndighet. Men når det gjelder de enkelte avdelingens adgang til å fastsette sin egen kontingentandel er det stopp. Jeg slutter meg til redaksjonskomiteens innstilling om den beskjedne økning av kontingenten til lands-, fylkes- og kommuneparti, men fremmer for øvrig følgende forslag:

«Partiavdelingene bestemmer selv sin andel av kontingenten. Det fastsettes ikke minstesats for partiavdelingene.»

Jan Haldorsen, Oslo: Jeg vil gjerne ta opp mindretallets forslag når det gjelder kollektivt medlemskap. Jeg er enig i økningen av den individuelle kontingent. Men her er det to forskjellige forhold: Den personlige betalingsevne øker, mens fagforeningene ofte er det økonomisk svakeste leddet i fagbevegelsen. De sliter med vanskelig økonomi, mindretallets forslag vil gjøre det lettere for dem å beholde det kollektive medlemskapet.

Rolf Torgersen, Buskerud: For oss helfrelste er kontingentforhøyelsen en grei sak. Men vi skal stadig ha nye medlemmer og en forhøyelse på over 50 prosent i avslutningsfasen på en vervekampanje tror jeg er uklokt. Jeg er klar over at motivet er å styrke lagene, men jeg mener deres økonomiske problemer løses bedre på annen måte, f.eks. ved at de får sin del av statsmidlene. Jeg tror en økning til 40 kroner må være maksimum. Jeg tar opp forslag B 10 fra Modum Arbeiderparti i Landsmøtehefte nr. 3.

Gustav Odvold, Hedmark: Hedmark Arbeiderparti har enstemmig gått inn for at kontingenten skal beholdes som den er, subsidiært at den økes til 40 kroner. Dette forslaget er ikke nevnt i redaksjonskomiteens innstilling, men jeg ber om at vårt alternativ blir tatt opp til votering.

Frank Andersen, Partikontoret: I mange år har det vært en av mine oppgaver å arbeide med kontingenten i partiet. Da vi fikk statsstøtte til politisk arbeid fryktet mange at de kilder vi hadde hatt før,

ville begynne å tørke ut. Men hensikten er jo å skape nye muligheter, nye tiltak og nye framstøt. Jeg tror ikke politisk overbevisning er til salgs for 5 eller 10 kroner mindre i kontingent pr. år. Jeg anbefaler redaksjonskomiteens innstilling når det gjelder den individuelle kontingent. Når en fagforening beslutter seg for politisk medlemskap er det ikke for å støtte økonomisk, det er en politisk handling for å få medinnflytelse og medansvar. I annen omgang vurderer man i hvilken grad dette skal komme til uttrykk gjennom det antall medlemmer man melder inn i partiet. Mindretallets forslag vil føre til en ordning med gruppekotingent i likhet med den AUF har. Jeg tror ikke det vil føre til mindre inntekt, men til at vi får registrert langt flere av dem det er gjort politisk vedtak om å melde inn i partiet. Jeg anbefaler mindretallets innstilling.

Bjørn Dahl, Rogaland: Jeg innrømmer at tanken i mindretallets innstilling er god. Men vi som hvert år slåss i fagforeningene, vet hvordan det vil gå om vi skal kreve for 100 prosent. Jeg ber forsamlingen støtte flertallsforslaget.

Willie Kristensen, Oslo: Gjennom hele landsmøtet har det gått som en rød tråd at vi skal rette blikket framover. Men når vi kommer så langt at vi skal fatte et vedtak som virkelig peker framover, er det noen som snur seg og drar gardina ned. Jeg er enig i at kontingenten reguleres oppover for individuelle medlemmer og frikort for pensjonister og trygdede. Det har vært vondt for meg som kasserer å sende krav til en som er 92 år. Når det gjelder det kollektive medlemskap ber jeg om at alle tenker seg godt om. I Oslo er vi i den situasjon at vi savner en rekke fagforeningskamerater i vårt representantskap. Jeg tror mindretallets innstilling er riktig og anbefaler den.

Leif Skau, Revisjonsnemnda: Jeg skal ikke blande meg bort i de forslag som foreligger, men de som er valgt til å sitte i Revisjonsnemnda, har fått partiets økonomiske problemer nær inn på livet. Revisjonsnemndas oppfatning er at vi må ta de økonomiske spørsmål opp på en mer alvorlig måte enn tidligere. Et par deltakere i debatten har sagt at vi kanskje bør aktivisere oss ute i partilaga også for å skaffe penger. Vi må ikke komme i den situasjon at det å få statsstøtte virker passiviserende. Vi tror det er en aktiviseringsoppgave også å søke å skaffe økonomisk ryggrad for partiet på alle ledd i organisasjonen. Det må være helt korrekt av dette landsmøte å bestemme seg for å øke kontingenten, og vi som har med økonomien å gjøre har rettet en sterk henstilling til sentralstyret om alvorlig be-

handling av spørsmålet om å rette opp partiets ordinære inntekter. Jeg ber landsmøtet følge opp de forslag som vil styrke partiets økonomi.

Dirigenten opplyste at valgkomiteens formann, Ragnar Christiansen, måtte møte på Stortinget om kort tid, og den videre behandling av organisasjonssakene ble utsatt til valgene var foretatt.

Saklistas punkt 10:

VALG

Valgkomiteens innstilling var omdelt og som følger:

SENTRALSTYRET:

Formann: Reiulf Steen — gj.valg

Nestformann: Gro Harlem Brundtland — gj.valg

Sekretær: Ivar Leveraas — gj.valg

Medlemmer:

1. Trygve Bratteli — gj.valg
2. Odvar Nordli — gj.valg
3. Tor Aspengren — gj.valg
4. Bjartmar Gjerde — gj.valg
5. Ingvar Bakken — gj.valg
6. Grethe Johansen — gj.valg
7. Lars M. Skytøen — gj.valg
8. Ingrid Eide — gj.valg
9. Henrik Aasarød — gj.valg
10. Turid Dankertsen — gj.valg

Vararepresentanter:

1. Tor Halvorsen — ny
2. Ruth Ryste — gj.valg
3. Per Kleppe — gj.valg
4. Einar Førde — gj.valg
5. Kirsten Myklevoll — gj.valg
6. Ola Dahl — gj.valg
7. Liv Aasen — ny
8. Egil Ranheim — ny

REVISJONSNEMNDA:

Formann: Leif Skau — gj.valg

Kåre W. Larsen — gj.valg

Aase Bjerkholt — ny

Vararepresentanter:

- Harry Jørgensen — gj.valg
Harriet Andreassen — ny

LANDSSTYRET:

- Østfold: Liv Stubberud — gj.valg
Vararepr.: Tom Thoresen — gj.valg
- Akershus: Marit Berntsen — ny
Vararepr.: Jan Terjer Hansen — ny
- Hedmark: Egil Toreng — gj.valg
Vararepr.: Gudrun Kregnes — gj.valg
- Oppland: Johan Nygaard — ny
Vararepr.: Liv Andersen — ny
- Buskerud: Aase Moløkken — ny
Vararepr.: Kolbjørn Kværum — ny
- Vestfold: Anders Johansen — ny
Vararepr.: Solveig Haugland — ny
- Telemark: Oddvar Berrefjord — gj.valg
Vararepr.: Finn Kristensen — gj.valg

Aust-Agder:	Liv Andersen — ny Vararepr.: Brit Hoel Jørgensen — gj.valg
Vest-Agder:	Jan Helland Olsen — ny Vararepr.: Bjørg Egeland — ny
Rogaland:	Hilmar Egeli — gj.valg Vararepr.: Astrid Tønnesen — ny Irma Knutsen — ny Vararepr.: Gunnar Mosbron — ny
Hordaland:	Harry Hansen — gj.valg Vararepr.: Ragnhild Holsen — ny Wenche Tellnes — ny Vararepr.: Peder Vangsnes — gj.valg
Sogn og Fjordane:	Margot Henden — ny Vararepr.: Malvin Moen — ny
Møre og Romsdal:	Ingar Gjøstøl — gj.valg Vararepr.: Grethe W. Bjørlo — ny
Sør-Trøndelag:	Turid Skogstad — ny Vararepr.: Ingvar Langeng — ny Gunnar Aagesen — ny Vararepr.: Jorunn Giske — ny
Nord-Trøndelag:	Haakon Westrum — gj.valg Vararepr.: Frøydis Fredriksen — gj.valg
Nordland:	Sigurd Nilsen — gj.valg Vararepr.: Egil Reiersen — gj.valg Inger Pedersen — gj.valg Vararepr.: Nanny Rist — gj.valg
Troms:	Rolf Nilssen — gj.valg Vararepr.: Solveig Bredal Thorsen — gj.valg
Finnmark:	Gudmund Eriksen — gj.valg Vararepr.: Turid Kjellman Pedersen — gj.valg

Innstillingen fra Valgkomiteen er enstemmig.

Ragnar Christiansen, valgkomiteens formann: I år har valgkomiteen hatt det lettere enn for to år siden, men det betyr ikke at den har tatt oppgaven lettvint. Vi legger fram en enstemmig innstilling. Når det gjelder landsstyret har vi hatt god hjelp av en rekke innsendte forslag fra fylkespartiene. Jeg vil sterkt understreke at landsstyret ikke er noe representantskap hvor de enkelte fylkespartier velger medlemmer. Det er landsmøtets oppgave. Under åpningen av landsmøtet ble det vedtatt at de fylkespartier som ville fremme forslag var forpliktet til å ha med like mange kandidater av hvert kjønn. Ikke alle innkomne forslag har fulgt opp dette kravet formelt. Der det forelå forslag på bare kvinner eller bare menn, har vi innhentet tilleggsforslag. Der det var forslag om en mann som medlem og en kvinne som varamedlem, har vi betraktet de to som likeverdige kandidater. Når det gjelder sentralstyrets representanter opprettholder innstillingen status quo når det gjelder kjønnene. Når det gjelder

landsstyrets 22 medlemmer og personlige varamedlemmer er antall kvinner i innstillingen økt fra 5 representanter i 1973 til 9 nå, og fra 11 til 13 når det gjelder varamedlemmer.

Vi har landsmøte hvert annet år. Det gir muligheter for en gradvis fornyelse. Etter de omfattende endringer som fant sted i 1975, har valgkomiteen ikke foreslått endringer blant de 13 medlemmer av sentralstyret. Både Reiulf, Gro og Ivar ble valgt til sine nåværende tillitsverv i 1975 og alle er innstilt til gjenvalg. Når det gjelder de øvrige, vil vi knytte en merknad til en enkelt kandidat: Det er gammel og god tradisjon at LO-formannen er medlem av partiets sentralstyre. Tor Aspengren er et verdifullt medlem og vi har innstilt ham til gjenvalg selv om han skal fratre som LO-formann på kommende kongress. Vi bør ikke gi avkall på hans innsikt og arbeidskraft. Blant varamedlemmene har Helge Sivertsen, Harriet Andreassen og Ragnar Christiansen frasagt seg gjenvalg. I deres sted er foreslått Tor Halvorsen, Liv Aasen og Egil Ranheim. Vi regner med å finne Tor Halvorsen som valgt tillitsmann på høyt nivå i LO! Liv Aasen representerer Sør-Trøndelag og det betyr en ny utvidelse av det geografiske området vi ønsker skal være representert i sentralstyret etter at Oppland og Troms kom med sist. Hun er stortingsrepresentant og spesielt interessert i utenrikspolitiske spørsmål. Egil Ranheim er fra Buskerud, aktiv i Papirarbeiderforbundet på fagforeningsnivå. Vi mener det vil være verdifullt å ha slik representasjon i tillegg til LOs og forbundenes. Han er også formann i fylkespartiet og medlem av fylkestinget.

Bare kort om de som er foreslått som nye medlemmer av landsstyret: Valgkomiteen måtte ta til etterretning og beklage at Eilif Dahl ville tre ut av landsstyret. Han har representert spesielle interesseområder på en innsiktsfull måte. Fylkespartiets forslag er Marit Berntsen, tidligere vararepresentant, husmor, varaordfører i Nannestad kommune, medlem av fylkestinget i Akershus. Neste nye finner vi på Oppland-benken, Johan Nygaard, tidligere varamedlem. Han representerer landbrukssektoren, er ordfører og fylkespartiformann. Fra Buskerud foreslås Aase Moløkken, tidligere varamedlem, yrkeskvinne på sosialsektoren, formann i fylkets kvinnevalg. Fra Vestfold Anders Johansen, fylkespartiformann som arbeider på kommunesektoren. Fra Aust-Agder kommer Liv Andersen, fylkespartiets formann. Fra Vest-Agder Jan Helland Olsen, også fylkespartiformann, politibetjent. Fra Stavanger foreslås husmor, bankfunksjonær Irma Knutsen som nytt medlem. Hun er også medlem av bystyret. Som ny fra Hordaland foreslås Wenche Tellnes, husmor og aktiv i avholdsbevegelsen. Fra Sogn og Fjordane foreslås Margot Henden, også husmor, og butikkfunksjonær. Fra Sør-Trøndelag blir det to nye repre-

sentanter: Turid Skogstad, nestformann i sin kommunestyregruppe og medlem av fylkespartiets styre. Videre foreslås fra Trondheim Gunnar Aagesen, støperiarbeider, fylkespartiets formann.

Dirigenten gav ordet fritt til generell debatt. Da ingen tok ordet tok han navn for navn i valgkomiteens innstilling.

SENTRALSTYRET

Vedtak: Valgkomiteens forslag enstemmig bifalt.

VARAMEDLEMMER AV SENTRALSTYRET

Vedtak: Valgkomiteens innstilling enstemmig bifalt.

REVISJONSNEMNDA

Vedtak: Valgkomiteens innstilling enstemmig bifalt.

LANDSSTYRET

Fra Østfold hadde valgkomiteen foreslått gjenvalg av Liv Stubberud og Tom Thoresen.

Svein Olav Agnalt, Østfold: Østfold Arbeiderparti har vedtatt å innstille Gunnar Skaug som medlem og Åsa Solberg Iversen som varamedlem av landsstyret. Ved en lapsus er forslaget dessverre ikke blitt oversendt valgkomiteen, hvilket vi sterkt beklager. Vi ber om at disse blir valgt.

Vedtak: Gunnar Skaug valgt med Åsa Solberg Iversen som varamedlem.

Landsstyret, fortsettes

Vedtak: Valgkomiteens innstilling på representanter fra Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Stavanger og Bergen ble enstemmig bifalt.

Fra Hordaland hadde valgkomiteen innstilt på Wenche Tellnes, ny, med Peder Vangsnes, g.j.v., som varamann.

Her foreslo *Ragnar Juell Morken*, Hordaland, at Peder Vangsnes skulle velges som representant og Wenche Tellnes som vararepresentant, i samsvar med Hordaland-partiets forslag.

Vedtak: Valgkomiteens innstilling tiltrådt mot 79 stemmer. Fra Hordaland hadde valgkomiteen innstilt på Margot Henden, ny, med Malvin Moen som varamedlem.

Ole Johannessen, Sogn og Fjordane, viste til fylkespartiets innstilling om Malvin Moen som representant og Margot Henden som vararepresentant.

Kirsten Myklevold, Kvinnesekretariatet: Nå kommer det an på solidariteten. Vi har vedtatt et forslag om at fylkespartiene skal oppgi navn på like mange kandidater av hvert kjønn når de foreslår representanter. Landsmøtet skulle være suverent. Nå holder vi på å ødelegge den gode fordeling som valgkomiteen har kommet fram til.

Vedtak: Valgkomiteens innstilling vedtatt med stort flertall.

Landsstyret, fortsettes

Vedtak: Valgkomiteens innstilling på representanter og vararepresentanter fra Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Trondheim, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark ble enstemmig tiltrådt.

FORTS. AV SAKLISTAS PUNKT 5, LOVENDRINGER

Forslag 8 B, Kontingenten

Vedtak:

- a) Landsstyrets innstilling bifalt.
- b) Redaksjonskomiteens forslag bifalt.
- c) Forslaget fra redaksjonskomiteens flertall vedtatt med stor majoritet.

KVINNEBEVEGELSENS RETNINGSLINJER

Komiteen vil foreslå:

Landsmøtet slutter seg til framlegg til retningslinjer som er vedtatt av Landskvinnekonferansen 1977.

Komiteen foreslår videre at landsmøtet gir det nye sentralstyret fullmakt til å redigere partiets vedtekter, slik at det er overensstemmelse mellom partiets alminnelige vedtekter og kvinnebevegelsens retningslinjer.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling bifalt.

FORSLAG fra Brit Jørgensen, Aust-Agder:

Tillitsmannen — medlemsblad

Landsmøtet ber sentralstyret utrede hvordan Tillitsmannen kan gjøres til et medlemsblad som sendes ut til alle medlemmer. Abonnementsprisen inngår i kontingenten. Saken legges fram for landsmøtet 1979 til realitetsbehandling.

Komiteen foreslår at forslaget sendes sentralstyret uten realitetsbehandling. Dette bl.a. fordi de økonomiske konsekvensene må klarlegges før det tas endelig standpunkt.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling bifalt.

Komiteens innstilling angående tidspunktet for iverksettelse av eventuelle nye satser for individuell kontingent og kontingent for kollektivt tilmeldte fagforeninger:

Komiteen foreslår at nye satser gjøres gjeldende fra 1978.

Vedtak: Redaksjonskomiteens forslag enstemmig bifalt.

FORTS. AV SAKLISTAS PUNKT 7 — ARBEIDSPROGRAMMET 1978—81

Formannen i redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet, *Tor Halvorsen*, redegjorde for innstillingene som var omdelt. Komiteen hadde hatt ca. 300 forslag å arbeide med, men takket være en god sekretær *Bjørn Tore Godal*, var man blitt ferdig i tide. Komiteens innstilling nr. 1 dekket forslag i landsmøteheftene nr. 1, 2 og 3 og nr. 2 dekket de som var kommet inn under selve landsmøtet.

Tor Halvorsen sa videre: Redaksjonskomiteen har sett det slik at av de 300 forslag vil det normalt være en rekke med klart politiske siktemål, men som likevel er av en slik form at de vanskelig kan bygges inn i et arbeidsprogram. Disse har vi da foreslått oversendt sentralstyret for å se om det kan finne grunnlag for politiske utspill.

— Tidligere hadde man et eget avsnitt hvor man gav uttrykk for at forslag av prinsipiell karakter ikke skulle tas opp i perioden uten at det ble lagt fram for folket i valg. På bakgrunn av bl.a. den diskusjon som foregår i de borgerlige avisene om at Arbeiderpartiet etter valget muligens ønsker å foreslå både det ene og det andre, vil det være riktig om landsmøtet gav sentralstyret fullmakt å innpasse et *forslag* som kunne lyde slik:

«Landsmøtet fastholder som før at partiet i perioden ikke vil fremme prinsipielle forslag som ikke gjennom programmet er lagt fram for folket i valg». Jeg tror det vil være riktig å ha en slik formulering i programmet, så det ikke skal være noen tvil om at det er det program vi her tar stilling til, som er partiets forpliktende program.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Innstilling nr. 1 ble deretter gjennomgått punkt for punkt i forhold til programutkastet.

Side 2: *Arbeiderpartiets idégrunnlag*

I spalte 3 tilføyes som siste setning i nest siste avsnitt: «Vi vil et samfunn med trosfrihet og toleranse og vil fortsatt samle alle om vårt grunnsyn på tvers av forskjeller i tro og livssyn.»

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

Side 2: Oppgaver i forgrunnen

Spalte 1, avsnittet *Arbeid for alle*, 2. setning endres til: Arbeiderpartiet vil føre en målrettet og aktiv politikk . . . osv.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Spalte 2, avsnittet *Gode levevilkår og en bedret livsstandard*. 3. setning skal lyde: I de kommende år er det særlig viktig å sikre arbeidsplasser for vanskeligstilte grupper og trygge en jevn reallønnsutvikling for lavere og midlere inntekter.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 2: Spalte 2, *Bedre kår for ungdommen*, tilføyes som siste setning: *Stemmerettsalderen senkes til 18 år.*

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Spalte 3, nytt avsnitt inn foran avsnittet om En forenklet og effektiv forvaltning:

TRYGGHET FOR DE ELDRE

Kårene må bedres for det store flertall av trygdede som bare har minstepensjon å leve av. Det må bli lettere å kombinere arbeid og trygd for eldre som ønsker det. De trygdedes aktivitet i samfunnslivet og organisasjonene må fremmes.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 3: Mennesket i hverdagen

Som siste setning i første avsnitt under *Arbeid for alle* tilføyes: Det vil bli lagt særlig vekt på å skaffe de kvinner som ønsker det, mulighet til inntektsgivende arbeid.

Annet avsnitt under *Arbeid for alle*, flyttes.

Under Arbeiderpartiet vil, punkt 3, tilføyes etter første setning: Samfunnet påtar seg et hovedansvar for å sikre ungdommens sysselsetting fram til 20 år.

Inn som siste setning i punkt 5: Økt medvirkning fra offentlige myndigheter for å opprette arbeidsplasser for yrkeshemmede i det private næringsliv og i den offentlige forvaltning.

Punktene fra 6 til 11 flyttes.

Thorbjørn Jagland, AUF, hadde ordet til merknad om trykkfeil.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 3: Bedre arbeidsmiljø og styrket bedriftsdemokrati

Miljøet på arbeidsplassen er på en avgjørende måte med på å prege livssituasjonen for den enkelte. Arbeidstakerne må sikres økt innflytelse . . . osv. som i 2. avsnitt under *Arbeid for alle* i programforslaget.

Arbeiderpartiet vil:

— Fortsette revisjonen av arbeidervernlovgivningen med sikte på at alle arbeidstakere skal omfattes av samme vern som arbeidsmiljøloven gir.

- Gjennomføre snarlige tiltak for å bedre arbeidsmiljøet i eldre industri med særlige miljøproblemer.
- Styrkede låneordninger for arbeidsmiljøtiltak i eldre industri.
- Utbygging og styrking av Arbeidstilsynet . . . osv. (som i programforslaget).
- Utbygging av bedriftshelsetjenesten gjennom den offentlige helseplanlegging og en aktiv bruk av Arbeidstilsynets rett til å kreve opprettet helsetjeneste ved bedrifter.
- Arbeidsmiljøforskningen må styrkes.

De neste fire punkter som i programforslaget.

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

Side 3: *Boliger og bomiljø*

3. avsnitt, 2. setning skal lyde:

Det må legges særlig vekt på å lette *de unge familiers økonomiske situasjon når de skal sette bo.*

3. avsnitt, siste setning, skal lyde:

Målet er at alle skal *kunne* eie sin bolig osv. . . .

Side 3: Spalte 2, øverst: Arbeiderpartiet vil:

Nytt punkt 2:

- Samarbeid om boligbygging mellom kommuner som utgjør et felles arbeids- og boligmarked.

Punkt 3 i forslaget (nytt punkt 4) endres til:

- Ved utbygging av nye boligområder må det tas hensyn til grupper som eldre, enslige og funksjonshemmede.

Punkt 5 i forslaget (nytt punkt 6) endres til:

- Større muligheter for egeninnsats *også i de større byene.*

Punkt 9 i forslaget (nytt punkt 10) endres til:

- Leieboerorganisasjoner må søkes utbygd etter behov. *Beboerne i leiegårder må sikres medinnflytelse i gårdens drift. Boligkooperasjonen og sakkynndig hjelp til leieboerne må styrkes.*

Ingrid Eide, Sentralstyret, etterlyste et punkt om fremmedarbeiderne.

Tor Halvorsen opplyste at det kom igjen i et annet avsnitt.

Vedtak: Innstillingen enstemmig tiltrådt.

Side 3: *Byer og lokalsamfunn*

Spalte 2, under Arbeiderpartiet vil:

Nytt punkt 3:

— *Statlig innsats i byfornyelse og utbedring av eldre bystrøk.*

Forslagets punkt 3 (nytt punkt 4) får følgende tilføyelse:

— ... *nærmiljø. Husbankens innsats må økes med sikte på variasjon av boligtilbudet (småhus, rekkehus etc.) og finansiering av en større del av nærmiljøet.*

Forslagets punkt 7 (nytt punkt 8) får følgende ordlyd:

— *Det må bygges opp et tidsmessig transportsystem i byene gjennom bl.a. økt statlig støtte og medvirkning i forbindelse med utbygging av kollektive trafikkmidler. Der behovet tilsier det, må statens bevilgninger gis på en slik måte at det muliggjør en reell prioritering mellom veibygging og tunnelbanebygging.*

Nytt punkt 9:

— *Det må utarbeides miljøvennlige trafikkløsninger med vekt på gågater og kollektivtrafikk.*

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 3: *En aktiv familiepolitikk*

Tilføyes etter annen setning:

De ensliges sosiale og økonomiske situasjon gjennomdrøftes.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 3: Avsnittet om Fritid, friluftsliv og idrett, 3. spalte, endres til
FRITID OG FRILUFTSLIV

Birger Sæther, Oppland: Partiformannen understreket i går den ansvarlighet som blir lagt for dagen i DNA i programsaker. Jeg vil gi et lite eksempel på denne ansvarligheten i enkelte saker. Forslagene 199 og 200 gjelder fiskerett på statens grunn. Tusenvis av mennesker i dette landet har ergret seg over forbud og skilter med «privat» på statsallmenningene. I programforslaget er det ikke nevnt med et eneste ord. Det har vært talemåter nok i partiet om dette. Selv om vi har fått bestemmelser i den nye fjellovens § 32, går vi fremdeles med gummisåler i disse spørsmål. Saken ble tatt opp på årsmøtet i Oppland Arbeiderparti og sendt til den sentrale programkomité i god tid. Det ble overhodet ikke reflektert på det. Etter ny henvendelse kom forslaget inn i hefte nummer 3. Det er stor interesse for dette på våre kanter. 300 mennesker hørte et foredrag av professor Fleischer og Ringebu Arbeiderparti har fordoblet medlems-tallet sitt på denne saken. Vi beklager at vi har stilt dette i utsikt, hvis landsmøtet nå ikke tar av seg gummiskoene og gjør noe med

det. Jeg har forstått det slik at redaksjonskomiteen foreslår å oversende dette til sentralstyret, men må få spørre hva det er vi nøler for.

Sæther siterte § 32 i Fjelloven og fra O.t.prop. nr. 32. Han fremmet videre følgende *forslag*:

«Landsmøtet bifaller intensjonen i forslagene nr. 199 og 200. Forslagene sendes sentralstyret for redigering og inntak som programpost i arbeidsprogrammet.»

Tor Halvorsen viste det til at det i programmet står: «Allmennheten må gis utvidet og enklere adgang til jakt og fiske». — I redaksjonskomiteen hadde vi inngående drøftelse av dette spørsmålet, men vi fant det vanskelig i programmet å gå så detaljert inn på hvordan dette skal løses.

Vedtak: Oversendes sentralstyret.

Side 4: 1. spalte, 2. avsnitt:

2. setning — «Det legges også vekt osv. . . .» strykes.

2. spalte, under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 4, etter første setning tilføyes:

Planlegging av hytteområder stimuleres.

3. spalte, punkt 6, skal tilføyes:

Arbeidet med å tilrettelegge friluftsområder intensiveres med sikte på styrket friluftsliv. Utbygging av småbåthavner støttes.

Side 4: Spalte 3:

Punkt 8 (siste punkt) strykes.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 4: Etter avsnittet om Fritid og friluftsliv, nytt hovedavsnitt:

IDRETTE

De offentlige støtteordninger til idretten må ta sikte på å stimulere til egenaktivitet i det lokale miljø. Det legges særlig vekt på masseidrett og mosjonsidrett. Idrettens organisasjoner og lag styrkes gjennom utvikling av direkte støtteordninger. Idrettens betydning som sosialt forebyggende faktor understrekes.

Arbeiderpartiet vil:

— Økt støtte til utbygging og drift av idrettsanlegg.

— Større vekt på mindre anlegg og masseidrettens krav.

— Brukerne og deres organisasjoner må få sterkere innflytelse på driften av idrettsanlegg, også i tilknytning til skoler.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 4: *Utdanning, forskning og kultur*

Likhet under utdanning

Tredje avsnitt, etter annen setning, tilføyes:

Derfor er det viktig å hindre at det blir et stadig større skille mellom grupper med liten formell utdanning og de som får gjøre seg nytte av utdanningssystemet fullt ut.

Under Arbeiderpartiet vil:

Første punkt, tilføyelse etter siste setning:

— Arbeidslivets organisasjoner sikres plass i undervisningen.

Annet punkt får følgende ordlyd:

— Arbeide videre med arbeids- og vurderingsformene i skolen. Utvide kriteriene for opptak til videregående og høyere læresteder.

Punkt 6, første setning, skal lyde:

— Styrking av *samarbeidet* mellom de høyere osv. . . .

Punkt 7 blir punkt 11.

Punkt 10 (forslagets punkt 11), tilføyelse etter siste setning:

Borteboende elever må trygges økonomisk og velferdsmessig, slik at de i størst mulig grad likestilles med elever som bor hjemme.

Punkt 12, første setning, får følgende ordlyd:

— Elevene gis adgang til politisk og organisasjonsmessig arbeid i skoletida, slik som i midttimen, friminutter osv.

Side 4: *Den nye kulturpolitikken*

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 2 får følgende ordlyd:

— Utøvende kunstnere gis økte arbeids- og inntektsmuligheter. Utvidet bruk av kunstneriske arbeider ved utsmykning av offentlige bygninger o.l.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 5: *Vern om miljøet og trygging av ressursene*

Spalte 1, under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 3 skal lyde:

— Utvide bruken av lov om produktkontroll og gjennomføre en samlet lov om forurensninger for å sikre bedre ressursforvaltning.

Side 5: *Naturvernet*

Under Arbeiderpartiet vil:

Etter punkt 2 tilføyes:

Fylkenes og kommunenes naturvernarbeid styrkes.

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 5: *Forurensningene*

Under Arbeiderpartiet vil:

Første avsnitt, foran siste setning, tilføyes:

Kartlegging av grunnvannsførekostene.

Punkt 5 får denne ordlyd:

Økt statlig støtte til tiltak for osv. . . .

Vedtak: Enstemmig vedtatt.

Side 5: *Et forsvarlig energibruk*

Første avsnitt, 3. setning, får denne ordlyd:

Det har imidlertid vært liten interesse for osv. . . .

2. avsnitt, tilføyes etter siste setning:

Målet må være lik kraftpris over hele landet.

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 1 skal lyde:

- Arbeide for å begrense økningen i energiforbruket gjennom et handlingsprogram for energiøkonomisering.

Punkt 2 flyttes til punkt 3.

Punkt 3 flyttes til punkt 2, og får følgende ordlyd:

- Økt satsing av offentlige midler i utviklingen av teknologi for energisparing og gjenvinning. Bedring av overføringsnettet. Stor vekt på isolasjon og oppvarmingssystemer som kan gi mer effektiv utnyttelse av energien.

Side 5: Under Arbeiderpartiet vil:

Nytt punkt 4:

- Forsiktig videre vannkraftutbygging med sterk vekt på naturvern hensynene. En mest mulig samlet vurdering av vår framtidige energisituasjon, herunder spørsmålet om hvilke vassdrag som bør vernes og hvilke som bør utbygges.

Nytt punkt 5:

- Det opprettes en nasjonalpark på Hardangervidda. Veig og Dagali er i denne sammenheng særlig verneverdige områder.

Punkt 6 får denne ordlyd:

- Videre utredning av alle sider ved bygging av varmekraftverk.

Nytt punkt 8:

- Arbeide for å utvikle alternative energikilder.

Tor Halvorsen: Som alle vet var det to alternative punkter i forslaget til arbeidsprogram om denne saken. På bakgrunn av dette har man også fått en inngående drøftelse og diskusjon i partiet. Det har kommet fram i innsendte forslag og i diskusjon her på landsmøtet. I redaksjonskomiteen kom vi til at det var ønskelig med en totalvurdering av dette og vi har brukt mye tid på å drøfte helheten i det her dreier seg om. Det kommer klart fram, og et styrket syn på dette ligger i formuleringen hvor vi bl.a. i punkt 5 sier at Veig og Dagali er i denne sammenheng særlig verneverdige områder. Samtidig er det klart at med dette vedtak vil ikke dette landsmøte fatte noen endelig beslutning om fredning av Dagali og Veig. Det må i så fall da behandles av regjering og stortingsgruppe på egnet tidspunkt når denne sak skal opp til behandling.

Ola Joten, Hedmark: Jeg er tilfreds med denne programformulering om vern av Veig og Dagali. Jeg håper det ikke bare blir en papirbestemmelse. Jeg har lyst til å trekke fram et annet verneområde, nemlig Femunden og Femund-vassdraget som også skal vernes mot kraftutbygging.

Regjeringen skal nå behandle en sak som dreier seg om senkning av Langsjøen som hører til Trysilvassdraget. Etter min oppfatning må miljøvern også omfatte senkning av en sjø. Vi må få klare regler så det ikke blir bare papirbestemmelser.

Leiv Kjollmoen, Rogaland: Når vi snakker om energiforbruk må vi også spørre hva vi bruker kraften vår til. Vi har mye kraftkrevende industri, f.eks. produserer vi 620 000 tonn aluminium, og vi viderefører 80—90 000 tonn, en sjettedel. Utvidelse av videreføringen kan gi like mange arbeidsplasser som råstoffproduksjonen gir. Foredling er ikke kraftkrevende, og la oss i Arbeiderpartiet gå foran og fremme en slik politikk.

Arne B. Tyssen, Akershus: Det står i punkt 8 at vi vil arbeide for å utvikle alternative energikilder. Jeg vil ta opp forslaget fra Asker Arbeiderparti, nr. 205, hvor det står. «Forskning vedrørende utvikling av alternative energiformer må intensiveres.» Jeg mener det er en sterkere måte å si det på, og vil også tilføye: «Eldre kraftverk må effektiviseres.»

Jostein Nyhamar, Akershus: Jeg innrømmer at jeg helst hadde sett alternativ II vedtatt. Når jeg likevel aksepterer forslaget fra redak-

sjonskomiteen og stemmer for det, er det fordi jeg oppfatter det reelle innhold i dette forslaget som det samme som i det opprinnelige alternativ II. Når den sier: Nasjonalpark på Hardangervidda og uttrykkelig definerer Dagali og Veig, ville det i virkeligheten være en meningsløshet hvis ikke Dagali og Veig vernes.

Kaare Tønne, Sør-Trøndelag: Odvar Nordli pekte bl.a. på at det er store distriktstvis forskjeller når det gjelder behovet for kraftutbygging. Jeg representerer Sør-Trøndelag hvor det er et påtrengende behov for kraftutbygging. Myndighetene har arbeidet for å få gjennomført den. Vi har konsesjonssøknad inne om utbygging av Orkla og er meget opptatt av den saken. Det er ikke bare spørsmål om å bygge ut på sikt, men det er påtrengende nødvendig å få den gjennomført snarest. I begynnelsen av 80-åra vil situasjonen i Sør-Trøndelag ellers bli prekær. Da vil vi stå overfor en kraftkrise hvor det kan bli tale om utkoblinger, hvis det ikke blir utbygging. Dette er realiteter. Jeg har derfor vanskelig for å godta en formulering som sier «forsiktig videre utbygging». Vi må bygge ut de vassdrag vi finner forsvarlig å bygge ut. Jeg foreslår formuleringen:

«I den videre kraftutbygging skal det legges sterk vekt på naturvernensynene.»

Thorbjørn Berntsen, Oslo: Denne saken har vært utbasunert som det store stridsemne på dette landsmøtet. I foredrag og innlegg er det understreket at programmet gi uttrykk for at vi ønsker et kvalitativt bedre samfunn og vi har brukt forskjellige ord for å beskrive hva vi mener med det. Det dekkes best i alle de punkter som knytter seg til et bedre miljø på arbeidsplassene, i lokalsamfunnet. Vi vil ta bedre vare på våre natur og våre ressurser og forsøke å beskytte dem litt mer enn vi kanskje har gjort hittil. Det skal altså være vår profil fremover. Jeg synes det er viktig at vi kan gå fra hverandre i forvissning om at det i hvert fall ikke har flytt blod her på landsmøtet. Vi er enige om at vi skal leve i et kvalitativt bedre samfunn. Det bør være grunnlag for enstemmig oppslutning om dette forslag fra redaksjonskomiteen. Det er i pakt med grunntonen og ånden i vårt nye arbeidsprogram. Jeg synes det er i godt samsvar med intensjonene vi hittil har vært enige om, og jeg vil være tilfreds med et vedtak hvor det står at vi skal ha nasjonalpark på Hardangervidda og at Veig og Dagali er særlig verneverdige.

Harald Becker, Oslo: Jeg er enig med Berntsen i at vi bør kunne gå fra dette landsmøtet som venner. Jeg er glad for modifiseringen av dette forslaget, men skulle ønske ordet «særlig» var fjernet. Jeg har

inntrykk av at landsmøtet her binder våre stortingsrepresentanter. Selv liker jeg ikke å gå til et møte med bundet mandat, og finner ingen grunn til å binde våre stortingsrepresentanter på hender og føtter i alle saker.

Strek ble nå forslått og vedtatt.

Araham Øvrebotten, Sogn og Fjordane: Jeg var innstilt på at vi ville nå fram til enighet i denne saken. Dette forslaget er ikke så kategorisk, det åpner for en vurdering og det er godt for dem som skal arbeide videre. Jeg har festet meg ved punktet om en mest mulig samlet vurdering av vår framtidige energisituasjon, og vil si det så sterkt at det er strutsepolitikk.

Statsminister *Odvar Nordli*: Da landsstyret i sin tid behandlet utkastet til arbeidsprogram, valgte man med velberådd hu å legge fram forskjellige alternativer i forbindelse med et av de viktigste og mest krevende punkter i vårt arbeidsprogram, nemlig spørsmålet om vår energipolitikk. Vi gjorde det ut fra ønske om å få en åpen, fri og bred debatt om spørsmål som er helt sentrale i vår politikk både når det gjelder energiutbygging og ressursbruk i tida framover. Denne debatt har vi nå hatt. Vi har også hatt en bred debatt i landsstyret om dette. Ulike synspunkter er presentert og redaksjonskomiteen har lagt fram en enstemmig tilråding som trekker opp prinsipielle synspunkter på vår energipolitikk og vår holdning til bruk av naturressursene. Jeg har bestandig sett Arbeiderpartiets landsmøter som de møter som skal trekke opp de prinsipielle holdninger og synspunkter på sentrale felter av vår politikk. Jeg har aldri sett vårt landsmøte som et forum som skulle gå inn i administrasjonens sted i vårt land. På bordet har vi nå en enstemmig tilråding fra redaksjonskomiteen og jeg henstiller til landsmøtet at man nå på bakgrunn av en bred debatt vi har hatt, slutter seg til denne tilråding og at man viser vår regjering og stortingsgruppe den tillit at man mener den er kompetent til å føre denne politikken videre. Jeg anbefaler at man så snart som mulig går over til votering og da gir tilslutning til redaksjonskomiteens innstilling.

Osvald Medhus, Buskerud: Jeg vil stemme for det forslag som foreligger fra redaksjonskomiteen. Det er kommet flere kommentarer til dette forslaget og det er ikke helt likegyldig hvilke kommentarer som ligger til grunn for det. Jeg synes det er naturlig å holde seg til den kommentar og forklaring som formannen i redaksjonskomiteen

teen har gitt. Jeg har ingen innvending mot den, og ser på forslaget som samlende i en vanskelig sak.

Ole Knapp, Oppland: Etter Odvar Nordlis avklaring avstår jeg fra å ta ordet og anbefaler forsamlingen å støtte det forslag som nå foreligger.

Peder Johansen, Hordaland: Det er ikke snakk om å være for eller mot naturvern. Det saken gjelder er å skaffe kraft til Norge. Jeg kan garantere at det likevel vil bli en kjempestor nasjonalpark på Hardangervidda når jeg foreslår et tillegg til punkt 5:

«*Deler av vassdragene* Veig og Dagali er særlig verneverdige.»

Tor Halvorsen: I programutkastets Alternativ II er det også sagt: «Ingen konsesjon for utbygging av Jotunheimen før alle konsekvenser for forurensningene i Mjøsvassdraget er kartlagt.» Dette er det ingen uenighet om, og det har vært klart hele tiden at dette skal være på det rene før man går til noen utbygging. Derfor er det ikke trukket med i redaksjonskomiteens forslag. Til Nyhammars innlegg vil jeg bare si at jeg står fast ved den formulering og bakgrunnen for den som en samlet redaksjonskomité har gitt uttrykk for. De forslag som er antydnet her, spesielt det om å utvikle alternative energiformer, bør sendes over til sentralstyret og ses i sammenheng med de øvrige. Jeg anbefaler redaksjonskomiteens innstilling.

Peder Johansen, Hordaland, trakk sitt forslag.

Redaksjonskomiteens innstilling om avsnittet «En forsvarlig energibruk» ble tatt opp.

Vedtak: Enstemmig tiltrådt.

Landsmøtet fortsatte behandlingen av de enkelte punkter i arbeidsprogrammet.

Side 5: *En samfunnsstyrt oljepolitikk*

Siste avsnitt får følgende ordlyd:

På nye oljefelter må *statens eget selskap* ha en dominerende plass. Hovedregelen om ilandføring i Norge opprettholdes.

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 1 får følgende ordlyd:

— Moderat tempo i leting etter og utvinning av olje og gass. *Strenge sikkerhetskrav for å hindre ulykker og skader på livet i havet og forurens-*

ning langs strendene. Stadig forbedring av oljevernberedskapen i takt med den teknologiske utvikling.

Nytt punkt 3:

- *Statoil må spille en hovedrolle i virksomheten på den norske kontinentalsokkelen, særlig nord for 62. breddegrad.*

Forslaget punkt 3 (nytt punkt 4), siste setning, endres til:

- *Fortsatt sterk økning i investeringene i tiltak for økt sikkerhet og beredskap ved utvinning av olje og gass.*

Jostein Nyhamar, Akershus: Dette forslaget fra redaksjonskomiteen springer vel ut fra mitt forslag om tilføyelse til den oljepolitiske uttalelser og imøtekommer langt på vei intensjonene i dette. Jeg foreslår en endring i punkt 3 slik:

«Ingen utenlandske selskaper får adgang som operatører i oljevirksomhet nord for 62. breddegrad.»

Da mitt forslag ble reist, sa Bratteli at dette landsmøtet er en ansvarlig forsamling og anbefalte at dette benkeforslag måtte bli avvist. Jeg skal få sitere fra Stortingsmelding nr. 25 om petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn. Det heter her på s. 13: «Oljeproduksjonen i havområdene lengst nord vil kunne reise sine egne problemer. De muligheter vi har for å løse slike problemer vil i første rekke være avhengig av den internasjonale utvikling. En utvidelse av samarbeidet og avspenningen mellom stormaktene som får virkninger også i de nordlige områder, vil gjøre det lettere å finne tilfredsstillende løsninger i vår oljepolitikk. På denne bakgrunn vil det være i norsk interesse å sikre en norsk ledelse av undersøkelsene etter og evt. utvinning av olje på de nordlige deler av vår kontinentalsokkel. Men norsk nasjonal styring og kontroll i disse følsomme områder må også være i stormaktenes interesse.» og på s. 89: . . . «På denne bakgrunn er det viktig å sikre en fast norsk ledelse av undersøkelsene etter og evt. utvinning. . .»

Jeg vil tro at denne forsamling er i godt ansvarlig selskap hvis den vedtar mitt forslag.

Trygve Bratteli: Jeg vil tilrå redaksjonskomiteens forslag. Hvis Nyhamar leste litt mer i meldingen ville han finne ut at området nord for 62 breddegrad og de nordligste områder er to forskjellige ting. Det er helt klart at en i de nordlige områder som Barentshavet og Svalbard vil måtte ta andre hensyn enn de som gjelder på storparten av feltene fra 62. breddegrad og nordover.

Tor Halvorsen: Redaksjonskomiteen har diskutert Nyhamars forslag og mener at intensjonene om norsk styring og kontroll også ligger i det forslag vi har fremmet. Det heter her at Statoil må spille en hovedrolle i virksomheten på den norske kontinentalsokkelen, særlig nord for 62 breddegrad. Men vi fant det galt å slå fast i et program at utenlandske selskaper ikke skal ha adgang.

Dirigenten tok opp Nyhamars forslag.

Vedtak: Nyhamars forslag falt. Redaksjonskomiteens innstilling om oljepolitikken ble deretter enstemmig vedtatt.

Side 5: En effektiv distriktspolitikk og et variert arbeidsliv
Annet avsnitt får følgende ordlyd:

— Gjennom en planmessig politikk for sysselsetting har det lyktes å holde arbeidsløsheten lav i Norge. *Det må imidlertid skaffes flere arbeidstilbud i distriktene. Det er også nødvendig med en særlig innsats for å skape nye arbeidsplasser ved omstillinger i næringslivet.*

Under Arbeiderpartiet vil:
Punkt 4 får følgende ordlyd:

— *Viktige virkemidler i distriktspolitikken er investeringstilskott og opplæringstilskott, gradert arbeidsgiverandel og transportstøtte.*

Steinar Nymo, Troms; fremmet følgende forslag:

«Tilføydelse til 2. avsnitt etter . . . omstillinger i næringslivet: Et siktemål må i denne forbindelse være å støtte etablering av industrier med høyere foredlingsgrad ute i distriktene.»

Nymo sa at dette ville skaffe arbeidsplasser, særlig for kvinner på det sted de bor, og for mennesker med nedsatt arbeidsevne. — Jeg kommer fra et fiskevær med ensidig næringsstruktur og der må de som ikke kan være på fiske ofte uføretrygdes eller omskoleres og flytte. Dette gjelder de fleste fiskevær i Nord-Norge.

Oddvar Hansen, Troms: Troms Arbeiderparti hadde for kort tid siden en konferanse hvor vi fikk en grundig oversikt over situasjonen når det gjelder arbeidsplasser og distriktspolitikk i det hele tatt. Ca. ti kommuner har det særlig vanskelig fordi det omtrent ikke fins arbeidsplasser og nesten alle er pendlere. Disse kommuner har et særlig behov for hjelp og offentlig støtte for å få utviklet et variert arbeidsliv. Konferansen kom til den konklusjon at slike vanskeligstilte kommuner bør få et høyere investeringstilskudd enn

andre. Det ville styrke Arbeiderpartiet om vi tilføyde punkt 4 følgende:

«Investeringstilskottet bør kunne økes med inntil 50 pst. i særlig vanskeligstilte kommuner som i dag får tilskott på inntil 35 pst.»

Tor Halvorsen: Det er vel ingen uenighet om innholdet i forslagene men i programmet har vi konsentrert oss om generelle virkemidler. Det er spørsmål om vi skal gå så detaljert til verks. Jeg skulle anta at disse synspunkter bør vurderes i industridepartementet som skal løse de problemer og oppgaver som fins rundt omkring i landet.

Dirigenten foreslo at Hansens og Nymos forslag ble oversendt sentralstyret for viderebefordring til de riktige instanser. Forslagsstillerne godtok dette.

Vedtak: Begge forslag ble oversendt sentralstyret. Deretter ble redaksjonskomiteens innstilling om distriktspolitikken enstemmig bifalt.

Side 5: *Aktiv industripolitikk*

3. setning får følgende ordlyd:

— *Av hensyn til distriktspolitik og bosetting er det nødvendig at sysselsettingen i industrien opprettholdes på om lag samme nivå som i de senere år.*

Side 6: Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 1, annen setning, får følgende ordlyd:

— Det gjelder etableringsloven, Distriktenes Uthbyggingsfond, etableringsveiledningen, Statens industrivekstanlegg, Industrifondet, *Utviklingsfondet, Industribanken og andre statlige finansieringsinstitusjoner.*

Punkt 9 får følgende ordlyd:

— *I samarbeid med fagbevegelsen utrede nødvendige tiltak for å endre struktur- og eierforholdene i treforedlingsindustrien, slik at den sikres med gode og trygge arbeidsplasser.*

Vedtak: Enstemmig godkjent.

Side 6: *Trygghet og likestilling i landbruket*

Under Arbeiderpartiet vil:

Nytt punkt 4:

— Tiltak med sikte på økt utnytting av skogressursene. Det tekniske ut-

styret og driftsmetodene tilpasses de krav et godt arbeidsmiljø og en god ressursutnytting setter.

Nytt punkt 5:

- Ved avtaler mellom partene i skogbruket eller gjennom lovverket må det hindres at store avvirkningsmaskiner blir tatt i bruk før en har fått tid til en samfunnsmessig vurdering av om det er forsvarlig å ta utstyret i bruk.

Forslagets punkt 4 (nytt punkt 6) får følgende ordlyd:

- Eiendomsretten til jord- og skogbruk må praktiseres slik at eieren har rett og plikt til å nytte ut ressursene. Bedre muligheter for forpakter til å kjøpe bruk. Investerings- og låneordningene for særlig vanskeligstilte bruk og landbrukere under etablering styrkes. Prisnivået på landbruks-eiendom begrenses.

Forslagets punkt 5 (nytt punkt 7) får følgende ordlyd:

- Det offentlige bør engasjere seg sterkere i formidling av landbrukseien-dommer og ved tildeling av dyrkingsjord og tilleggsjord til mindre bruk.

Forslagets punkt 6 (nytt punkt 8):

- På de små og middelstore bruk har kvinnenens arbeidsinnsats en særlig stor betydning. Kvinnenens arbeid i landbruket må derfor få en sterkere yrkesstatus. Sosiale og skattemessige ordninger bør utformes slik at kvinner i landbruket blir likestilt med menn og med kvinner i lønnet arbeid.

Forslagets punkt 8 (nytt punkt 10) får følgende ordlyd:

- Sikre at foredlingen av jord- og skogbruksprodukter skjer i samsvar med samfunnsmessige og distriktpolitiske mål. Økonomiske virkemidler og lovverket bør nyttes for å oppnå dette.

Forslagets punkt 9 (nytt punkt 11) får følgende ordlyd:

- Sikre en økt utnytting av grovfôr og beite i melkeproduksjonen og kjøtt-produksjonen særlig med sikte på en utbygging av produksjonsgrunnlaget i utkantbygdene.

Birger Sæther, Oppland: Jeg fremmet et forslag om at jordloven skal endres slik at det blir hjemlet adgang for det offentlige (kom-munene) til å erverve og fordele dyrkingsjord til små og lite bærekraftige bruksenheter. Jeg ser at redaksjonskomiteen har endret noe på det som stod i programutkastet, og jeg synes redaksjonskomiteen her legger fram et forslag som indikerer en negativ holdning til endring av jordloven. Det står jo her at det er de som har eiendomsretten som først og fremst skal ha rett til å dyrke ny jord. Det er

de som har store eiendommer fra før. De små bruk har ingenting. Landsmøtet må tilkjennegi en positiv holdning til endring av jordloven.

Sæther fremmet følgende *forslag*:

«Vedr. forslag til endring i jordlova: Landsmøtet støtter forslaget. Oversendes sentralstyret til videre behandling.»

Vedtak: Forslaget oversendes sentralstyret. Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

Side 6: *Gode kår i fiskerinæringen*

Første avsnitt, tredje setning, får denne ordlyd:

— Norges Fiskarlag må representere fiskerinæringen overfor myndighetene når det gjelder spørsmål av økonomisk betydning for næringen.

Deretter tilføyes følgende setninger:

— Forhandlingene med myndighetene skal bygge på et nært samarbeid med arbeidstakernes faglige organisasjoner. Det opprettes et kontaktutvalg mellom staten og organisasjonene i næringen.

Annet avsnitt, etter annen setning, får avsnittet følgende ordlyd:

— Det må gjennomføres en bedre produksjonsplanlegging, og omsetningen av fisk og fiskeprodukter må organiseres med sikte på best mulig stabilitet i næringen og en rettferdig fordeling av det økonomiske utbytte på næringens enkelte ledd. I denne sammenheng må både fiskerne og arbeidstakerne i fiskeindustrien gis en sterkere innflytelse.

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 4 får følgende ordlyd:

— Tiltak i fiskeforedlingsindustrien som gir grunnlag for jevnere sysselsetting.

Punkt 11, tilføyelse 3. linje:

— ... forskning, *fiskeoppdrett*, samt økonomisk og sosiologisk ... osv.

Rasmus Engstad, Troms: Jeg gir denne innstillingen full tilslutning, men savner en sterkere presisering av de grunne fjorders betydning. Jeg viser her til landsmøte hefte nr. 3, forslag A 209 fra Troms Arbeiderparti. Vi kan trygt si at ressursforvaltningen har stått i fokus under dette landsmøtet. Troms Arbeiderparti har rettet søkelyset mot den ressurs- og miljøfaktor som våre mange fjorder utgjør. Livet i disse står i fare for å utryddes av de mange nye og

effektive redskapstyper, hvis vi ikke bruker vett og forstand i denne høstinga av fjordbunnen. Vi som bor langs fjordene, vet hvilke verdier som står på spill. I tillegg til den verdi fjordfisket betyr i kombinasjon med småbruk, er fjordene en del av bygdenes miljø. For oss er fjordene det samme som fjell og vidde for innlandskommunene. Forslaget fra Troms foreslås oversendt det nye sentralstyret. Vi er ikke fornøyd med denne behandlingsmåten, men etter omstendighetene finner vi å kunne akseptere det. En samlet Troms-benk vil imidlertid rette en sterk henstilling til sentralstyret om å arbeide aktivt for at intensjonene i vedtaket om fjordfiskekonferansen i Troms omsettes i praktisk politikk.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig vedtatt.

Side 6: Skipsfarten og sjøfolkenes stilling

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 2, tilføyelse etter siste setning:

- Statens Havarivernskole bygges ut til en tidsmessig undervisningsinstitusjon i sikkerhetsarbeidet innen skipsfarts- og oljesektoren.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

Side 6: Samordnet samferdsel

Under Arbeiderpartiet går inn for:

Nytt punkt 3:

- Spørsmålet om Nord-Norge-banens eventuelle videreføring avklares med grunnlag i en samlet vurdering av samferdselsplanene.

Forslagets punkt 3 (nytt punkt 4), tredje setning, endres til:

- Egne kjørefelt eller gater for kollektive transportmidler i byer og tettsteder må etableres der det er nødvendig og praktisk mulig.

Side 7: Forslagets punkt 6 (side 7, spalte 1) deles, og får følgende ordlyd:

- Det må skje en samordnet utbygging av de forskjellige transportanlegg. Rasjonelle organisasjonsmessige enheter må etableres i de enkelte distrikter.
- Innenfor luftfarten må det etableres et nærmere samarbeid med selskapene om rute- og terminalsystemet. Sikringstjenesten i luftfarten gis fortsatt høy prioritet.

Forslagets punkt 8 (nytt punkt 10):

Annen setning strykes.

Forslagets punkt 10 (nytt punkt 12):

Første setning får følgende ordlyd:

— Utbyggingstakten i Televerket holdes på et nivå som sikrer utvikling av et moderne og effektivt telekommunikasjonssystem.

Etter forslaget punkt 10 (nytt punkt 12) føyes til nytt punkt:

— Transporttilbudet for funksjonshemmede bygges ut.

Inger Pedersen, Landsstyret, fremmet følgende endringsforslag:

«Ordet eventuelt i første setning sløyfes. 2) Følgende setning tilføyes til slutt: Distriktpolitisk virkning tillegges avgjørende vekt.»

Vi vil gjerne ha en litt mer positiv uttalelse enn det som står her. Komiteen har gjort spørsmålet vanskelig for oss ved å greie å si nei på en positiv måte. Å koble dette sammen med samferdselsplanene er egentlig så fornuftig, men på oss virker det totalt lammende. Vi tror på jernbanen og dens betydning for vår landsdel, som ledd i en effektiv distriktsutbyggingspolitikk. Regjeringen sier i sin Nord-Norgeplan at løsningen av problemene må prioriteres og særlige tiltak vil bli nødvendig. Effektiv distriktsutbygging krever utbygging av kommunikasjoner på land, til sjøs og i lufta. Den nord-norske befolkning vil ikke trygdes, men krever samme rett til arbeid og andre goder som resten av landet. Vi skal nå gå inn i en valgkamp som vi vet vi har sjanse til å vinne. Vi har mulighet for mandatgevinst i Nordland. Men skal vi inspireres, må vi vite at det program vi sloss for er verd å sloss for også i vårt distrikt.

Tor Andresen, Oslo: Også vi fra Oslo er opptatt både av jernbane- og sjøtransport og havnespørsmål. Oslo havn er i ferd med å bli en gammel seilskutehavn. Vi hadde et forslag som nå er foreslått oversendt sentralstyret. Vi mener dette ikke er godt nok og vil gjerne ha flettet inn at Oslo havn blir sentralhavn for Osloregionen. I dette forslag ligger et forsøk på å skape et bedre trafikkert miljø gjennom bl.a. Østfold som har en sterk økning av containertransport over land. I tall utgjør en økning på ca. 200 000 transporter pr. år. Dette er helt uforsvarlig rent miljømessig og i arbeidsprogrammet bør vi slå fast at partiet går inn for utbygging av Oslo havn. Det er ikke snakk om å frata andre havner noe, men bare bygge ut Oslos så den kan ivareta den last som helt naturlig går til Oslo.

Tor Andresen fremmet dette forslag:

«Partiet går aktivt inn for å komme fram til forslag som vil føre til at Oslo havn blir utbygd til sentral havn for Oslo-regionen: Oslo havn blir utbygd til sentral havn for Oslo-regionen.

Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktige.

Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, og med minst mulig parallellkjøring.»

Kari Bergum, Kvinneseekretariatet, fremmet dette forslag:

«Forslag A 31, Trafikkundervisning, oversendes sentralstyret for nærmere vurdering.

Kjøreskolene

I dag styres kjøreskolene etter rene forretningsmessige prinsipper. Dette er en gal utvikling, og derfor mener vi staten bør ta hånd om denne opplæring.

Trolla Arbeidersamfunn foreslår at Arbeiderpartiet programfester samfunnsøvertakelse av kjøreskolene.»

Stig Fossum, Nord-Norge: Det er et faktum at Nord-Norge har ligget tilbake når det gjelder utbygging av kommunikasjoner her i landet. Det er blitt bedre, men mye gjenstår. Videreføring av Nord-Norgebanen er derfor et rettferdig krav. Den vil ikke bare gi et bedre transporttilbud, men få store ringvirkninger for hele landsdelen. I langtidsprogrammet har regjeringen sagt at en må prioritere utbygging av næringsaktiviteten og en av de beste måter å gjøre dette på er å støtte vårt krav. På vegne av Nordlandsbenken refererte Fossum til forslag 23 fra Olav Kyrre Hansen: «Nord-Norgebanen videreføres. Forprosjektering iverksettes i valgperioden.»

Gudmund Eriksen, Landsstyret: Det er beklagelig når en stor sak for Nord-Norge ikke får tilslutning fra alle i landsdelen. Vi kan ikke slutte oss til dette kravet, men til den formulering som er kommet til uttrykk gjennom redaksjonskomiteens innstilling. Vi er nødt til å se sammenhengen mellom jernbane- og veitbygging. I Finnmark er det få og dårlige veier, mange steder er det ikke vei til stedet i det hele tatt. Vi henstiller til Nordlandsbenken at den ikke forlanger realitetsvotering, men oversender saken til sentralstyret.

Lars Bakken, Finnmark: Et vedtak utover det som står i programforslaget tror jeg det vil bli vanskelig å forsvare i Finnmark. Vi må være klar over at f.eks. Havøysund og Mehavn ikke har vei til stedet i det hele tatt. Det foregår fiske utenfor Finnmark til en verdi på 700 millioner og de som bor der vil være med å opprettholde et slikt fiske. Det foreligger en veiplan for Finnmark som vil kreve milliardbeløp. Skal vi på toppen av det forlenge jernbanen? Jeg ber forsamlingen stemme for programkomiteens forslag.

Eli Klaussen, Troms: Vi fra Troms støtter Nordlands krav og beklager at Finnmark viser så lite solidaritet. Det må være en klar

forutsetning at veiutbygging skal stå på lik linje med jernbaneutbygging.

Tor Halvorsen: Jeg tror det vil være galt å gå lenger i programmet enn det som er gjort her. Bratteliregjeringen nedsatte et utvalg som for første gang skulle gi en totalvurdering av forholdene også i Nord-Norge når det gjelder jernbane, sjøtransport, flyruter og vei-transport. Denne utredningen vil være ferdig i løpet av denne måneden. Jeg tror derfor det må være galt å trekke ut en del og programfeste den. Når det gjelder utbygging av Oslo havn er det klart behov for det. Men det er også samme behov for en rekke andre steder, og redaksjonskomiteen mener spørsmålet må sees i sammenheng med den totale utbygging i landet.

Dirigenten tok opp forslag 23 fra Olav Kyrre Hansen.

Vedtak: Forslaget fikk 101 stemmer.

Dirigenten foretok så alternativ votering mellom redaksjonskomiteens innstilling og Inger Pedersens endringsforslag.

Vedtak: Inger Pedersens forslag bifalt med stort flertall.

Forslagene fra Tor Andresen og Kari Bergum ble oversendt sentralstyret. Redaksjonskomiteens øvrige innstilling ble deretter enstemmig tiltrådt.

Side 7: SOSIAL TRYGGHET

Avsnittet Helsevesenet endres til *Helse- og Sosialvesenet*.

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 1, annen linje, ordet *planlagte* strykes.

Punkt 2, etter første setning får punktet følgende ordlyd:

— I nye institusjoner bør de som ønsker det, få egne rom. Stimulering til ombygging . . . osv.

Etter siste setning tilføyes:

— Sykehjem med aktiv rehabilitering i hvert fylke.

Punkt 3, første setning, skal lyde:

— Økning av utdanningskapasiteten for sosial- og helsepersonell.

Punkt 5 får følgende ordlyd:

- Økt offentlig ansvar for helsetjenesten gjennom ny lov om helsetjenesten utenfor sykehus. Denne loven må også omfatte legevaktordningen og ambulansetjenesten.

Punkt 6, første setning, får følgende ordlyd:

- En særlig innsats med økte offentlige midler for funksjonshemmede.

Punkt 7 får følgende ordlyd:

- Det offentlige tannhelsearbeid styrkes gjennom organisering av en samlet og enhetlig offentlig tannhelsetjeneste for hele landet. Tjenesten bygges ut med sikte på å gi fri tannpleie for barn og unge opp til 18 år, pasienter i langtidsinstitusjoner, funksjonshemmede, trygdede med minstepensjon og andre vanskeligstilte grupper.
- Det forebyggende arbeid intensiveres ved mer systematisk bruk av hjelpepersonell og tilbud om gratis fluortabletter til førskolebarn og barn i grunnskolen.

Punkt 8, første setning, får følgende ordlyd:

- Fortsatt sterk vekst på forebyggende tiltak, oppsøkende virksomhet og kontroll med omsetning for å unngå alkohol- og stoffmisbruk.

Tilføyelse foran siste setning:

- Økt støtte til Arbeidslivets Komité osv. . . .

Georg Mikkelsen, Rogaland: Jeg synes ikke dette forslaget går langt nok. Det gjelder ikke bare tannpleien, men hele helsevesenet. Nylig kunne vi lese i pressen at legene gjennomsnittlig hadde 16 minutter til hver pasient. Dette er profittjag. Kunne vi komme fram til at legene hadde offentlig lønn, ville dette jaget ikke bli så sterkt. Mikkelsen fremmet følgende forslag:

«Landsmøtet ber sentralstyret om å vurdere og utrede spørsmålet om en videre utbygging av den offentlige helsetjeneste i Norge.»

Tor Halvorsen: Dette arbeid er allerede under utredning i departementet og skulle altså være i gode hender.

Sosialminister *Ruth Ryste:* Jeg kan bekrefte at vi arbeider hardt med dette i departementet og tror at vi om ikke lenge vil få større klarhet over spørsmålene.

Georg Mikkelsen trakk sitt forslag.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig godkjent.

Side 7: *De trygdede*

Under Arbeiderpartiet vil:
Nytt punkt 3:

— Utredning av spørsmålet om fleksibel pensjonsalder.

Siste punkt (punkt 6) får følgende ordlyd:

— Økning av trygdeytelsene til særlig vanskeligstilte grupper, og en aktiv innsats for bedre muligheter for arbeid og fritidstilbud. Forbedret og forenklet tilbud om tekniske hjelpemidler for funksjonshemmede. Eldre over 70 år med funksjonshemninger må bli likestilt med andre funksjonshemmede hva angår stønad.

Side 7: *Trygghet for innvandrerne*

Under Arbeiderpartiet vil:
Punktet får følgende ordlyd:

— Framtidig regulering av innvandringen til Norge må ikke bygge på kortsiktige eller skiftende vurderinger av behovet for arbeidskraft, men ha som utgangspunkt at de som ønsker å komme til Norge, må være sikret tilfredsstillende kår.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig godkjent.

Side 7: *Økt rettssikkerhet*

Tilføyelse til første avsnitt:

I sterkere grad enn hittil må det reageres mot overtredelser som retter seg mot fellesgodene.

Under Arbeiderpartiet vil:

Punkt 7 får følgende ordlyd:

— Adgangen til å sette *barn og ungdom* i varetekt begrenses.

Punkt 8 får følgende ordlyd:

— Tiden mellom lovbrudd og *soning* må forkortes.

Petter Furberg, Vestfold: Jeg har vært med på å godkjenne endringen i p. 7 hvor det står at adgangen til å sette barn og ungdom i varetekt begrenses. Jeg er i dag blitt gjort oppmerksom på at denne formulering er uheldig, og jeg er enig i det. I den generelle målsetting av avsnittet *Økt sikkerhet* sier vi: Fengsling av barn unngås. Vi vil ikke ha barn i fengsel. Vi kan ikke begrense noe vi ikke vil ha noe av.

Furberg fremmet følgende *forslag* til p. 7:

«Adgangen til å sette ungdom i varetekt begrenses.»

Åse Klundelien, Buskerud: Jeg skjønner den debatt som ligger bak dette forslaget fra redaksjonskomiteen, om at barnevernet er hjelpe-løst o.s.v. Men å sette barn i varetekt er en så uheldig løsning av vi må stryke ordet barn her.

Aud Blegen Svindland, Kvinnesekretariatet, støttet dette og fore-slo at man holdt seg til den opprinnelige formulering i programfor-slaget.

Tor Halvorsen opplyste at redaksjonskomiteen ville gå med på det.

Vedtak: Petter Furbergs forslag ble vedtatt og redaksjonskomi-teens innstilling for øvrig bifalt.

Side 8: Økonomisk demokrati og eiendomsrett

Under Arbeiderpartiet vil:

Nytt punkt 4:

- Spørsmålet om en statlig forretningsbank vurderes i lys av erfaringen med demokratiseringen av forretningsbankene.

Nytt punkt 5:

- Private finansierings- og investeringsselskaper underlegges effektiv samfunnskontroll.

Punkt 6 (forslagets punkt 4) får følgende ordlyd:

- Utredning av forsikringsbransjens framtid, med økt vekt på samarbeid mellom forsikringsselskaper, offentlige institusjoner og folkeorganisa-sjonene. Modernisering av forsikringslovgivningen, bl.a. ved å sikre økt bedriftsdemokrati og styrket samfunnsmessig styring av forsikrings-selskapene.

DISSENS:

Thorbjørn Jagland vil føye til:

«... styring av forsikringsselskapene på linje med forretningsbankene.»

Tor Halvorsen: Når det gjelder Jaglands dissens, har redaksjons-komiteen vurdert det slik at når man skal sette i gang utredning, bør man ikke i siste linje trekke noen konklusjon for hva utrednin-gen skal gå ut på.

Thorbjørn Jagland: De av oss som var på forrige landsmøte vil huske at vi vedtok at forsikringsselskapene bør demokratiseres ved at Stortinget oppnevner minst halvparten av medlemmene i sel-

skapenes representantskap. Dette er ikke gjennomført i perioden. Det er på den bakgrunn jeg ønsker å styrke den programpost redaksjonskomiteen har foreslått. Jeg ønsker at spørsmålet skal utredes, men premissene skal være at forsikringsselskapene skal demokratiseres på lik linje med forretningsbankene.

Vedtak:

Ved votering fikk Jaglands forslag 100 stemmer. Jagland bad om kontravotering og opptelling. Redaksjonskomiteens innstilling fikk 145 stemmer.

Skifte av sekretærer: Britt Schultz og Jan Egrem overtok.

Side 8: NORGE OG VERDEN

En ny økonomisk verdensordning

Første avsnitt, tilføyelse etter siste setning:

Det er påkrevd med et samarbeid mellom de industrialiserte land for å sikre kontroll over den internasjonale økonomi etter arbeiderbevegelsens målsettinger om arbeid og inntekt for alle.

Tor Halvorsen: Forslagene som gjelder internasjonale forhold er av dem man er spesielt omhyggelig med både i partiets organer og her på landsmøtet. Det er viktig at vi har formuleringer som er klare og ikke levner noen tvil om hvor vi står når det gjelder internasjonalt samarbeid og politikk. Redaksjonskomiteen har derfor ikke gått inn for endringer av de formuleringer som står i programmet. Det nye er tilføyelsen som er tatt inn på bakgrunn av de aktuelle forhold som både fagbevegelsen og partiet i det siste har vært nokså sterkt involvert i.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling godkjent.

Side 8: *Samarbeid med utviklingslandene*

Under I handelspolitikken vil Arbeiderpartiet:

Nytt punkt 3:

- Det må være et krav til private investeringer at de bygger på et samarbeid som øker foredlingsevnen i vedkommende utviklingsland, sikrer sysselsetting på et høyere nivå og reinvestering av storparten av overskuddet. Det må åpnes for full nasjonal råderett over virksomheten etter en viss tid.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling godkjent.

Side 8: *En politikk for sikkerhet og fred*

DISSENS

fra Thorbjørn Jagland:

De grunnleggende målene for sikkerhetspolitikken er å forhindre krig og å sikre avspenning, nedrustning og nasjonal selvstyre, nasjonal suverenitet. Sikkerhets- og forsvarspolitikken må bidra aktivt til å skape et verdensomspennende sikkerhetssystem som er fritt for militære blokkdannelser og trusler fra masseødeleggelsesvåpen.

Siden 1949 har Norge vært medlem av NATO. Det vestlige forsvarssamarbeidet har imidlertid aldri vært ment som en varig løsning av sikkerhetsproblemene. Det er derfor nødvendig med en løpende vurdering av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk for å nå fram til de mest tjenlige løsningene.

Arbeiderpartiet vil:

- Norge må arbeide for at NATO og Warszawa-pakten erstattes av et nytt sikkerhetssystem i Europa der også alliansefrie land deltar.
- Norge må gradvis trekke seg ut av NATO-alliansen og bygge opp et nasjonalt og uavhengig forsvar av defensiv karakter.
- Norges basepolitikk, atompolitikk og de begrensninger som anvendes for allierte fellesøvelser, skal opprettholdes slik det er fastlagt av Regjering og Storting.
- Norge må medvirke til å sette Helsingfors-avtalens prinsipper ut i praktisk politikk ved å delta aktivt i arbeidet for avspenning og samarbeid, rustningskontroll og gjensidig reduksjon av rustningene. Det må stilles krav til at avtalens prinsipper blir etterlevd i alle land som har undertegnet den.
- Norge må arbeide aktivt for oppretting av atomfrie soner i Europa og for at konferansen om gjensidige styrkereduksjoner i Sentral-Europa kan føre til reell militær nedtrapping.
- Norge må søke samarbeid med andre land for å aktivisere FNs arbeid med rustningskontroll og nedrustning, bl.a. gjennom en egen FN-sesjon for nedrustning.
- Norge må fortsette samarbeidet om nordisk innsats for FNs fredsbevarende virksomhet.

Thorbjørn Jagland, AUF: Det er på bakgrunn av Sissel Rønbecks særuttalelse i programforslaget at AUF nå fremmer eget forslag om forsvars- og sikkerhetspolitikken. I det program vi nå har, er det i innledningsavsnittet åpnet for en viss vurdering av forsvars- og sikkerhetspolitikken. Her heter det at «det vestlige forsvarssamarbeid aldri har vært ment som en varig løsning av sikkerhetsproblemene. Det er derfor nødvendig med en løpende vurdering av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk for å nå fram til de mest tjenlige løsninger». Dette er ikke tatt inn i det nåværende forslag til program. AUF har derfor fremmet forslag til nytt innledningsavsnitt i tråd med det

arbeidsprogram vi nå har. Jeg må be om at vi får votering over innledningsavsnittet for seg og punktene deretter.

Jagland refererte deretter disse punkter.

Dirigenten kunne ikke gå med på denne voteringsform.

Reinulf Steen, Sentralstyret: Jeg vil slutte meg til de synspunkter Knut Frydenlund og Odvar Nordli tidligere har gitt uttrykk for på dette møtet, men jeg vil gjerne komme med noen i tillegg. Jeg ber hver og en forsøke å foreta en sammenlikning mellom det Europa vi lever i i dag og det Europa vi levde i i 50-åra. Det er ikke lenger berettiget å si at Europa befinner seg i en kald krigssituasjon av den karakter vi hadde i 50-åra. En av de viktigste årsakene til det er den avspenningspolitikk som Willy Brandt innledet da han, først som utenriksminister, deretter som forbundskansler, opprettet kontakt mellom Øst- og Vest-Europa på tvers av de skarpe skillelinjene som eksisterte på det tidspunkt. Et av de viktigste avsnitt i Brandts tale i går var kanskje det som kom etter det han sa om betydningen av å vinne respekt for menneskerettighetene, nemlig dette: «Jeg vil imidlertid tilføye at vi ikke kan akseptere at illusjonister og falskmyntere setter menneskerettighetene opp mot avspenningen. Det er ingen motsetning mellom det å gjøre seg til talsmann for en omfattende realisering av menneskerettighetene og ikke å tillate noen sabotasje av avspenningspolitikken. Dette er et hele. Den amerikanske presidenten er blitt feiltolket hvis man vil ta ham til inntekt for noe annet. Den som ødelegger avspenningen, ødelegger også arbeidet for menneskelige lettelser. Hvis det ikke skulle lykkes å fortsette avspenningen, blir kampen for menneskerettighetene enda mer vanskelig. Hvis ikke freden kan sikres, kunne vi like godt slutte å tale om menneskerettighetene.» Så sterkt understreket Willy Brandt betydningen av å videreføre avspenningspolitikken. Den sentrale oppgave i vår europeiske politikk i dag er å yte det vi kan yte av bidrag til at avspenningspolitikken kan fortsette. Og da vil jeg spørre: Yter vi et slikt bidrag ved en ensidig norsk utmelding av NATO eller ved tiltak som innebærer skritt mot norsk utmelding? Hva vil virkningene av et slikt skritt være for avspenningspolitikken? På bakgrunn av de erfaringer jeg har fra internasjonalt arbeid de seinere år, føler jeg meg helt sikker på at skritt i retning av en norsk utmelding av NATO ikke vil bidra til å fortsette avspenningspolitikken, men det motsatte. Det motsatte fordi det vil skape uro i en utvikling som er i gang i riktig retning — langsomt går den, og vi er utålmodige — men den er i gang. Jeg kjenner ikke et eneste land i Europa, i Norden, i hele verden, som har noe ønske om at Norge

skal melde seg ut av NATO. Tvert i mot. For hva er det våre venner i det sørlige Afrika, i Latin-Amerika, sier når vi møter dem? Hva oppfatter de som Norges viktige rolle? Det jeg hører når jeg snakker med dem er betydningen av den rolle Norge spiller i NATO.

Einar Gerhardsen møtte på et viktig NATO-møte i Paris i 1957. Den gang hadde vi hele den europeiske debatt om kjernefysiske våpen. Vi er alle kjent med den tale han der holdt og den virkning den hadde. Jeg møter ennå i dag mennesker som snakker om hvilken betydning den talen hadde for hele holdningen til utviklingen av kjernefysiske våpen. Jeg vil nevne et annet eksempel: Andreas Cappelen deltok som norsk utenriksminister på NATO-møte i Lisboa i 1971. Der holdt han en tale som det ennå går frasagn om, og som gav Norges stemme betydning i internasjonal sammenheng. Jeg vil spørre: Hvem ønsker vi å påvirke? Hvor har vi muligheter for å påvirke?

Ut fra disse synspunkter vil jeg gjerne se hele denne debatten og det ville være sørgelig om vi i en tid da vi drøfter virkningene av Helsingforsavtalen og forbereder oppfølging på Beograd-møtet i juni, om vi på dette tidspunkt da alle internasjonalt engasjerte mennesker i Europa er opptatt av å drøfte hvordan man skal bygge ut kontakten mellom land som er medlem av NATO, som er medlem av Warszawa-pakten og alliansefrie land, skulle vende tilbake til den debatt vi førte i 50-åra, og som nå er historie.

Jeg regner Jamaicas utenriksminister og Julius Nyerere som mine personlige venner. Et hovedtema de alltid tar opp er Norges rolle i NATO. De fremhever vår fortjenstefulle innsats på flere områder. Jeg har ikke sagt dette fordi jeg undervurderer den betydning NATO-medlemskapet har for vårt lands egen sikkerhet. Jeg slutter meg som nevnt helt til det Nordli og Frydenlund har sagt. Men jeg ville gjerne føye til disse synspunktene fordi spørsmålene har et langt videre perspektiv. Jeg er helt overbevist om at en ensidig norsk utmelding av NATO vil bidra til å hemme den utvikling i retning av avspenning som vi har. Det ville skape det motsatte — økt uro.

Thorbjørn Jagland, AUF: Jeg oppfatter det slik at dette ikke er tidspunktet for å ta en sikkerhetspolitisk debatt. Men når partiformannen sier at debatten fra 50-åra ikke passer i dag, er jeg enig i det, og det er heller ikke på det grunnlag AUF fører debatten nå. Vi sier at vi vil arbeide mot et nytt sikkerhetssystem i Europa der også alliansefrie land deltar. Jeg er ikke enig i dirigentens voteringsopplegg. Det som står fast er at vi har gått vekk fra det som står i innværende program i innledningsavsnittet. Jeg mener landsmøtet bør ha anledning til å votere over det.

Sissel Rønbeck, AUF: Noen ord om hvorfor AUF og andre i partiet føler behov for igjen å ta en debatt om en del av linjene i vår forsvars- og sikkerhetspolitikk. Sist vi hadde en omfattende debatt om disse spørsmål, var bildet i Europa og i Norge preget av vilje til blokkoppløsning. Det er ikke situasjonen i dag, snarere tvert imot. . . I NATO øker utgiftene til forsvaret. Det gjør de i Norge også. Av langtidsprogrammet framgår det at våre forsvarsbudsjetter nå skal opp på et nivå som tilsvarer 4% av nasjonalproduktet: Norge og NATO er med i et rustningskappløp som vi finner uforvarlig av mange grunner, som vi er skremt over og finner meningsløst av mange grunner. En av dem er at 82 000 mennesker dør av sult hver eneste dag. Bildet er dessuten i urovekkende grad preget ikke av avspenning, men av klare tendenser til forsterkning av det jeg vil kalle psykologisk krigføring. Klimaet er blitt kaldere. Den utvikling vi har sett de siste åra bekrefter for oss at medlemskap i NATO ikke har ført til avspenning og nedrustning, men er i ferd med å snu seg til det motsatte. Da velger vi ikke et alternativ som sier at vi skal melde oss ut av NATO i morgen, men et alternativ der en gradvis trekker seg ut og parallelt med det bygger opp et nasjonalt forsvar av den karakter vi beskriver i forslaget her. Vi velger det i stedet for et medlemskap som nå ikke fører til avspenning og dessuten til en sterk opprustning i verden. Det er interessant og tankevekkende at en nå ikke har funnet det mulig å si som i det nåværende arbeidsprogrammet. Den åpenhet som ligger i det nåværende arbeidsprogram formulering er det nesten umulig å spore i den uttalelse vi nå har på bordet. Jeg synes at landsmøtet, selv om en kommer til ulike konklusjoner når det gjelder konkrete handlinger, bør ha mulighet til å si fra om det ønsker å vise at det er interessert i en åpen holdning og en løpende debatt, som i hvert fall er bedre enn de blokkene en har i Europa i dag.

Dirigenten bad om at de som var enig i at hele dissensen måtte stemmes over under ett, gav uttrykk for det.

Vedtak: Dirigentens voteringsopplegg vedtatt med klart flertall.

Innstillingen fra redaksjonskomiteen ble så satt opp mot Jaglands forslag.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt. AUF's forslag fikk 45 stemmer.

Side 8: *Internasjonale organisasjoner*

DISSENS

fra Thorbjørn Jagland:

«Norge har avtale om assosiert tilknytning til Det Internasjonale Energi-byrået, IEA. Denne avtalen må sies opp for å sikre nasjonal styring med olje- og energipolitikken. Norge er fortsatt interessert i et internasjonalt samarbeid om forskning, energisparing og utvikling av alternative energikilder.»

Thorbjørn Jagland, AUF, fremmet sin dissens i henhold til innstillingen.

Ved votering oppnådde Jaglands forslag 37 stemmer.

Side 8: *Samarbeid med meningsfeller*

Tilføyelse etter første avsnitt:

Det ligger et spesielt ansvar i å styrke og støtte framveksten av demokratiet og en progressiv utvikling i land som Portugal, Spania, Hellas og Tyrkia. DNA vil legge stor vekt på samarbeid med den demokratiske arbeiderbevegelsen i disse landene.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling godkjent.

FORSLAG FREMMET I PLENUM

Redaksjonskomiteens innstilling nr. 2 til forslag fremmet i plenum var omdelt.

Redaksjonskomiteens innstilling til forslagene:

Nr. 1. Ole Johannessen, Sogn og Fjordane:

Under punktet *Arbeid for alle* i programmet, punkt 6, tilføyes:

«Effektiv kontroll med private leiefirmaer som opererer på arbeidsmarkedet.»

Red.: Forslaget tiltres og innarbeides i «Arbeid for alle».

Vedtak: Godkjent.

Nr. 2. Jan Haldorsen, Oslo:

«Viktige deler av Jotunheimen legges ut som nasjonalpark. Dette skal ikke hindre naturlige næringsvirksomheter som jordbruk, skogbruk, jakt og fiske.

Imidlertid må det være sterke restriksjoner for vei- og hyttebygging, samt etablering av ny hotellvirksomhet. Turistforeningens hyttetilbud bygges ut med statlig støtte.»

Red.: «Deler av Jotunheimen legges ut til nasjonalpark» tas inn i programmet.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 3. Liv Andersen:

«Utredningen (NOU: 1976:57) om de Ensliges økonomiske og sosiale stilling følges opp med konkrete tiltak for å bedre de ensliges livsvilkår.»

Red.: Intensjonen anses dekket i innledningsavsnittet om Familiepolitikken.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 4. Ivar Ødegaard, Oslo:

«Justeringsindeksen for eldre Husbank-lån reduseres eller settes ut av kraft inntil dette spørsmål er nærmere utredet. Slik som ordningen er nå, vil disse boliger få en stigning i husleiene på minst 10 % pr. år, når en også tar hensyn til økningen i de kommunale avgifter. Dette er en stigning som ikke står i forhold til disse boligernes standard. Det vises til uttalelse fra kongressen i NBBL og representantskapet i Oslo Bolig- og Sparelag.»

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 5. Birger Sæther, Oppland:

Med henvisning til Aurskog Arbeiderlags forslag A 15, fremmes følgende forslag som går på jordlova:

«Jordlova endres dit hen at det blir hjemlet adgang for det offentlige (kommunene) til å erverve og fordele dyrkingsjord til små og lite bærekraftige bruksenheter.»

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 6. Thor-Eirik Gulbrandsen, Akershus:

Under avsnittet «Arbeid for alle»,
Arbeiderpartiet vil:

- «— at orienteringen om arbeidsliv og fagbevegelse må bli en obligatorisk del av skole- og opplæringstilbudet. Ved landets skoler innføres som obligatorisk emne at representanter fra LO/N.A.F. og Arbeidsformidlingen orienterer om yrkesvalg, utdanningsmuligheter, rettigheter, plikter og arbeidsforhold i arbeidslivet.
- 7.— at initiativet til at det igangsettes en bred forskning og utredning for å få økt innsikt i de problemer arbeidsløsheten blant ungdom skaper og muligheten for å løse disse problemer.
  - utarbeide et system for registrering av reell arbeidsløshet blant ungdom i arbeidsformidlingens regi.
  - styrke arbeidsmulighetene for ungdom, kvinner, eldre og funksjonshemmede vesentlig.
  - sette arbeidsformidlingen i stand til å fungere mer effektivt, drive utstrakt individuell behandling, oppsøkende virksomhet og særlig rettleiing av arbeidsløs ungdom, kvinner, eldre og funksjonshemmede.
  - at målet må være at alle som ønsker det, skal ha muligheter til å skaffe seg trygt, inntektsgivende og meningsfylt arbeid på heltid eller deltid.

Red.:

6. Det vises til avsnittet om utdanningspolitikken som har klare formuleringer om skolen, arbeidslivets organisasjoner og samfunnet. Forslaget foreslås også oversendt Sentralstyret.»
7. Det vises til programforslagene om ungdomsarbeidsløsheten og Regjerings arbeid med spørsmålet. Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 8. Eidsvoll Arbeiderparti:

«Gjennom arv og på annen måte som ikke alltid har vært knyttet til eget arbeid har enkelte personer/familier greid å skaffe seg eiendomsretten over uforholdsmessig store skog- og fjellvidder. Denne eiendomsrett gir enkelte mennesker ufortjente privilegier til skade for øvrige samfunnsborgere. Dette forhold bør nå avvikles.

Forslag: Spørsmålet om samfunnsmessig overtakelse av skog- og fjellendommer over 10 000 dekar i privat eller selskapers eie utredes.»

Forslaget føyes inn under avsnittet «Økonomisk demokrati og eiendomsrett», side 8.

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 9. Terje Løkken, Oslo:

«Partiet går aktivt inn for at Oslo havn blir utbygd til sentralhavn for Oslo-regionen.»

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 10. Terje Løkken, Oslo:

«Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktig.

Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, og med minst mulig parallellkjøring.»

Red.: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 11. Per Gunnar Olsen, Troms:

Endringsforslag til «Helsevern», punkt 7:

«Den offentlige tannhelsetjeneste styrkes med sikte på gratis tannhelsetjeneste for alle. Fri tannpleie for barn og ungdom opp til 20 år, funksjonshemmede, eldre og andre vanskeligstilte grupper etter bestemte regler. Fylkeskommunene settes økonomisk i stand til å gjennomføre gratis tannrøkt for disse grupper.

Tilbud om gratis ... osv., som i programforslaget.»

Red.: Forslaget er delvis dekket av programforslaget. Programkomiteen finner det ikke riktig å gå lengre i denne omgang, og understreker at programforslaget allerede innebærer betydelig økonomisk løft.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 12. Asveig Leiros, Troms:

Endringsforslag til *Helsevern*, punkt 5:

«Fullt offentlig ansvar for planlegging, utbygging og drift av helse-tjenester utenfor sykehus, bl.a. ved fast organisert legevaktordning og en offentlig organisert bedriftshelsetjeneste.»

Red.: Forslaget anses i hovedsak dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 13. Bjørn Harald Kristiansen, Østfold:

Forslag til avsnittet «Aktiv Industripolitikk», punkt 9, om treforedlings-industrien:

«At vi vil gjennomføre tiltak for å endre struktur- og eierforholdene i treforedlingsindustrien, slik at den sikres med gode og trygge arbeidsplasser.

Tilføyelse: Staten må i høyere grad direkte medvirke i utviklinga av norsk treforedling, blant annet i form av medeierskap av bedrifter.»

Red.: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 14. Arne Stangeland, Rogaland:

Forsikringsvesenet. — Følgende formulering foreslås:

«Utredning av forsikringsbransjens framtid, med økt vekt på samarbeid mellom forsikringssselskaper, offentlige institusjoner og folkeorganisasjo-nene.

Modernisering av forsikringslovgivningen, bl.a. ved å sikre bedriftsdemo-krati og samfunnsmessig styring av forsikringssselskapene på linje med forretningsbankene.»

Red.: Forslaget anses delvis dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Arne B. Tyssen, Akershus: Jeg ber om ordet her for å vise til forslag A 14 fra Akershus om Husbankens virksomhet. Etter den nåværende ordning får en ikke lån i Husbanken når tomtkostnadene overstiger et visst nivå. Med dagens tomtepriser og utgifter til opparbeiding på opptil 72 kr. pr. m² blir det meget vanskelig å få husbanklån. Dette gjelder ikke bare i pressområdet. Folk med vanlige inntekter får store problemer med å bygge sitt eget hus, når dep.g.a. høye tomtepriser må låne på det private marked. Dette kan føre til et fordekt system med underprising og tvilsomme kontrakter for å oppnå husbanklån, hvilket igjen fører til en skjev og nærmest usosial fordeling av boligene.

Tor Halvorsen viste til at forslaget var behandlet tidligere og oversendt sentralstyret.

Nr. 15. Henning Myrvang, Hedmark:

Forslag til avsnittet «En effektiv distriktspolitikk og et variert arbeidsliv», — tilføyelse av nytt punkt:

«Utvikling av bærekraftige distriktssentra skal fortsette.»

Red.: Komiteen synes programforslagets formuleringer er dekkende for partiets distriktspolitiske målsettinger.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 16. Jan Løkken:

Under avsnittet Internasjonale organisasjoner foreslås ny formulering om IEA:

«Norge har avtale om assosiert tilknytning til Det Internasjonale Energi-byrået, IEA. Denne avtalen må sies opp for å sikre nasjonal styring med olje- og energipolitikken. Norge er fortsatt interessert i et internasjonalt samarbeid om forskning, energisparing og utvikling av alternative energikilder.»

Red.: Det vises til programforslaget der det også er fremmet dissens.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 17. Petter Ersvær, Hordaland:

Forslag til formulering i arbeidsprogrammet under punktet «Arbeiderpartiets idégrunnlag», første setning:

«DNA's mål er et sosialistisk samfunn bygget på den demokratiske sosialismens ideer.»

Red.: Det vises til programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 18. Gustav Odvold, Hedmark:

Forslag om tilføyelse til avsnittet «Boliger og bomiljø»:

«Det må ytes offentlige tilskudd der hvor utgiftene til utbygging og klargjøring av tomter og tomtefelter er uforholdsmessig høye p.g.a. at man tar i bruk arealer som er kostbare å bygge ut.»

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Kommunaldepartementet og Husbanken arbeider med spørsmålet.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 19. Nordahl Roaldsøy, Akershus:

Programposten om *Vern og vassdrag*. Denne programposten gis følgende tilføyelse:

«Fylker og kommuner som gjennom vernetiltakene får redusert sine utviklingsmuligheter, skal gis kompensasjon, slik at de ikke bærer mer enn sin forholdsmessige andel av ulempene.»

Red.: Det vises til programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 20. Liv Stubberud, Østfold:

Avsnittet «Norge og Verden» — underavsnittet «En politikk for sikkerhet og fred»:

Arbeiderpartiet vil (nytt tredje punkt):

«Økonomien og velferdstilbudene for de vernepliktige bedres. Det innføres forsøksordninger innen forsvaret med sikte på en utvidelse av soldatenes politiske og organisasjonsmessige arbeid.»

Red.: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 21. Fra Hedmark Arbeiderpartis delegasjon, framsatt av Arvid Nyberg:

- 1) Skogbrukspolitikken følges opp med de målsettinger, tiltak og virkemidler som er trukket opp i St.melding nr. 110 om tiltak for økt avvikning i skogbruket.
- 2) Innføring av de store avvirkningsmaskiner i skogbruket må ikke foregå før en etter en samlet og grundig samfunnsmessig vurdering finner det fordelaktig og forsvarlig å ta utstyret i bruk.
- 3) Det må enten ved avtaler eller mellom partene i skogbruket eller gjennom lovverket hindres at de store avvirkningsmaskiner blir tatt i bruk før en har fått tid til en slik vurdering.

Red.: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 22. Einar Oslund, Buskerud:

Til forslag A 18 — Drammen AUF:

Jeg slutter meg til forslaget innledning og motivering, men tillater meg å foreslå at siste avsnitt endres til:

«På dette grunnlag vil jeg foreslå at landsmøtet i Det norske Arbeiderparti programfester at spørsmålet om en nasjonalisering av treforedlingsindustrien utredes.»

Motivering for endringen er: Vi kan etter min mening ikke vedta forslaget om nasjonalisering av en industri uten på forhånd å ha hatt en grundig utredning av de mange spørsmål som knytter seg til en sak av slike dimensjoner.

Jeg tror videre at min oppfatning deles av det store flertall av arbeidere i treforedlingsindustrien.

Red.: Det vises til programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 23. Olav Kyrre Hansen, Nordland:

Arbeiderpartiet går inn for:

«Jernbanen og sjøtransporten gjøres mer konkurransedyktig.

Nord-Norge-banen videreføres.

Prosjektering iverksettes i valgperioden.

Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler og med minst mulig parallellkjøring.»

Red.: Forslaget er delvis dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 24. Jostein Nyhamar, Akershus:

«Det forutsettes at den norske stats eget oljeselskap — Statoil — får en dominerende stilling, og at ingen utenlandske oljeselskaper får adgang til oljevirkosomhet nord for 62. breddegrad.»

Red.: Det vises til programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 25. Helga Syrrist, Oslo:

Fra Landskvinnekonferansens handlingsprogram «Kvinner i utdanning og arbeid», bes de tre siste avsnitt på side 17, og de to første avsnitt på side 18, som lyder:

- «— Særlig kvinner med familieansvar og kvinner bosatt utenfor tettsteder kan ha vanskelig for å delta i ordinær skoleundervisning. Radio, fjernsyn, brevundervisning og kombinert undervisning gir nye tekniske muligheter til å skaffe seg kunnskaper med sikte på et meningsfylt arbeid og gode lønnsmuligheter. Også yrkesfag bør legges opp som kombinert undervisning.
- Norsk Fjernundervisning må det offentlige bruke og tilpasse de tekniske muligheter slik at bredden og mengden av tilbud kan nå kvinner i alle grupper.
- Arbeidernes Opplysningsforbund, Det norske Arbeiderparti og Landsorganisasjonen i Norge har et særlig ansvar for å få med flere kvinner i organisasjonslivet. Det må legges stor vekt på å få flere kvinner til å kvalifisere seg for tillitsverv og praktisk legge forholdene til rette for dette.
- Alle opplæringstilbud må følges av tilbud om ordnet barnetilsyn eller tilsyn med eldre, funksjonshemmede og andre — for de som har behov for det.»

innarbeidet i arbeidsprogrammet for Det norske Arbeiderparti for 1978—1981.

Red.: Det vises til innstilling til redaksjonskomiteen for politiske saker.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 26. Hans P. Andresen, Akershus:

Under hovedavsnittet *Utdanning, forskning og kultur*, underavsnitt «Den nye kulturpolitikken», tas setningen: «Det må være en forutsetning at en

ikke overfører oppgaver til offentlige organer, dersom disse oppgavene kan bli løst like god eller bedre av frivillige organisasjoner» bort, og erstattes med:

«Bare i de tilfeller hvor organisasjonene ikke makter eller ønsker det, bør offentlige organer ta på seg de oppgaver som vanligvis blir løst av organisasjonene.»

Red.: Det vises til programforslaget, som skulle være dekkende for oppfølgingen av kulturmeldingen.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 27. Hans P. Andresen, Akershus:

Hovedavsnitt *Utdanning, forskning og kultur*, underavsnittet «Den nye kulturpolitikken», føyes til i innledningen:

«For å styrke det lokale kulturarbeid gjennomføres de økonomiske målsettinger for Statens overføringer til kommuner og fylker som stortingsmeldingene om kulturarbeid legger opp til.»

Red.: Det vises til programforslaget som skulle være dekkende for oppfølgingen av kulturmeldingen.

Hans P. Andresen, Akershus: Bakgrunnen for forslag 27 er den kjennsgjerning at utviklingen på statsbudsjettet ikke er tilstrekkelig til å nå den målsetting som er satt i kulturmeldingen. Med redaksjonskomiteens kommentar og under forutsetning av landsmøtets tilslutning til den, tolker jeg det som en programfesting av at kulturmeldingens målsettinger skal gjennomføres i kommunene.

Vedtak: Innstillingen godkjent.

Nr. 28. Solveig Seim Johansen, Hordaland:

«En aktiv familiepolitikk,» siste punkt:

«I den vanskelige situasjon, der kvinnen ser svangerskapsavbrytelse som den eneste utvei, må hun sikres nødvendig veiledning av sosialkurator, helsesøster og lege. Hun må selv ha adgang til å treffe den endelige beslutning i de første 12 uker av svangerskapet. Kvinnene må sikres en likeverdig, trygg og menneskelig behandling.»

Red.: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Solveig Seim Johansen, Hordaland: Jeg har fremmet dette forslaget for å være sikker på at kvinnen skal få kontakt med et menneske før hun tar standpunkt til abort. Jeg er interessert i å få ned tallet på aborter. Barn som blir født til verden skal være ønsket. Jeg håper dere vil være med å få inn i programmet at vi viser vilje til å hjelpe dem som står svakt. Det vil bli forstått.

Vedtak: Innstillingen godkjent.

Nr. 29. Anne-Lise Bakken, AUF:

Arbeiderpartiet forplikter seg til å senke stemmerettsalderen til 18 år i kommende stortingsperiode.

Red.: Forslaget er dekket.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 30. Anneliese Dørum, Kvinnesekretariatet:

Under punktet «Likhet under utdanning»:

Arbeiderpartiet vil arbeide for en karakterfri skole.

Red.: Det vises til programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 31. Brit Jørgensen, Aust-Agder:

Forslag til endring i programmet:

Under punkt 5 i «Utdanning, forskning og kultur» innordnet kvinnebevegelsens punkt 1 under kapittel 3:

— Orientering om arbeidsliv og fagbevegelse må bli en obligatorisk del av skole- og opplæringstilbud.

Ved samtlige av landets skoler innføres det som fast opplegg at representanter fra LO/N.A.F. og Arbeidsformidlingen gir orientering om yrkesvalg og om videre utdanningsmuligheter.

Ved samtlige av landets skoler gis undervisning i rettigheter, plikter og arbeidsforhold i arbeidslivet.

Red.: Det vises til programforslaget.

Forslaget oversendes Sentralstyret.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 32. Oddvin Lundanes, Akershus:

«Likhet under utdanning»:

Utdanningspolitikken i åra framover må derfor legge hovedvekten på å hindre at det blir et stadig større sosialt og økonomisk skille mellom grupper med liten formell utdanning i forhold til de som får gjøre seg nytte av vårt utdanningssystem fullt ut. Dette må bl.a. skje ved at erfaring fra arbeids- og samfunnsliv blir akseptert på linje med kunnskap av teoretisk karakter.

Red.: Forslaget anses dekket av utdanningsavsnittet.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 33. Knut Korsæth, Oppland:

Landsmøtet gir sin tilslutning til følgende programformulering:

«Arbeiderpartiet ønsker et samfunn med trosfrihet og toleranse. Arbei-

derpartiet respekterer og verdsetter kristendommens betydning i vår kulturarv.»

Red.: Det vises til forslaget under Idégrunnet.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 34. Tove Strand Gerhardsen, Kvinnesekretariatet:

Under punktet *Arbeid for alle*, 3. punkt:

«Bedre samarbeid mellom arbeidsmarkeds-, skole- og sosialmyndigheter med sikte på å sikre tilbud om arbeid for unge, og for å sikre unge jenter adgang til alle yrker. Aldersgrensen for å delta i yrkesopplæringskurs for voksne senkes. Det gis økte muligheter for trinnvis oppbygging av faglige kvalifikasjoner gjennom yrkesopplæringskurser for voksne.»

Red.: Hovedintensjonen anses dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Nr. 35. (Anonym forslagsstiller:)

Nytt punkt 1 under «*Boliger og bomiljø*»:

Arbeiderpartiet vil fortsatt stor boligbygging.

Red.: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Vedtak: Godkjent.

Tor Halvorsen takket til slutt for den samarbeidsvilje som var vist i forbindelse med redaksjonskomiteens arbeid. Han takket særlig de som hadde hatt spesielle vanskeligheter med enkelte punkter i programmet, nemlig medlemmer av Kristne Arbeideres forbund som på en solidarisk måte har tilpasset seg det landsmøtet har funnet nødvendig å programfeste. (Applaus). Han sa videre at med tilslutning fra velgerne vil det ved hjelp av dette program skje vesentlige endringer i utviklingen de kommende år. Her ligger det grunnlag for mange reformer og vi håper å komme i den situasjon at vi kan realisere dette som det forpliktende program det er for Det norske Arbeiderparti.

NYTT PUNKT 6 I PRINSIPPROGRAMMET

Etter anmodning av Landsstyret hadde redaksjonskomiteen for arbeidsprogrammet utarbeidet forslag til tilføyelse i innledningskapitlet i Prinsippprogrammet:

«Et samfunn bygd på solidaritet er i samsvar med nestekjærlighetens prinsipp. Vi vil et samfunn med trosfrihet og toleranse. Kristendommen er en vesentlig del av kulturarven i vårt land, og den slekt som vokser opp, må få kunnskap om den gjennom skolens undervisning.»

Vedtak: Forslaget enstemmig godkjent.

INNSTILLING FRA REDAKSJONSKOMITEEN FOR POLITISKE SAKER

Trygve Bratteli, sentralstyret, la fram innstillingen om de innsendte forslag.

Forslag A 1 fra Oslo Naturvernforening — flerbruksplanen for Oslomarka foreslåes oversendt sentralstyret.

Jan Haldorsen, Oslo: Vi aksepterer denne behandlingsformen. Oslo-partiet står 100 prosent bak forslaget om flerbruksplan med egen vernelov. Det er bare det som er akseptabelt for oss. Vi er lei av at skogeiere kan bygge veier i marka med størrelse og standard som Nord-Norgerepresentantene ville si seg fornøyd med som fylkesveier. Vi ønsker at miljøvern skal stå i fokus og vi vet at denne saken er viktig under valgkampen. Flerbruksplanen må håndheves med egen vernelov, administrert av Miljøverndepartementet.

Vedtak: Redaksjonskomiteens forslag tiltrådt.

Trygve Bratteli understreket at sentralstyret har en rekke fagutvalg, og samarbeider med stortingskomiteene, regjering og departementer. Når forslagene er foreslått oversendt sentralstyret betyr det ikke at de oversendes til papirkurven, men til behandling i de organer sentralstyret benytter seg av.

Følgende innstilling fra redaksjonskomiteen ble så lagt fram:

Forslag A 21 fra Luster Arbeiderparti —

Fiskeressursene:

Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 22 fra Haugenstua Arbeiderlag —

Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 23 fra Sentrum Arbeiderlag, Fredheim Arbeiderlag og Redalen Arbeiderlag —

Person- og godstrafikken på Gjøvik—Valdresbanen:

Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 38 fra Lilleaker kretslags kvinneforum —

Statlig støtte til Humanetisk Forbund:

Vedtak: Oversendes Landsstyret.

Forslag A 48 fra Lilleaker kretslags kvinneforum —

Spesiell informasjon til kvinner i arbeidslivet:

Vedtak: Oversendes Samarbeidskomiteen LO/DNA.
Forslag A 50 fra Alesund Jern- og Metallarbeiderforening —
Beregningsgrunnlaget for arbeidsledighetstrygd og barnetrygd:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 51 fra Sunndalsøra Arbeiderkvinnelag —
Folketrygden:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 52 fra Høyanger Arbeiderpartis pensjonistlag —
a) *Etterlattepensjon*
b) *Samordningsloven*
c) *Tryggedes utgifter til medisin*
Dyrevernlov:

Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 64 fra Oslo Arbeiderpartis kvinneutvalg —
Tidlig diagnose av kreft i livmorhalsen:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 66 fra Lysaker Arbeiderlag —
Overtidsbeskatningen:
Vedtak: Oversendes LO/DNA's skatteutvalg.

Forslag A 72 fra Åmot Arbeiderforening —
Svømmebassenger:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 75 fra Malm Arbeiderlag —
Skytefelt:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 77 fra Tovdal Arbeiderlag —
Støtte til arbeidsfolk med lang arbeidsvei:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Forslag A 78 fra Nordre Land Arbeiderparti —
Gjøvik- og Valdresbanen:
Vedtak: Oversendes Sentralstyret.

Innstilling til:

1. *Kvinner i utdanning og arbeid*

Landsmøtet gir sin tilslutning til at handlingsprogrammet «Kvinner i

utdanning og arbeid» blir retningsgivende under utformingen av partiets praktiske politikk på disse områdene.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling godkjent.

2. *Ungdom — ikke til salgs!*

Landsmøtet har fått seg forelagt AUF's handlingsprogram «Ungdom — ikke til salgs!» til orientering.

Landsmøtet uttrykker sin tilfredshet med at arbeiderbevegelsens egen ungdomsorganisasjon på denne måten har formulert sin politikk på områder av vesentlig betydning for dagens ungdom.

Landsmøtet henstiller til partiets avdelinger aktivt å medvirke til å gjennomføre oppgaver i programmet som er felles for AUF og partiet.

Dissens fra Håkon Blankenborg:

Landsmøtet gir sin tilslutning til at AUF's handlingsprogram «Ungdom — ikke til salgs!» blir retningsgivende under utformingen av partiets praktiske politikk på disse områdene.

Trygve Bratteli: Det har alltid vært et annet forhold mellom Landskvinnekonferansen og partiets landsmøte enn mellom AUF's landsmøte og partiets. Redaksjonskomiteen fant det ikke forsvarlig å be dette landsmøte fatte vedtak om et program det overhodet ikke har behandlet.

Thorbjørn Jagland, AUF: Jeg er overrasket over at dette spørsmålet er blitt konfliktfylt. AUF har ønsket at landsmøtet skulle gi sin prinsipielle tilslutning til vårt program, Fylkingen har her gjort det mange i vår bevegelse har etterlyst i flere år, tatt opp ungdommens problemer og lagt opp til et samlet syn på ungdomspolitikken i arbeiderbevegelsen.

Per Gunnar Olsen, Troms: AUF hadde ventet en mer aktiv støtte fra partiet for å få gjennomført dette handlingsprogrammet. Her henstilles det bare til partiavdelingene, ikke til regjeringen eller stortingsgruppa, ikke til fylkestingsgruppene eller kommunestyregruppene. Vi begynner nå å bli lei av festtalene. Det er på tide at partiet viser noe mer enn denne lunkne holdning. Når kvinnebevegelsens program kan bli retningsgivende bør også AUF's kunne bli det.

Trygve Bratteli: Mange av landsmøtorepresentantene er først blitt kjent med AUF's handlingsprogram etter at de fant det i landsmøtemappa. Jeg vet ikke hvor mange som har lest det. Jeg har vært med på å behandle mange av fylkingens programmer, men det har aldri vært spørsmål om at partilandsmøtet skulle vedta det AUF har vedtatt. Hvis man ønsker samme behandlingsform som kvinnebe-

vegelsen kan dette tas opp til behandling og klarlegges på et seinere tidspunkt. Når vi i innstillingen har sagt «partiavdelingene» gjelder det også kommune- og fylkespartiene.

Vedtak: Redaksjonskomiteens innstilling vedtatt.

Redaksjonskomiteens forslag til uttalelese om VERN OM MENNESKERETTIGHETENE TRYGGING AV FREDEN:

Aktiv bistand i arbeidet for å verne om og utbygge menneskerettighetene i verden er en tradisjonell linje i norsk politikk. Dette arbeidet må ses som et ledd i de langsiktige bestrebelsene på å bygge opp et rettsordnet verdenssamfunn basert på anerkjente mellomfolkelige samlivsregler, på respekt for menneskeverd og på økonomisk og sosial solidaritet mellom folkene.

Sluttakten på Helsingfors-konferansen vil i åra som kommer spille en viktig rolle i avspenningspolitikken mellom øst og vest. Dette gjelder også dokumentets bestemmelser om menneskerettighetene, menneskelige kontakter og løsning av humanitære spørsmål og informasjonsspredning.

En mer omfattende liberalisering av kontaktene og en styrking av menneskerettighetene i de øst-europeiske land vil bare kunne finne sted gradvis og hovedsakelig i form av en indre reformutvikling. En slik utvikling vil best kunne skje i en periode med avspenning og økende samarbeid og kontakt mellom øst og vest. Det er viktig at landene søker å finne fram til en konstruktiv balanse mellom de ulike hensyn som her gjør seg gjeldende. Striden for menneskerettighetene bør derfor ikke gis former som vanskeliggjør arbeidet for alminnelig avspenning. Samtidig er det klart at alle land er forpliktet av de regler om menneskerettighetene som er utformet i Helsingfors-avtalen.

Norge har en direkte interesse i en fortsatt utvikling av reell avspenning mellom de to supermakter og i øst/vest-forholdet generelt. I denne sammenheng er det viktig at Norge holder fast ved de begrensninger vi sjøl har pålagt oss i vår forsvarspolitik for å leve opp til ønsket om å holde et lavest mulig militært spenningsnivå i de følsomme grenseområder i nord. Disse begrensninger består først og fremst i vår basepolitikk. Norge holder fast ved at atomvåpen ikke skal plasseres på norsk jord i fredstid, og de restriksjoner vi sjøl har pålagt oss når det gjelder alliert øvingsvirksomhet i områdene nær Sovjetunionen.

I nordisk sammenheng har vi gjennom flere tiår oppnådd å holde en sikkerhetspolitisk balanse som er grunnlaget for den stabilitet som hersker i dette området. Norge holder fast ved denne sikkerhetspolitiske linje.

Vedtak: Uttalelsen ble enstemmig godkjent.

Redaksjonskomiteens forslag til POLITISK UTTALELSE

I fire dager har Arbeiderpartiets landsmøte behandlet det politiske opplegg for neste stortingsperiode. Den nye perioden kommer etter en tid med positiv utvikling under ledelse av Arbeiderpartiets regjeringer og basert på

vårt program. Et aktivt arbeid i grunnorganisasjonene, godt samarbeid mellom parti og fagbevegelse, og en planmessig innsats i de folkevalgte organer sentralt og lokalt har gjort dette mulig.

Framtidens samfunn skal formes av folket selv. Stortingsvalget i september vil gi det politiske grunnlag for dette arbeidet. Landsmøtet vender seg til alle grupper i folket og ber dem sammen være med å sikre Arbeiderpartiet grunnlaget for å løse de nye oppgaver.

Alle som støtter vårt syn på solidaritet og menneskeverd, må gå aktivt inn i dette. Vi vender oss til trofaste grupper av arbeidere, jordbrukere og fiskere. Vi vender oss til de store, nye grupper i velferds- og servicesamfunnet, i helsestell og sosiale og kulturelle institusjoner, i det brede utdanningssystem, i administrasjon, distribusjon og transport. Vi vender oss til kvinner i arbeid, hjemme og ute. Vi vender oss til eldre, og vi vender oss til de nye årsklasser som mer enn noen andre har sine interesser i det framtidssamfunn som er under forming.

Landsmøtet har lagt det praktiske grunnlag for dette. Vi vil gjøre Norge til et enda bedre land å bo i. Vi forplikter oss samtidig til en enda sterkere innsats for verdens fattige og ufrie folk.

Vi vender oss til alle som vil bygge samfunnet på fundamentene i Arbeiderpartiets program og Regjeringens langtidsprogram for 1978—81:

Arbeid for alle.

Trygghet og gode levekår.

Større solidaritet og likestilling.

Styrking av familie- og lokalsamfunn.

Bedre arbeidsmiljø.

Forsvarlig forvaltning av naturressurser og miljø.

Frihet, demokrati og rettssikkerhet.

Internasjonal solidaritet.

SAMLING AV FOLKEFLERTALLET OG FORTSATT REGJERINGSMAKT TIL ARBEIDERPARTIET

Tove Strand Gerhardsen, Kvinnesekretariatet, og Eilif Dahl, Landsstyret, hadde små bemerkninger til forslaget.

Vedtak: Redaksjonskomiteens forslag til uttalelse enstemmig godkjent.

Dirigenten refererte et forslag om at Reiulf Steens programforedrag ble stensilert opp og sendt partiavdelingen.

Vedtak: Oversendt sentralstyret.

Dirigentene takket nå for seg og overlot møteledelsen til Reiulf Steen, som først lot gjestene takke for seg:

Sakslista punkt 11 — Avslutning

TAGE ERLANDER TAKKER PÅ VEGNE AV UTENLANDSKE GJESTER

Erlander ble hilst med taktfast applaus da han kom på talerstolen. Han sa bl.a.: — Det har vært en stimulerende opplevelse å følge den store folkebevegelsen som Det norske Arbeiderparti er, i disse dager. Jeg må få gratulere med et landsmøte som ikke bare vil bety mye for Norge, men for hele den sosialistiske bevegelse. Det har vært svært oppløftende å lytte til en programdiskusjon av det slag dere har prestert her. Det er et offensivt program, et program som framfor alt tar sikte på å gjøre det norske samfunn menneskeligere, mer slik det skal være for at menneskene skal føle seg hjemme i det. En annen sak er at dere har forstått hvor viktig enighet er. Det betyr ikke at en kveler diskusjonen, tvert imot, men at man samles når man skal kjempe for en stor felles sak. Og det har dere demonstrert. Det program og de forhandlinger landsmøtet har drøftet, utgjør et godt grunnlag for seier ved valget i høst. Seier for dere ved dette valg betyr selvsagt først og fremst mye for Norge, men det betyr også at man har en talsmann i Norge, i regjeringsstilling, for den realistiske optimisme som hele verden vil trenge i tiden framover. Det er litt nedslående at den kapitalistiske krise som vi opplever av regjering etter regjering har blitt behandlet som et pengepolitisk spørsmål. Krisen er jo de 15/20 millioner arbeidsløse som vi har, og før regjeringen konsentrerer seg om den reelle del av krisen, vil den ikke kunne overvinnes. Derfor trengs den stemme som jeg tror en norsk arbeiderregjering kan komme til å ha i internasjonale rådslag. Det er viktigere enn noensinne at de små stater taler klart og tydelig, og det er viktig at dere gjør det nå, siden den svenske stemmen er blitt så «grumlig» den siste tiden. Takk for at vi fikk være her og takk for anledningen til å gi denne storpolitiske uttalelse! Det er ikke mange ganger jeg har den nå for tida!

REPRESENTANTENE FRA SVALBARD TAKKER

Anne Raastad Mæland: Kamerater, kjære venner. Jeg sier kjære venner fordi jeg føler jeg har fått mange venner siden jeg kom hit. Vi ble så glade da vi ble representanter og ikke gjester. Det kommer til å bety mye for vårt arbeid. Det har vært en fantastisk opplevelse å være her, og en inspirasjon å ta med tilbake igjen.

Nå har vi hørt hva dere arbeider med, og nå har jeg lyst til å fortelle litt om det vi prøver å gjøre hos oss. Vi har på programmet: Ned med pensjonsalderen — selvfølgelig — fordi den er altfor høy i forhold til alle andre land. Så er det en ting til — siden alle har lyst

til å komme til oss — men da må dere ikke plukke blomster og ikke kaste søppel rundt omkring.

Vi ønsker likhet for alle på Svalbard når det gjelder tildeling av boliger. Det er stor forskjellsbehandling her.

Så litt om det som busen kaller Supperådet. Det er Svalbardrådet — hvor presten og klokkeren og skolestyreren går rett inn med det samme de kommer opp. Og hva vet de om Svalbard da? Men etter en stund - - -. Vi vil ha politisk valg, vi vil vite hva de står for de som skal være med i Svalbardrådet, slik at vi kan vite hva de vil stemme for. Hittil har vi ikke kommet til orde.

Mange har spurt meg: Hvordan er det å drive partipolitikk i Longyearbyen? Jeg har lyst til å si dere en ting som jeg selv har opplevd, og jeg har lyst til å si det som det er: Jeg er lærer og jeg har lærerkontrakt. Der står det at den som forøvrig er samarbeidsvillig kan få fornyet sin kontrakt. Jeg fikk min fornyet, men jeg ble henstilt om å kutte ut alle mine fritidsaktiviteter. Jeg har bare to. Den ene er Longyear AOF og den andre er Longyearbyen Arbeiderparti som vi startet i 1974. Og dette var i 1975. Jeg vet ikke hva som skjer når jeg skal søke til neste år.

Reiulf Steen: Hvis ikke den søknaden blir innvilget skal de få med oss å gjøre!

EINAR GERHARDSSEN TAKKER FOR ALLE INNENLANDSKE GJESTER

— Dette landsmøtet føyer seg pent inn i rekken av gode landsmøter i Det norske Arbeiderparti. Det har vært preget av at vi står foran et helt ualminnelig stortingsvalg og at valgkampen er i gang. De borgerlige aviser har vært opptatt av å minne om at Arbeiderpartiet er et sosialistisk parti. Vi er takknemlig for det, men la oss få slippe påstanden om at Arbeiderpartiet ønsker å føre velgerne bak lyset. Det er ikke sant.

Arbeiderpartiets program har forpliktelser til to sider. For det første er partiet forpliktet til å gjennomføre sitt program og til å holde løfter som er gitt før valget. Arbeiderpartiet gjør også noe ingen andre partier har slått inn på: Foran hvert valg trykker vi opp programmet for foregående valg og redegjør punkt for punkt for det som er gjort for å realisere programmet i perioden. Dette politiske regnskap betyr også at en under arbeidet med det nye programmet, må være varsom så en ikke gir løfter som ikke kan holdes. Det skal avlegges regnskap for velgerne. For det andre legges det et visst press på representantene til stadig å ta programmet fram og se til at de får fremmet sakene til riktig tid. Dette tror jeg er

med på å skape større redelighet i det politiske arbeid. I følge Aftenpostens gallupundersøkelser er det mange velgere som ikke har full tillit til partiene. «De holder ikke sine løfter», sier de. Hvis alle fulgte praksisen med politisk regnskap, ville en kanskje oppnå et bedre tillitsforhold mellom partiene og velgerne.

Så har jeg lyst til å la Arnulf Øverland bidra litt med å gi sin versjon av hva sosialisme er. Han sa bl.a. dette på en 1. maifest i Oslo Arbeidersamfunn: « --- et samfunn hvor ingen krenker andres rettigheter, ingen undertrykker andres vilje, ingen beriker seg på andres bekostning, hvor hvert menneske har et arbeid som svarer til hans evner og interesser, med fornuftig og riktig bruk av tid og krefter, hvor hver mann og kvinne har fått et rimelig og tilstrekkelig utkomme og ingen lever i råtten overflod, hvor barn kan vokse opp uten at foreldrene skal behøve å engste seg for deres framtid og hvor gamle mennesker får hvile fra sitt arbeid uten å lide nød. Et samfunn hvor ingen behøver å misunne noen, hvor det som er godt i oss får folde seg ut til gagn og glede for alle.» Dette var etter Arnulf Øverlands mening sosialismens grunntanker. La oss alle minne hverandre om at et slikt samfunn får vi bare gjennom en samlet og levende sosialistisk arbeiderbevegelse.

Takk fra de innenlandske gjester!

REIULF STEEN AVSLUTTER MØTET

Partiformannen takket alle funksjonærene på partikontoret for god innsats før og under landsmøtet og overrakte blomster. Han takket også de som nå gikk ut av sentralstyret, *Helge Sivertsen*, *Harriet Andreassen* og *Ragnar Christiansen*.

— Helge Sivertsen har spilt en sentral rolle som kultur- og skolepolitiker gjennom flere tiår. Også i Sentralstyret har han spilt denne rolle, foruten at han griper ordet hver gang noen skulle komme til å glemme den største trusel verden er utsatt for i vår tid, kappprustningen: Jeg takker for den innsats du har gjort på så mange felter. Vi vil savne dine bidrag.

Ragnar Christiansen har sittet i sentralstyret en årrekke. Jeg føler meg helt overbevist om at han, når han nå skal være fylkesrådmann i Buskerud, fortsatt vil ha sitt hjerte i partiet. Han har sterke røtter i partiet og har alltid gitt verdifulle bidrag til våre diskusjoner. Han har balansert oss, bragt oss ned på bakken når vi har begynt å sveve — som noen av oss har en tendens til. Vi takker deg for den langvarige innsatsen.

Harriet Andreassen har oppgaver i Norsk Arbeidsmannsforbund og frasier seg gjenvalg. Hun representerer de fagorganiserte kvinner

som i første rekke ser det som sin oppgave å vie all sin tid og all sin arbeidskraft til det faglige arbeid. Vi takker også henne.

Reiulf Steen takket videre de som gikk ut av landsstyret for god innsats og ønsket de nye vel møtt. Han slo fast at det nå ville være langt flere kvinner med i landsstyret. — Det viser at vi også på dette området lever i pakt med vår tid. — Så takk for tilliten — på vegne av meg selv. Dere har valgt en formann som mange mener filosoferer for mye og av og til på gale steder. Jeg har lyst til å si litt om hvordan diskusjonene i partiet vurderes av observatører. Det oppfattes som en overraskelse, ser jeg, at det er godt samarbeid mellom parti, stortingsgruppe og regjering. Men er det ikke det det skal være? Det er ikke en oppgave for oss som har tillitsverv å skape strid og motsetninger. Gjennom det mandat vi har fått, fra landsmøtet og fra partiet, har vi en klar forpliktelse til å samarbeide. Vi opptretr ikke på vegne av oss selv, men som tillitsmenn for det parti som har valgt oss. Vi opptretr ikke for å forfekte våre egne, personlige oppfatninger, vi er forpliktet av de vedtak partiet har gjort.

Kanskje vil vi bli stilt overfor spørsmål om de vedtak som gjøres står så mye i strid med egne oppfatninger at vi kan få vanskeligheter med å arbeide for å gjennomføre dem. Jeg vil si: Hvis et slikt dilemma oppstår, er det bare ett svar: Tillitsmannen må gå. De vedtak landsmøtet nå har gjort, skaper et inspirerende arbeidsgrunnlag for oss som er valgt i dag, først fram til stortingsvalget, deretter i perioden fram til neste landsmøte. Jeg ble nettopp spurt av Fjernsynet om den store enigheten skyldes at vi ønsker å skyve problemene under teppet fordi det snart er valg. Vi pleier ikke ta sånne hensyn hvis det er problemer, men det som har vært karakteristisk for dette møtet, er jo at vi har skapt enighet, skapt en felles plattform for arbeidet gjennom meningsbrytninger. Dette har vært et levende landsmøte, fullt av meningsbrytninger, men med vilje til å nå fram til en felles og samlende politikk. Professor Jens Arup Seip betegnet en gang i et foredrag Arbeiderpartiet som ørnen blant partiene. Det er en hederstitel. Jeg synes dette landsmøtet har bekreftet at Det norske Arbeiderparti fortsatt er ørnen blant de norske partier. Landsmøtet har levd opp til denne karakteristikk. Det er et fint og i mer enn en forstand et stort parti.

Takk for de dagene vi har vært sammen!

Før møtet ble hevet kl. 15.00 sang forsamlingen 1. vers av «Ja, vi elsker» og 1. vers av «Internasjonalen».

